

Henrici Cornelii Agrippae ab Nettesheym De incertitudine & vanitate scientiarum declamatio inuectiua : qua vniuersa illa sophorum gigantomachia plus quam Herculea impugnatur audacia: docetur[que] nusqua[m] certi quicquam, perpetui, & diuini, nisi in solidis eloquijs atque eminentia verbi dei la tere. Capita tractandorum totius operis, sequens indicabit pagella.

<https://hdl.handle.net/1874/421054>

HENRI

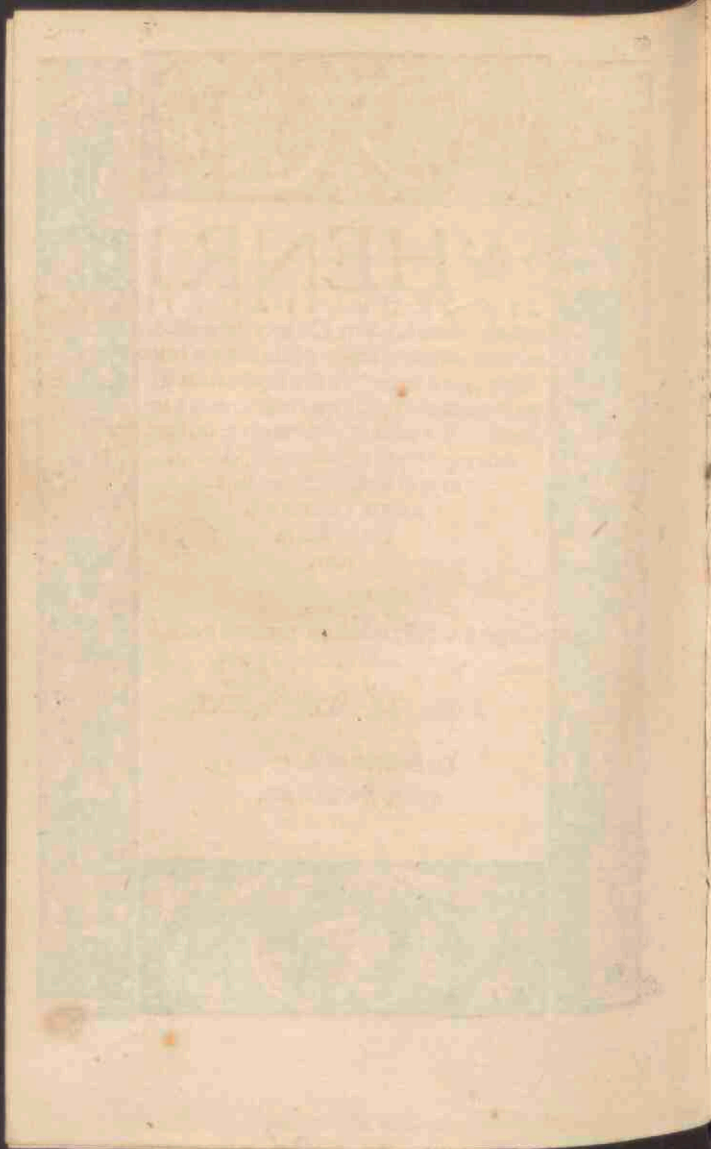
GI CORNELII AGRIP
 pæ ab Nettel heym, De incertitudine &
 vanitate scientiarum declamatio inue
 ctiua, qua vniuersa illa sophorum gi
 gantomachia plus quam Herculeæ im
 pugnatur audacia: doceturq; nusquã
 certj quicquam, perpetui, & diui
 ni, nisi in solidis eloquijs
 atque eminentia
 verbi dei la
 tere.

Capita tractandorum totius operis, se
 quens indicabit pagella.

Anno M. D. XXXI.

De incertitudine & uanitate scientiarum.

LOCI COMMVNES SIVE CA
PITA TRACTANDORVM.

De scientijs in generali	i.	De speculatoria	xxxviii
De literarū elementis	ii.	De somnispicia	xxxix
De grammatica	iii.	De furore	xl.
De poesi	iiii.	De magia in genere	xli.
De historia	v.	De magia in naturali	xlii.
De rhetorica	vi.	De magia mathematicali	43
De dialectica	vii.	De magia venefica	xliiii.
De sophistica	viii.	De goetia & necromantia	45
De arte Lullij	ix.	De theurgia	xlv.
De arte memoratiua	x.	De cabala	xlvi.
De mathematica in gñe.	xi.	De præstigijs	xlvii.
De arithmetica	xii.	De philosophia naturali	49
De geomantia	xiii.	De principijs	l.
De aleatoria	xiiii.	De mundo	li.
De sorte pythagorica	xv.	De anima	lii.
Adhuc de arithmetica	xvi.	De metaphysica	liii.
De musica	xvii.	De morali philosophia	liiii.
De saltatōib. & choreis.	18	De politica.	lv.
De gladiatoria	xix.	De religione in genere	lvi.
De histrionica	xx.	De imaginibus.	lvii.
De rhetorismo	xxi.	De templis	lviii.
De geometria	xxii.	De festis	lix.
De optica	xxiii.	De ceremonijs	lx.
De pictura	xxiiii.	De magistratib. ecclesiæ	lxi.
De statuarā & plastica.	xxv.	De festis monasticis	lxii.
De specularia	xxvi.	De arte meretricia	lxiii.
De cosmimetria	xxvii.	De arte lenonia	lxiiii.
De architettura	xxviii.	De mendicitate.	lxv.
De metallaria	xxix.	De œconomia in gñe	lvii.
De astronomia	xxx.	De œconomia priuata.	lxviii.
De astrologia iudiciaria.	31	De œcono. regia siue aulica	
De diuinationibus in gñe.	32	De nobilibus aulicis	lxix.
De physionomia	33	De plebeis aulicis	lxx.
De metoposcopia	xxxiiii.	De mulieribus aulicis.	lxxi.
De chromatia.	xxxv.	De mercatura	lxxii.
Iterum de geomantia.	xxxvi.	De quaestura	lxxiii.
De aruspicia	xxxvii.	De agricultura	lxxiiii.

CAPITA TRACTANDORVM.

De pastura.	lxxv.	De alchimistica	xc
De piscatione.	lxxvi.	De iure & legibus	xcj.
De venatica & aucupio.	77	De iure canonico	xcij.
De agricultura residuū	78	De arte aduocatoria	xciiij.
De arte militari	lxxix	De arte notariatus & procu-	
De nobilitate	lxxx	ratoria	xciiij.
De arte heraldica	lxxxi	De iuris prudentia.	xcv
De medicina in gñe	lxxxij	De arte inquisitorum	xcvi
De medicina opatrice	lxxxiiij	De theologia scholastica.	97
De pharmacopolia	lxxxiiij	De theolo. interpretatiua	98
De chirurgia	lxxxv	De theologia prophetica	xcix
De anatomistica	lxxxvi	De verbo dei	c.
De veterinaria	lxxxvij	De scientiæ magistris	ci.
De dietaria	lxxxviij	Ad encomiū asini digressio.	ci.
De arte coquinaria	lxxxix	Operis peroratio	

Inter diuos nullos non carpit Momus.

Inter heroas monstra quæq; infectatur Hercules.

Inter dæmones rex Herebi Pluton irascitur omnibus vmbriis.

Inter philosophos ridet omnia Democritus.

Contra deflet cuncta Heraclitus.

Nescit quæq; Pyrrhias.

Et scire se putat omnia Aristoteles.

Contemnit cuncta Diogenes.

Nullis hic parcit Agrippa.

Contemnit, scit, nescit, flet, ridet, irascitur, infectatur, carpit omnia.

Ipsè philosophus, dæmon, heros, deus & omnia.

SPECTABILIVI

RO DOMINO IAVGVSTINO

Furnario ciui Genuensi, Henricus Cor
nelius Agrippa ab Nettesheym.

P. S. D.

Ogitanti mihi (integerrime Augu-
stine, qui benemefendi studio me ti-
bi perpetuo debendæ gratiæ reū esse
cisti) quo cultu, qua veneratione, q̄
pignore, quæue ingenij industria tibi
hanc animi mei obseruantiam testa-
rer, animus erat te pulchro aliquo & magno (quā
tu pulcherrimis maximisque dignissimus) mu-
nere adornare, ac cum ornatissima sermonis inte-
gritate, tum locupletissima rerum dignitate, gra-
uissimoque sententiarum pondere, tibi de peni-
tissimis vtriusq̄ diuinæ & humanæ literaturæ li-
bris offerre: verū cum ego tanto animo meo cum
doctrina & ingenio longe sim inferior, tū dicendi
facundia sermonisque elegantiā illum remoto gres-
su sequor, non habeo in mei ingenij suppellectile
quod præstare possim, præter insignem ignorantiam,
ipsūque iacet ingenium fortunæ meæ indi-
gnatione deiectum, adeo vt ex ipsa indignati-
one fer me cum Troiana illa Hecuba versus sim
in canem, ac nullarum virium sim ad bene dicē-
dum, nil amplius memini nisi mordere, oblatrare
maledicere, conuiciari. Atque sic adfectus scripsi
his diebus volumen satis amplum, cui de incerti-
tudine & vanitate scientiarum titulum feci, in q̄
sic in vniuersam illam scientiarum atq; artium gi-
gantomachiam oblatraui, sic omnes illos scienti-
arum & artium robustissimos venatores validis-
simis moribus perstrinxi, vt quies opus ipsum re-

tuis, ipse ego me demeret talem in homine canem,
& cui nihil caninum desit præter vnam adulationem, licet aulico admodum necessariam. Ne igitur
obseruantia tua desertor esse videar, dum condigna te, & ex scientiarum depræpta thezauris, fecunda munera impendere nequeo, saltem ex eadem ignorantia & indignationis meæ officina,
hanc Cynicam declamationem in obseruantia in te meæ argumentum tibi nunc offero: hac te dono, hæc tibi dedicatam constituo, magnitudinē animi erga te mei libenter ostensurus, atque quā vigilē custodem, quam oculatum speculatorem, quam audacem militem, quam magnanimum ducem in me tibi acquisieris, qui cum velut e sublimi specula hostes procul denuncio, quo se diuinarum literarum ciues in loca recipiant tutiora, tum pro eorundem omnium salute omnibus me lacerandum obijciens, primus cominusque in acie propugnabo: quo facinore tantum abest quod metuam inuidiam, ut gratiam ab omnibus mihi deberi putem, qui ad operam publicæ utilitatis simul speculator & miles denūciem & impugnem, quibus salus periclitatur humana, atque insuper ducem me præbeam ijs, qui egredientes humanarum scientiarum labyrinthū, in arcem tendunt veritatis. Ac cipe igitur nunc Augustine colendissime hæc qualiscunque est, declamationem, atque illam tibi tuo iure habe: scio enim, si venator es, & canes amas, non poterit illa tibi non esse gratissima, verū ego nunc e cane in crocodilum aut draconem aliūve igniuomum serpentem migrabor, & pyrographiam (opus quale hæcenus nostra non viderit ætas sed non nisi famoso cuiquam orbis vastatori profuturum) protinus absoluam, tum sacra me spargere lympha & flumine viuo obluam, quo tandē

fatalibus his laruis exitus, rursus in hominem re-
 uertar: ne quando nimis pythagorissans, & in tā
 varias beluas demigrans, tandē Luciani
 & Apuleij instar in philosophantē asinū
 vertar: sed tu nunc felicissime vale,
 meminerisque cum hęc no-
 stra legeris, quia nihil
 scire felicissima
 vita.

HENRICVS CORNELIVS
 Agrippa ad lectorem.

AN non tibi lector studiose magnani-
 mum præaudaxq; ac pene Herculeū
 hoc meum facinus videbitur, cōtra
 vniuersam illam scientiarum omni-
 um, atq; artium gigantomachia ar-
 ma sumere, ac vniuersos illos scienti-
 arum, artiumq; robustissimos venatores in arenā
 prouocare? Infremet aduersum me doctorum su-
 percilium, licentiatorum eruditio, magistrorum
 autoritas, baccalaureorum conatus, & scholasti-
 corum omnium zelus, mechanicorumque sedi-
 tio. Quos si confecero, nonne aut par aut maius
 erit, atque leonem Nemæum claua percutere, hy-
 dram Lerneam igne interimere, aprum Etyman-
 thæum occidere, ceruam in Mienalio nemore au-
 rea cornua gerentem capere, Stymphalidas aues
 in nubibus sagittis confodere, Antæum intra vl-
 nas opprimere, columnas in oceano figere, Ge-
 ryonem tricipitem vincere, boues abigere, tau-
 rum perimere, Acheolū monomachia superare,
 Diomedis eqs abducere, Cerebrū vinctum cate-
 na trahere, aurea Hesperidum mala rapere, eiusq;

generis plura, quæ ab Hercule & magnis laboribus nec minori periculo gesta sunt, cum non minoris laboris, periculi aut quàm maximis, hæc gymnasiolorum atq; palæstrarum monstra superare. Neque enim non video, quam cruenta pugna hic mihi cominus ineunda est, atque quam plenum periculo bellum: cum sim tam potentissimorum hostiũ vallatus exercitu. Hei q̄t me machinis oppugnabunt, q̄t me impetent moliminibus, q̄t me persequentur ignominijs & Obstrepent imprimis pediculosi grammatici, atque ethymologijs suis ex Agryppa nomen indent podagricum. Attoniti poetæ pro Momo vel hircæ Esopico traducunt carminibus. Nugiuendæ historiographi supra Pausaniam & Heroftratum profanabunt. Magnicrepi rhetores iratis oculis, terribili vultu, grandistrepis vocibus, dirisque gesticationibus perduellionatus accusabunt. Monstruosi memorio-graphi laruis cerebrum obtundent. Pugna ces dialectici innumera sylligismorum tela in me conijcient. Flexiloqui sophistæ verborum laqueis suisque indissolubilibus, ceu iniecto freno, obturabunt. Barbarus Lullista absurdis verbis ac solceis dementabit caput. Terra cœloq; proscribent impij mathematici, Atomographi arithmetici concitatis in me sceneratoribus, ad alieni æris ratione in cogēt. Ad laqueum a diget peruicax aleator. Infaustos numeros supputabit fortilegus pythagorista. Carcerem tristitiamque infelices figuras projiciet punctator geomantes. Canent me in trius vulgi fabulam multitoni musici, ac stridulis tonchis dissonisq; Concharum, peluium, parinarũq; strepitibus, plus q̄ solent digamorũ sponfalitjs, obturbabunt. Excludent choreis pomposæ matronæ, Oscula negabunt blandula puellæ. Ca

melum saltantem subsannabunt garrulæ ancillu
læ. Saltator histrio ludet in me turpi scena tragœ
diam. Dextera lauaq; impetet centimanus gla
diator. Perplexi geometræ infectis triquetris tetra
gonisq; circulis tanq; Gordionis nodis irretitum
captiuabunt. Simia vel ipso Thersite deformiorē
pinget, sculpetq; inanis opticus. Ultra Sauroma
tas & glacialē relegabūt vagi cosmimetræ. De
daleus architectus inexpugnabilis machinis clan
destine subcuniculabit, correptumq; inobseruabi
libus labrynthis errare coget. Ad arrugas con
demnabit Stygius metallarius. Suspendium comi
nabuntur fatales astrologi, cœlorumq; labili ver
tiginē concensum ad superos cohibebunt. Omni
nabuntur omne malum minaces diuinatores, Fri
gidum in Venerem inualidiq; fœmoris diffama
bit importunus phisognomus. Cerebricosū afe
lum pronunciat delirus metoposcopus. Diuina
bit omnia sinistre fatidicus chiromantes. Tristi
auspicio exaugurabit prælagus aruspex. Mittet
vltlices flāmas Iouis, & prælagi fulminis ignes
portentofus speculator. Nocturnis terrebit lemuri
bus tenebricosis onitopola. Furēs vates ambiguo
decipiet oraculo. Prodigioli magi tanq; alterum
Apuleium aut Lucianum in asinum, non tamen
aureum, sed forte stercorarium transformabunt.
Spectris atq; manibus psequet ater goeticus. Sacri
legus theurgus caput consecrabit eskorakas vel
forte in cloacas. Imprecabuntur suam retractim
dementulati cabalistræ. Acephalum spadonemue
representabit anilis præstigiator. Discerpent pu
gnacissimis opinionibus contentiosi philosophi.
Nosque inter canem & crocodilum migrare fa
cient circulatores Pythagorici. Dolio aut sepul
chro recludent fœdi mordacesque Cynici. Vxo

rem communicandam clamabunt pestilentes Academici: Enecabunt crapula glutones Epicurei. Mortificabunt animam, excludentque paradiso impij Peripatetici. Seueri Stoici adēptis humanis affectibus in silicem permutabūt. Vaniloqui metaphysici velut ex chao Demogorgoneo eorum quæ nusq̄ sunt nec erunt, nunq̄ non paradoxis mētem euertent. Censores ethici in centum referēt tabulas. Interdicet muneribus legislator politicus: Abdicabit aula voluntarius princeps. Sissirijs propellent ambitiosi optimates. Insensatus populus vicatim affliget opprobrijs. Phalaris tauro cruciandum recludet terribilis tyrannus. In exilium agent factiosi oligorcha. Plebs impetuosa & multorum capitum mala, bestia, indicta causa rapiet in exitium. Proditionis insimulabit afflictā quæuis respublica. Aris interdicent auari sacerdotes. A pulpito la cessent laruati cuculliones, contumeliosique hypocritæ. Peccata reserua bunt æternis ignibus plenipotentes pontifices. Gallicam scabiem cominabuntur salaces meretricule. Rapax leno lenaque temulenta obstetricabunt oculos. Excludent xenodochijs vlcerosi mendicantes. Sacrum incendium rabidosque morsus offerent gyrophagi quæstuarij, suisque destituent indulgentijs. Obærabit macello insidus dispensator ceconomus. Impinger in Scyllas blasphemus nauta: Mercator improbus vsuris oppignoratū absument. Furax quæstor compilabit stipendium. Prohibebunt amœnis hortulis duri agricolæ. Lupis me deuuebunt otiosi pastores. Hamum subijciet latentem vndiuagus piscator. Canes accipitresque immitter clamabundus venator. Deprædabit armipotens miles. Submouebunt ordine purpurati nobiles. Exuent maiorum imaginibus paludati heraldi, indictisq̄ equitjs, quæ torneamenta

vocant, pro rustico exactionario in clamatibunt.
Lotio & retrimētis scatophagi medici perfundēt
Equibus loquax logisticus disputando de morbo
tempestiuum subtrahet remedium: Temerarius-
que empiricus dubio experimento mortis expo-
net periculo: Fallax methodicus procrastinando
remedia, ægritudinem producet suum ad compē-
dium: Exugent clysterijs sordidi pharmacopolæ
Dentibus ac testibus insidiabuntur emascularo-
res chirurgi: Dissecandum postulabunt crudeles
anatomistæ: Angario recludet immundus veteri-
narius, ac quadrigario puluera occæcabit oculos
Fame conficiet præuaricator dietarius, Offam
insulfam siticulosus obtrudet coquus. Diuitijs in-
terdicet prodigus alcumista, ablegabitq; forna-
culis. Vastissimis glossarum suarū voluminibus
obruent inexpugnabiles iuristæ: Maiestatis re-
um agent fastuosi legulei: Excommunicabunt di-
ris execrationibus arrogantes canonistæ: Sexcen-
tum calumnias intentabunt litigiosi causidici,
Colludet cum aduersario deserta causa subdolos
procurator. Subscribet falsum dubius tabellio. Cō-
demnabit actionis inexorabilis iudex, negabit-
que (q̄s vocant) appellandi apostolos. Destituet
rescripto imperiosus archiscriba cancellarius. Hæ
reseos in clamatibunt obstinati theosophistæ, aut
ad idola sua sectari compellent. Ad palinodiā vo-
ciferabunt superciliosi magistri nostri magnisq;
sigillis proscribent sorbonici Atlantes. Vides nūc
Lector quanta obeam pericula & facile tñ hos in-
sultus euadendi spes est, si tu modo veritatis pati-
ens, posito liuore, candido animo ad hæc legenda
accesseris. Habeo p̄terea q̄ me tuear ȳbū dei, q̄d
ego his pro clypeo scutoq; irepidus opponā. Et si
oporteat, q̄ pro illo libens tantos in me concitauit

hostes, libens etiam occumbam, priusquam deseram. Et te scire volo me non odio, non ambitione, non dolo, non errore inductum hæc scripsisse, nec me sacrilega cupiditas, nec improbæ mentis arrogancia ad hoc impegit: sed causa omnium cum iustissima tum verissima, quæ videlicet videam multos humanis disciplinis scientijsque vsque adeo insolescere, vt sacrarum literarum eloquia, et canonicas spiritus sancti scripturas (quia careant ornamentis verborum, viribus syllogismorum, affectatisque suadelis, & peregrina philosophorum eruditione: sed simpliciter in operatione virtutis, & nuda fide firmatæ sunt) idcirco tanquam rusticas & idioticas non modo despiciere & aspernari: sed & velut contemptu quodam insuper insectari. Alios etiam videmus, licet sibi magis pñ videantur, qui Christi leges probare et confirmare nituntur de cretis philosophorum, illis plus tribuente s quã sanctis dei prophetis, euangelistis, & apostolis, cum tamẽ hi ab illis plus distans pason absint. Præterea in multis ac ferme omnibus gymnasijs peruersus mos ac damnabilis consuetudo inoleuit, quod initiandos discipulos iureiurando adigunt Aristoteli, aut Boetio, aut Thome, aut Alberto, seu alio cuius suo scholastico deo sese nunq̃ repugnaturus: a quibus si quis latũ vnguẽ diuersum senserit, hunc hæreticũ, scãdalosum, piarũ aurium offensiuum, igne flammisq̃ absumendum proclamant. Hi igit tam temerarij gigantes & sacrarũ literarum hostes aggrediendi sunt, illorũ castra & arces expugnanda sunt, ostendendũ que q̃ta sit hominum cæcitas, cum tot scientijs et artibus, cum tot insuper singularum magistris & autoribus, semper a vritatis cognitiõẽ aberrare: q̃ta etiam temeritas, quam arrogans præsumptio,

philosophorū scholas præferre ecclesię Christi, op-
nionesq; hominum præponere aut adæquare ver-
bo dei. Deniq; quam impia tyrānis, captiuare ad
præfinitos autores studiosorum ingenia, & adime-
re discipulis libertatem indagandę & sequen-
dę veritatis. Quę omnia cum tam manife-
sta sint, vt inficias iri non possint, venia
danda erit si liberius ac forte amarulen-
tius in aliqua disciplinarum gene-
ra, earumdemve professores vi-
dear perorare. Vale.

SONOBILIS VIRI

HENRICI CORNELII AGRIP

pæ, Equitis aurati, & vtriusque iuris doctoris, sacre Cæsareæ maiestatis a consilio & Archiuus iudiciarij, de incertitudine & vanitate scientiarum atq; artium declamatio.

De scientijs in generali. Cap. I.

Vetus opinio est, & ferme omnium philosophantium concors et vnanimis sententia, qua arbitrantur scientiam quælibet, homini ipsi pro vtriusque captu ac valore nonnihil diuinitatis adferre, ita vt sæpe ultra humanitatis limites in deorum beatorum choros eos referre possint: hinc varia illa & innumera scientiarum encomia prodierunt, quibus vnusquisque eas artes atque disciplinas in quibus iam diuturno exercitio ingenij sui vires exacuit, non minus ornato quam longo sermone nititur omnibus anteferre, & vel supra cælos ipsos extollere. Ego vero alius generis persuasus rationibus, nil perniciosius, nihil pestilentius hominum vitæ, animarumque nostrarum salutis posse contingere arbitror, quam ipsas artes, ipsasque scientias. Ideoque conuerso ordine agendum censeo, et scientias ipsas non tantis præconijs extollendas, sed magna ex parte vituperandas esse mea opinio est, nec vllam esse quæ careat iusta reprehensionis censure, neque rursus quæ ex seipsa laudem aliquam mereatur, nisi quam a possessoris probitate mutatur. Ea autem modestia hanc sententiam meam a vobis accipi volo, vt me nec alios velle repre-

IN GENERALI:

hendere, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid
 arrogare insolentius putetis. Itaque mihi in hoc
 a reliquis dissentienti veniam dabitis, donec a sin-
 gulis per ordinem literarum facultatibus, hanc
 sententiam auspicabimur, non vulgaribus dun-
 taxat argumentis, & a superficie rerum sumptis,
 sed rationibus firmissimis, & ex intimis rerum
 visceribus eductis; nō ulla Demosthenis aut Chry-
 sippi arguta eloquentia, quæ mihi sacras literas
 profitenti opprobrio esset futura, tanquam adula-
 tiones amanti, si fucos dicendi sequar. Nam loqui
 proprie, non eloqui: & rei veritatem, non sermo-
 nis ornatum, sacrarum literarum professorem in-
 tendere decet. Non enim in lingua, sed in corde ve-
 ritatis sedes est. Nec interest in dicendis veris qua-
 li sermone utamur, mendacium enim eloquentia
 verbisque phaleratis indiget, vt se possit homi-
 num mentibus insinuare: veritatis autem sermo,
 vt scribit Euripedes, simplex existit, non quæ-
 rens fucum, nec pigmenta. Quod si ergo assum-
 ptum negotium absque omni eloquentiæ flore
 (quæ ea ipsa quoque nunc a nobis, etiam nō tam
 negligenda quam damnanda erit) vestris deli-
 catissimis auribus offundam, ea vos precor fera-
 tis patientia, qua Romanus ille imperator quon-
 dam cum exercitu cōstitit, vt audiret mulierculā
 atque Archesilaus rex interdū audire voluit rau-
 eos & inamœnæ vocis homines, quo audiens po-
 stea eloquentes, plus caperet oblectamēti. Memi-
 neritis illius Theophrasti sententiæ, apud maxi-
 mos quosque & elegantissimos viros etiam ru-
 des loqui posse, dummodo fide & ratione loquan-
 tur. Atque ne quasi oscitantes vos auribus pēdere si-
 nā; quibus vestigijs & indicijs veluti canibus hanc

DE SCIENTIIS.

narratam opinionem meam venatus deprehenderim, nunc proferam in medium: si modo id vos prius commonuero, scientias omnes tam malas esse quam bonas: nec aliam nobis supra humanitatis metam afferre deitatis beatitudinem, nisi illam forte, quam antiquus ille serpens pollicebatur primis parentibus, inquit: Eritis sicut dii scientes bonum & malum. In hoc itaque serpente gloriatur, qui gloriatur se scire scientiam: quod probe factitasse legimus Ophitos hæreticos, qui serpentem in sacris suis colebant, dicentes ipsum in paradiso virtutis cognitionem induxisse. Astipulatur istis platonica historia, Theutum quendam humano generi infensum dæmonem scientias primū excogitasse, non minus offensivas quam vtilis, ut prudentissime differuit ille totius Aegypti rex Thamus, de scientiarum ac literarum inuentoribus. Hinc est quod grammatici plerique dæmones quasi scientes exponunt. Sed esto, has fabulas suis poetis philosophisque relinquamus, & nō sint alij scientiarum inuentores quam homines: atqui illos scimus fuisse pessimæ generationis filios, filios inquam Cain, & de quibus vere dictum est: Filij huius seculi prudentiores sunt filij lucis in generatione hac. Si itaque nunc scientiarum inuentores homines sunt, nonne omnis homo mendax, nec est qui faciat bonum vsque ad vnum? Sed esto, rursus sint homines aliqui boni, nihil scientiæ ipsæ bonitatis, nihil veritatis habebunt, nisi quantum ab ipsis inuentoribus, vel possessoribus mutuantur, vel acquirunt: Nam si in malum quæmpiam inciderint noxiæ erunt, illumque ex malo reddent deteriorem, ut peruersum grammaticum, vaniloquum poetam, mendacem historicum, rhetorem palponem, memoriographum ostentatorem, liti-

IN GENERALI

giosum dialecticum, sophistam perturbatorem,
 linguacem Lullistam, arithmeticum sortilegum, la-
 sciium musicum, impudicum saltatorem, geome-
 tram iactatorem, cosmographum erroneum, ar-
 chitectum perniciosum, nautam piratam, astrono-
 mum fallacem, magum flagitiosum, perfidum ca-
 baleum, physicum somniorum, portentosum me-
 taphysicum, morosum ethicum, iniquum politicum, prin-
 cipem tyrannum, magistratum oppressorem, populum sediti-
 osum, sacerdotem schismaticum, monachum superstiosum,
 prodigum oconomum, mercatorem falsi iurium, quostorem
 pilatorem, segnem agricolam, pastorem ambiguum, pi-
 scatorem maledicum, venatorem latronem, militem
 praedonem, nobilem exactorem, medicum occiso-
 rem, pharmacopolam veneficum, coquam hellu-
 onem, alchimistam impostorem, iurisconsultum
 versipellem, causidicum mille scelerum protecto-
 rem, tabellionem falsarium, iudicem venalem, &
 e sublimi tribunali latronem, theologum haereticum
 & vniuersae multitudinis seductorem. Nihil autem
 inauspicia eiusquam ars, quam scientia impietate con-
 stipata, & malarum rerum perniciosissimus est ma-
 ximus quisque artifex & doctissimus autor. Quod
 si etiam in non tam malum, sed stultum aliquem
 incidant, nihil illo insolentius ac importunum ma-
 gis, nam praeter id quod illi de cognata stultitia su-
 perest, tuetur illum doctrinae autoritas, habetque li-
 terarum instrumenta quibus suam defendat a men-
 tiam quibus caeteri stulti carentes mitius insaniunt,
 quemadmodum de rethore ait Plato: Nam qui erit
 (inquit) ineptior, atque indoctior, hoc plura narra-
 bit, & imitabitur omnia, nihilque se indignum existi-
 mabit. Nil igitur exitiusius quam cum ratione insa-
 nire: si quis autem vir bonus & sapiens illas possi-
 deat, fortassis bonae erunt scientiae ac reipublicae vti-

DE SCIENTIIS.

les, possessorem aut suum nihilo reddent beatiorē non enim (vt aiunt Porphyrius & Iamblicus) v̄borū accumulatio disciplinarumq; multitudo beatitudo est, q̄ nec vllum insup prōrōnum ac v̄borum q̄titate accipit incrementum: q̄d si ita esset, nihil prohiberet illos, q̄ oēs congregauerunt disciplinas esse beatos, hunc v̄o q̄ his careat nequa q̄, essentq; philosophi sacerdotibus beatiores. Vera enim beatitudo non consistit in honorū cognitione, sed in vita bona, non in intelligere sed in intellectu viuere: neq; enim bona intelligentia, sed bona voluntas coniungit hoīes deo, nec aliud efficiunt disciplinæ foris adhibitæ, nisi q̄a conditionē nobis quandā purgatoriā adhibent, ad beatitudinem aliqd conducentem, nō t̄n rōnem ip̄am qua nobis beatitudo complet̄, nisi eis adsit & vita, in ipsam honorū translata naturā: sæpissime enim est cōpertum (vt ait Cicero pro Archia) ad laudē atq; v̄tutem naturā sine doctrina, q̄ doctrinā sine natura valuisse. Non igit̄ tā longa, tā difficili & vix vnq̄ p̄scrutabili (vt Auerroistæ contendūt) scientiarū oīm disciplina aīm imbuerē opuserit, q̄ ipse etiā Aristoteles beatitudinē ait valde cōmunem, et q̄ cuncti facile adipisci queant, p̄ disciplinam quandam & diligentia, q̄ scilicet ait facilem & quasi cōmunem facultatem contēplandi obiectum oīm nobilissimū, s. deum: q̄ q̄dem tā facilis et oībus cōmunis contēplandi actus nō syllogizando & demonstrando perficit̄, sed credēdo & colendo. Quæ ergo nunc sciarū felicitas, q̄ sapientū philosophorumq; laus & beatitudo: quibus scholæ oēs perstrepuunt, resonantq; encomijs eorū, q̄rum anīas diris cruciatibus distrahī audiūt videntq; inferi: vidit hæc Augustinus & timuit, exclamans illud Pauli: Surgunt indocti & rapi-

IN GENERALE

ent caelos, & nos cum scientia nostra mergimus
 in infernum. Quod si audendum est verum fate-
 ri, tanta est scientiarum omnium periculosa incon-
 stansque traditio, vt longe tutius sit ignorare
 quam scire. Adam nunquam e beatitudinis pa-
 radiso pulsus fuisset, nisi serpente magistro didicis-
 set scire bonum & malum. Et Paulus ericendos
 censer de ecclesia, qui plus scire voluit quam oportet.
 Socrates dum omnes ferme disciplinas per-
 scrutatus esset, tunc primum ab oraculo sapien-
 tissimus omnium iudicatus est, cum se nihil scire
 palam fateretur. Tam est scientiarum omnium
 cognitio difficilis, ne dicam impossibilis, vt pri-
 us vita tota homines deficiat, quam vel vnus
 disciplinae minima ratio perfecte inuestigari pos-
 sit. Quod mihi hic affirmare videtur Ecclesia-
 stes dum ait: Intellexi quod omnium operum
 dei nullam possit homo inuenire rationem, eo-
 rum quae fiunt sub sole, & quanto plus laboraue-
 rit ad quaerendum, tanto minus inueniat, etiam
 si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.
 Nihil homini pestilentius contingere potest quam
 scientia, haec est vera illa pestis, quae totum aco-
 mne hominum genus ad vnum subuertit, quae om-
 nem innocentiam expulit, & nos tot peccato-
 rum generibus mortique fecit obnoxios, quae fi-
 dei lumen extinxit, animas nostras in profundas
 coniiciens tenebras, quae veritatem damnas er-
 rores in altissimo throno collocauit. Quare iam
 non vituperandi mihi videntur VALENTI-
 ANVS ille imperator (quem acerrimum lite-
 rarum hostem exitisse aiunt) atque Licinius
 imperator, qui literas virus ac pestem publicam
 dicebat, quin & Ciceronem ipsum fontem lite-
 rarum abundantissimum, refert Valerius tan-

DE SCIENTIIS.

dem literas contempſiſſe. Tanta autem eſt veritatis ampla libertas, liberaq; amplitudo, vt nullius ſcientiæ ſpeculationibus, non vilo ſenſuum vrgenti iudicio, non logici artificij argumētis, nulla probatione euidente, nullo ſyllogiſmo demonſtrante, nec vilo humanæ rationis diſcuſſu poſſit deprehendi, niſi ſola fide: quam qui habet, is ab Ariſtotele in priorum reſolutionum lib. dicitur melius diſpoſitus, quam ſi eſſet ſciens, quod exponens Philoſophus ait, id eſſe melius cognoſcentem quam per demonſtrationem quæ per cauſam fit. Et Theophrastus in ſuis trãſnatur alibus ſic ait. Vſq; ad ali quid quidẽ poſſumus per cauſam ſpeculari, principia a ſenſibus ſumentes, quando autem ad ipſa extrema & prima tranſierimus, non amplius poſſumus ſcire, ſue quia non habemus cauſam, ſue propter intellectus noſtri infirmitatem. Et Plato in Timeo ait, q̄ illa explicare plus eſt, quam vires noſtræ ſufficiant, ſed credi iubet ijs qui ante dixerunt, quanquam nulla demonſtrationis neceſſitate loquantur, fuerunt enim Academici philoſophi in precio, qui dixerunt nihil poſſe affirmari, fuerunt Pirrhonei, & alij multi, qui quidem nihil affirmabãt, Nihil itaq; præcipuum habet ſcientia, ſupra ipſm crede, vbi videlicet probitas auctoritatis mouet diſcipulorum liberam credendi voluntatem. Hinc pythagoricum illud præſumptum de magiſtro reſponſum, ipſe dixit. Et Peripateticorũ illud vulgatum prouerbium: Vnicuique perito in arte ſua credendum eſt. Sic creditur grammatico de verborum ſignificationibus. Credit dialecticus de parte orationis a grammatico accepta. Aſſumit a dialectico rhetor argumentationis locos. Poeta meſuras mutat a muſico. Geometra proportiões ſumit ab arithmetico, Astrologus vtriq;

IN GENERALI.

fidem dat. Deinde transnaturales coniecturis vtūtur naturalium, & quisque artifex recte p̄sumit de statutis alterius. Habet enim quavis scientia certa quædā principia, quæ credere oporteat, nec vllō modo queant demonstrari: quæ si quis pertinacius negare velit, non habent philosophi illi q̄ contra illum disputent, moxq; dicent contra negantem principia non esse disputandum, aut ad alia quædam extra scientiæ metas relegabūt: vt si quis (dicunt) neget ignem esse calidum, proijciatur in ignem & quaratur ab eo quid sentiat, ita demum ex philosophis tortores fiunt & carnifices, dum volunt nos vi cogere fateri id, quod ratione debuerant docere. Proinde nil reipublicæ infensum ac perniciosum magis quam literę, quam scientiæ, in qua si qui eruditione & scientia præditi sunt homines, eorum arbitrio veluti plus sapientium plurimum res geruntur, ac plebis simplicitate multitudinisq; imperitia freti, omnem magistratus autoritatem sibi soli vsurpant, vnde reipublicæ status a populari in oligarchiam migrat, atque exinde in factiones diuisa in tyrannidem facile transit, quàm nemo vnquam vsquam terrarum obtinuisse legitur sine scientia, sine doctrina, sine literis, præter vnum L. Syllam dictatorem, qui solus sine literis rempublicam occupauit, in q̄ tamen literarum ignorantie vel hoc reipublica maxime debet, q̄ tyrannidem sponte tandem deposuerit. Præterea omnes scientiæ, nil nisi decreta & opiniones hominum sunt, tam noxiæ quam viles, tam pestiferæ quam salubres, tam malæ quàm bonæ, nusquam completæ, sed & ambigæ, plenæ erroris & contentionis, atq; id nunc ita esse p̄ singulas scientiarum disciplinas progrediendo ostendemus.

DE LITERARVM ELEMENTIS.

De literarum elementis. Cap. II.

NAm in primis quis non videt benedicendā artes, dico grammaticam, logicam, rhetoricam, quæ solum vestibula ac fores scientiarum sunt, non autem scientiæ, sæpe nō minus pestilitatis adferre quam voluptatis, quibus tamē nulla alia veritatis regula est, quam primorū quorumcumq; instituentium placita atq; voluntas, quod ab ipsis vsq; literarum inuentis, quæ prima artium illarū elementa instrumentaq; sunt plenissime constat: quarum primæ fuerunt Chaldææ, in uentore Abrahamo, ut ait Philo, quibus Chaldæi Assyrii, & Phœnices vsi sunt, sed sunt qui aiunt Assyrijs primum literas dedisse Rhodomantum. Post has Moyses literas tradidit Iudæis, forte nō qdem his characteribus quibus hodie vtuntur q̄ inuentum putant Ezræ, quē omnium fere veteris instrumenti librorum scriptorem existimant. Porro quidam Linus Chalcides literas ex Phœnicie tulit ad Græcos, sed Phœnicæas donec Cadmus Agenoris filius alio characterē illis nouas literas daret numero sexdecim, quibus Troiano bello quatuor addidit Palamedes. Postea totidem Simonides Melicus. Aegyptijs autem primum scribendivsum tradidit quidam nomine Mennona per animalium effigies, ut in obeliscis cernitur, sed literas illis primum dedit Mercurius, ille videlicet quem Lactantius ait quintum Mercurium fuisse, cui Vulcanus Nili filius successit in regnū. Latinis vero literas tradidit mulier Nicostrata cognomento Carmente. Septem itaque literarū genera antiquitus præcellebant, Hebrææ, Græcæ, Latinae, Syriæ, Chaldææ, Aegyptiæ, & Geticæ, de quibus in peruetusto codice hos sequentes versiculos sese legisse refert Crinitus,

DE LITERARVM ELEMENTIS.

Moyses primus hebraicas exarauit literas.
 Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas,
 Quas Latini scriptitamus edidit Nicoftrata,
 Abraham Syras, & idem repperit Chaldaicas,
 Isis arte non minore protulit Aegyptias.
 Galila promptis Getarū quas videmus vltimas
 Cæteræ yō gentes & barbaræ nationes recentiori
 bustemporibus nouas līas inuenerunt. Nam Go
 this Gordanus episcopus literas dedit, & antiq
 Franci q̄ sub Marcomiro & Pharamundo Gal
 lias deuicerunt, suos habuere literarū characteres
 a Græcis parū distantes, q̄bus VVastalduseorū
 patrio sermone descripsit historiam, sed inuenteore
 illarū literarū incerto: extant etiā aliæ Francorum
 literæ quarum inuētor quidam noīe Doracus, sed
 a VVastaldi caractere longe diuersæ, & adhuc
 aliæ inuenteore Hicho Franco, q̄ cū Marcomiro
 ad ostia Rheni venit e Scythia. Quin & Beda ali
 quas descripsit, sed incerto inuenteore, aliquorum
 Normannorū literas. Et multæ aliæ gentes simili
 modo vel nouos sibi literarū characteres cōstitue
 rūt, vel ab antiq̄s acceptos pro parte aut imuta
 runt aut corruerunt, vt Dalmatæ Græcas, & Ar
 menij Chaldæas, at Gothi Longobardiq̄ latina
 rū literarū characteres dehonestauerunt. Multæ
 p̄terea antiquæ līæ perierunt, sicuti veterū Hetru
 scorū, q̄ tñ olim Plinio Liviocq̄ restibus magno in
 p̄cio fuerunt apud Romanos, & adhuc cernunt̄
 in antiquis monumentis harum effigies, sed peni
 tus incognitæ: nam Romanis olim orbem terra
 rum vastantibus, absoletis antiquis, & cuiusque
 nationis proprijs, suarum vsum literarū illis vio
 lenter imponebant. Sic Hebræorum literæ sub ca
 priuitate Babylonis perierunt, et lingua eorum a
 Chaldæis corrupta est. Sic antiqua Germanorū,

DE GRAMMATICA:

Gallorum, Hispanorum, & aliarum nationum
 teræ introductis Romanis characteribus pierūt
 linguarū earum gentium corruptæ, & immutatæ
 sunt. Contra Romanorum literæ & lingua a Go
 this, Longobardis, Francis, alijsq; barbaris gen
 tibus viceuerſa corrupta sunt, & immutata, neq;
 enim latina lingua ea ipſa eſt hodie quæ olim, &
 de Hebræa lingua & characterē inter ipſos thal
 muditas non modica diſſentio eſt, nam Rabi Ie
 huda ait protoplaſtum Adamum Aramæo idt
 omate locutum; Marſutra ait, traditā a Moſe le
 gem characterē qui dicitur Hebræo, idioma
 vero ſancto, quæ ab Eſdra in Aramæum idioma
 Aſſyrioſq; characteres mutata, paulopoſt chara
 cteres retinens Aſſyrios, ſanctum idioma reſum
 pſit, Hebræo characterē cum Aramæo ſermone
 relictis Chuſi, hoc eſt, iſs qui ſimul legem ſuſcepe
 runt & idola colunt, vt Samaritæ. Alij dicunt nō
 alijs a primordio quam nunc characteribus ſcri
 ptam fuiſſe legem, propter præuaricationem au
 tem aliquñ mutatum fuiſſe characterem, ſed poſt
 poenitentiam reſtitutum: Rabi Simon, Eleſaris fi
 lius & ſermonem & characterem nullo tempore
 mutatum purat, adeo de hebraicis ne apud ipſos
 Hebræos quidem aliquid habetur certi, atq; hæc
 eſt temporū viciffitudo, vt nullæ ſint literæ, nullæ
 linguæ quæ hodie formam antiquitatis ſuæ agno
 ſcant aut intelligant.

De grammatica Caput III.

A Tex his tā incōſtantibus & ad oē tēpus
 mutabilibus principijs, literarū dico & lin
 guarū, prior Grāmatica, deinde cæterę, q̄s
 diximus bñdicendī artes prodire, nā cum
 parū viſum eſſet līas ſcire, niſi certo gradu forma

DE GRAMMATICĀ

que iungerent, atque ex litteris syllabæ, ex illis tandem
 verba & dictiones formarent, sibique ad intelligen-
 tiã sermonis iungerent: ausi sunt ingenioli hoies
 loquendi regulas videlicet constructus, regiminis,
 & significatorum ponere, ac velut linguæ frenum ini-
 cere: ut quicquid secundum illas dicere est, benedictum esset,
 essetque ars benedicendi, vocaruntque artem hanc gram-
 maticam. Eius inventor apud Græcos, primus tradit
 Prometheus, Romam primus intulit quodam Crates
 Mallores, missus ad Senatū ab Attalo, inter secun-
 dum & tertium bellum Punicum, quod postea magno fastu
 professus est Palemon, adeo ut nomen arti indiderit
 voceturque grammatica ars Palemonia, vir admo-
 dum arrogans, ut iactaret secum & natas litteras & inte-
 rituras, tamque superbus, ut omnes æui sui doctissimos
 viros contemptui haberet, etiam ipsum M. Varronem
 porcum appellare ausus sit. Verum ipsa latina gram-
 matica tam egena est, ac Græcæ literaturæ obno-
 xia, ut quæ hanc non calleat, is e grammaticorum nume-
 ro protinus sit eiciendus. Omnis itaque litteraturæ seu
 grammaticæ ratio non nisi in solo usu maiorum, autorita-
 teque consistit, quibus placitum est, ita rem vocari sicque
 scribi, verbaque sic & sic componi & construere, quod ipsi
 tunc bene dictum vocant. Vnde Grammatica se recte
 loquendi artem iactat, sed falso, cum id ipsum longe
 melius discimus a matribus, aut nutricibus, mulier-
 culis, quam a grammaticis. Græchorum linguam (quæ elo-
 quētissimi sunt habiti) mater Cornelia formavit,
 Sile Aripithis Scythiæ regis filium Istrina mater
 græcam linguam docuit. Notum est in multis pro-
 vincijs exterarum gentium colonias inductas, natos
 filios matrum sermonem semper tenuisse. Hic Plato at-
 que Quintilianus de deligenda pueris nutrice idonea
 tam solcite statuerunt. Absit ergo, ut hanc recte
 loquendi rationem ab illis in grammaticas trans-

DE GRAMMATICĀ

feramus, q̄ cū nihil præter vnā grāmaticam profitentur, nihil sciunt minus. Siquidem, Priscianus hanc ne toto vitæ suæ tempore discere potuit, & Dydimus de ea quatuor, siue vt alij dicūt se x milia librorum scripsisse perhibetur. Legimus Claudium Cæsare ita fuisse græcis literis deditū, vt tres literas nouas illi linguæ adinuenerit, quas postea princeps non omisit. Et Carolus ille magnus Germanicæ linguæ grāmaticam commentus est, mensibusq; ac ventis noua nomina indidit. Et in hunc vsq; diem, dies noctesq; laboratur, scribuntur commentaria, elegantia, quæstiones, annotationes, scholia, obseruationes castigationes, cetera, miscellanea, antiquitates, paradoxa, collectanea, additiones, lucubrationes, iteratæ ac reiterate editiones. Atq; interim pariuntur nobis totidem grāmaticæ quot sunt grāmatici. Neque tamen quispiam illorum siue græcus siue latinus fuerit, rationem reddidit quomodo orationis partes distinguendæ sint, quis illarum in constructione seruandus ordo: an quindecim duntaxat sint pronomia, vt sentit Priscianus, an plura, vt Diomedes & Phoca voluerūt: an participiū p se se positū remaneat aliquñ participiū. Vtrū gerundia nomina sint, an v̄ba. Cur græcis neutri gñis pluralia nomina cū v̄bo singularis numeri coniungant. Qua ratione licet a Latinis nomina terminata in a & in vs proferre in vm, sicut pro margarita margaritū, pro pūctuspunctū. Quō ntūs Iupiter, pducatur genitiū Iouis. Atq; qua ratione v̄ba neutralia alij admittūt alij excludunt. Cur pleraq; latinæ dictiones alij cum græca dipthonga scribunt, alij non, vt scelix, q̄stio. Atq; an latinæ æ & œ dipthongi scribant tātum, & nō proferantur, aut ambæ vocales sicut scribunt: ita ita sub vna syllaba exprimanē. Similiter cur in latinis plurimq; vocabulis, aliq; y græ-

DE GRAMMATICA

Co, alij i latino solūmodo vrantur, sicut in confide
 to. Item cur in aliquibus quidam duplicant lite
 ras quidam non, vt in caussa, religio. Cur cacca
 bus, cum habeat primam syllabam positione ge
 minati cc productam, nihilominus a plerisque po
 etis vt plurimum corripitur. Item vitrum Ari
 stotelis anima scribi debeat entelechia per del
 ta vel entelechia per tau. Prætereo infinitas &
 nunq̄ cessaturas eorum contentiones de accenti
 bus, de orthographia, de pronuntiatione literarū,
 & figuris, de ethymologijs, analogijs, deque cate
 teris præceptionibus & regulis, & inflexionibus
 & modis significandi, de mutatione casuum, va
 rietateque temporum, modorum, personarū, nu
 merorum, deque varijs impedimentis, & ordine
 constructionis. Denique de ipso literarum latina
 rum numero, ac genealogia: & vtum H sit lite
 ra, nec ne, & huiusmodi plura. Ita non solum in
 dictionibus & syllabis, sed & in elementis nulla
 ratione reddita a se inuicem dissentiant. Cuius
 modi pugnam Lucianus Samotensis de S & T
 consonantibus lepidissimo libello derisit, cuius ex
 emplum esse potest in thalassa & thalatta. Qui
 dam etiam Andreas Salernitanus de ea re gram
 maticale bellum studiosa facundia descripsit. Sed
 pauca & modica hæc sunt. Plura & maiora de
 nominū deprauatis interpretationibus dicere pos
 semus, quibus vniuerso orbi plurimum imponunt.
 Equibus primum in republica non minima ma
 la procedunt, dum legibus subijci seruitutem ex
 ponunt, ciuium autem libertatem interpretantur
 eam, vbi vnicuique licet quodlibet, ac isonomi
 am, hoc est, iuris æqualitatem dicunt vbi omni
 bus indiscretim, idem ius, idē honos, idem p̄mi
 um. Simili modo tranquillum imperium a sunt, v
 bi principis libidini obsecundant: felicissi

DE GRAMMATICA

mum, vbi populus luxu defluit & otio. Similibus
 que admodum multis, & medicina, & leges, &
 canones corruptæ sunt expositionibus, quibus co-
 gunt ipsas etiam sacras literas, ipsamq; Christum
 a se dissentire: contorquentes illas, non ad sensum
 spiritus sancti, nec ad communem hominum salu-
 tem, sed ad suum ipsorum compendium. Ex qua
 re sæpe grauissima imminerunt pericula, vt solet
 error in vocalibus errorem parere in rebus. Cuius
 modi deceptus quondam rex primus Hebræorū
 Saul in verbo Zobar, quod & masculinum signifi-
 cat & memoriam: cum dixisset deus, delebo me-
 moriam Amelech, ipse Saul putabat si mares ab-
 stulisset, se satisfacisse præcepto. Contigit & Gre-
 cis & Italis similis error in verbo Phos, quod et ho-
 minem significat & lumen. Vnde quōdam satur-
 nalium cultores, verbi ambiguitate decepti, ho-
 minem quotannis Saturno immolarunt, dū illum
 accensis luminibus æque placare potuissent. Quæ
 gens tam stulta, tandem Hercule magistro resipu-
 it. Tandem etiam theologi, & fratres cucullati,
 sese grammaticis inserentes, de verborum signifi-
 cationibus, cum multis hæresum appendicibus di-
 gladiantur, euertentes scripturas occasione gram-
 maticæ: interpretes mali effecti eorum quæ bene-
 dicta sunt: homines vani, & vere infelices, per ar-
 tem suam semetipsos exæcantes, fugientes lumē
 veritatis: & dum virtutem dictionum curiose ni-
 mis scrutantur, sensum scripturarum nolunt intel-
 ligere: sed nuda vocabula tenentes circa illa mo-
 rantur, subuertentes, & amittentes verbum veri-
 tatis. Sicut narratur de sacrificulo illo, siue verum
 siue fabula sit, qui cum plures haberet hostias, ne
 in grammaticam committeret, in hæc verba con-
 fecrauit: hæc enim sunt corpora mea, Vnde nā or

DE GRAMMATICA

ta est illa Antimontanum & Fluidianorum ex-
 cranda hæresis diuæ Christi matris perpetuâ vir-
 ginitatem negantium, nisi ex hoc vnico vocabu-
 lo donec, vbi legitur in euâgelij, quoniam Ioseph
 non cognoscebat eam donec peperit filium suum
 primogenitum. At quantam latinæ cū græca ec-
 clesia contentionem concitarunt duæ illæ minime
 dictiones ex & per, Latinis asserentibus spiritum
 sanctum procedere ex patre & ex filio, Græcis
 autem dicentibus non ex filio, sed ex patre per fili-
 um. Quantas rursus tragœdias mouit dictio illa,
 nisi, in concilio Basiliensi? Bohemis vtriusq; speci-
 ei communionem necessariam adfirmantibus, quæ
 scriptum sit: Nisi manducaueritis carnem filij ho-
 minis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis
 vitam in vobis. Vnde nam illa Valdentium &
 sequacium, recentiorumq; circa Eucharistiam hæ-
 resis? nisi ex illa dictione, est, quam illi symbolice
 ac significatiue duntaxat dictam volunt, tropū-
 que subesse verbis, Romana ecclesia illam essen-
 tialiter exponente. Sunt adhuc aliæ grammatico-
 rum perniciosæ hæreses, verum tam occultæ, tâq;
 subtiles, vt nisi Oxonienses acutissimi Anglorū
 theologi, atque Parhisiensium sorbonistæ, linceis
 oculis has perspexissent, magnisq; sigillis condem-
 nassent, vix aliquis posset præcauere! Eiusmodi
 sunt, si quis æque bñ dictū senserit! Chrs̄s̄ p̄dicat,
 Chrs̄s̄ p̄dicat. Ego credis, tu credit, Credēs est ego:
 Itē q̄ verbū manens verbum, potest priuari oibus
 suis accidentibus. Item q̄ nullum nomē est tertiæ
 personæ & his similia. Quæ profecto si heretica di-
 ci debeant, hæretici erunt imprimis prophete Esa-
 ias & Mala chias: quorum vterq; inducit deum de
 seipso loquentem, prior ad Ezechiam his verbis:
 Ecce ego addet super dies tuos &c. non enim di-

DE GRAMMATICĀ

est addam, sed addet. Alter sic, & si domini ego, ubi est timor meus? quo in loco facit deum pluraliue se appellare dominos, sed multo magis hæretici erunt omnes, qui nunc per vniuersum Romanum orbem habentur theologi, quatenus vniuersam orthodoxæ ecclesiæ doctrinam nouitate pronunciationis contra omnem grammaticorum artem ac vsum ad confictas voces, monstrosa vocabula, & perplexa sophismata proraxerunt, auri insuper docere theologiam ipsam incorrupto sermone tradi non posse. Sūt infinita horum similia, & miserandum est, ætate nostra quantas contentiones & errores moueant pertinaces grammatici, & superbi sophistæ, suis peruersis vocabulorum interpretationibus, dum alij ex verbis colligunt sententias, alij contra ex sententis colligunt verba. Hinc in medica arte, in vtroque iure, in philosophia & theologia, cæterisque facultatibus literarum, infinitæ contentiones, erroresque quotidie insurgunt. Nihil enim demonstrant Grammatici, sed solis nituntur autoritatibus, quæ sæpissime inter se tam variæ sunt atque discordes, vt necessarium sit plurimas illarum esse mendaces, quarum præceptionibus qui maxime confidunt, hi recte loquuntur omnium minime. Omne enim sermonis ius non apud grammaticos, sed penes populum existit, & vulgari consuetudine benedicendi vsum sortitur: Latini autem sermonis vigor postq̄ inualescentibus barbaris apud populum esse desierit, eius ratio tamē non a grammaticis, sed idoneis & doctis scriptoribus, vti a C I C E R O N E, Catone, Varrone, vtroque Plinio, Quintiliano, Seneca, Suetonio, Quinto Curatio, Tito Liuiio, Salustio, similibusque est perenda: quos penes solos restant antiquæ dilitiæ latinæ

DE GRAMMATICA

His vsusque recte loquendi, nō apud grammaticos
 literatores, qui suis regulis de verborū & casuum
 inflexionibus, compositionibus, & deponentiis,
 ipsi latinitati plurimum imponunt, ac talia scripsit
 sine construunt vocabula, q̄ fas nō sit homini la-
 tino vsurpare, nisi forte Parrhisiensis sorbora inter
 articulos referat. Si q̄s dicat de v̄itate sermonis la-
 tini fidē grāmaticis non habendā, atq; tñ hī litera-
 tores grammatici sese solos scriptorū omniū cen-
 sores, iudices & interpretes cōstituunt, ac autores
 omnes librosq; in ordinem redigere, aut e canone
 submouere sibi arrogant: nullus vnq; tam excellē-
 tis ingenij autor extitit, qui maledicam istorū lin-
 guam euaserit, quem non taxauerint, aut in quo
 non plurimum culpauerint. Criminantur in Pla-
 tone confusionem, & ordinem desiderāt, de cuius
 vitijs Georgius Trapezuntius libros composuit,
 qui ab alijs idcirco Conotimon & Etinym voca-
 tus est, vt narrat Crinitus. Quærunt in Aristotele
 dilucidam perspicuitatem, arguunt tenebrosam
 eius obscuritatem, & sepiam vocant: taxant Ver-
 giliū, vt pauci ingenij, & compilatorem, aliorūq;
 vsurpatorem, criminātur. Tullio nō satisfacit De-
 mosthenes, & ille summus latinorū rhetor a Græ-
 cis reperundarū petiit, & multis notis accusat, timi-
 dus, superfluus in repetitionibus, frigidus in facetiis,
 lenis in principijs, ociosus in digressionibus, ra-
 ro incalescens, tarde assurgens: quin & a nostris
 etiam reprehensus, a M. Capella tanquā turbato
 numero locutus, ab Appollinari flaccidus & supē-
 nus notatus est: atq; etiā Liuanas orationes Tro-
 gus profectis damnat, & Horatio nō placet Plau-
 tus, idem ab incompositis versibus damnat. Lu-
 ciliū, vt turbidū flumē nullis bene digestis, multa
 dicitur inuoluere Plinius, nimium fertur indulgere

DE GRAMMATICA

genio Ouidius, ab Asinio Pollione pro affectato re reprehenditur. Salustius furto & aliena profusus recitasse, & a Labeone & Scipione adiutus arguitur. Trecentius, Seneca calx siue arena vocatus est quem his verbis taxat Quintilianus, si nullū æqualium contempsisset, si partim non concupisset, si non sua omnia amasset, si rerum pōdera minutissimis sententijs non fregisset, sensus potius eruditorum quam puerorum amore comprobaretur: sed & M. Vairo porcus appellatus est, et Ambrosius cornicula & fabulator nuncupatus, Martii ingenij taxatus: & abs Laurentio Valla grammaticorum omnium eruditissimo nullis eorum quæ vnq̄ latine scripserunt indultū est, & illū laniauit Mancinellus. Erat olim inter grammaticos de lingua latina benemeritus Seruius, & hūc impugnavit Beroaldus, tandem & hunc posteriores grammatici veluti barbarum omnino auersantur. Sic grāmatici omnes alter in alterū furere soliti sunt, deniq; horum opera factum est, vt sacre scripturæ traductio correctionis prætextu, toties immutata iam tota a seipsa dissonet, horum censuris de Apocalypsi Iohannis apostoli, de epistola Pauli ad Hebræos, de epistola Iudæ & alijs pleriq; noui testamenti capitulis diu dubitatum est, quin et euangelia ipsa ad problemata reuocare conati sunt, sed iam ad poetas.

De poesi. Caput IIII.

Poesis ipsa, autore Quintiliano, altera grammaticæ pars est, hoc ipso non modicum superba, quæ olim theatra & amphitheatra augustissima hominum ædificia, non philosophis, non iurisconsultis, non medicis, non rhetoribus, non mathematicis, non theologis, sed ipsis

DE POESI

poetarum fabulis ingentibus sumptibus extru-
 cta sunt. Ars non in aliud inuenta, nisi vt lasciuie
 ribus rithmis, syllabarum numeris, ac pōderibus,
 nominumq; inani strepitu, stultorum hominū au-
 res demulceat, ac fabularum oblectamentis, men-
 daciorumq; centonibus decipiat animos. Quocir-
 ca architectrix mendaciorum & cultrix peruer-
 forum dogmatum dici meruit: atq; vt quod ad fu-
 rorem, & temulentiam, & impudentiam, & au-
 daciam attinet, illi condonemus, certe inter terram
 illam mentiendi fiduciam quis æquo animo fer-
 ret? quem enim angulum insanis nugis fabulisq;
 relinquit vacuum? Iam enim ab ipso chaos faci-
 ens exordia fabularum narrat cœli sectiones. Ve-
 neris partus, Titanum pugnam, Iouis incunabu-
 la, Rheæ fraudes, & lapidis suppositiones, Saturni
 vincula, gigantum rebellionē, Promethei furtum
 atque supplicium, Deli errores, Latones labores,
 Pytonis cædem, Titij insidias, Deucalionis inun-
 dationes, hominumq; ex lapidibus ortum, Iachi
 dilaniationes, Iunonis dolum, Semeles conflagra-
 tionem, Bachi vtramq; stirpem, & quæcunq; de
 Minerva, Vulcano, Erichthonio, Borea, Orichia,
 Theseo, Aegeo, Castore, Polluce, raptu Helenæ,
 & morte Hippolyti, in fabulis Atticis referuntur.
 Præterea errationem Ceteris, raptam & inuentā
 Proserpinam, & quæcunq; de Minoa, de Cad-
 mo, de Niobe, de Pentheo, Attæo, Oedipode, de
 Herculis laboribus, de Solis & Neptuni pugna,
 Athamantis insania, de Io in vaccam mutata, &
 eius custode Argo a Mercurio perempto, & quæ
 de vellere aureo, Pelia, Iasone, Medæa: Itē de Aga-
 mnonis morte, & Clitemnestræ supplicio, & q̄
 de Danae, Perseo, Gorgona, Cassiopea, Andro-
 meda, Orpheo, Oreste, de Aenææ et Vlyssis errori

DE POESI

bus, de Circe Thelagonio, & Acolo, Palamede, Nauplio, Aiace, Daphne, Ariadne, Europa, Phedra, Pasiphae, Dedalo, Icaro, Glauco, Atlante, Gereone, Tantalos, de Pana, Centauris, Satyris, Sirenibus, et reliquis huiusmodi insignibus mendacis memoria prodidit. Nec iterim humanis rebus contenta, ipsos denique deos in fabularum suarum partem vocat, eorum ortus, interitus, lites, iurgia, odia iras, praelia, uulnera, lamentationes, vincula, amores, lenocinia, libidines, fornicationes, adulteria, cum hominibus & bestijs concubitus, & quae his absurdiora & nephanda magis, venenolis verborum leporibus, & noxia carminis sua uitate tenens, non praesentes tantum fallit ac inficit, sed futuriosa haec veneficia, pulchris versiculis, metrisque seruata, etiam posteris communicat, & tanquam rabidi canis morsu quoscunque dogmatibus suis mendacisque semel infecerit, consimili rabie furere compellit. Tanta enim arte mendacia eius conficta sunt, ut non raro veris praedudicent historijs. Quae admodum de euentu Didonis cum Aenea adulterio, atque capto a Graecis Ilio manifestum est. Sunt tamen qui ad tantum insaniae furorem deuenierint, ut illi nonnullas diuinitatis sortes inesse putent, quia demones olim poeticis versiculis responsa dederunt: hinc illos prophetas ac vates, diuinorum spiritu afflatos vocant, ac poetae nugacissimis versiculis tanquam oraculis ad diuinandum utuntur. Hinc apud priscos sortes Homericarum cognominatae sunt ab Homeri versiculis: sicut a Vergilij carminibus sortes Vergilianae, quarum in vita Hadriani meminuit Spartianus. Quae superstitio hodie & ad sacras literas, & psalmodiarum versiculos translata est, etiam non improbantibus plerisque nostrae religionis magistris nostris, sed ad poesim reuertamur.

DE POESI

hanc Augustinus a ciuitate dei exulare iubet, eel-
 nicus Plato a sua republica expellit. Cicero ad-
 mitti vetat. Socrates admonet, si cui fama maxi-
 me curæ est, illâq; seruare cupiat illâsâ, is caueat
 ne poetam aliquem inimicum habeat, quia non tam
 magnam in laudando, quàm in maledicendo & vitu-
 perando vim habent. Minos rex iustissimus abs
 Hesiodo & Homero celebratus, quia Athenien-
 sibus bellum intulit, tragicos poetas in se concita-
 uit, qui illum apud inferos relegarunt. Penelopem
 abs Homero singulari pudicitia illustratam Li-
 cophron aliquot prociis concubuisse scribit. Dido
 nem Carthaginis conditricem continentissimam vi-
 duam, Ennius poeta Scipionis gesta decantans
 primus Aeneam adamasse finxit, quæ tamen ex ratione
 temporum vidisse unquam non potuit. quod mendacium
 Vergilius deinde sic adornauit, vt pro vera credi-
 tum sit historia. Tandem eo vsque hæc mentiendi licentia
 maledicentibus improbitas processit, vt necesse fue-
 rit legem illis præceteros prescribere, qua eiusmodi po-
 etarum probra atque mendacia reprimere. Sed et ap-
 ud priscos Roma ipsa poesis palam probro habe-
 batur, atque adeo, vt (Gellio et Catone testibus) qui in
 illa studeret, publicus grassator vocaretur: quoniam & a
 M. Catone ob id taxatus fuit Q. Fuluius, quod pro-
 consul missus in Aetholiam Ennium poetam secum assumpsit.
 Et imperator Iustinianus illius professores nulla
 prorsus immunitate dignatus. Homerum etiam quæ om-
 niu poetarum philosophum, & omnium philosophorum poe-
 tam vocant, veluti insanientem, quinquaginta
 drachmis Athenienses mulcrauerunt: et Tichæum
 poetam veluti mentis inopem deriserunt: quin et
 Lacedæmonij Archilochi poetæ libros e ciuitate
 sua exportari iusserunt. Sic poësim ipsam probis-
 simi quique tanquam mendaciorum parentem asperna-

DE POESI

ti sunt, poetis a deo monstrofe mentientibus: quippe quibus studiū est nihil sani dicere aut literis prode, sed cum sarcinatis versiculis, stultis auribus, cantillare, & fabularū inuolucris perstreperere, & super fumo machinari omnia, sicut alicubi cecinit Campanus.

Viuunt carmine infani poetæ.

Si nugas adimas, fame peribunt.

His mendacia sunt opes & aurum

Fingunt quæq; volunt, putantq; palmam

Mentiri bene gloriosorem.

Sunt præterea apud poetas acerrimæ contentiones, non solum de carminis, charactere, de pedibus, de accentibus, de syllabarum quantitatibus: nam de ijs etiam triuales quicq; grammatici cōcertant: sed de ijs ipsis suis nugis, figmentis atque mendacijs, vtputa de no do Herculis, de casta arbore, de literis hyacinthi, de filijs Niobe, de arboribus apud quas Latona Dianam peperit. Item de Homeri patria deq; eius sepulchro, atq; vtrum Homerus an Hesiodus ætate superior sit, an Patroclus antiquior Achille, q̄ corporis habitu Anacharsis Scythæ dormierit, cur Homerus non honorauit carmine Palamedem, vtrum Lucanus inter poetas aut historicos reponendus sit. Itē de furis Vergilij, & quo anni mense mortuus fuerit, et quis.

Exiguos elegos immiserit autor

Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Omnia autem poetarum carmina plena fabulis sunt, non nisi sub adulationis, aut detractionis pessimorum virorum prætextu ad stultorum delectationem decantata. Quicquid agunt poetæ, narrent, laudent, inuocent, fabulis suis adulantur. Rursus inuehant, mordeant, accusent, fabulis deba-

DE POESI

chantur, semper vero insaniunt Recte igitur Democritus hanc non artem, sed insaniam vocat. Et Platonis sententia est: frustra poeticas fores compos sui pepulit. Tunc siquidē a admiranda carunt poetæ quando videlicet insaniunt, aut temulentisunt. Hinc Augustinus poesim vocat vinum erroris, ab ebris doctoribus propinatum. Hieronymus eam dæmonum cibum appellat. Ars insuper pettenus & nuda quæ per se quidem, tota insulsa res est, nisi alia quavis disciplina vestiatur condaturque, ars esuriens semperque famelica, & tamquam mures alienum panem comedens, atque tamē nescio quam inter nugas & fabulas cum Thonis cicadis, Lyciorum ranis, & Myrmidonū formicis, polliceri audeat immortalem gloriam nominis ac dicere:

Vivite felices si quid mea carmina possunt,
Nulla dies vnq̄ memori vos eximet æuo,
quæ reuera, aut nulla est, aut nihil profutura, sed
hoc minus dicent historici non poetarum, sed suum esse.

De historia. Caput V.

Est autem historia rerum gestarum cum laude aut vituperio narratio, quæ magnarum rerum consilia, actiones, exitus, regumque & magnorum virorum actus, cum temporum et locorum ordine ac descriptione, tanquam viva quædam pictura ante oculos exponit, ideoque hanc tanquam vitæ magistrā & ad eius institutionē utilissimam censent ferme omnes, eo quod multarum rerum exemplis cum optimos quosque ob laudis nominisque immortalem gloriam, ad præclara quæque facinora accendat: tum quod impios quosque ac prauos perpetuæ infamiae metu, a vitis deterreat: quamuis res hæc sapissime in di-

DE HISTORIA

uersum cesserit, & multi quod Liuius dixit de Mæ-
 lio capitolino malint esse famæ magnæ quam bo-
 næ, & pleriq; quod virtutibus nequeunt, sceleribus
 innotescere volunt, inscribique historijs, quemad-
 modum de Pausania Macedone adolescente Phi-
 lippi regis parricidio illustri ex Trogo recitat Lu-
 stinus, atq; de Heroltrato (q; Dianæ Ephesinæ tē-
 plum opus omnium præclarissimum a tota Asia
 annos ducentos ædificatum incendit) narrat Gel-
 lius, Valerius, atq; Solinus. Et quanq; seuerissimis
 legibus cautum fuerit, ne quis hominem illum vo-
 cescriptoue nominaret, finem tamen, cuius gra-
 tia perpetravit scelus, adsecutus est: fama videli-
 cet & nomine eius per tot secula ad nos vsq; dedu-
 ctis; sed ad historiam reuertamur. Hæc cum maxi-
 me omnium rerum seriem, fidem, consonantiam,
 veritatēq; exposcat, illa tamen minime omnium
 præstat, tam inter se dissentiunt historiographi, tã
 varia & diuersa de eisdem tradunt, vt impossibile
 sit, plurimos illorum non esse mendacissimos: non
 dico solū de principio mundi, de diluuiio vniuersa-
 li, de vrbe cōdita, a quibus exordijs res gestas sese
 scribere profitentur, cum primum illorum omnes
 ignorent, alterū non omnes credunt, tertiu penes
 eos incertum sit. Quare cū hæc remotissima sint,
 nec æqua ratione ab omnibus recepta, habeant et
 ratorum illorum veniam. Sed de posterioribus tē-
 poribus haud poterit illis non imputari mendaci-
 orum culpa, causæ autem tantæ illorum dissonan-
 tiæ multæ sunt. Nam plerique eo quod narratorū
 temporibus, locis, personis, gestis, non adfuerunt,
 ex aliorum relatu populares sermones colligentes,
 nihil certum, nihil constans scribunt, quo vitio a
 Strabone taxantur Eratosthenes, Metrodorus Sce-
 ptius, Possidonius, & Patrocles geographus. Sunt

DE HISTORIA

alij qui cum partem rerum viderint, quasi in tran-
 situ militari, aut prætextu votorum mendici, per
 xenedochia, prouincias transcurrentes, conscri-
 bere audent historiam cuiusmodi quondam Ono-
 scrius & Aristobolus scripserunt de India. Sunt
 qui delectationis causa rebus veris non nihil admē-
 tuntur, sæpe etiam veritatem omittentes, de quo
 Herodotum notat Diodorus Siculus, ac Trebel-
 lium Liberianus & Vopiscus, atque Tacitum
 Tertulianus & Orosius, in quorum numerum
 etiam Danudem & Philostratum reponemus.
 Sunt etiam qui res veras ad fabulas conuertunt,
 quales GNIDIUS, Cresias, Hecataeus, & plu-
 res alij antiquorum historici. Sunt & multi qui
 impudenter historiographum nomine se iactan-
 tes, ne videantur quicquam ignorare, aut aliquid
 aliud ab alijs retulisse, dum de ignotis & inaces-
 sis prouincijs verbosa nouitate scribere præsum-
 pserunt, nihil nisi elegantes nugas & monstrosa
 mendacia tradiderunt. Cuiusmodi ea quæ de A-
 rimaspis, gryphis, Pigmeis, & gruibus, ac de Cy-
 nocephalis & Astromoris, Hippopodibus, Pha-
 nisjs, Troglodytis, legimus, quorū erroribus pro-
 ximi sunt qui sub arctico mare congelatum affir-
 marunt, atq; tamen inueniunt stultos & sine iudi-
 cio homines, qui illis talia credant, ac pro oracu-
 lis habeant: at ex horum numero sunt Ephorus, q-
 vnam duntaxat ciuitatem esse Hiberos tradidit
 cum illi tantam Hesperia partem inhabitare no-
 scantur. Et Stephanus græcus qui Francos Italiae
 populos, & Viennā oppidū esse Galilææ pro Ga-
 latia dixit. Et Arrianus græcus, qui Germanorum
 sedes non procul ab Ionio asserit, quibus accedit et
 Dionysius in his quæ falso tradidit de Pyrenæis
 montibus. Præterea quæ Cornelius Tacitus Mar-

DE HISTORIA

cellus, Orofius, Blondus de Germaniæ locis diffe-
runt, magna ex parte a varietate difcrepāt. Simi-
liter falfo fcribit Strabo Iſtrū, hoc eſt, Danubium
non procul ab Adriatico oriri, & Herodotus eun-
dem ab Hefpero fluere, & apud Celtas, qui om̄i
um in Europa extremi ſunt, oriri & ad Scythiā in-
gredi, & iterū Strabo Lapū ac viſurgā fluuios ad
Hanafum ait deferri, cum Lopus Rheno miſcea-
tur, Viſurgus autem mari exoneretur. Sic & Pli-
nius Moſam fluuium in oceanum properare tra-
dit, cum ſe nō oceano ſed Reheno immergat. Con-
ſimilibus erroribus ex recentioribus hiftoricis ac
geographis, Sabellicus Alanos ab Alemanis fal-
ſo deducit, & Hungar os ab Hunnis falſo deriuat
quin Gothos & Getas Scythas ait, & Danos cū
Dacis confundit, ac diuæ Ottiliæ montem in Ba-
uariam locat, cum nō procul ſit ab Argentorato,
Volaterranus etiā Auſteraniam & Auſtriam,
Auaros & Sauaros, Lucernam quoque & Nan-
ſium confundit, & Plinium dicit Bernenſium Hel-
uetiorum mentionem feciſſe, cum illi longe po-
ſterioribus temporibus a Bartholdo duce Zarin-
giorum primum conditi fuerint: Similiter Cor-
radus Celtes Dacos eoſdem cum Cimbris exiſti-
mat, & Cheruſcos eos q̄s Ceruſos, q̄n & Ryphæ-
os mōtes in Sarmatia ſitos patat, & electrū gum-
mā ex arbore defluentē tradit. Sunt & adhuc alij
in hiftoricis longe maiorę mendacię culpā ha-
bētes, q̄ cum aut rebus interfuerūt, aut aliter res i-
plas vt ſunt, vel geſtæ ſunt cognouerūt: tamen hū-
uolentia & obſequio victi ſuis aduantes, cōtra ſi-
dē falſa confirmant. Sunt ex iſtisq̄ ad accuſandas
aut defendendas alienas cauſas, hiftorias narrare
aggreſſi, ea ſola que ſuo argumento cōducunt nar-
tantes, cætera vero diſſimulantes, prætereuntes

DE HISTORIA

aut extenuantes: mancas & corruptas historias
 scribunt, de quo vitio Blondus taxat Orosium, q̄
 ingentem illam Italiæ cladem, qua Gothi Ra-
 uennam, Cădanum, Aquilegiam, Ferrariam, ac
 totam fere Italiam diripuerunt, conticuerit, suum
 ne attenuaret propositum argumentum. Sunt p̄-
 terea qui metu aut similitate aut odio aliquorum
 corrupti detrahunt veritati. Alij dum suorum ge-
 sta extollere cupiunt, aliorum patra extenuant
 & in humilitatem deijciunt, scribuntq̄ non quod
 est, sed quod cupiunt, quod volunt, quodq̄ lubet,
 confidentes non defuturos mendaciorum suorum
 comites atque patronos, testesq̄ eos quibus egre-
 gie palpati fuerint. Quod vitium antiquitus Græ-
 cis scriptoribus familiare erat, hodie vero ferme
 ois nationis Chronographi eo ipso laborāt, vt Sa-
 bellicus & Blondus in rebus Venetorum, Paulus
 Aemilius ac Gaguinus in gestis Francorum, q̄s
 non ob alium fructum alunt principes, nisi q̄d ait
 Plurarchus, vt famulante ipsis bono ingenio, vir-
 tutem alienis meritis suffocantes, illorum facta
 nugis ac figmentis pro historica maiestate attol-
 lant. Sic Græci historici de rerum inuētoribus scri-
 bentes, omnia sibi, sed non sua vindicare volue-
 runt. Est & aliud corruptissimum adulatorum ge-
 nus, qui cum principum suorum originem ad an-
 tiquissimos quosque reges extēdere conentur, cū
 in suo genere eo nequeant peruenire, ad externas
 origines fabulasque recurrunt, & regum & loco-
 rum nomina confingunt, & nihil non commenti-
 untur. Huius generis est barbarus ille Hunibal-
 dus, qui Francorum historias conscribens Scythi-
 cam Sicambriam, & Priamum iuniorem aliaque
 locorum & regum nomina commentus est, quo-
 rum nullus vnquam priorum meminit historicus

DE HISTORIA

atq; tamen illius nugas consimilis ingenij homines secuti sunt, videlicet Gregorius Turonensis, Regino, atq; Sigisbertus, & pleriq; alij. Huius furfuris est & Vitilkindus, qui Saxones antiquissimi & primores Germaniæ incolas, Macedonũ sobolem ait, & ab Alexandri magni reliquijs derivat, quem in hoc errore sequuntur pleriq; alij. Multi præterea scribunt historias, non tam ut vera referant quam ut delectent, aut egregij principis imaginem in quovis lubeat exprimant aut effingant. Quos si quis arguat mendacij, dicunt se non tam ad rem gestam, quam ad posteritatis utilitatem & famam ingenij intueri, ideoq; non oĩa narrare ut acta sunt, sed ut narrare expedit, nec se veritatem pertinaciter velle tueri, ubi figmentum falsitatemue communis postulat utilitas, citantes testem Fabium dicentem, non esse vituperandum tale mendacium, quod ad honestatis persuasionem conducit. Præterea cum posteris ipsis scribant non magni referre, cuius nomine, quæ serie boni principis exemplum proponatur in publicum: talem profecto Xenophon de Cyro, non qualis esset, sed qualis esse debuisset, tanquam optimi principis exemplar & archetypum scitam elegantemq; sed absq; veritatis fidẽ historiam descripsit. Hinc tandem factum est, ut multi & natura, & industria ad mentiendum apti, confictis argumentis, fabulosas describerent historias, ut sunt illa Morganiæ Margolonæ, Melusinae, Amadis, Florandi, Tiranti, Conamori, Arcuri, Dietheri, Lanceloti, Tristanni, illa inquam profusula bulosa ac simul in erudita deliramenta poetarum comcedijs ac fabulis fabulosiora: iter eruditos vero principatum in istis obtinuerunt Lucianus atq;

DE HISTORIA.

que Apuleius, quin & apud Herodotum historię
patrem, apud Diodorum & apud Theopompum
quod ait Cicero innumerabiles sunt tabulę, & ipsi
pleni mendacijs. Ibi enim epota Medo pranden-
te flumina, & velificatum.

Athon legimus.

Et quicquid Gręcia mendax

Audent in historia.

Atq; hæ sunt causę cur nusquam vere exacta fi-
des reperiatu[r] historię, & si hanc in ea maxime q̄-
rimus, iudicium autem quo in discernendo opus
esset difficillimum est consequi. Cum enim publi-
cę rerum gestarum conscriptiones non fierent quę
rerum docerent veritatem, & mentientes argue-
rent, sed suę opinioni quisque permissus est. Hinc
nacti sunt errandi mentiendiq; potestatem, unde
tanta apud historiographos discordia nata est, vt
etiam (quod ait Iosephus) contra Appionem li-
bris suis alterutros arguant, & valde contraria
de rebus eisdem conscribant, quantis quidem lo-
cis (idem ait) Hellicanicus ab Agesilao de ge-
nealogijs discrepat, & in quantis Herodotũ cor-
rigit Agesilaus, & quomodo Ephorus quidẽ Hel-
lanicum in plurimis ostendit esse mendacem: E-
phorum vero Timæus, Timæum qui post eum fu-
ere, Herodotum vero cuncti. Sed neq; de singulis
cum Antiocho, & Philisto, aut Callia Timæus
concordare dignatus est: in multis etiam Thucy-
dides tanquam fallax accusatur, licet scrupulosif-
simam historiam conscripsisse videatur. Hęc de
alijs scribit Iosephus, atq; hũc n̄r corrigit Egessip-
pus. Pręterea ex historiographis multi multa nar-
rant, sed non oĩa probanda, & quidam probant
haud quęq; probāda, pleriq; pessima exēpla imi-

DE RHETORICA:

tanda proponunt: Nam qui Herculem, Achillem, Hectorem, Theseum, Epaminundam, Lisandrum, Themistoclem: de niq; Xerxem, Cyrum, Darium Alexandrum, Pyrrhum, Hannibalem, Scipionem, Pompeium, Caesarem miris laudibus depingunt, quid nisi magnos & furiosos latrones famososq; orbis praedones descripserunt? Esto fuerint imperatores optimi, certe viri pessimi scelerosissimiq;: quod si quis dicat, mihi ex historiarum lectione principiam nancisci prudentiam, non negauerim, modo id quoque concedat, ex eisdem etiam summam hauriri perniciem, atque ut alicubi canit Martialis Sunt bona multa, sunt mediocria multa, sunt mala multa.

De Rhetorica. Cap. VI

Rhetorica vero quae ipsi proxima est, ars sit nec ne inter grauissimos viros certatur, & adhuc sub iudice lis est. Ipse siquidem Socrates apud Platonem firmissimis rationibus eam nec artem nec scientiam contendit, sed sagacitatem quandam, ipsamq; nec praeclearam nec honestam, quinimo turpem, illiberalem, ac seruilem adulationem. Sed & Lysias & Cleantes & Menedemus, censuerunt eloquentiam nulla arte posse contineri, sed a natura duntaxat proficisci, quae quemlibet doceat dum opus sit: blandiri, & res suas enarrare, argumentisq; firmare, atq; veram pronuntiationem, memoriam, pulchrumq; inueniendi modum, non nisi a natura proficisci, quod ipsum in Antonio Romanorum oratorum principe visum est. Quin & cum ante Thysiam, Coracem, & Gorgiam nullus adhuc rhetoricae artem scripserit aut docuerit, multos tamen ingenii bonitate fuisse eloquentissimos. Praeterea cum ars definiatur esse collectio praecceptorum ad vnum

DE RHETORICA.

finem tendentium, adhuc certant rhetores quis il-
 lius finis sit, an persuadere, an bene dicere: nec cō-
 tenti veris causis, nouas & fictas etiam excogi-
 rant. Præterea tot theses, hypothefes, figuras, co-
 lores, ductus, characteres, suaforias, controuersias
 declamationes, proemia, insinuationes, beneuo-
 lentia captationes, artificiosissimas narratiōes in-
 uenerūt, vt vix numerare sufficiat, & tamen the-
 toricæ finem factum esse inficiantur. Hanc Lace-
 demones omnino reprobant, æstimantes pro-
 borum hominum sermonem non ab arte, sed a pe-
 ctore proficisci oportere. Antiqui etiam Romani
 sero admodum rhetores in urbem admiserunt, cū
 que post multam controuersiam ostendere Cice-
 ro conatus esset, orandi facultatem non tam ab
 arte quam a prudentia proficisci, atq; idcirco o-
 pus de perfecto oratore scripsisset: tamen ille ora-
 tor quem ipse velut exemplar ibi fabricat non o-
 mnibus probatus est: quin & Bruto ipsi singula-
 ris integritatis viro admodum suspectus visus
 est, se mperque vicit sententia rhetorum, benedi-
 cendi præcepta hominum vitæ plus officere quā
 prodesse: atq; vt liceat verum fateri, constat totā
 illam ac omnem rhetoricæ disciplinam nihil ali-
 ud esse quam adsentationis adulationisq; (& vt
 quidam audacius dicunt) mentiendi artificium, vt
 quod rei veritate efficere non possit, persuadeat
 fuco orationis, quemadmodum de Pericle sophi-
 sta ait Archidamus (vt auctor est Ennapius) qui
 interrogatus, num esset illo potentior, respondit:
 Et si Pericles in bello a me victus sit, ea tamen p̄-
 ditus est dicendi facundia, vt cum de ijs ratiocine-
 tur, non victus, sed victor appareat: atq; de Car-
 neade ait Plinius, q̄ ipso argumentante quid ve-
 ri esset, haud facile discerni poterat. De eodem

DE RHETORICA.

traditum est, q̄ cum pro iusticia multa publice e-
 leganter & sapienter differuisset, postridie non mi-
 nore doctrina atque copia contra iusticiam per-
 orasse. Erat apud Siracusas Corax rhetor, vir a-
 cuti ingenij, & linguæ promptioris, qui hanc artē
 mercede docebat, ad hunc accessit Tisias cum
 promptam mercedem non haberet, pollicitus est
 duplicem postquam ille eum docuerit rhetoricam
 quem Corax hac conditione suscepit & docuit.
 Hanc Tisias cum didicisset, de precio magistrum
 circumuenire studens, interrogauit Coracem qd
 esset rhetorica, quo respondente effectricem per-
 suasionum, in præceptorem sic argumentatus est:
 Quodcunq; igitur de mercede dixerō, si tibi me ni-
 hil debere persuasero, nihil debeo, quia non debe-
 re persuasi: si non persuasero, nihil debeo, quia nō
 debere persuasi: si non persuasero, non debēbo eti-
 am, quia me scire persuadere non docuisti. Tum
 Corax hoc argumentum in Tisiam retorquere
 nisus: Quodcunq; (ait) ego quoque de mercede
 dixerō, si me accepturum persuasero, accipiam
 quoniam persuasi: si non persuasero, etiam accipe-
 re debeo, quoniam tantum discipulum erudiui q̄
 præceptorem superaret. His antistrophis argu-
 mentis eos contēdere audientes Siracusani, excla-
 mauerunt: Mali corui malum ouum, significan-
 tes mali præceptoris peiorē discipulum. Haud
 absimilem historiam refert Gellius de Protago-
 ra sophista & Euathlo eius discipulo: At qui scire
 exacte, ornate, grauitate, et copiose dicere pulchrū
 & delectabile ac semper vtile est, nonnunquam
 tamen turpe & importunum, sapissime X̄o peri-
 culosum, semper autē suspectum est, q̄ circa Socra-
 tes ipse rhetores nulla æstimatione dignos censet,
 nec q̄ vllam in bene instituta repub. debeant po-

DE RHETORICA:

tentiam obtinere: & Plato illos a sua repub. cum
 tragicis histrionibus & poetis simul excludendos
 censuit, nec iniuria: Nam hoc artificio nihil peri-
 culosius ciuilibus officijs, ab hoc prauaricatores,
 tergiuersatores, calumniatores, sycophantæ, &
 cætera huiusmodi sceleratæ linguæ hominum no-
 mina descendunt. Hoc enim præditi homines in
 ciuitatibus plerunq; coniurant, ac seditiones mo-
 uent, dum hac artificiosa loquacitate alios decipi-
 unt, alios mordent, alios cauillant, blandiunt alijs
 ac in innocentes tyrannidem quandam sibi vsur-
 pant. Hinc recte dixit Euripides, tyrannicum qd
 dam esse multa scire dicere: & Aeschilus ait ma-
 lum omnium turpissimum esse dico compositos
 sermones: et Raphael Volaterranus historiarum
 & exemplorum studiosissimus fatetur, collatis qu-
 cunque audiuerit, quæque legerit veterum & recē-
 tiorum exemplis, paucissimos viros bonos reperi-
 ri eloquentes. Nonne eo ipso ingentes reipublicæ
 sæpe grauius vexatæ, sæpe penitus deletæ sunt.
 Exemplo sunt eius rei, Bruti, Cassij, Gracchi,
 Catones, Cicero, Demosthenes, qui vt omnium
 habiti sunt eloquentissimi, ita semper fuere omni-
 um seditiosissimi: Nam Censorius Cato quadra-
 gesies accusatus, ipse septuagesies ac vltra alios
 reos fecit, tota ætate sua insanis declamationibus
 reipublicæ tranquillitatem perturbans: Alter Vti-
 censis prouocato Casare libertatem Romanam
 funditus subuertit. Non minus Cicero Antonium
 in reipublicæ perniciem prouocauit, & Demo-
 sthenes Philippum in detrimētum Atheniensium:
 nullus denique reipublicæ status ab hoc artificio
 non est aliquando euersus, nullus ab eloquentiæ vi-
 tio si aures præbuit restitit illæsus. Perinde permul-
 tum potest in iudicijs fiducia eloquentiæ, hac pa-

DE RHETORICA.

trona defenduntur malæ causæ, & nocens reus efficitur legis periculo, hac accusante sæpe innocens damnatus est; nec vllus vnquam eo artificio tam defensus extitit, quin læsus sit qui ex diuerso erat. M. Cato Romanorum prudentissimus vetuit tres illos Athenienses oratores, Carneadem, Crytholaum, Diogenem, in Romanam urbem publice audiendos admitti, quia tam acuto ingenio, orationis facundia, ac valida eloquentia præditi essent, vt facile possent æqua & iniqua persuadere. Constat de hoc gloriatum apud amicos olim Demosthenem, sese quando liberet posse iudicium sententias ad suam voluntatem conuertere artificio sermonis, ad cuius arbitrium Atheniensibus cum Philippo sæpe bellum, sæpe pax fuit. Tanta illi vis erat eloquentiæ in concitandis, sedandisque animorum ac voluntatum affectibus, vt tanquam ciuium suorum imperium habens, illos quo voluerat verteret dicendo. Consimilem ob rationem Cicero Romæ a plerisque rex vocatus est, quia Senatum quis vellet, vteret dicendo, oratione sua omnia regens. Hinc apparet rhetoricam non aliam esse quam persuadendi & mouendorum affectuum artem, subtili eloquio, exquisito furo, & subdola verisimilitudine rapientem animos incautorum, eosque ducentem in captiuitatem erroris, peruertendo sensum veritatis. Quod si naturæ beneficio nulla res non vera voce exprimitur, quid pestilentius quam verborum fucatorum studium? Veritatis sermo simplex est, sed viuus & penetrans & discretor intentionum cordis, & tanquam securis ac gladius anceps omnia artificiosa rhetorum enthymemata facile diffecans et abscindens. Hinc Demosthenes quum reliquos quoscunque ex arte dicentes facile contenneret, vnum Photionem vera & ad

DE RHETORICA.

rem pertinentia simpliciter & breuiter dicentem metuebat, ideoque orationum suarum securim nuncupare solebat. Forte nouerant hæc prisca Romani, qui (teste Suetonio) rhetores bis Roma ciuitate, semel sub C. Fano Strabone, & M. Valerio Messala consulibus: semel iterum sub C. Domitio Enobardo & L. Licinio Crasso censoribus, publico edicto efficietes: tertio sub Domitiano imperatore, vniuersali senatus consulto, & vrbe Roma, & tota insuper expulerunt Italia: Athenienses eos tanquam iustitiæ peruersores foro prohibuerunt, ac Thymagoram, quod inter officia salutationis Dario regi more gentis illius adulatus fuisset, capitali supplicio affecerunt. Pepulerunt Laacedemonij Cresiphonem eo quod se iactarat de re quæ uis totum diem posse dicere. Nihil enim apud illos magis inuisum quam curiosum hoc lingue artificium, eorum quibus veritatis proferendæ nulla cura est, sed opus modicum proponentes, illud orationis lenocinijs & verborum ampullis excolere, & dicendi dulcedine decipere animos auditorum, illosque lingua sua reuinctos ducere ab auribus: iamque palam est nullos hoc artificio factos meliores, complures autem deteriores reddi: qui & si de virtutibus comptius dicere possent, longe tamen videmus elegantiores esse feliciorisque eloquentiæ ad defendendos errores, ad seminandas ac lites, ad excitandas factiones, ad congerenda conuitia, maledicta, calumnias, quæ ad conciliandam pacem, concordiam, tranquillitatem, atque ad prædicandam charitatem, fidem, religionem. Porro hoc artificio confisi plurimi ab orthodoxa fide descuerunt, sectæque ac schismata, superstitionesque ac hæreses hinc pullularunt, dum nonnulli scripturam sacrâ, eo quod eloquentiæ Ciceronianæ leporam

DE RHETORICA:

re careat, ita aspernantur, vt cum ethnicorum futu-
 cati argumentorum persuasionibus, contra ca-
 tholicam interdum veritatem sentirent. Quod de
 Tacianis hæreticis in primis manifestum est, &
 ijs, quos Libanius sophista, & Symmachus ora-
 tor idololatriæ defensores, atq; Celsus Africanus,
 et Iulianus apostata, cōtra Christum magnis rhe-
 toricis insultantes seduxerunt: e quorum pernici-
 oso ac blasphemio eloquio, multas persuasionum
 argumentationes acceperunt hæretici, quas in-
 aures hominum simplicium immittentes, totos se-
 duxerunt a verbo veritatis, sed quid veterum hæ-
 reticorum exemplis insistimus, nostra tēpora spe-
 ctemus. Qui sunt duces germanicarum heresum
 quæ ab vno Luthero suscepto exordio hodie tam
 multæ sunt, vt fere singulæ ciuitates suam peculia-
 rem habeant hæresim, nonne autores illorum ho-
 mines disertissimi linguæ eloquentia et calami e-
 legantia instructi, & quos ante annos aliquot a-
 linguarum peritiæ, a sermonis ornatu, a dicendi
 scribendiq; promptitudine sic laudatos vidimus,
 vt nihil illorum laudibus potuisset a dici: hodie
 videmus capita & principes hæreticorum, ita
 sunt adhuc multi qui eloquentiæ dediti, dum vo-
 lunt Ciceroniani fieri efficiuntur pagani, & qui
 Aristoteli & Platoni impensius student, fiunt illi
 quidem supersticiosi, hi vero impij. Omnes autem
 illi quicunque præter simplicia veritatis verba
 ociosos sermones in aures hominū effundunt, assi-
 stent in iudicio rationem reddituri de ijs, quæ va-
 ne coniecerunt & mentiti sunt aduersus deum.

De dialectica. Cap. VII.

SVccedit istis in subsidium dialectica, & ipsa
 quidem non nisi contentionis ac tenebrarum
 artificium est, per quam reliquæ omnes scien-

DE DIALECTICA.

ite obscuriores, ac cognitu difficiliore redduntur
 atq; hæc etiam sese logicam videlicet dicendi &
 ratiocinandi scientiam vocat, miserum profecto
 & irrationale hominum genus: si absq; hac disci-
 plina nesciat ratiocinari: hanc tamen Seruius Sul-
 pitius omnium artium maximam esse dixit, &
 quasi lucem ad ea quæ ab alijs doceantur, cum i-
 psa (vt ait Cicero) rem vniuersam doceat distri-
 buere in partes, & latentem definiendo explica-
 re interpretando obscuram explanare, ambigua
 contemplari & distinguere, atq; regulam de his o-
 mnibus tradat qua vera & falsa iudicentur. Præ-
 terea pollicentur dialectici se cuiusq; rei essentia-
 lem (vt aiunt) definitionem posse inuenire, tamē
 hanc nullis vnquam verbis præstare possunt tam
 lucidam, quin æque nescius maneat animus, quā
 dicat qd idiotæ pro hoīe animal rōnale mortale,
 minus intelliget q̄ si dixisset hoīem. Plura de his
 scripsit inter Latinos Boetius, cuius opa non habē-
 tur, sed p̄stant omnibus q̄ scripsit Aristoteles, p̄di-
 camenta, elenchos, topica, perihermenias, anali-
 tica, & reliqua: quem secuti Peripatetici opinan-
 tur nihil stare aut sciri posse, nisi quod syllogizan-
 do probetur per demonstrationem, eam videlicet
 quam depingit Aristoteles, sed tamen nunquam
 in dogmatibus suis obseruauit, cum omnes suæ ar-
 gumentationes ex præsuppositis ab eo deducan-
 tur, quem secuti omēs isti scientiæ pollicitatores,
 hæctenus nullas aut paucissimas veras demōstra-
 tiones dederunt, nedum in naturalibus, sed omnes
 deducunt illas ex p̄ acceptis, aut abs suo Aristote-
 le, aut abs alio qui illa prior dixerit, quorum au-
 thoritatem seruant sibi pro principijs demonstra-
 tionis: veram autem demonstratiōem quæ facere
 debeat scientiam docet Aristoteles eam esse, quæ

DE DIALECTICA.

fit per quiditates (vt loquuntur Dialectici) per
 proprias rerum differentias nobis occultas & i-
 gnoras. Ait insuper demonstrationem ex causis fi-
 eri, ex ijs quæ sunt de per se, & secundum quod i-
 psum, quæ quidem enunciationes cum sint conuer-
 tibilis se ad inuicem inferentes, tamen ait non da-
 ri nec concedi demonstrationem circularem ex
 causis. Si itaq; nunc principia demōstrationis plu-
 rimum ignota sunt, & circulatio non admittetur,
 certe nulla inde aut paucissima ea que incerta ha-
 beri potest scientia: credere enim oportebit demō-
 stratis per fragilia quædam principia, quibus aut
 propter præcedentem prudentum autoritatem,
 veluti notis terminis assentimur, aut quos experi-
 entia comprobamus per sensus. Omnis enim no-
 titia (vt aiunt) ortum habet a sensibus, & experi-
 mentum sermonum verorum (vt ait Auerrois)
 est, vt concordent sensatis. Et illud notius est & ve-
 rius in quod plures sensus conueniunt, ex sensibili-
 bus itaque eorum sententia manuducimur, ad o-
 mnia ea quæ a nobis sciri possunt. Iam enim cū
 sensus omnes sæpe fallaces sint, certe nullam no-
 bis synceram probare possunt experientiam. Pre-
 terea cum sensus intellectualem naturam neque-
 ant attingere, & rerum inferiorum causæ ex qui-
 bus illarum naturæ, effectus, & proprietates seu
 passiones demonstrari deberent, sint omnium con-
 sensu nostris sensibus penitus ignotæ, nonne cōuin-
 citur? ita ut vltimè sensibus esse præclusam, quare e-
 tiam omnes illæ deductiones & scientiæ quæ in i-
 p̄s sensibus radicibus fundatæ sunt, omnes incer-
 tæ erunt & erroneæ & fallaces. Quæ ergo nūc vti-
 litas dialecticæ, quis fructus scientificæ illius de-
 monstrationis ex principijs & experimentis, qui-
 bus cū veluti notis terminis assentire necesse erit

DE DIALECTICA.

nonne iã ipsa principia & experimentata magis
 scientur quam demonstrata: led hæc ars nũc pau-
 lo remotius nobis repetenda est. Dialectici decem
 numerant prædicamenta quæ vocant genera ge-
 ralissima, hæc sunt: substantia, quantitas, qualitas
 relatio, quando, vbi, situs, habitus, actio, passio: quæ
 bus omnia constare putant, & intelligi quæcun-
 que in toto vniuersoq; orbiculari mundo conti-
 nentur. Tradunt insuper quæ de ijs ipsis ac earum
 partibus prædicentur, quinque videlicet: genus, spe-
 ciem, differentiam, proprium, & accidens: quæ ob
 id prædicabilia nominarunt. Porro inuenerunt
 quatuor cuiuslibet rei causas, materialem, forma-
 le, efficientem & finalem, ex quibus oim rerũ vira-
 tẽ & falsitatẽ sese iuenire posse arbitrant, quodã
 infallibili (vt putant) demonstratione, hoc est, syl-
 logismo, quem altero trium ordinum, vt vocant,
 figurarum supra vnde viginti modos esse oportet.
 Componunt autem omnem syllogismum si-
 ue demonstrationem ex tribus terminis, qui sunt:
 subiectum quæsitum, & dicitur minor: alter prædica-
 tum quæsitum, & dicitur maior: tertius est mediũ in-
 ter vtrumq; participans: & iuxta hos duas for-
 mant propositiones, quas præmissas appellant,
 maiorem & minorem, ex illis tandem nascit con-
 clusio, scilicet de altero ad extremum, alterum tã-
 quam a limine ad metam procurrentes. Hoc to-
 tum est egregium illud artificium, hæc eius sunt
 extrema confinia, quibus omnia combinare, diui-
 dere, & concludere opinantur, per quædam quæ
 refelli posse impossibile putant axiomata, atque
 hæc sunt logici artificij portentosa, & alta myste-
 ria, magnoque labore exquisita, a magisteris falla-
 cibus, q̄ tanq̄ occulta q̄dam & arcana non oēs
 profiteri licet, nec discere, nisi illos qui grãdes mer-

DE SOPHISTICA.

Edes pro illis præstare possunt, magnisq; sumptibus autoritatem hanc sibi inter scholasticos coemerint. Deniq; ij sunt eorum canes, hæc illa retia quibus (illorum opinione) rerum omnium siue naturæ subiectarum, vt physica, siue naturam ipsam comitantium, vt mathematica, siue naturam ipsam quodammodo superantia, vt Metaphysica venantur veritatem, quam tamen eo artificio iuxta P. Clodij atq; Varronis prouerbum, nimis altercando amittunt, atque hæc sunt duntaxat veterum dialecticorum confinia.

De Sophistica. Cap. VIII

Sed longe plura prodigia maioræ porteta ijs addidit recentior sophistarum schola, de terminorum passionibus, de infinito, de comparatiuis de superlatiuis, de differe aliud ab, de incipit et de finit, de formalitatibus, hæc cætatibus, instantibus, ampliacionibus, restrictionibus, distributionibus, intencionibus, suppositionibus, appellationibus, obligationibus, consequentibus, indissolubilibus, exponibilibus, reduplicatiuis, exclusiuis, instantijs, casibus, particularisationibus, suppositis, mediatis & immediatis, completis & incompletis, complexis & incomplexis, & cæteris intolerandis vanisque vocabulis, quæ traduntur in paruis logicalibus, quibus omnia quæcunque reipsa falsa sunt & impossibilia, vera esse facile conuincunt: & contra quæcunque vera sunt, velut ex equo Troiano erumpentes, ijs machinis subito verborum incendio ac ruina vastabunt. Sunt rursus qui non nisi tria prædicamenta recipiunt, nec nisi duas syllogismorum figuras, & tamen octo illorum modos probant, modales autem propositiones, concretos insuper & abstractos terminos rideant, nec desunt qui undecimum numerent prædicamentum

DE SOPHISTICA.

& quartam syllogismorum figuram, auferentq;
 prædicabilium & causarum numerum, totq; in-
 uictas & Scoticas subtilitates inuexerunt, vt Cle-
 antis, Chryssippiq; argutiæ, cum Daphitzæ, Euthi-
 demi, Dionysiodori circumuentiunculis, penitus
 crassæ, rusticanæq; futuræ sint, si cum ijs nouis so-
 phistæ nostror; inuentis conferant, in qbus nunc
 passim ferme, omnis scholasticor; turba, cum mise-
 ro labore ac damnabili studio occupata, nil ma-
 gis agere videtur, nisi vt discat errare, ac perpe-
 tuis digladiationibus explicandâ vritatem obscu-
 riorem reddere vel amittere, quor; tota disciplina
 non aliud quicq; est q̄ captio q̄dam, ex depraua-
 tis verbor; dictionibus subdola quadâ cauillatio
 ne peruertens vsum loquendi, & vim inferens lin-
 guæq; ignorat, transuertens vritatem secundum
 verisimilem expositionem, quor; gloria non nisi
 in conuicijs & strepitu sita est, vt q̄ non tã victo-
 riam appetant q̄ certamē, nec v̄i inueniendi, sed
 altercandi propositum sit, adeo vt inter hos pri-
 mas partes teneat, quocunq; clamorissimus & im-
 pudensissimus, & linguæ fremitu audacissimus.
 De qbus ait Petrarca: siue is styli pudor, siue i-
 gnorantiæ confessio est, lingua implacabiles sunt
 calamo non contendunt, nolunt apparere q̄ friuo-
 la sunt qbus ornant: ideoq; more Parthico fugiti-
 uam pugnam exercent, & volatilia v̄ba iactantes
 quasi ventis vela committunt. Hi sunt enim quos
 Quintilianus dicit in disputando mire callidos,
 cum aut ab illa cauillatione discesserint, non ma-
 gis sufficere in aliquo grauiore actu, q̄ parua qua-
 dam animalcula quæ in angustijs mobilia cam-
 po deprehenduntur, itaq; campum timēt verumq;
 est illud diuerticulum & anfractus suffragia esse in-
 firmitatis, vt qui parū cursu valent flexu eludat.

DE SOPHISTICA.

Sic & sophistæ metuunt sub notarijs, & collatis
 libris, & autoribus pugnare, sed solius memoriæ
 & linguæ viribus, fugitiuis clamoribus, non ad
 calamos, sed ad obliuiosas aures concertare vo-
 lunt, nec referre putant qua quisque ratione vta-
 tur, dummodo instantiam det, nec curandū quic-
 quid sentiat aut dicat, modo loquatur & strenue
 contendat: Nam qui verbosior est, is inter eos vi-
 detur doctior, ijs præstigijs circumeunt scholas, &
 plateas, & mentias, quærunt æmulos, quos vt cō-
 grediantur inuitant, instant, insiliunt, si congregi-
 tur & vrget ad diuerticula prolabuntur, & late-
 bras quærunt, & ad vsitata recurrunt, tot facien-
 tes anfractus, ac si labyrinthum circumiri oportet
 at. Quod si quis nolit aut pigeat cum illis decerta-
 re, subdola aliqua interrogatione, & quam quis
 non optima cognitione inquisiuit adgrediuntur, vt
 sic vel ex improviso respondentem de errore con-
 uincant, aut scire se negantem verecundiæ reum
 faciant & explodant, atque ipsi in vtramq; par-
 tem doctrinæ vëdicent gloriam. Sed quos fructus
 nobis in ecclesia Christi peperit pariatque diale-
 ctica cum suis sophistis spectemus, qui non assen-
 tientes diuinæ traditioni illam compositis, & ex
 fallacibus sensibus deductis rationibus, confun-
 dunt quibus dum nimium credunt, recedente lu-
 ce veritatis, succrescunt tenebræ, quibus obuo-
 luti & excæcati factique magistri & duces cæco-
 rum, multos secum ijs falsis argumentationi-
 bus ac apparentibus rationibus trahunt in fove-
 am, semperque ignorantie profundum, errorum
 que pelagus innatantes, serpentum more lubrici
 fraudulentie & seductionis verbis subinuolantes
 imperitiores seducunt ad credendum figmentis
 suis, & extollentes ea, persuadere audent sa-

DE SOPHISTICA

eratissimam theologiam, sine logica, sine diale-
 ctica, sine rixa, sine altercatione, sine sophis-
 maticonstare non posse. Non inficior dialecti-
 bus ad scholasticam exercitationem conferre,
 cam sed ad theologiam contemplationem quid
 conferat non video, cuius summa dialectica est in
 oratione constituta, neque enim vana promissione
 pollicitus est nobis Christus inquit: Petite & ac-
 cipietis. Itaque priusquam contentiosi scholastici suam
 dialecticam discant, isti Christi fideles ab ipso ma-
 gistro veritatis impetrant omnem necessariam ve-
 ritatem. Præterea dialectica per varias ambages
 tandem non altius pertingere potest quam ad philoso-
 phiam, sed per fidelem orationem recta & certissi-
 ma via conscenditur ad summam diuinarum at-
 que etiam humanarum rerum sapientiam. Errant
 igitur quicumque dicunt dialecticam hæc esse euer-
 tendorum hæreticorum machinam omnium po-
 tentissimam, cum re vera ipsa sit robur omnium
 hæreticorum: hac arte freti quondam Arius &
 Nestorius hæretici, tam impudenter desipuerunt,
 ut ille diuersas per gradus & tempora in Trinita-
 te substantias assereret, alter Mariam virginem the-
 ocon esse negaret, quia diuinas operationes lo-
 gicis sophismatibus metiri præsumpserunt, plus
 Aristotelis obseruantes dialectica sophismata, quam
 diuinæ scripturæ animaduertentes verba. Omnia
 namque (ut ait Hieronymus) hæreticorum dogmata
 sedem sibi & requiem inter Aristotelis & Chry-
 sippi spineta reperiunt, inde Eunomius profert, quod
 natum est, non fuit antequam nasceretur. Inde Ma-
 nichæus, ut deum liberet a conditione malorum,
 alterum mali inducit autorem. Inde Nouatus sub-
 trahit veniam, ut tollat poenitentiam. De illis fon-
 tibus vniuersa hæreticorum dogmata, argumen-

DE ARTE LVLLII.

tationū suarū riuulos trahunt; Nā cū nullus sermo sit q̄ non recipiat contradictionē, nec vlla argumētatio q̄ nō possit p̄ aliā subuerti, inde est q̄d ad nullū finē scientiā, ad nullam cognitionē v̄itatis, p̄ dialecticas disputationes hoēs puenire possint: sed & multos contigit declinare a v̄itate in hæreses, dū speciē sibi validioris v̄itatis logicis argumentationibus reperisse se credunt, aut sic hæreticos reprobant, ut ipsi nihilo saniora restituant: quare Plato ipse sero admodū voluit dialecticā attingi a custodibus, eo q̄d hæc in vtrāq; partem differat, & minus firmas reddat de honesto aut inonesto rationes. Hæc de dialectica hæctenus.

De arte Lullij Caput IX.

INuenit aut Raimundus Lullius recentioribus temporibus dialecticæ haud absimilē prodigiosam artē, per quā tanq̄ olim Gorgias Leōtius (qui primus in conuentu literatorū hoīm poscere ausus est, qua de re quisq; audire vellet) de quouis subiecto sermone, abunde quis valeat differere, atq; inuenire quadam artificiosa nominū ac verborum perturbatione, atq; in vtrāq; partem de omni sermone curioso hoc plusquam eleganti artificio, garrula loqua citatis ostētatione disputare, neq; vllum vincendi locum alijs relinquere, & res minutissimas et pusillas in immensum dilatare. Sed hæc altius repetere non est necesse, nos ampla satis commentaria in hanc artē dedimus alibi, verū nolo hæc alicui fucum faciant in artificio admodum leui, q̄ & si in eisdē extollere v̄isi sumus, tamē res ipsa palam se facit, vt opus non sit circa hanc magnopere depugnare, hoc autem admonere vos oportet, hanc artē ad pompam ingenij & doctrinæ ostentationem potius quam ad cōparandam eruditionem valere, ac longe plus habere auda-

DE ARTE MEMORATIVA

etiam quam efficaciae. Esse praeterea totam ineruditam ac barbaram, nisi elegantiore quadam litera tura adornetur.

De arte memoratiua: Caput X.

His artibus adnumeratur etiam memoratiua, quae (ut ait Cicero) nihil aliud est, quam inductio quaedam, & praeeptionis ratio, locis & imaginibus tanquam membrana consistens, & characteribus a Simonide Melitone primum excogitata. Deinde per Metredorum Sceptium perfecta, ipsa tamen qualis qualis sit, sine naturali memoria persistere minime potest, quam tot saepissime monstruosis obtundit imaginibus, ut pro memoriae tenacitate maniam & phrenesim nonnunquam inducat, dum videlicet naturalem memoriam innumerabili rerum ac verborum imaginibus praegravans, naturae finibus non contentos, arte insannare facit. Hanc itaque cum Simonides aut alius cuius Themistocli obtulisset, ait ille, obliuionis malleum: nam multa memoro quae nollem, obliuisci non possum quae velle. Et Quintilianus de Metrodoro: Vanitas, inquit, nimirum fuit atque factio, circa memoriam suam potius arte quam natura gloriantis. Scripserunt de ea Cicero lib. rhetoricorum novorum, & Quintilianus in institutionibus, & Seneca, & ex recentioribus Franciscus Petrachia, Mateolus Veronensis, Petrus Ravenas, & Hermannus Buschius, & alij, sed indigni catalogo, obscuro homines permulti, & multi hanc quotidie profitentur, sed non reperitur qui in ea multum proficiat, & magistri eius pro lucro in famam saepe reportant: solent enim in gymnasijs plerumque huius artis professione nebulones quidam scholaribus imponere, ac rei nouitate pecuniam ab incautis emungere, denique puerilis gloria est

DE MATHEMA. IN GENE.

ostentare memoriã, turpe & impudẽtis est; multarum rerum lectiõem instar mercimoniorũ ante fores explicare, cum interim vacua domus sit.

De Mathematica in gñe. Cap. XI.

Sed tempus est nunc de mathematicis disciplinis dicere, quæ multo omnium certissimæ putantur, omnes tamen non nisi in doctorum suorum, quibus plurima fides datur, opinionibus consistunt, qui etiam in illis non parum errauerunt, quod & Alubatar vnus eorum nobis attestatur, ingens: Antiquos etiam vsq; post Aristotelis tempora non plane mathematica sciuisse, cumq; omnes hæ artes circa sphericam seu rotundam, siue figuram, siue numerum, siue motum potissime versentur: fateri tandem coguntur perfecte rotundum seu sphericum nusq;, neque secundum artem reperi, neq; secundum naturam. Atq; hæ disciplinæ licet vel paucas, vel nullas in ecclesia hereses dederint, tamen quod ait Augustinus, nihil ad salutem pertinent, sed magis in errorem mittunt, & a deo auocant, atque (vt ait Hieronymus) non sunt scientiæ pietatis.

DE Arithmetica. Caput XII.

Inter has prior est Arithmetica, hoc est, numerorum disciplina, quæ matris quodãmodo ad ceteras obtinet vicem, non minus superstitiosa q̃ vana, ac propter vilem numerandi practicam, non nisi a mercatoribus auaritiæ causa in pretio habita: tractat enim de numeris & earum diuisionibus, quis par, quis impar, quis pariter par, quis pariter impar, quis impariter par, quis superfluit, quis diminutus, quis perfectus, quis compositus, quis incompositus, quis per se, quis per aliũ. Item de proportione & proportionalitate earundemque speciebus. De numeris harmonicis & ge

DE GEOMAN. ET ALEAT.

ometricis, deq; varijs numerorum passionibus et minutijs atq; modo supputandi.

De Geomania. Cap. XIII.

Denique arithmetica hæc nobis geomantiam diuinationem, & prænestinas tesseras & talos, & aleas, et quicquid est eiusmodi numeralium sortilegiorum progenit: quamuis Geomantiam omnes ferme astrologia adoptent, ob parilem iudicandi rationem, tum quia vires eius non tam ex numero, quam ex motu eliceant, iuxta illud Aristotelis dictum in primo methæorum: Motus cœli est perpetuus, & est principium & causa omnium motuum inferiorum: Scripserunt autem de hac ipsa ex antiquioribus, Hali: ex recentioribus Gerardus Cremonensis, Bartholomæus Parmensis, & quidam Tundinus: scripsi & ego quandam Geomantiam ab alijs longe diuersam, sed non minus superstitiosam, fallacemq; , aut si vultis dicam etiam mendacem.

De Aleatoria. Cap. XIII.

Ars item aleatoria, & ipsa tota sortilega est, cuius quanto quis studiosior, tanto crit & nequior & infelicio, dum alieni concupiscentia sua profundit, nec vel patrimonij vllam reuerentiam tenet. Hæc ars mendaciorum, periuriorum, furtorum, litium, iniuriarum, homicidiorumq; mater est, vere malorum demonum inuentum, quæ exciso Asia regno inter euerse vrbis manubias varia sub specie migravit ad Græcos. Hinc tessera, calculi, tricolus, senio, monarchus, orbiculi, thaliorchus, vulpes, præterea octoedron, duodecaedron, quibus non nihil diuinationis inesse putatur. Sunt & qui dicant Attalum Asiaticum artem hanc inuenisse, & ab artificio numerandi excogitasse: Romanis vero memo-

DE SORTE PITAGORICA

rix proditum est Claudium imperatorē de illa li-
brum composuisse, cuius ipse atq; ante eum Au-
gustus Cæsar ambo studiosissimi cupidissimique
extiterunt. Ars tota infamis, & omnium gentium
legibus interdicta, quin & Cobilon Lacedæmo-
nius iungendæ societatis causa Corinthum lega-
tus missus, cū duces ac seniores Corinthiorum in-
uenisset in alea ludentes, infecto negotio redijt di-
cens: nolle se Spartanorum gloriam hac infamia
maculare, vt dicerentur cum aleatoribus societa-
tem cōtraxisse: tanto probro apud maximos q̄-
que habita est, vt regi Demetrio in leuitatis op-
probrium taxilli aurei a Parthorum rege missi
sunt: atq; tñ hodie regum & nobiliū hic exercita-
tissimus ludus est: quid ludus? imo sapientia, eorū
qui fuerint in hac ad fallendū dānabilius instituti.

De sorte Pythagorica. Cap. XV.

Nec illud prætereundum censeo, quod asse-
rebant Pythagorici, & quod alij putāt, ipse
etiam credidit Aristoteles, literarum ele-
menta certos suos possidere numeros, ex quibus p̄
propria hominū nomina diuinabantur, collectis
in summam cuiuslibet literarum numeris, quibus
collatis palmam illi tribuerunt cuius summa al-
teram excefferat, siue de bello, siue de lite, siue de
coniugio, siue de vita aut alia consimili re quæsi-
tum foret. eaq; ratione dicunt Patroclum ab He-
ctore victum, illum vero ab Achille superatum,
quam rem Terentianus tradidit ijs versibus:
Et nomina tradunt ita literis facta.

Hæc, vt numeris pluribus, illa sint minutis,
Quandoq; subiunt dubia pericla pugnæ,
Maior numerus qua steterit, fauere palmam
Præfagia lethi minima patere summa
Sic & Patroclen Hæctora manu perisse.

DE ARITHMETICA

Sic Hecctora tradunt, cecidisse mox Achilli:
 Et sunt qui simili computo promittunt sese horo-
 scopia inuenturos, sicut de ijs tradidit, nescio q̄s,
 noie Alchandrinus, obscurus philosophus, quē fe-
 runt discipulū fuisse Aristote. Et narra Plinius Py-
 tagore inuētis etiā illud attribui, priorū nominū
 imparē vocaliū numerum, orbitates oculorū, clau-
 dicationes, consimilesue casus portendere.

Adhuc de Arithmetica. Cap. XVI.

Ed ad Arithmetica[m] redeamus: hanc Pla-
 to a malo dæmone vna cū talorū et alearū lu-
 do primū mōstratam ait: Et Lycurgus ma-
 gnus ille Lacedæmoniorū legislator, illā ceu tur-
 bulentā e republica sua eijciendā censuit. Vacuū
 em̄ & inanē laborē deposcit, & ab vtilibus hone-
 stisq̄ negotijs hōes abstrahit, ac de rebus futili-
 bus sæpe magnis iurgijs cōtendit. Hic illud Arith-
 meticoꝝ irreconciable bellū, vter numerus par
 an impar p̄ferendus sit: q̄s inter ternarium, sena-
 riū, denariū, numerus sit perfectior: Item quis nu-
 merus dicitur pariter par, circa cuius diffinitionē
 Euclidem ipsum Geometrix principem, non pa-
 rū errasse contendunt. Præterea non facile dixe-
 rim, q̄ Pythagorica mysteria, quas magica svires
 numeris inesse somniant, etiam ab ipsis rebus nu-
 datis, dicereque audent nisi illis instrumentis exē-
 plaribusq̄ mundum ad deo creatū iri nō potuisse,
 ac diuinorū oīm cognitionē in numeris tanq̄ in re-
 gula oīm certissima cōtineri. Hinc orti sunt Mar-
 ci, Magi, et Valentini hæreses in numeris fundatę
 & ex numeris progressę, q̄ diuinā religionē & in-
 numerabilia diuinę veritatis secreta, sese per fri-
 gidissimos numeros posse inuenire et enūciare p̄-
 sumebant. Accedit istis Pythagorica tetractis in-
 ter sacramenta habita, & alia plura ijs similia,

DE MUSICA

quæ omnia vana, ficta, & falsa sunt, nec quicquã veri superest arithmetiis illis, nisi insensatus ac inanimatus numerus, atq; tamẽ hinc sese diuinos homines agere arbitrantur quod sciant numerare: sed hoc ægre illis concedunt musici hũc honorem suæ harmoniæ libentius deferentes.

De Musica. Caput. XVII.

DE Musica igitur iam nobis sermo este, de qua ex Græcis copiose scripsit Aristoxenus qui & animam musicam esse dixit: cuius documẽta Boetius deinde latinis tradidit: dico autem illam quæ in vocum ac sonorũ modulatione consistit, non eam quam de metris & rithmis ac carminum fictionibus nuncupant, quæ poësis est, quæ autore Alpharabio, non tam speculatione ac ratione, q̃ furoris insania fertur, de qua superius diximus: verum eam quæ de modulationibus est, quæ est concentus neruorũ, aut vocum in suos modos sine aurium offensione consonantium: agit enim de sonis, de interuallis, de sistematis genere, de tono, de commutationibus ac modulationibus: Hanc veteres diuisere in enharmonicam, chromaticam, diatonicã: priorem autem (videlicet enharmonicam) ob nimis reconditam difficultatẽ, pro impossibili eius indagine deseruere: alteram vero ob lasciuix infamiam aspernati sunt atq; abdicarunt: tertiam vero speciẽ duntaxat (tamq̃ mundanæ compositioni conformẽ persuasi) admiserunt. Sunt etiam ex veteribus, q̃ musicos modos ex gẽtium vocabulis distinxerũt, vt in Phrygium, Lydium, Dorium, quos apud Polymestrem & Saccadam Archium genere fuisse antiquissimos constat, quibus Sappho Lesbica (ut inquit Aristoxenus) quartum videlicet mixolydium superinstituit, cuius inuentorem, alij, Tersan

DE MUSICA

drum, alij Pythoclidem tibicinem putant: Lyffias
 Lamproclē Athenienfem autorem pofuit, atq;
 hos quatuor modos veterum autoritas celebres
 notauit: totamque aſtructionem encyclopediā vo-
 carunt, quaſi ſcientiarum orbem, quod muſica om-
 nes amplectatur diſciplinas, ſicut ait Plato in
 primo de legibus, muſicam ſine vniuerſa diſcipli-
 na tractari non poſſe. Inter hos vero quatuor mo-
 dos, Phrygium, quia diſtrahit & rapit animū nō
 probant, ſed barbaricum Porphyrio illum vocat,
 quia ad furorem & pugnas excitandas tantū cō-
 modum. Alij idcirco Bacchicum vocant, vti fu-
 ribundum, impetuoſum, & perturbatū: cuius mo-
 dulatione, quam Anapæſto pede declarant, La-
 cedæmonios & Cretenſes ad arma concitados le-
 gimus: eodem Timotheus Alexandrum regē ad
 arma incitauit: & Taurominitanus iuuenis nar-
 rante Boetio, domum in qua ſcorpum latitabat
 Phrygio ſono excitus comburere feſtinauit, Lydi-
 um etiam Plato reprobat, vt qui acutus ſit & a
 modēſtia Dorij recedens, lamentationibus accō-
 modus: verum (vt quibuſdam placet) etiam iſ q
 natura hilares & iucundi ſunt congruus. Hinc Ly-
 dos hilares ac periuundos populos iſ modulati-
 onibus delectatos ferunt, quaſi etiam Tuſci Ly-
 dorum progenies choricis ſaltationibus adhibe-
 bant. Dorium autem tanquam grauiorem hone-
 ſtoremque & omnibus modis modēſtum, ad gra-
 uiores animi affectus & motus corporis aptum,
 & ad recte ac bene viuendum vtilem, omnibus
 prætulērunt: ideo apud Cretenſes, Lacedæmonios
 Arcades, in magna veneratione habitus. Imper-
 ator quoque Agamennon ad bellum Troianū
 profecturus Doricum domi reliquit muſicū qui ſpō
 deo pede mulierem Clytemnoſtram in pudicitia

DE MUSICA

probitateque conseruaret: quare non prius ab Aegytho vitiatū potuit quam is musicum prius e medio impie sustulisset: Mixolydium vero tragicæ diis & commiserationibus congruum, incitationis & retractionis efficaciam habere, & incertis imperium tenere dicunt. His quatuor modis sunt qui alios superadinuerunt, vt quæ collaterales vocantur videlicet Hypodoriū, Hypolydiū, Hypophrygium, ut sint septē totidē planetis correspondentes, quibus Ptolomæus addit octauum hypermixolydium omnium acutissimum firmamento attributū: verum Lucius Apuleius primo Floridorū quinque modos describit Aëlium, hyastium varium, lydium querulum, phrygium bellicosum, dorium religiosum. His addunt alij Ionicum iucundum & floridum. A. Martiano etiā iuxta Aristoxeni traditionem quinque numerantur modi principales, & decem collimitij. Et licet hanc artem suauitatem non modicam habere fateantur, communis tamen sententia est, atque ipsa experientia omnibus nota, esse illam viliū ac infelicis intemperatissime ingenij hominum exercitiū, & qui nec incipiendi nec finiendi rationem teneant, sicut de Archabio tibiae legitur, qui plaris conducendus erat vt desineret, quam conducendus vt caneret. De quibus tam importunis musicis sic ait Horatius:

Omnibus hoc vitium est cātoribus inter amicos,
Vt nunq̄ inducant animum cantare rogati:
Iniussi nunq̄ disistant.

Hinc musica ipsa ad precium & supem semp vāga bunda extitit, & lenociniorū clientula, quā nullus unq̄ professus est vir grauis, modestus, pudicus, fortis. Ideoq; Græci illos cōmuni vocabulo Liberti patris artifices, siue (vt Aristoteles) dionysiacos

DE MUSICA

Technitas, hoc est, artifices bacchanales appella-
 runt, q̄ improbis esse moribus magna ex parte cō-
 sueverunt, vitā plurimū traducētes incontinenter
 partim etiā cūlinopia, q̄ quidē vitia & gignit &
 auget. Persarum & Medorū reges, mulicos inter
 parasitos & histriones referebāt, videlicet ex ope
 illorū voluptatē sibi capientes, ipsos autē actores
 contemptui habentes, atq; Antisthenes ille sapiēs,
 cum audisset Ismeniam quendam optimum ha-
 beri tibicinem, homo neq̄ est inquit, non em̄ si pro-
 bus foret tibicen esset, non enim (vt dicitur) ars est
 illa viri sobrii & probi, sed ociosi & iocantis. Hāc
 Scipio, Aemilianus, M. Cato, tanq̄ a Romanis
 moribus alienam aspernabāntur. Hinc Augustus
 atq; Neroni probro datum est, quod musicam audi-
 dius sectarentur. Sed Augustus correptus quidem
 abstinuit, Nero autem peramplius insequutus, ob
 hoc contemptui ludibrioq; habitus est. Philippus
 rex cum audisset filium quodam loco suauius ce-
 cinisse, obiurgatus est: Nonne pudet (in quiens) q̄
 tam beneficia canere, satis enim est superq; prin-
 cipi viro canentibus alijs audiendi ocium super-
 esse. Non canit apud Gr̄cos poetas Iuppiter, nec
 pulsat citharam, docta Pallas detestatur tibus.
 Apud Homerum pulsat Citharcedus, præbent au-
 res Alciones & Vlysses. Apud Vergilium sonat
 & cantat Iopas, auscultant Dido & Aeneas: Ale-
 xandro magno quondā canēte Antogionus peda-
 goguscitharā fregit, abiecitq; ingens, etatitūq; iā
 regnare cōuenit, nō canere: Sed & Aegyptij (teste
 Diodo) musicā tanq̄ viroꝝ animos efforminantē
 prohibebant adolescentes suos perdiscere. Et E-
 phorus (teste Polibio) eam non nisi ad illudendos
 ac fallendos homines inuentam tradidit: Et
 reuera quid inutilius, quid contemptibilis,

DE MUSICA

quid fugiendum magis istis tibicinis, cantoribus, ac reliqui generis musicis, qui tot vocibus canentium, præcinentium, decinentium, intercinentium, occinentium, & concinentium vniuersarum auium garritus superantes, venenata quadam dulcedine, velut Sirenes hominum animos lasciuientibus vocibus, gestulationibus, ac sonis præstigiât atq; corrumpunt. Quapropter Ciconum matres atq; nurus Orpheum ipsum ad Parcarum vsq; inuidiam persecutæ sunt, q; modulis suis mares et fœminaret. Quod si fabulis quædam autoritas est: Centum luminibus cinctum caput Argus habebat, quæ omnia tamen vnius fistulæ modulo sopita sunt & extincta: Atq; tamen hinc plurimû gloriantur musici isti, quasi ipsi supra rhetores habeant mouedorum affectuum imperium: quos insuper eo ipso euexit insanîa, ut ipsos etiam cœlos canere affirmant, vocibus tamen a nullo vnq; mortalium auditis, nisi forte q; musicis istis, per iuuuouæ, seu per temulentiam vel insomnium innotuerunt: Nullus tamen musicorum interim e cœlo descendit, qui vocum consonantias omnes nouerit, quiq; proportionum inductiones omnes inuenit: Attamen dicunt artem esse consummatissimam, & quæ omnes amplectatur disciplinas, nec sine vniuersa disciplina tractari possit, etiam diuinationis vim illi tribuentes, qua corporis habitudines, animiq; affectus, & mores hominum per ipsam iudicentur: sed & dicunt artem esse infinitam, nec vlllo ingenio exhaustiri posse, sed indices illam pro cuiusq; captu novos dare modulos: Propterea que non male Anaxillas: musica per deos (inquit) perinde atque Lybia semper quotannis, nouam quampiam feram parit. Hanc Athanasius ob vanitatem suam interdixit ecclesijs: sed

DE SALTATIONE ET CHOREIS

Ambrosius ceremoniarum & pompæ appetentior, ecclesijs instituit canendi & psallēdi vsum: Augustinus vero in medio hærens, inde sibi haud nō difficile dubium ortum esse in confessionibus suis meminit: hodie vero tanta in ecclesijs musicæ licētia est, vt etiam vna cum missæ ipsius canone obscenæ quæq; catiunculæ interim in organis pares vices habeant, ipsaq; diuina officia & sacra orationum preces, conductis magno ære lasciuis musicis, non ad audientium intelligētiam, nō ad spirituselevationem: sed ad fornicariam pruriginem, non humanis vocibus, sed beluinis strepitibus cātilant, dum hinnunt discantū pueri, mugit alij tenorem, alij latrant contrapunctum, alij boāt altum, alij frendent bassum, faciuntq; vt sonorum plurimum quidem audiatur, vt verborum & orationis intelligatur nihil, sed auribus pariter & animo iudicij subtrahitur autoritas.

De saltationibus & choreis. Cap. XVIII.

AD musicam spectat etiam saltationum siue chorearum artificium puellis amatoribusq; longe gratissimum, et quod magna cura discunt, & in medias noctes sine facie etate protrahunt, summaque diligentia obseruāt, vt ad lyrae tympaniq; ac tiliarum numeros, cōpositis gestibus, moderatisq; incessibus saltent, ac rem omnium stultissimam, & insania quadam haud absimilē prudentissime vt putant scientissimæq; peragant, q̄ nisi tibiæ concentus tēperaret, & vt (dicitur) vanitas vanitatem cōmendarer, nullū choreis spectaculū ridiculū ac inconditū magis: hæc laxa men petulantia, amica sceleris, incitū libidinis, hostis pudicitia, ac ludus probis omnibus idignus: sæpe ibi matrona (vt ait Petrarca) diu seruaturū decus pdidit, sæpe infelix ygūcu

DH SALTATIONE ET CHOREIS:

Ia alibi didicit quod melius ignorasset, multarum ibi
 fama perijt pudorque. Multe inde domum impudice
 plures ambiguae rediere, castior aut nulla: pudicitia
 choreis saepe stratae spiritus impulsam oppugnatam que
 videmus: laudarunt tamen hanc nonnulli Graecorum
 scriptores, sicut pleraque alia foeda ac pernicioza, in
 ipsaque saltationum exordia e summis caelis, e stellarum
 siderumque lationibus, eorumque gressu, & regressu, com-
 plexu, ac ordine tanquam harmonica quadam coelestium
 chorea, vna cum mundi generatione diuinitus prodisse
 dicunt: Alij inuentum esse satyrum, Bacchum quoque
 hac arte Thyrenos, Indos, & Lydos bellicosissi-
 mos populos deuicisse aiunt. Hinc tandem saltatio
 ipsa in religionem relata est, & a Coribatis in Phry-
 gia, a Curetis in Creta, abs dea Rheia fieri iussa
 est, et in Delo nulla sacra peragebantur cui saltatio
 non fuisset adhibita, nec vlla vnquam celebrata: festi-
 uitates & ceremoniae citra saltationem. Indorum quoque
 Brachmanni mane & vespere ad solem conuersi
 saltantes illum venerabatur. Apud Aethiopas eti-
 am, & Aegyptios, & Thracos, & Scythas, salta-
 tio inter sacrorum ceremonias habita est, quippe
 quae ab Orpheo et Musco optimis saltatoribus con-
 stituta fuisset, Erant etiam apud Romanos sacer-
 dotes Salij, qui in honorem Martis saltabant. La-
 cedemonij Graecorum praestantissimi, cum a Ca-
 store & Polluce saltare perdidicissent, omnia sal-
 tationibus peragere soliti sunt, In Thessalia tanto
 in precio habita est, vt populi praesides & antesi-
 gnani praesaltatorum nomine honarentur. Ipse eti-
 am Socrates vir omnium sapientissimus ab ora-
 culo iudicatus, illam iam natu grandior discere
 non erubuit, quin & summis laudibus extulit, &
 inter serias disciplinas numerauit, visa que illi res
 grauior quam vt de ea recte pronunciaripotest, quae

DE SALTATINOE ET CHOREIS

tota diuina cum mundi generatione nata esset, et cum Amore deo vetustissimo in lucem prodierit, Sed quid mirum sic a Græcis philosophari, q̄ aduiteria, q̄ supra, qui parricidia, deniq̄ nullū nō facinus in deos referunt autores. Complures de saltatione libros scripserunt, qui omnia genera eius & species numerosque comprehenderunt, earundēq̄ nomina percensuerunt & cuiusmodi vnaquæq̄ illarum esset, & quo autore inuenta: quare de illis plura hic dicere supersedeo. Romani veteres viri prudentia & autoritate graues, saltationes omnes repudiarunt, nec vlla penes eos honesta matrona saltasse laudatur. Hic Salustius improperat Semphroniæ q̄ cantasset saltassetque doctius quam conueniret probre: quin & Gabino viro consulari atque M. Celio nimia saltandi pitia probro data est, & M. Cato L. Murenę, q̄ in Asia saltasset pro crimine obiecit, cui patrocinator Cicero, id vtre cte factum defendere non est ausus, sed cōstanter factum pernegauit: Nemo inquiens saltat sobrius ni forte insaniat, neque in solitudine, neque in conuiuiō moderato atque honesto, intempestiuū conuiuiū, immoderati ioci, turpium deliciarum comes est extrema saltatio. Ita que saltationem necesse est omnium vitiorum esse postremum, neque vero facile dictū q̄ mala hic visus hauriūt & auditus, quæ pariant colloquia et tactus, Saltatur in conditis gestibus, & monstruoso pedum strepitu, ad molles pulsationes, ad lasciuas cantilenas, ad obscena carmina, contrectantur puellæ & matronæ impudicis manibus et basijs, meretricijsque cōplexibus: & quæ abscondit natura, velauit modestia, ipsa lasciuia tunc saepe nudantur, & ludi tegmine obducit scelus. Exercitiū profecto nō e caelis exortum, sed a malis demonibus excogitatum

DE GLADIATORIA

in iniuriam diuinitatis, quando populus Israel e-
rexit sibi vitulum in deserto, cui cū sacrificassent
cœperunt edere & bibere, & postea surrexerunt
Iudere, & cantantes saltabant in chorū, Hæc de
chorearum saltationibus satis.

De gladiatoria. Caput XIX.

Nec̄ tamen me præterit hoc loci esse adhuc
alia plæraq; saltationum genera a priscis
scriptoribus celebrata, quorum maxima
pars hodie obsoleta est, pars adhuc in usu
est, vt saltatio armata, gladiatorie, chironomie,
ac militie accommoda, tragicum profecto artifi-
cium, quo hominem innoxium occidere ludus est,
ac lethale vulnus excepisse paulo cunctatius sum-
ma infamia. Execrandum omnibus artificium, cu-
ius stultitie iuxta est impietas, & omnia eiusmodi
saltationum genera, vt sunt vanitatis & impudẽ-
tie plena, non tam vituperanda sunt, q̄ execran-
da, eo q̄ non aliud doceant q̄ mirificos quosdam
ritus quomodo insanire oporteat.

De histrionica. Caput XX.

Histrionica autem saltatio imitationis & de-
monstrationis artificium est, res mente cõ-
ceptas, decenti gestulatione explicans:
tam clare & perspicue mores & affectus omnes
repræsentās, vt spectator omnis histrionem quic-
quid loquentem, ex plurimis moribus & gesti-
ulationibus clare intelligat: Tantum præstat hi-
strionica, vt nullis profum sit opus interpretibus,
tam apte enim senem, puerum, mulierem, seruum,
ancillam, temulentum, iracundū, omniumq; per-
sonarum differentias & affectus iucunda gesti-
ulatione repræsentat, vt etiam e longinquo specta-
tor non audiens fabulā, ex sola histrionis saltatio-
ne illius intelligat argumentum. Hinc histriones

DE HISTRIONICA.

non parum in precio habitos legimus, constat que referente Macrobio, Ciceronem cum Roscio histriōe (qui etiam Syllę dictatori charissimus fuit) contendere solitum, vtrum ille sæpius eandem sententiam varijs gestibus afficeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronunciaret: quæ res Roscium induxit, vt librum conscriberet, in quo eloquentiam compararet cū histrionica: verum Massiliensium ciuitas (teste Valerio) tantæ grauitatis custos extitit, vt nullum aditum histrionibus daret, nec mimis, quia eorum argumenta magna ex parte stuprorum continerent actus, nec tali a spectandi consuetudo imitandi etiam licentiam faceret. Proinde vero exercere histrionicam non solum turpis & scelestæ occupatio est, sed etiam conspiciere & delectari flagitiosum, siquidem & lasciuientis animi oblectatio cadit in crimen. Nullum denique nomē olim fuit infamius, quam histrionum, ac legibus ipsis arcebantur ab honoribus quicunq; fabulam saltassent in theatro.

De Rhetorismo. Cap. XXI.

ERat & saltatio rhetorica, histrionicæ non dissimilis, sed remissior, quam Socrates, Plato, Cicero, Quintilianus, ac stoicorum plurimi admodum vtilem ac oratori per quam necessariam arbitrati sunt: quatenus a pto quodam corporis gestu, vultus & corporis compolita adformatione constat, tum vigore oculorum, pondere vultus, accommodatoq; singulis verbis ac sententijs sono vocis, cum efficaci corporis motu ad ea quæ exprimuntur, sed gesticatione tenuis. Hæc autem saltatoria siue histrionica, Rhetorica porro apud quosque oratores tandem exulare cepit, admonente Tiberium Augusto, vt ore non digitis loqueretur, & iam in totum sublata est, dum

DE RHETORICA.

taxat a scenicis aliquot fraterculis adhuc colitur (quamuis olim ab ecclesia histriones etiam sacro communionis sacramento illis denegato depulsi essent) quos hodie aliquos videmus mira vocum contentione, vultu multiformi, oculo vago & petulanti, iactatis brachijs, saltantibus pedibus, lasciuientibus lūbis, ac varijs motibus, inuersionibus, circūductiōibus, resupinationib. saltib. gesticulāte toto corpore, ani videlicet mobilitate ip̄m secum voluente, populares cōciones ad plebē a suggesto proclamare: memores fortassis Demosthenis sententiæ, qui (vt est apud Valerium) interrogatus, quidnam esset in dicendo efficacissimum, respondit hypocrisis: iterum deinde & tertio interrogatus, idem dixit, ac pene totam dicendi vim huic deberi: sed ne a mathesi lōgius progrediamur, ad geometriam nunc properemus.

De Geometria. Cap. XXII.

Ipsa geometria quam Philo Iudæus principem & matrem omnium disciplinarum appellat hanc præ cæteris disciplinis laudem habet, quæ cum inter omnium ferme disciplinarū sectas magna & innumera sint certamina, geometriæ omnes vndiq; sibi consonant: nec aliqua vnquā de illa inter ipsos est contentio, nisi quæ de punctis, de lineis, de superficiebus adhuc disputant, sint ne hæc diuisibilia an indiuisibilia, cæterum non discrepant abinuicem, nec doctrina, nec traditiōe: sed quisque alterum nouis vel subtilioribus inuentis, & quæ nunquam quisquam excogitauit, nititur superare. Nullus tamen geometra adhuc circuli veram quadraturam inuenit, nec costæ æqualem lineam dedit, licet Archimedes Siracusanus, hæc se quondam inuenisse putabat, & multi posterius in hæc tempora id ipsum, sed frustra quo

DE GEOMETRIA.

dammodo conati sunt licet proxima dixisse vide-
 antur. Ea tamen est eorum ambitio, vt priorū tra-
 ditionibus nunquam acquiescant, sed in talibus
 amplius aliquid quam magistri eorum inuenire
 putantes, seiplos in tantam insaniam agunt, quā
 vniuersa terræ elleborum non sufficiat expurga-
 re. Ab ipsa autem geomorria vltra hoc quod lini-
 amenta, formas, interualla, magnitudines, corpo-
 ra, dimensiones atque pondera rimatur, depen-
 dent quæcunque organica ingeniosa opificia, ar-
 tificiosaque instrumenta, manganaria, machano-
 pocetica, poliorcetica, tā bellorū q̄ architecturæ,
 cæterorūque vsibus accōmoda, vt arieres, testudi-
 nes, cuniculi, catapultæ, scorpiones, exostræ, sam-
 bucæ, scalæ, tolleones, turres ambulatoriæ, helio-
 poles, naues, triremes, pontes, molæ. Item bigæ, tri-
 gæ, quadrigæ, trocleæ, clicleolæ, rotæ, vectes, & q̄
 buscunque immania pondera vi minima trahun-
 tur aut attolluntur. Præterea quæcunque aut pon-
 dere, aut aqua, aut spiritu, aut nervis & funiculis
 constant, sicut horologia quæ pondere gradiun-
 tur, & quæ ventorum impulso resonant organa,
 etiam quæcunque hydraulica & spirifica instru-
 menta, & quæ ex his etiam non nisi ad volup-
 tem admirationemq̄ fabricata sunt, vt pilæ spon-
 te saltantes, lucernæ suas sibi producentes stupas,
 & oscula seu cucurbitæ sponte ignem sufflantes,
 & quale Politianus narrat animal, quod dum se-
 catur in mensa, bibit interim viuensque repræ-
 sentat motus atque voces, cuiusmodi forte artifi-
 cio narrat Mercurius Aegyptios deorum confin-
 xisse simulacra, vt articulatam promerent vocē
 atque progredierentur. Ille etiam Architas Taren-
 tinus ligneam columbam sic geometricis ratio-
 nibus construxit, vt surgeret in altū, & volitaret,

DE OPTICA VEL PERSPECTI.

Iam vero & Aechimedes primus aneum cœlum tanto artis opificio fabricasse legitur, vt inibi planetarum omnium motus planissime deprehenderentur, simulq; singularum cœlestium sphaerarum verrigines, cuiusmodi etiam proximis his diebus fabricatum vidimus. Ex hac arte simul prodeunt tormentorum varia genera & bombardæ, cæteraq; instrumenta igniuoma, de quibus ego nuper sub titulo pyrographiæ specialem librum composui, cuius nunc tandem penitet, cum nihil nisi perniciosissimum magisterium doceat. Deniq; quicquid artificij est i pictura, in cosmimetria, in agri cultura, in arte bellica, in fusoria, in plastica, in statuaria, in fabrili, in architectura, in metallica, totum hoc vel potissimum a geometria est.

De optica vel perspectiua. Cap. XXIII

A Geometria itaq; proxima est optica, quæ vocant perspectiuam: deinde cosmimetria atq; architectura. Perspectiua autē siue optica hæc triplicem videndi rationē directam, reflexam, refractamq; pertractat: quid lux, quid vmbra, quid interualla edocet: causasq; visibilitum, quæ per interualla falsa videntur, deprehendit: radiorumq; projectiones inquirit, per vnum seu plura perspicua super diuersas corporū figuras: tum vmbRARUM & lucis figurationes, atque quæ rebus, quæ visui, quæ medio accidant: atque quomodo res & visio, ex mediij diuersitate, vario modo afficiantur commonstrat. De ratione autem vidēdi, variæ & dissonæ opiniōes sunt. Nam Plato secundum conclaritatem visum fieri arbitratur, videlicet ea quæ ex oculis est luce defluente ad vnum extrinsecum aerē, ea quæ a corporibus est luce obuiam relata: ea vero quæ circa aerem medium est facile effusibili, vertibiliq; co-

DE OPTICA VEL PERSPECTI

extentæ igniformi visus virtuti. Galenus concorditer sentit cum Platone: verum Hipparchus ait radios ab oculis extensos, vsque ad corpora ea, quasi palpitatione quadam, tangentes susceptionem eorum ad visum reddere: Epicurei autem simulacra eorum quæ apparent sese oculisingere affirmant. Aristoteles autem simulacra non quædam corporea, sed secundum qualitatem per alterationem aeris, qui in circuitu est, a visibilibus vsque ad visum deuenire censet. Porphyrius vero neque radios, neque simulacra, neque aliud quicquam videndi causam ait, sed animam ipsam seipsam cognoscentem visibilem, & quæ vna est omnium seipsam in omnibus quæ sunt cognoscere. Verum geometræ & optici Hipparcho quodammodo accedentes, conos quosdam ex coincidentia radiorum factos subscribunt, quæ per oculos emittuntur, vnde multa simul visibilia comprehendere visum, sed illa certissima, vbi cunque radij coinciderint: sed enim Alchindus de aspectibus omnino docet aliud: verum Augustino videtur animæ potentiam in oculo aliquid efficere, quod a sapientiæ studiosis necdum sit peruestigatum. Hæc itaque scientia ad deprehendendum cœlestium corporum varietatem, distantiam, magnitudinem, motum, eorumque reflectiones & refractiones permultum conducit: architecturæ etiam in metiendis ædificijs inseruit. Proxime tamen pingendi artificio atque speculorum fabricæ plurimum confert ornamenti, vt sine ipsa hæc artes perfici non possint. Mōstrat enim qua ratione, nec abnumera, nec deformia fingamus in imaginibus, quæ cernuntur interuallorum & altitudinum causa.

De Pictura. Cap. XXXIII.

DE PICTURA.

Pictura itaq; ars monstrosa, sed imitatione rerum naturalium accuratissima, lineamentorum descriptione & colorum debita appositione constans: hæc olim tanto in precio fuit, vt primum gradum liberalium artium obtineret. Ipsa vero non minus libera est, atque poësis, sicut bene cecinit Flaccus.

Pictoribus atque poetis,

Quælibet audēdi, semper fuit æqua potestas

Dicitur enim pictura non aliud quam poësis tacens, poësis vero pictura loquens, tam sunt sibi vicem affines. Nam sicut poëta, sic pictores historias & fabulas fingunt, omniumq; rerum imagines, lumen, splendorem, umbras, eminentias, depressiones exprimunt: Illud præterea ex ipsa optica habet pictura, vt visum decipiat, ac in vna imagine uariato situ, plures species intuentium oculis obfundat: & quo statuarum pertingere non potest, ipsa peruenit: pingit ignem, radios, lumen, tonitrua, fulmina, fulgura, occasum, auroram, crepusculum, nebulas, hominisque affectus, sensus animi, ac pene vocem ipsam exprimit: & mentis dimensionibus, commensurationibus, q̄ non sunt, tanquam ea quæ sunt, aut quæ non ita sunt, ita tñ videri facit. Quæ admodū de Zeusi & Parrasio pictoribus narrant historici: q̄ cū de artis prærogatiua venissent in certamen, & prior detulisset vvas pictas, tanta similitudine, vt aues aduolarent: alter detulit pictum velum, sic veritatem mentiēns, vt ille auium iudicio tumens postularet deducto velo ostendi picturā: tandem agnito errore, coactus est illi palmam deferre, quum ipse aues fefelleret, Parrasius vero artificem. Et narrat Plinius in ludis Claudij fuisse picturæ admirationē, cū ad tegularum similitudinem corui decepti

DE STATVARIA ET PLASTIC.

imagine aduolarunt. Iam vero et celebri triumui-
ratu narrante Plinio, experimento comperitū est,
auium cantus depicto dracone cohibitos. Habet
in super hoc pictura, vt omnibus suis opibus plus
semper intelligatur, dñudiceturq; quam conspici
atur: sicuti diligentissime hæc scrutatus est Plurar-
chus in suis Iconibus: cumq; ars summa sit, inge-
nium tamen vltra artem est.

De statuaria & plastica: Cap. XXV

Picturam comitatur statuaria, & plastica, fu-
soria, & criptica, importuni ingenij artificia
quæ tamen et iam sub architectura compre-
hendi possunt. Statuaria ex lapide, ligno, ebore, re-
rum idola fabricat: eademq; ex gleba fingit pla-
stes. Ars autem fusoria hæc in proplaste, ex ære a-
lijsque metallis exprimit. Cripticus vero lapidi-
bus & gemmis insculpit. Scripsit de istis e recenti-
oribus Pomponius Gauricus, verum omnes hæc
artes pariter cum pictura ad ostentationem & li-
bidinem superstitionemq; a malis puto dæmoni-
bus repertæ sunt, cuius artifices fuerunt qui primi
iuxta verbi Pauli commutauerunt gloriam in cor-
ruptibilis dei, in similitudinem imaginis corrupti-
bilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, &
serpentum: qui contra diuinum præceptum veras
idolum sculpsit, & similitudinem, tam eorum q̄
in cælo sursum quam quæ in terra deorsum, fieri,
odiosissimam deo idololatriam introduxerunt, de
quibus ait Sapiens. Idolum ipsum maledictum est
& qui fecit illud, & quod factum est tormentapa-
rientur: Vanitas enim hominum (vt ait idem)
inuenit artes istas in tentationem animæ hominū
& in decipulam insipientium, & adinuentio illa-
rum, corruptio vitæ est. Nihilominus tamen nos

DE STATVARIA ET PLASTIC.

Christiani præ cæteris gentibus sic desipimus, vt hanc vitæ & morum corruptelam, vbiq; in atrijs in domibus, in cubiculis tenere non pudeat, quo lasciuis imaginibus nostræ matronæ filiaq; ad lasciuam inuidentur: quin etiam hæc in templa, in sacella, in aras dei, magnis venerationibus traducimus, non absque idololatriæ periculo: sed hoc latius in religione disputabimus. Verum inesse pietatis atque statuis non contemnendam autoritatem ego olim in Italia didici: nam cū fratres Augustiniani cum canonicis regularibus coram Romano pontifice de beati Augustini habitu, videret nigram ne ille stolam super alba tunica, an candidam super nigra induisset, pertinaciter litigarent, atq; ex scripturis quod ad hanc litem determinandam faceret, nihil compertum haberetur. Visum fuit Romanis iudicibus rem omnem ad pictores & statuarios delegare, vt quod illi ex vetustis picturis atq; statuis adsererēt, sententiæ haberet vigorem. Hoc exemplo confirmatus ego, cum aliquando inde fatigata diligentia monachalis, cucullæ originem inuestigare, nec quicquam inde ex scripturis inuenire potuissem, tandem ad pictores me contuli, atq; in istis fratrum procoestrijs atque porticibus, vbi vtriusque testamenti historiarum, vt plurimum depictæ cernuntur, rem perquisiui, cumque in toto vere testamēto nullum ex patriarchis, neque ex sacerdotibus, neque ex prophetis, neque ex leuitis, neque Heliam ipsum, quem licet Carmelitæ sibi faciūt patronum, inuenissem cucullatum: nouum testamentum adgressus, inueni illic Zachariam, Simeonem, Ioannem Baptistam, Ioseph, Christum, apostolos, discipulos, scribas, phariseos, pontifices, Annam, Caypham, Herodem, Pilatum, & plerosque alios nullā vspiā

DE SPECULARIA.

conspexi cucullam, rursusq; ab initio omnia & singula diligenter examinans, mox in ipso fronte historię sese offert cucullatus diabolus, ille videlicet qui erat Christum tentans in deserto. Gausus sum plurimum reperisse me in picturis quod hæcenus nequii in literis, diabolum scilicet fuisse primum cucullæ autorem, a quo deinceps puto ceteri monachi & fratres hæc sub diuersis coloribus mutuarunt, aut forte velut hæreditario iure sibi relictam acceperunt.

De Specularia. Cap. XXVI.

Sed nunc ad opticam reuertamur, quæ etiam speculorum artificio plurimo est adiumento, omnium illorum affectiões & imposturas indicans, quorum experimenta patent in varijs speculorum generibus, vt sunt caua, conuexa, plana, columnaria, pyramidalia, turbinalia, gibbosa, orbicularia, angularia, inuersa, euerfa, regularia, irregularia, solida, perspicua. Sic legimus narrante id Celio in antiquis lectionibus Augusti temporibus, Hostium virum quendam sed obscenitatis facile principem, fecisse eius notæ specula, quæ imagines longe maiores redderēt, vt digitus brachij mensuram & longitudine & crassitudine excederet. Fit quoq; speculum in quo quis alterius videt imaginem, nō suam. Et aliud quod in certo loco positum nihil imaginet, aliorum vero transfatum facit imagines: Item quod inuersas reddat imagines, & quod vnus rei plures reddat imagines. Et aliud quod contra aliorum speculorū morem dextrum reddit dextro, & sinistrum sinistro. Et fiunt specula comburētia anterius & posterius atque aliud quod susceptam imaginem non intra se representat, sed remotius extra se in aera reijcit ibique tanquam æreum simulacrū apparere fa-

DE SPECVLARIA.

eit, ignemq; collectis in se solis radijs per remota
 spacia in quodcunq; combustibile potenter incu-
 tit, & eiusmodi plura qualia vidimus aliquando
 & fabricare nouimus, habent etiam p̄spicua spe-
 cula suas imposturas, videlicet vt rem magnam
 apparere faciant paruam, et contra quæ minima
 sunt apparere magna, et quæ remota sunt propin-
 qua, aut quæ propinqua sunt videantur remota,
 quæ infra pedes sunt sursum, & quæ supra nos
 sunt hæc infima, aliove situ sese conspectui nostro
 offerant. Sunt & per quæ vna res videtur plures,
 & alia quæ res ipsas diuersis coloribus, vt in iride
 aut sub diuersis dissimilibusq; figuris decepto vi-
 su repræsentant, & ijs similia. Et noui ego fabrica-
 re specula, in quibus lucente sole omnia quæcun-
 que illius radijs illustrantur per remotissima spa-
 cia, puto trium aut quinque miliarium plenissime
 conspiciuntur. Est & illud in planis speculis mirã-
 dum, vt quanto minora sint pro eorum modulo
 rem repræsentent seipsa minorem, quantumcun-
 que autem maxima nūquam tamen rem ipsam
 seipsa reddent maiorem, quod considerans Augu-
 stinus ad Nebridium scribens, aliquid occultum
 illic latere putat, atque tandem hæc omnia vana
 & superuacua sunt, nec nisi ad ostentationem &
 ociosam delectationem adinuenta; scripserunt
 de speculis, cum Græci, tum Latini per plures p̄-
 stat autem omnibus suis Vitellius.

De cosmimetria. Cap. XXVII.

Dinceps nunc cosmimetria m paucis discu-
 tiamus, atq; hæc in cosmographiam & ge-
 ographiam diuiditur, vnaq; orbem men-
 surat atq; distinguit, sed prior iuxta cœlestium ra-
 tionem ex illorum distinctione, terrarum & loco-

DE COSMIMETRIA.

rum illis subiectarum situs, per graduum & minutorum mensuras commensurat, rationesq; climatum, dierumq; & noctium discrimina, ventorum cardines, syderum varios exortus, polorum eleuationes, paraellos & meridianos, gnomonum umbras, & quæ ad hæc reliqua sunt, ad singula loca mathematicis rationibus edocet. Altera vero nulla adhibita cœlestium ratione, orbem per stadia & miliaria mensurat, ac per montes, sylvas, lacus, flumina, maria, & littora distinguit, gentes que ac populos, regna, prouincias, ciuitates, portus, & quæ inter cætera memorabilia sunt commonstrat:

Ac patrios omnes cultus habitusq; locorum,

Et quid quæq; ferat regio, & quid ferre recuset:

Explicat, ac imitatione quadam picturæ, iuxta geometriæ & perspectiuæ rationes, orbem omnem in globo vel plana tabula effingit.

Pingens in paruo totum volumine mundum:

Sub ijs generibus quidam chorographiam numerant, quæ partialia quædam loca seorsum explorando pfectiore insuper & quasi cõsummata effigie depingit.

Ornatu vario partes distincta per omnes.

Vitibus & syluis pratorum, fontibus agris.

Aequora quæq; rigant humètia flumina corpus

Inq; humiles valles premitur, vbi surgit in altu.

Verticibus celsis tollens ad æthera montes.

Hæc omnia, & quæ antea diximus, ipsa nobis cosmimetria pollicetur: Sed qui nos illa docturi sunt

autores, inter se tantum non vna discordia pugnant de limitibus, longitudinibus, latitudinibus,

magnitudinibus, mensuris, distantijs, climatibus, eorundem habitudinibus admodum a se invicem discrepantes: Quæ aliter Eratosthenes,

DE COSMIMETRIA.

aliter Strabo, aliter Marinus, aliter Ptolemæus, aliter Dionysius, aliter iuniores distinxere. Nec de terræ umbilico inter eos conuenit, quem Ptolemæus sub æquinoctiali circulo collocat, Strabo Parnasum Græciæ montem credidit, cui assentiunt Plutarchus & Lactantius grammaticus, putantes illum cataclysmi tempore, aquarum cœlique fuisse discrimen. Quemadmodum de hoc canit Lucanus.

Hoc solum fluctu terras mergendo caecumen
 Emicuit, pontoque fuit discrimen & astris.
 Quod si hæc ratio ad reuincendū satis est, erit umbilicus terræ non in Parnaso Græciæ, sed in Gordico Armeniæ monte: Qui (teste Beroso) primus a diluio emicans Noe arcam excepit. Alij alia adferunt, & quo modo Aquilarum volatu medium terræ inuentum sit: Sunt etiam & Theologi, quæ salutem suam in hanc messem mittentes, Hierosolymam medium terræ esse volunt, quia scriptum sit per prophetam: deus operatus est salutem in medio terræ. Accedunt ad hanc censuram Lucretius Lactantius, & Augustinus, qui antipodas tam constanter negarunt. Atque illi insuper qui extra Europam, Asiam, Africam, alium habitabilem orbem inficiarunt: Quæ tamen Hispanorum Lusitanorumque nauigationibus, posteris nobis secus comperta sunt, qui etiam totam sub zodiaco zonam contra poetarum nugam ac Aristotelis falsam opinionem habitatam monstrarunt: Alios præterea geographorum plerosque errores, superius inter historicos recitauimus. Verum hæc ars, dum terram immensam, & inscrutabilia maria, insularumque & regionum omnium situs, limites & insignia, ac innumerabilium patiter gentium ignotas origines, ritus, mores discrimina, nos docere

DE ARCHITECTURA.

conatur, nullum alium fructum inde percipimus, nisi quod dum aliena auidius scrutamur, nos ipsos discimus ignorare. Et ut ait Augustinus in confessionibus: Eunt homines admirari alta montium & ingentes fluctus maris, & latissimos lapsus fluminum & oceani ambitum, et gyros syderum, et relinquunt seipos. Plinius quoque insaniam esse dicit, metiri terram, quam dum metimur sæpissime mensuram egredimur.

De Architectura. Cap. XXVIII

Architectura autem non dubium, quin per multum commodi ornatusque adferat, et publicis & priuatis ædificijs, hæc parietes & tecta, pistrinas, & uehicularum, pontus, & naues, fana, templa, delubra, mœnia, turres, & omnis generis machinas (quibus res hominum tam publicæ quam priuati tuerentur ornanturque) nobis largitur, disciplina alioqui pernecessaria & honesta, si non admodum fascino mortalium animos, ut nemo ferme reperiatur (modo facultates non desint) qui non totus cupiat etiam bene constructis semper aliquid coædificare: Quo insatiabili ædificandi studio desiderioque effectum est, ut huius rei nullus statutus sit modus neque finis, hinc abscissæ rupes, completæ valles, acti in planum montes, perfossa saxa, & ad aperta mari promontoria, excavata terræ viscera, deducta flumina, iuncta maribus maria, exhausti lacus, exiccatæ paludes, coercita æquora, scrutataque maris profunda, factæ nouæ insulæ, rursusque aliæ restitutæ continenti: Quæ omnia & his plura, quum cum natura ipsa pugnent, sæpe tamen non modicam vniuerso orbi commoditatem attulerunt. Sed cõparemus his quæ nullo profus alio mortalibus

DE ARCHITECTURA.

sunt vsui, quamq; ad admirandum spectandum
 que, & (vt ait Plinius) ad ociosam & stultam
 pecuniæ ostentationem, ingentibus sumptibus con-
 structa sunt: cuiusmodi sunt Aegyptiorum, Græco-
 rum, Hetruscorum, Babyloniorum, ac cæterorum
 aliquot gentium supersticiosa operum miracula.
 Labyrinthi, pyramides, obelisci, colossi, mausolei
 Rapsinatris, Sesostris, & Amasis monstruosæ sta-
 tuæ: atque sphynx illa miranda, in qua rex Ama-
 sis conditus putatur: Erat enim (vt ait Plinius)
 e saxo naturali elaborata & rubrico, capituli mon-
 stri ambitus per frontem centum & duos pedes
 colligit, longitudo centum quadragintatres. Sed
 & sunt his maiora, opus Memnonis atque Semi-
 ramidis in Bagisano Mediæ monte, vana stadio-
 rum septem & decem effigies. Quæ tamen longe
 superasset, quicumque ille Architectus fuit, siue
 Stesicrates (vt refert Plutarchus) siue Dinocra-
 tes (vt refert Vitruuius) qui ex Athos monte
 Alexandri effigiem facturum se pollicebatur, in
 cuius manu ciuitas assideret, decem millia homi-
 num capax. Adnumeremus istis Babylonicam
 speculam, cuius basis (teste Herodoto) quaque
 versus stadium adimpleuit: atque turrim illam,
 quæ in profundo mari vitreis cancriis, superextru-
 cta memoratur. Accedant etiam Gordianæ ar-
 des & arcus triumphales, & deorum templa, &
 præcipue illud Dianæ Ephesiæ, per annos ducen-
 tos a tota Asia fabricatum. Et quod in Aegypto
 ad Latonæ templū cōstructū, vno lapide sacellū, la-
 tum fronte cubitos quadraginta, id ipsumq; vno
 etiam lapide contextum: ac Assyrij regis Nabu-
 chodonosor statua, ex auro sexaginta cubitorum
 magnitudine, quam non adorasse capitale fuit;

DE ARCHITECTVRA:

atq; alia cubitorū quatuor, ex ingenti opasio Ægyptiæ reginæ facta: Huc spectant & nostris diuisis templis superbissimis fastigijs extructa, & in miram altitudinem (congesta ingenti saxorum mole) erecta campanilia, multis admodum sacris pecunijs & elemosynis profusis, quibus multi pauperes CHRISTI vera dei templa & imagines, interea, fame, siti, algore, ægritudine, ægestateque periclitantia, rectius ædificari & sustentari potuissent, deberentque. Cæterum vero quantam perniciem hæc ars sapissime adferat hominibus, ipsæ hostiles arces, bellorumque machinæ, cataphrææ, scorpiones, balistæ, cæteraque subuertendæ mortalium vitæ instrumenta deuictique horum ingenio populi testes sunt. Neque id in terra modo, cum etiam naues castrorum ac arcium instar fabricare docuerit, quibus periculosa maria non tam nauigamus quam habitamus, & cum natura sua mille periculis nobis infesta sunt, his nauigijs reddimus infestiora, in illis non secus, ac in solida terra latrocinantes bellaque gerentes: Scripserunt de architectura primus Agatarchus Atheniensis, postea Democritus & Anaxagoras, deinde Silenus, Archimedes, Aristoteles, Theophrastus, Cato, Varro, Plinius: demum Vitruuius, Nigrigentus: Ex recentioribus autem Leo Baptista, frater Lucas, Albertus Durrerius.

De metallaria. Cap: XXIX.

Architecturæ quoq; subest ars metallica, ars reŷa non modici ingenij: Primum siquidem ex telluris montiumq; superficie q̄ quo loco venæ intus sitæ sunt, q̄ illarū extensiones, exitus, fibre, cognoscere docet: et quo

DE METALLARIA:

modo excauatis terræ visceribus montium moles
 substruendæ sunt: de quibus scripsit apud veteres
 Strato Lampfacenus librum, quem de machinis
 metallicis intitulauit. Porro quemadmodum ex
 erutis minerarum lapidibus, ignis liqua mine pu-
 ra metalla excoquant, eaquesi mixta sint a tein-
 uicem discernantur, aut nulli, aut paucissimi ha-
 ctenus integrè tradiderunt: Forte quæ ars hæc velu-
 ti mechanica & seruilis a doctis quibusque & li-
 berisingenijs despecta sit: verum quum ego ante
 aliquot annos a Cæsarea maiestate aliquot mi-
 neris præfectus essem, omnia quantum potui in-
 dagatus, cœpi de illis specialem librum scribere,
 quem adhuc vsque in manibus habeo, continuo
 pro maiori rerum notitia adaugens & corrigens
 sperans me quod tum ad metallorum inuentio-
 nem, tum cognitionem, tum venarum examina-
 tionem & conflationem, montiumque substructio-
 nem, & tractoriarum machinarum, cæteraque artifi-
 cia hæctenus incognita ptineat, nihil omitturum.
 Hac arte oēs humanæ cōstant opes, quarum auari-
 tiæ tâta mortales libido inuasit, vt viui ad inferos
 vsque penetrēt, & magna naturæ ruina in sedibus
 manuum quant diuitias, vt canit Ouidius.
 Itum est in viscera terræ.

Quasque recōdiderat stygijsque admouerat umbris
 Iamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum
 Prodierat, cuius dira cupidine tandem,
 Omne nephas, fugere pudor, verumque fidesque
 In quorum subiere locum fraudesque dolique
 Insidieque, & vis, & amor sceleratus habendi,
 Et vt alius Poeta inquit:

Auro pulsa fides, auro venalia iura.
 Pessimū igit vitæ scelus iuenit, quicumque primus au-
 rifodinas cæterasque metallorum venas repperit, &

DE ASTRONOMIA

(vt ait Plinius) tanto nocentiores fecerunt illi terras, vt non minus temerarij sint, quam qui e profundo maris petunt margaritas. Inuentum autem multis quidem, sed dissonantibus historiographis attribuitur. Præcipui vero plumbum in insulis quæ Cassiterides dicuntur contra Celtiberiam sitis primo inuentum tradunt. Aes autem in Cypro, ferrum in Creta, sed aurum & argentum apud Pangeum Thraciæ montem: demum orbem omnem insecerunt, soli Scytharum (vt refert Solinus) vsum auri & argenti damnarunt in æternum: se a publica auaritia abdicantes de auri superfluitate, apud Romanos olim veteri interdicto cautum erat, eratque lex censoria victinialiarum aurifodinæ qua (vt ait Plinius) in Vercellenfi agro cauebatur, ne plus quinq; hominum publicani haberent, atque vtinam homines eo studio ferrerentur in cœlum, quo scrutantur terræ viscera, sola diuitiarum vena pellecti, quæ beatum hominem adeo facere non possunt, vt multos admodum idcirco non raro poeniteat insumptæ operæ.

De Astronomia Caput XXX.

Vpremo iam loco sese offert astrologia, quæ & Astronomia, tota prorsus fallax, poetarumque fabulamentis multo nugacior, cuius magistri audaces profecto homines & prodigiorum autores, impia curiositate pro eorum libito supra humanam sortem (tâquam Basilides hæretici abraxas) fabricant orbis cœlorum, syderum mensuras, motus, figuras, imagines, numeros, cōtentusque, tanquam nuper e cœlis delapsi, ac in illis aliquandiu versati depingunt, quibus omnia stare ac fieri atque sciri posse arbitrantur, de ijs impiis tamen admodum inter se dissidentes, contrarij, & adhuc pugnantes, vt cum Plinio dicere nō

DE ASTRONOMIA

dubitem huius artis in constantiam palam arguere ipsam esse nullam. Cum de eius etiam principijs aliter sentiant Indi, aliter Chaldæi, aliter Aegyptij, aliter Mauri, aliter Iudæi, aliter Aarabes, aliter Græci, aliter Latini, aliter antiqui, aliter recēiores: Nam de numero Sphærarum tractantes, Plato, Procius, Aristoteles, Auerrois, ac omnes ferme ante Alfonso astrologi præter paucos octo dūtaxat Sphæras numerarunt. Hermetem tamen & aliquot Babylonios, dicunt Auerrois & Rab. Isaac nonum orbem posuisse, cui opinioni adhaeret Azarchelos, Maurus atq; Tebich, & idē dōctus Rab. Isaac & Alpetragus, quibus adstipulat Albertus Teutonicus, suo ævo nescio q̄ facinore magnus, & oēs q̄ motū accessus & recessus probauerunt: iuniores autē astrologi nunc decē orbes censent, q̄s ipse Albertus etiā Ptolemæum tenuisse putat, Auerrois quoq; nouē illum censere arbitrat, cum tñ re vera non plures octo adfirmer Ptolemæus: Sed & Alfonso secutus aliquando iudiciū Rabi Isaac cognomēto Bazam, nouē Sphæras tenuit, sed post quatuor annos ab editione tabularū suarū adharēs sententijs Albuassen, Mauri, atq; Albate, sese reuocauit ad octo, ipse etiā Rab. Abraham Auenazre, & Rab. Leui, ac Rab. Abraham Zacutus, nullū orbē mobilē supra octauū esse autumāt. Sed et de motu octauū orbis ac stellarū fixarū admodū in se variāt, Chaldæi em̄ atq; Aegyptij illū vnica dūtaxat latione ferri affirmant, quibus assentiunt Alpetragus, & ex recēioribus Alexander Aquilinus: cæteri autē astronomi ab Hipparcho ad nostra vsq; tēpora, illum plurimis motibus circumagi dicunt: Iudæi Talmudistæ illi duplicem motum assignant: Azarcheles atque Tebich & Iohannes de monte regio motum trepi

DE ASTRONOMIA

dationis, quem dicunt, accessus & recessus, super
 paruis circulis circa capita Arietis & Libræ illi
 a descriperunt, sed in hoc a seinuicem differentes,
 q̄ Azarcheles ait caput mobile a fixo nō plus de
 cem partibus distare posse, Tebith aut̄ non plus
 partibus quatuor, cum decem & nouē ferme mi
 nutijs, Ioannes de regio monte non partibus octo,
 atque idcirco stellas fixas non semper ad eandem
 mundi partem vergi, sed quandoque reuerti un
 de cœperunt, arbitrantur: sed P T O L O M A E
 V S, Albategni, Rab. Leui, Auenazre, Zacu
 tus, & inter recentiores Paulus Florentinus & Au
 gustinus Ricius, m̄st̄ in Italia summa familiari
 tate deuinctus, stellas iuxta signorum successio
 nes, semper & continuo moueri affirmant: Recē
 tiores autem astronomi triplicem octauæ sphaeræ
 motum attribuunt, vnum proprium, quem trepi
 dationis diximus, qui in septem millibus annis se
 mel compleatur: alterum, quem gyrationis dicūt,
 a nona sphaera, cuius circumuolutio non minus
 quam qua draginta nouem millibus annis finia
 tur: tertium a decimo orbe, quem vocant motum
 primi mobilis, siue motum raptus, siue diurnum,
 qui intra diem naturalem ad principium suum
 quotidie reuertitur. Præterea qui duplicem mo
 tum octauæ sphaeræ attribuunt, non omnes inter
 se conueniunt: nam recentiores ferme omnes, &
 qui trepidationis motum admittunt, eam a supe
 riori sphaera rapi argumentantur, sed Albategni,
 Albuhasen, Alfraganus, Auerrois, Rabi, Leui,
 Abraham, Zacutus, Augustinus, Ricius, motū di
 urnum, quem alij motum raptus putant: arbitran
 tur non esse alicuius sphaeræ propriū, sed a roto fie
 ri cœlo. Ipse etiam Auerrois ait Ptolemæum in
 quodam libro suo (quem narrationum inscripsit)

DE ASTRONOMIA

negare motum gyrationis: & Rab. Leui ait illum cum Auerroe sensisse motum diurnum fieri a toto caelo. Rursus nunc de mensura motus octauæ orbis & stellarum fixarum non magis conueniunt: Nā Ptolomæus arbitrat̃ stellas fixas moueri in centū annis vno gradu, Albategni hoc fieri cōtendit in sexaginta sex ānis Aegyptijs, cui assentiūt Rab. Leui, Rab. Zacutus, et Alfonso in correctione tabularum suarum: Azarcheles Maurus ait, in septuaginta quinque annis vno gradu moueri, Hipparchus in septuaginta & octo Hebræorum: plures, vt Rabi Iosue, Rabi Moyses, Maymonus, Rab. Auenazra, & postillos Haly Benerodā, in septuaginta annis. Iohānes de monte Regio in octoginta. Augustinus Ritius medium tenet inter opinionēs Albategni & Hebræorū, sentiens stellas fixas vnā cœli partem non citius quam sexaginta sex, nec tardius quam septuaginta annis moueri: sed & Rab. Abraam Zacuti (vt narrat Ritius) testatur ex Inderum traditione, esse adhuc in caelo duas stellas sibi diametraliter oppositas, quæ cursum suum contra signorum ordinem, non nisi in centum & quadraginta quatuor annis cōpleant. Ipse etiam Alpetragus abituratur esse adhuc in cœlis varios motus hominibus ignotos: quæ si ita est, possunt & inibi esse stellæ & corpora, quibus motus illi conueniant, quæ aut cernere homines non possunt, propter exuberantiā altitudinis, aut hactenus nulla adhuc artis obseruationeprehenderūt: cui assentit etiam Fauorinus philosophus apud Gellium in oratione sua aduersus Genethliacos. Restat igitur nullum adhuc astronomum e cœlis descendisse, qui vel motum aplanæ verum certumque nos docere potuerit: Nec ipse etiam Martis verus motus, hucusque cognitus fuit,

DE ASTRONOMIA

quod ipse etiam conqueritur Iohannes de monte
 regio, in epistola quadam ad Blanchinum. Eius-
 demque motus errorem etiam quidam Guilielmus
 de sancto Clodoaldo insignis astrologus, in suis
 obseruationibus ante ducentos, & plures annos
 scriptum reliquit, nec posterum quispiam hunc ha-
 ctenus correxit. Quin & verum solis ingressum in
 puncta æquinoctialia inuenire impossibile est, quod
 Rab. Leui multis rationibus probat. Sed quid di-
 cemus de postea cõpertis, quomodo circa illa ab-
 errarunt priores: Nam multi cum Tebith maximam
 solis declinationem continuo uariari arbitrati sunt,
 cum tamen vna semper mensura feratur. Aliter
 tamen de illa opinatus est Ptolomæus, aliter cõ-
 pertum est per Albatem, Rab. Leui, Auenazram,
 & Alfonso, Similiter etiam de motu solis, & an-
 ni mensura, aliter illi compertum habent, quæ Pto-
 lomæus & Hipparchus tradiderunt. Similiter de mo-
 tu augis solis, aliter Ptolomæus, aliter Albategni,
 & cæteri sentiunt. De cœli insuper imaginibus, ac
 stellarum fixarum considerationibus: aliter Indi,
 aliter Aegyptij, aliter Chaldæi, aliter Hebræi, ali-
 ter Arabes, aliter Timotheus, aliter Arsafilis, ali-
 ter Hipparchus, aliter Ptolomæus, aliter recentio-
 res tradiderunt, Transeo hic de cœli principio, de
 xtro atque sinistro, quam desipiunt narrare: de qui-
 bus tamem Thomas de Aquinas & Albertus Teu-
 tonicus superstitioni Theologi, dum aliquid serio-
 se dicere conarentur, nihil inuenire potuerunt quod
 ostenderent, nec vllus certe inuenire poterit vnquam.
 Quin & galaxias, hoc est, lacteus circulus quod sit
 adhuc ab astrologis ignoratur: Transeo etiam de
 eccentricis, cõcentricis, epicyclis, retrogradationi-
 bus, trepidationibus, accessibus, recessibus, rapi-
 bus, cæterisque motibus, & motuum circulis ser-

DE ASTRONOMIA

monem prorogare, cum omnia hæc non sint nec dei nec naturæ opera, sed mathematicorum monstra, & fingentium nugæ, a corrupta philosophiâ & poetarum fabulis deriuata, quibus tamen veritatis rebus veris & a deo creatis, aut a natura firmatis, non pudet magistros illos tantum attribueret fidei, vt in has nugas veluti causas referant quæcunque in istis fiunt inferioribus, illosque confictos motus dicunt esse principia omnium motuum inferiorum. Astronomos istos Anaximenes serua non spernendo dicto, opportune castigauit; hæc enim consueuerat vna cum Anaximene ambulare, qui cum quodam die sydera inspecturus, domo maturius exiisset, immemor situs loci, dum securus cælum intuendo explorat astra in subiectam cecidit foueã, dixitq; tunc ancilla, miror here, quæ ratione quæ in cælo sunt præscire existimas, cum quæ sunt ante pedes, nequeas præuidere: Legitur eadem facetiâ Thales Milesius ab ancilla Thresisa correptus: haud absimile de illis ait Tullius, inquit, Astrologi dum cæli scrutantur plagas quod ante pedes est nemo eorum spectat. Ego quoque hanc artem a parentibus puer imbibî, deinde non modicum temporis & laboris in ea amisi, tandem didici totã hanc & oëm nullo alto fundamêto inniti nisi meris nugis, & figmentis imaginationû, tædetque & pœnitet insumptæ olim operæ, cupereque omnem illius memoriam vsurpare & explorare, abieciq; iam dudum ex animo: nec reassumerem vnquam, nisi me potentum violentæ precibus (quæ solent nonnunquam ad indigna artificia etiam magnis probisque ingenij abuti) sæpe rursus impingere cõpelleret, suaderetq; domestica vtilitas me aliquam illorum stui debere stultitiã & nugas tantopere cupientibus nugis obsequi: dico, quidem nu-

DE ASTRONOMIA

gis, quid enim habet astrologia, nisi meras poetarum nugas et fabulas portentuosaque figmenta, quibus coelum ipsum refertissimum cōmentis sunt, neque vero vlli hominum generi plus inter se conuenit quā astrologis cū poetis, nisi quod de Lucifero & Vespere inter se dissentiunt, poetis asserentibus, quo die Lucifer ante orientem solem aperuerit, eodem occidentem solem subsequi, quod eodē die fieri posse Astrologi negant fere omnes, præter illos qui Venerem supra solem locant, quia stellæ quæ longe vteriores sunt, nobis in ortu citius oriri, & in occasu serius recidere videntur. Sed hanc astrologorum de situ stellarum siue planetarum discordiam, nisi nūc recordatus, præterissem, siquidem non tā astrologorū quam philosophorū est. Nam Plato post lunam secundam spheram solis locat: Idem faciunt Aegyptij inter lunam & Mercurium solem collocantes. Archimedes autem & Chaldaei solem in ordine quartum collocant: Anaximander & Metrodorus Chius et Crates solem omnium supremum constitutum dicunt, post quem luna infra has ceteras errantes intrant etque, Xenocrates omnes vna eademque in superficie stellas moueri purat. Non minus de solis & lunæ ceterarumque stellarum magnitudine et distantia discordant, nec vlla inter eos de celestibus opinionum constantia nec veritas: nec mirū id, cum coelum ipsum quod scrutantur omnium sit inconstantissimum, nugisque & fabulis repletissimum: nam ipsa duodecim signa reliqua que & boreales & australes imagines, non nisi fabulis in coelum ascenderunt, atque tamen his fabulis, viuunt, imponunt, lucrant astrologi, poetæ interim eorundē inuētoribus egregie elucentibus.

De astrologia iudiciali, Caput. XXXI.

DE ASTROLOGIA

R Estat adhuc altera astrologiæ species, quæ diuinatoriam vocant seu iudiciariam, quæ agit de reuolutionibus annorum mundi, de natiuitatibus, de quæstionibus, de electionibus, de intentionibus, & cogitationibus, de virtutibus, ad omnium futurorum etiam vel diuinæ prouidentię arcanarum dispositionum euentus prædicendos, euocandos, deuitandos vel repellendos: hinc astrologi cœlorum syderumque effectus a remotissimis annis, ac ante omnem rei memoriam, aut Promethei tempora, a magnis (vt aiunt) & antediluvianis coniunctionibus nundinantur, omniumque animantium, lapidum, metallorum, herbarum, & quæcunque in his inferioribus creata sunt effectus, vires, ac motus, ab his ipsis cœlis syderibusque defluere, omninoque dependere ac indagari posse affirmant, homines profecto increduli, nec minus impij: vel hoc vnum non agnoscentes, quod deus iam herbas, plantas, arbores, ante cœlos & stellas condiderat. Quin grauissimi quique philosophi, ut Pythagoras, Democritus, Bion, Fauiorinus, Panetius, Carneades, Possidonius, Timæus, Aristotele, Plato, Plotinus, Porphyrius, Auicenna, Auerrois, Hippocrates, Galenus, Alexander, Aphrodisius: præterea Cicero, Seneca, Plutarchus & alij multi qui ab omni arte & scientia rerum causas scrutati sunt, nusquam nos in has astrologicas causas remittunt, quæ etiam si causæ essent, tamē gestellarum cussus, & earum vires non plane cognoscuntur (quod omnibus sapiētibus notissimū est), de eorum effectibus certum iudicium dare non possent: Nec vero desunt inter ipsos, vt Eudoxus, Archelaus, Cassandrus, Hoychilax, Halicarnassus peritissimi mathematici, & multi alij recentiores grauissimi que auctores, qui fatentur impossibile esse

DE ASTROLOGIA.

posse quicquam certi de iudiciorum scientia inueniri, cum propter innumeras cooperates cum cœlo alias causas, quas simul attendere oportet, iubetq; sic etiam Ptolomæus: tum quia obstant illis occasiones plurimæ, vtputa cōsuetudines, mores, educatio, pudor, imperium, locus, genitura, sanguis, cibus, animiq; libertas & disciplina, cum influxus illi non cogant (vt aiunt) sed inclinent. Præterea qui iudiciorum regulas præscriperunt, tã diuersa plurimumq; pugnantia eadem de re statuunt, vt impossibile sit prognosticatore ex tot tã uarijs dissonisq; opinionibus aliqd certi posse pronuntiare, nisi insit illi intrinsecus quispiam futurorum occultorumq; sensus ac præiagij instinctus, siue potius occulta & latens dæmonis inspiratio, quo inter hæc valeat discernere, seu alio quois modo, nunc illi nunc alteri opinioni adherere inducatur, quo instinctu si quis careat, is in astrologiæ iudicijs (vt ait Haly) ueredicus esse nō potest: quare iam non tam arte, q̄ obscura quadam rerū sorte astrologica constat prædictio: & sicut nō arte sed sorte, ex ludorum codicillis versus exit nonnūq̄ uerum pronūtians: sic etiam ex animo astrologi non arte, sed sorte prodeunt uaticinia: cui attestatur etiam Ptolomæus. Scientia (inquiens) stellarum ex te & ex illis est indicans futurorum occultorumq; prædictionem, non tam esse ex obseruatione stellarum q̄ ex animi affectibus. Nulla igitur est certitudo huius artis, sed cōuertibilis est ad omnia, secundum opinionem quę coniecturis aut existimatione, aut imperceptibili dæmonum afflatu aut supersticiosa sorte colligitur. Nil igitur aliud est hæc ars q̄ supersticiosorum hominum fallax coniectura, qui ob multi tēporis uisum de rebus in

DE ASTROLOGIA.

certis scientiam fecerunt, in qua emungendæ pecuniæ gratia decipiant imperitos, atq; ipsi simul decipiantur. Quod si ars istorum vera est, & ab illis intelligitur, unde tot et tanti errores ebulliunt in eorum prognosticationibus: sin minus, nonne frustra & stulte & impie de rebus nullis aut non intellectis scientiam profitentur? sed cautiore illorū de futuris non nisi obscura pronuntiant, & quæ ad omnem rem, & tempus, & principem, & nationem applicati possunt, ambigua prognostica, artificiosa versutia confingunt. Postea vero quam aliquid horum acciderit, tunc illius colligunt causas, atq; post factum vetera vaticinia nouis rationibus stabiliunt, vt videantur præuidisse: quemadmodum somniorum interpretes, vbi somnium viderint nihil certi intelligunt, vbi autem post aliqd eis euenerit, tunc ad id quod accidit aptant etiam somnium visum. Præterea cum impossibile sit in tanta stellarum varietate nō semp̄ inuenire, quasdam bene quasdam male positas, occasionem capiunt ex his dicendi quod volunt: et quibus volūt vitam, salutem, honores, opes, potentiam, victoriam, sanitatem, sobolem, amicos, coniugia, vel sacerdotia, magistratus, similiaq; prædicant. Quod si quibus sint male propitij, ijs, mortes, suspēdia, dedecora, clades, exilia, orbitates, languores, calamitatesq; renunciant: non tam ex scelerata arte, quæ ex sceleratis affectibus huic impiæ curiositati credulos homines pertrahentes, in exitiura, populos, ac principes sæpe funestis seditiōibus ac bellis inter se cōmittētes. Quod si cū prognosticis illorū fortuna coincidat, vt inter tot ambigua vnū aut alterum verum euenerit, mirum quā tunc cristas efferunt, quæ id insolentissime prædicant. Quod si assi-

DE ASTROLOGIA.

que mentiuntur, conuincantur mendacij, id tunc ex-
 culant blasphemiam, vel mendacium mendacio tegunt
 inquierentes: sapientem dominari astris, cum re ve-
 ra nec astra sapienti nec sapiens astris, sed vtriusque
 dominatur deus: aut aiunt ineptitudinem recipienti-
 tis celestibus influxibus obstitisse. Vtteriorem au-
 tem fidem requirentibus irascuntur, et inueniunt
 circulatores illi interim principes et magistratus
 qui illis credant omnia, ac ornent publicis stipen-
 dijs: quum re vera nullum genus hominum repu-
 blicæ sit pestilentius, quàm istorum, qui ex astris, ex
 inspectis manibus, ex somnijs, consimilibusque di-
 uinationum artificijs, futura pollicentur, & vaticini-
 a spargunt, homines insuper & Christo & omnibus
 in illum credentibus semper offensi: de quibus Cor-
 nelius Tacitus conquirunt. Mathematici (sic enim
 eos vulgo nominant) inquierens genus hominum
 principibus infidum, credentibus fallax, a ciuita-
 te nostra semper prohibentur, sed expelluntur nun-
 quam: quin & Varro autor grauis omnium super-
 stitionum uanitates ex astrologiæ sinu profluxisse
 testatur. Erat etiam in Alexandria uectigal, quod
 astrologi persoluebant blacnemion, a stultitia sic
 nuncupatum, quia ex ingeniosa stultitia quæstum
 facerent, nec nisi stulti & temerarij homines illos
 consulere soleant: quippe si ab astris est hominum
 vita atque fortuna, quid timeamus, quid sollicita-
 mur, quin deo hæc & cælis qui nec errare nec ma-
 lum agere possunt relinquamus, atque homines cum
 simus non plus quam oporteat vitæ vires nostras altum,
 sed humana dumtaxat sapiamus: quin & Christi-
 ani cum simus credentes Christo relinquamus horas &
 momenta deo patri, qui ea posuit in sua potestate:
 Quod si vero vitæ nostra atque fortuna ab astris

DE ASTROLOGIA.

non sunt, nonne in vacuum currit omnis astrolo-
 gus? Sed est hominū genus a deo timidulum credu-
 lumq; qui tanq̄ pueri ad lemurum fabulas plus ti-
 ment, creduntq; ea quæ non sunt, q̄ ea quæ sunt:
 atq; quo res est minus possibilis, hanc eo timēt ma-
 gis, atq; quo est verisimilis minus, hanc eo firmitus
 credunt: qui profecto si non essent astrologi & di-
 uinatores perirent fame, atq; horum stulta credu-
 litas præteritorum oblita, præsentium negligens,
 in futura præceps, sic deceptoribus illis fauet, vt
 cum in cæteris hominibus vno mendacio tam su-
 specta fides reddatur dicentis, vt reliqua omnia
 vera obscurentur: contra in his mendaciorum ma-
 gistris vna fortuita veritas, etiam publicis men-
 dacijs faciat fidem, quibus profecto qui maxime
 confidunt, maxime omnium redduntur infelicissi-
 mi, vt solent superstitiosæ illæ nugæ perniciem suis
 adferre cultoribus, quod in Zoraste, Pharaone,
 Nabuchodonosor, Cæsare, Crasso, Pompeio, Dio-
 tharo, Nerone, Iuliano apostata testatur antiqui-
 tas, qui vt his nugis fucere deditissimi, sic earundē
 confidentia perire infelicissimi: & quibus læta cū-
 cta promiserant astrologi, mœsta prouenerunt o-
 mnia, vt Pompeio, Crasso, et Cæsari, quibus ne-
 minem eorum nisi iam senem, nisi domi, nisi cū glo-
 ria morituum promiserunt, attamen quisq; eorū
 male & immature periit. Pertinax profecto et p-
 posterum hominum genus futura se præscire qui
 profiteantur, præteritorum & præsentium ignari,
 & cum omnibus omnia occultissima se dicturos
 profiteantur, qd in propria domo, quid in thalamo
 suo fiat sepissime nesciūt, cuiusmōi astrologū Mo-
 rus æglicus hoc epigramate perpulchro taxauit:
 Astra tibi æthereo pandunt sese omnia vati,

DE ASTROLOGIA.

Omnibus & quæ sunt fata futura monent.
 Omnibus est vxor, q̄ se tua publicat, id te
 Astra (licet videant omnia) nulla monēt
 Saturnus procul est, iamq̄ olim cæcus (vt aiunt)
 Nec prope discernens a puero lapidem.
 Luna verecundis formosa incedit ocellis.
 Nec nisi virgineum virgo videre potest.
 Iuppiter Europen, Martē venus, & Venerē Mars
 Daphnen Sol, Hircen Mercurius recolit,
 Hinc factū astrologe ē, tua cū capit vxor amātes
 Sydera significant vt nihil inde tibi.
 Præterea q̄ inter se de his ipsis iudiciorū regulis dis-
 sentiant Iudæi, Chaldæi, Aegyptij, Perisæ, Græci,
 Arabes, omnibus notum est: & quō oēm antiquo-
 rū astrologiam abiicit Ptolomæus: & hunc vt de-
 fendit Auērodan, ita lacessit Albumasar, atq̄ oēs
 hos lacerat Abraam Auenazre Hebræus: deniq̄
 Dorotheus, Paulus alexandrinus, Ephesiō, Ma-
 ternus, Aomar, Tebith, Alchindus Zahel Messa-
 halla, & fere oēs alij alit̄ sentiunt & opinant̄, &
 cum q̄ dicunt probare uera neq̄unt, sola experimē-
 ti rōe sese tuent̄, nec super ea quidē oēs vnanimi-
 conueniūt, neq̄ minus de domorū proprietatibus,
 ex quibus omniū euentū prædictionē venantur
 discrepāt, quas aliter assignat Ptolomæus, alit̄ He-
 liodorus, alit̄ Paulus, aliter Manlius, alit̄ Mater-
 nus, aliter Porphyrius, aliter Abenragel, alit̄ Ae-
 gyptij, aliter Arabes, aliter Græci, & Latini, alit̄
 veteres, aliter recentiores. Qñquidē etiam initia si-
 nelq̄ domorū, quonammō cōstituere oporteat, in-
 ter eos nondū liq̄t, cum hæc aliter fabricāt antiq̄,
 alit̄ Ptolomæus, aliter Campanus, aliter Ioannes
 de regio monte. Vnde fit, vt suis ipsimet obserua-
 tionibus sibi fidem adimant, cum locis eisdem di-

DE ASTROLOGIA:

versi diuersas ascribunt proprietates, initia, atque
 fines: impium hominum genus, qui quæ solius dei
 sunt, tribuunt astris, & nos liberos natos, syderū
 seruos faciunt: & cum sciamus deum creasse om-
 nia bona, illi stellas aliquas maleuolas, & scelerū
 autores, & malorum influxuū tradunt, non abs-
 q̃ maxima dei cœlorumque iniuria, statuentes in
 cœlestibus in illo diuino senatu mala & scelera fa-
 cienda decerni: & quicquid a nobis volūtatis cul-
 pa perpetratur, quicquid vitio materiz in natu-
 ra præter ordinem accidit, totum impurant syde-
 ribus. Iam vero & hærefes & infidelitates pernici-
 osissimas docere nō verentur, videlicet dum donū
 prophetiz, vim religionum, arcana conscientiz,
 imperium in dæmones, virtutem miraculorū, effi-
 caciā supplicationum, et futuræ vitæ statum, om-
 nia pendere ab astris, ab illis largiri, ex illis co-
 gnosci impia temeritate farentur. Dicunt enim:
 ascendere Geminorum sydere, idq̃ Saturno Mes-
 curioque sub Aquario iunctis, in nona cœli pla-
 ga, nasci prophetam: ideoque Christum dominū
 tot claruisse virtutibus, quia eo in loco Saturnum
 habuerit in Geminis. Religionum etiam sectas, q̃
 bus Iouem præcipuum præficiunt patronum, per
 cæterarum stellarum commixtiones distribuunt,
 ita vt Iupiter ille cum Saturno religionē faciat Iu-
 dæorum, cum Marte Chaldæorum, cum Sble Aę-
 gyptiorum, cum Venere Saracenorum, cū Mer-
 curio Christianorum, cum Luna eam quam futurā
 dicunt Antichristi: atque Moſen Iudæis sabbati
 diem ex astrologicis rationibus instituisse religio-
 sum, ideoque errare Christianos, qui diem sabba-
 ti Iudæorum ritu operibus vacantes non feriant,
 cum sit illa dies Saturni. Fidelitatē autem cuiusq̃

DE ASTROLOGIA.

eum ad homines, tum ad deum, professamque reli-
 gionem, conscientia etiam arcana, a parte Solis ac
 tertia nona undecimaque coeli domicilijs depre-
 hendi posse putant, prænoscendisque hominū co-
 gitationibus, & (ut aiunt) intentionibus: multi
 multas admodum regulas tradunt, ipsisque diui-
 nae omnipotentiaē miraculosis operibus, puta vni-
 uersalis diluuij, & datae per Moysen legis, ac virgi-
 nis puerperio coelestium configurationes causas p̄-
 ficiunt, ac Christi redemptricem humani generis
 mortem, Martis opus fuisse fabulantur: Quin &
 Christum ipsum in miraculis suis horarum electi-
 one vsum, quibus illum Iudæi lædere non possent,
 dum ascenderet Hierosolymam. Ideoque veranti-
 bus discipulis dixisse: Nonne duodecim horæ sunt
 dei? Dicunt præterea, si cui Mars in nona coeli do-
 mo feliciter locatus fuerit, hunc dæmones ab ob-
 sessis sola præsentia expulsum: Qui vero, Luna
 atq; Ioue cum capite draconis in medio coelo cō-
 iunctis, deo supplicauerit, omnia illa quæcunq; pe-
 tuerit impetraturum: Porro futuram vitæ felicita-
 tem a Ioue Saturnoque largiri: Quod si quis Satur-
 num in Leone feliciter constitutum habuerit in ge-
 nesi, eius animam post hanc mortalem vitam, in-
 numeris angustijs liberatam, ad coelum & origi-
 nis suæ primordia, applicatam dijs, transituram:
 Atque tamen istis execrandis nugis, perniciosissi-
 misque hæresibus, Petrus Apponensis, Rogerius
 BACON, Guido Bonatus, ARNOLDVS
 de Villa noua philosophi, Alyacensis Cardina-
 lis & Theologus, & plerique alij Christiani no-
 minis doctores, haud absq; hereseos infamia sub-
 scribunt, & sese vera hinc expertos esse testari at-
 que tueri audent; Scripsit autem aduersus astro-
 G iij

DE ASTROLOGIA.

logos recentioribus annis duodecim libris Ioannes Picus mirandula tanta copia, vt vix vllum præterierit argumentum, tanta autem efficacia, vt hæcæus nec Lucius Balancius acerrimus astrologiæ propugnator, nec alius quisquam huius artis defensor, hæc ab adductis a Pico rationibus poterit saluare, is enim probat validissimis argumentis illam non hominum, sed malorum dæmonum fuisse inuentum: quod idem etiam Firmianus ait. Per quam illi omnem philosophiam, medicinam, leges, atque religionem, in humani generis exterminium nisi sunt abolere; nam primum quædam religioni fidem adimit, miracula extenuat, prouidentiam tollit, dum omnia constellationum vi prouenire, & a syderibus fatali necessitate pendere docet: insuper vitijs patrocinator, excusans quasi coelitus in nos descendentes, bonas quasque artes contaminat atque euertit, imprimis philosophiam, rerum causas, a veris rationibus ad fabulas traducens: deinde medicinam a naturalibus efficacibusque remedijs, ad vanas obseruationes peruersasque & corpori & animo exitiales superstitiones conuertens: Porro leges, mores, & quasque humanæ prudentiæ artes in totum pessundans: cum quo tempore, qua ratione, quis medijs, quid agendum, sola astrologia consuleretur, solaque vitæ & morum & reipublicæ & priuatæ scepra teneret, tãquàm de cælo omnium habes autoritatē, vanaque putarent cætera omnia, quæ hanc non agnoscerent patronam, Dignissima profecto ars quam olim etiam dæmones profiterentur in fallaciam hominum, & in iniuriam diuinitatis: Iam vero & Manichæorū hæresis arbitrij libertatē in totum tollens & auferens, non aliunde emanauit;

DE ASTROLOGIA.

quam ex astrologorum de fato falsa opinione atque doctrina: Ex eodem fonte & Basilidis hæresis emanauit, qui trecentos sexaginta quinque cœlos, per successionem & similitudinem adinuicem factos pronunciauit: & horum ostensionem esse numerum dierum anni, atque singulis illorum certa principia, & virtutes, & angulos assignans, atque illis nomina adfingens: esse autem omnium principem Abraxas, quod nomen iuxta Græcam litteraturam, continet in se trecentum sexaginta quinque, quod videlicet sunt illorum cœlorum locales positiones, ab illo commentum: Hæc ideo narrata sunt, ut cognoscatis astrologiam, etiam hæreticorum progenitricem esse. Porro astrologiam hanc diuinatorem, sicut splendidissimi quique explorant philosophi: sic Moses, Isaias, Iob, Ieremias, ceterique antiquæ legis detestantur prophetae: & catholicis doctoribus Augustinus, illam a Christiana religione expellendam censet. Hieronymus hanc idololatriæ genus esse disputat. Rident eam Basiliius & Cyprianus: refutant Chrysostomus, Eusebius, & Lactantius: Inuehuntur Gregorius, Ambrosius atque Seuerianus, sanctumque Toleranum concilium eam prohibet atque damnat: etiam in synodo Martini, & ab Gregorio iunioris, & Alexandro tertio pontificibus anathematizata, & a ciuilibus imperatorum legibus punita. Apud veteres Romanos sub Tyberio Vitellio Diocleciano, Constantino, Gratiano, Valentiniano, Theodosio, imperatoribus, vrbe prohibita, eiectione, atque punita: ab ipso etiam Iustiniano capitibus supplicio percussa, quod ex codice eius manifestum est.

De diuinationibus in gñe. Cap. XXXII.

DE DIVINATIONE IN GENERE.

Admonet hic locus etiam de cæteris diuinationum artibus dicere, quæ non tam obseruatione cœlestium, quam rerum inferiorum quandam cœlestium vmbra & imitationem habentium vaticinia præbent, vt illis intellectus melius cognoscatur hanc astrologica arbor, de qua tales fructus descendunt, atq; abs qua velut Lerneæ hydra multorum capitum fera generata est: inter artes itaq; ad diuinandi quæstum properantes physiognomia, metoposcopia, chiromantia, geomantia (de qua etiam supra diximus) aruspicia, speculatoria, & onirocritica, quæ est somniorum interpretatio, ac futurum oracula hic sedem sibi vendicarunt. Omnia autem hæc artificia, nullius solidæ doctrinæ sunt, nec vllis certis rationibus constant, sed de rebus occultis aut fortuita sorte, aut spiritus agitatione, aut apparentibus quibusdam coniecturis inquirunt, quæ ex quotidianis & longi temporis sumptæ sunt obseruationibus. Solent enim omnes illæ diuinationum prodigiosæ artes, non nisi experientia titulo se defendere, & se obiectionum vinculis extricare, quoties aliquid supra fidem ac præter rationem doceant polliceanturq; de quibus omnibus sic in lege præceptum est: Non inueniatur in te qui collustrat filium, ducens per ignem, et hariolos sciscitetur, aut obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus nec incantator, quoniam hæc obominauit dominus.

De physiognomia. Cap. XXXIII.

Harum itaq; Physiognomia naturam (vt ait) ducem secuta, ex totius corporis inspectione, quæ sunt animæ & corporis affectiones, quæ hominis fortuna, probabilibus signis se assequi posse præsumit, quatenus hunc Saturnus

DE CHIROMANTIA

aut Iouistam, illum Martium aut Solarem, alterum Venerem, Mercurialem, aut Lunarem pronunciat, & ex corporis habitudine illorum horoscopia colligit, ex effectibus paulatim (vt aiunt) ad causas videlicet astrologicas transcendens, ex quibus postea nugatur quicquid libet.

De metoposcopia. Cap. XXXIII.

Metoposcopia autem ex solius frontis inspectione omnia hominum initia, progressus et fines, sagacissimo ingenio ac docta experientia se presentire iactat, ipsa se etiam astrologiae alumnam faciens.

De chiromantia. Cap. XXXV

Chiromantia autem in vola manus, pro numero planetarum septem montes effingit, atque ex lineis quæ ibi conspiciuntur, quæ hominis complexio, quæ affectus, quæ vita, quæ fortuna, sese posse cognoscere arbitratur, per linearum harmonicam correspondentiam, seu per celestia quædam stigmata nobis a deo & natura illic impressa, & quæ deus autore Iob posuit in manibus hominũ, vt inde noscat vnusquisq; opera sua, quamuis re vera diuinus propheta illic nõ de chiromantica vanitate, sed de arbitrii libertate locutus fuerit. Præterea tuentur se prædicti diuinatores, q̃ licet non per rerum causas, tamen per signa ab eisdem similibusue causis impressa, quæ semper sint eadem rebus eisdem similia que similibus, de effectibus possent iudicare, dicuntque ijs artibus usum quondam Pythagoram, qui adolescentum mores, naturas, ingenia, ex oris & vultus totiusque corporis filo ac habitu coniectabatur: quemq; idoneum iudicabat, hunc in disciplinam recipi iubebat. Idem consueuisse Pharaonem

DE CHIROMANTIA.

Indorum regem narrat Philostratus, verum hæc omnium artium errorem non alia ratione nobis impugnare necesse est, nisi ea ipsa, quæ deficiunt videlicet omni ratione: scripserunt tamē de istis per multi ex antiq̄s viri grauissimi, Hermes, Alchindus, Pythagoras, Pharaotes Indus, Zopyrus, Helenus, Ptolemæus, Aristoteles, Alpharabius, præterea Galenus, Auicenna, Rasis, Iulianus, Martinus, Loxius, Phylemon, Palæmon, Constantinus Africanus: ex Romanis denique principibus Lucius Sylla, & Cæsar dictator eius studiosissimi fuere. Ex posterioribus vero Petrus Apponentis, Albertus Teutonicus, Michael Scotus, Antiochus, Bartholomæus Coclitis, Michael Sauonrola, Antonius Cermisonus, Petrus de arca, Andreas Coruus, Tricassus Mantuanus, Ioannes de indagine, & pleriq̄ alij illustres medici: omnes tamen vltra coniecturas, & experientiaē obseruationes tradere queunt nihil: non esse autem coniecturis illis & obseruationibus vllam veritatis regulam, ex eo manifestum est, quia figmenta sunt voluntaria, & super quibus ipsi etiam æqualis doctrinæ & autoritatis illarum doctores non cōcordant: quare vehementer delirant errantq̄ omnes qui per hæc signa vltra corporis complexionem, & naturæ dispositionem, mores quoq̄ ipsos et fortunæ animiq̄ affectus prædicere volunt, quod in Zopyri iudicio de Socrate satis comprobatur: nec vobis fidem faciat quod Appion grammaticus scriptum reliquit, Alexandrum quendam tam discretè imaginum similitudines pinxisse, vt ex his metoposcopus futuræ aut præteritæ mortis annos dixerit, quod quidem posse ijs artibus sciri non tam incredibile est quam impossibile, sed solet hoc

DE GEOMANTIA.

hugiuendum hominum genus instinctu malorum
dæmonum sic delirare, trahentium illos ab errore
in superstitionem, & ab hac paulatim in infideli-
tatem.

Iterum de geomantia. Cap. XXXVI.

GGeomantiam etiam de qua & in arithmeti-
ca locutus sumus, quæ projectis punctis, vel
casu vel vi quadam deductis, ex quibus per
pares & impares numeros, figuras quasdam cœ-
lestibus attributas componit per quas diuinatur,
idcirco omnes illius scriptores astrologiæ filiam te-
stantur. Est & alia geomantiæ species, quam Al-
madal Arabs introducit, quæ ipsa per coniectu-
ras quasdam a similitudinibus sumptas, ex terræ
crepitu, motu, scissura, tumore, vel sponte, vel ab
æstu & caumate, aut tonitruis prouenientibus di-
uinatur, quæ ipsa etiam inani astrologiæ supersti-
tione fulcitur, horas & lunationes & syderum or-
tus figurasq; coobseruans.

De aruspicia. Cap. XXXVII

AUgurium vero, cuius multæ admodum
sunt species, ars ipsa priscis temporibus in
magna obseruatione fuit, ac tanta, ut ni-
hil eorum quæ ad publica vel ad priuata pertine-
rent, inauspicate perfecerint. Hæc ars antiquissi-
ma est, ut tradit Pomponius Lætus, a Chaldæis
ad Græcos apud quos Amphiareus Tyrensis, Mo-
psus, Aphilotos, & Calchas summi augures habi-
ti sunt: a Græcis ad Hetruscos venit, ab illis ad
Latinos: & ipse Romulus augur fuit, & magi-
stratus instituit augurijs confirmari: & Dionysius
tradit antiquam augurandi artem fuisse etiam
Aboriginum: & Ascanium priusquam aciem cō-
tra Mezentium educeret augurum capisse, quod

DE ARVSPICA.

vbi felix conspexit, pugnavit atq; vict. Deniq; Phrygij, Pisidæ, Cilices, Arabes, Umbri, Thuscæ & multij alij populi auguria secuti sunt. Laædæ monij etiam regibus suis augurem assessorē dederunt, & publico interesse concilio voluere. Erat & apud Romanos augurum collegium: huic artificum fecerunt, qui docuerunt a cælestibus corporibus, quædam præfagiorum lumina super animã quæc; in hæc inferiora descendere velut signa quædam in eorum motu, situ, gestu, incessu, volatu, voce, cibo, colore, opere, eventu constituta, quibus tanquam insita quædam vi occulta, a tacto quodam consensu, cum cælestibus corporibus, quorum viribus afficiuntur, sic cõueniant, vt possint omnia hæc præfagire quæcunc; cælestia corpora cogitarunt facere. Ex quo patet hanc divinationem non nisi cõiecturas sequi, partim a syderum (vt aiunt) influentijs, partim a parabolicis quibusdam similitudinibus sumptas, quibus nihil est fallacius: quare rident eã Panetius & Carneades, Cicero, Chrysippus, Diogenes, Antipater, Iosephus, & Philo, damnant lex & ecclesia: atq; huiusmodi sunt illa Chaldæorum Aegyptiorumq; mysteria, quæ quondam Hetrusci, deinde Romani, & hodie adhuc supersticiosum hominũ vulgus velut oracula adorat.

De speculatoria. Cap. XXXVIII.

EX eodem fundamento prodit speculatoria, quæ fulmina & fulgura, cæterasque elementorum impressiones, insuper ostenta, portenta, prodigia interpretatur: non tamen alia via quam cõiecturæ & similitudinis, quam eundem plurimum errare manifestum est, q; hæc omnia naturalia opera sunt, non prognostica.

DE SOMNISPICIA.

De somnispicia. Cap. XXXIX.

Accedit onirocritica, quæ est somniorum interpretatio, quorum interpretes proprie coniectores vocantur, quemadmodum canit Euripedes.

Qui bene coniectat, is vates optimus esto.

Cui artificio etiam & quidem magni philosophi haud parum tribuerunt, præcipue Democritus, Aristoteles & eius sectator Themistius, atq; sine suo Platonius, sic innitentes exemplis illis somniorum, quæ casus aliquis vera fecit, ut inde nihil frustra somnari suadere conentur. Dicunt enim, quod quemadmodum cœlestes influxus, in corporali materia formas producant diuersas, sic ex eisdem influxibus, in potentia phantastica, quæ organica est: phantasmata imprimi cœlesti dispositione, effectus cuiusdam producendi consentanea, maxime vero in somnijs: quia animus tunc a corpore is exterisque curis relaxatus, liberius diuinos illos suscipit influxus: vnde multa dormientibus in somnijs innotescunt, quæ latent vigilantes: Hac itaque potissimum ratione ipsis somnijs veritatis opinionem conciliare nituntur. De causis tamen somniorum tam intrinsicis quam extrinsecis, non omnes in vnam sententiam conueniunt: nam Platonici illas referunt in species, & notiones animæ concretas, Auicenna in intelligentiam vltimam mouentem lunam, medio illius luminis quo irradiatur phantasia hominum, dum dormiunt. Aristoteles refert in sensum communem, sed phantasticum. Auerrois in imaginariam. Democritus in idola a rebus decisa. Albertus in influxum superiorum, meo tamen quibusdam speciebus, quæ continuo defluunt a cœlo.

DE FVRORE.

Medici in vapores & humores hæc referunt, alij in affectus & curas vigiliæ, alij Arabes in potentiam intellectualem, alij dicunt a potentijs animæ & influxu cœli & simula cris simul dependere. Astrologi illa a suis cõstellationibus causari volunt. Alij causas illorum in aerem circumdantem penetrantemq; referunt. Scripserunt præterea de somniorum interpretatione Daldianus & Arthemidorus, et circumferuntur libri sub Abrahami nomine, quem Philo in libris de Gygantibus, & de civili vita, asserit somniorum solutiones primum adinuenisse, & alij sub Salomonis & Danielis nominibus in hanc rem conficti, in quibus de somnijs nihil nisi mera somnia traduntur. Sed ipse Marcus Tullius in suis diuinationum libris aduersus hanc vanitatem eorumq; stulticiam, qui somnijs fidem habent, validissimis rationibus disputat, quas hic enumerare omitto.

De furore. Cap. XL.

SEd (quod fere præterierã) istis somniatoribus eos etiam adnumeremus, qui furentium vaticinijs diuinitatis fidem præbent, eosq; qui & præsentium notitiam, & præteritorum memoriã omnemq; humanum sensum perdiderunt, diuinã futurorum præscientiam assecutos putant, & que sapientes vigilantesq; nesciunt, videre insanos & dormientes, ac si illis plus quam sanis vigilantibus, intelligentibus, & præmeditantibus deus sit propinquior. Infelices profecto homines, qui his vanitatibus credunt, illisq; imposturis obediunt, qui huiusmodi pascunt artifices, illorumq; ventri ingenia sua suamq; fidẽ submitunt: Quid namq; aliud putabimus furorem, quam alienationem humani animi ab ipsis malis demonibus exagitati,

DE FVRORE.

aut per astra, aut per inferiora instrumenta ab immundis spiritibus deducta, quod ita expressisse videtur Lucanus dum inducit aruum Tuscum Vatem.

Fulminis edoctum motus venasque calentes,
Fibrarum & motus errantis in aere pennæ,
Post lustrata m urbem, post maceratâ victimam,
Post inspecta extra tandem figulum in hæc verba protulisse sententiam.

Quod cladis genus o superi, qua peste paratis
Scuitiam, extremi multorum tempus in vnum

Conuenere dies summo si frigida cælo

Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,

Deucaléoneos fudisset Aquarius imbres,

Totaque diffuso latuisset in æquore tellus,

Si sæuum radijs Nemæum Phœbe Leonem

Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,

Succensusque tuis flagrasset curibus æther

Hi cessant ignes, tu qui flagrante minacem

Scorpion incendis cauda, Chelæque peruris.

Quid tantum Gradiue paras, nam mitis in alto

Iuppiter occasu premitur, Venerisque salubre

SyduS hebet, motuque celer Cyllenius hæret

Et cœlum mars solus habet, cum signa meatus

Deseruere suos, mundoque obscura feruntur

Enliferi nimium fulget latus Orionis

Imminet armorum rabies ferrique potestas,

Confundet ius omne manu scelerisque nefando

Nomen erit virtus, multosque exhibit in annos

Omnia itaque hæc diuinationum artificia in ipsa

astrologia suas radices & fundamēta habent: Nā

sive corpus, vultus, manus inspecta sunt, sive som-

niūm, sive prodigium vitum sit, sive auspiciūm, si-

ue furor afflauerit, cœli figuram erigendam con-

DE FVRORE.

fulunt, ex cuius indicijs vna cum similitudinum si-
gnorumq; coniecturis, significatorum venantur
opiniones: ita diuinationes omnes astrologiæ ar-
tem vsuq; sibi deponunt, vt hanc veluti clauē
ad omnium arcanorum notitiam necessariam fa-
teantur. Quare omnes hæ diuinationum artes quā-
tum absint a veritate, palam sese offerunt, ex eo
q; principijs vtantur tam manifeste falsis, ac poe-
tica temeritate confictis, quæ cum nec sunt, nec
fuerunt, nec erunt vnquam, tamen causas & si-
gna eorum esse voluit, quæ sunt, rerum euentus cō-
tra apertam veritatem in illa referentes.

De magia in genere. Cap. XLI.

EXigit etiā hic locus vt de Magia dicamus,
nam & ipsa cum astrologia sic coniuncta
atq; cognata est, vt qui magiam sine astro-
logia profiteatur, is nihil agat, sed tota ab-
erret via. Suidas magiam a Maguseis, & nomen
& originem traxisse putat. Communis opinio est
nomen esse Persicum, cui adstipulantur Porphy-
rius & Apuleius, & significare eorum lingua i-
dem quod sacerdotem, sapientem, siue philoso-
phum. Magia itaque omnem philosophiam, Phy-
sicam & mathematicam complexa, etiam vires
religionum illis adiungit. Hinc & goetiā et theu-
giam in se quoq; continet: Quæ de causa magiam
pleriq; bifariam diuidunt, in naturalem videlicet
& ceremonialem.

De magia naturali. Cap. XLII.

Naturalē magiā, nō aliud putāt q̄ natura-
liū scientiæ summā potestatem, q̄ idcirco
summū philosophiæ naturalis apicē eius-
que absolutissimā cōsummationē vocāt, & q̄ sit
actiua portio philosophiæ naturalis, q̄ naturalis

DE MAGIANATVRALL

Stutum adminiculo, ex mutua earum & opportuna applicatione opera ædit, supra omnem admirationis captum, qua Magia Aethiopes maxime & Indi utebantur, ubi herbarum & lapidum ceterorumque ad id spectantium facultas suppetebat. Eius meminisse voluit Hieronymum ad Paulinum ubi ait Apollinum Tyaneum fuisse magum seu philosophum, ut Pythagorici. Eius etiam generis fuisse magos, qui Christum natum muneribus inuisentes adorauerunt, quos euangeliorum interpretes exponunt Chaldaeorum philosophos: Quales fuere Hiarchas apud Brachmanas, Tespion apud Gymnosophistas, Budda apud Babylonios, Numa Pompilius apud Romanos, Zamolxides apud Thracas, Abbaris apud Hyperboreos, Hermes apud Aegyptios, Zoroastes Oromasi filius apud Persas. Nã Indi & Aethiopes & Chaldaei & Persae hac maxime p̄celluere magia: quã idcirco (ut narrat Plato in Alcibiade) imbuntur Persarum regum filij, ut ad mundanæ reipublicæ imaginem suam & ipsi reipublicam administrare distribuereque condiscant, & Cicero in diuinationum libris ait, neminem apud Persas regno potiri, qui prius magiam non didicerit. Magia itaque naturalis, ea est quæ rerum omnium naturalium atque coelestium vires contemplata, earundemque sympathiam curiosa indagine scrutata, reconditas ac latentes in natura potestates, ita in apertum producit, inferiora superiorum donibus tanquam quasdam illecebras sic copulans, per eorum mutua applicationem adinuicem, ut exinde sit pendula saepe consurgant miracula, non tam arte quã natura, cui se ars ista ministram exhibet hæc operanti: Nã magi, ut naturæ accuratissimi explora

DE MAGIA NATURALI

tores, cōducentes ea quæ a natura præparata sunt applicando actiua passiuis, sapissime ante tempus a natura ordinatum effectus producunt, quæ vulgus putat miracula, cum tamē naturalia opera sint, interueniente sola temporis præuentione: ut si quis in mense martio rosas producat, & maturas vuas, aut satas fabas, vel petroselinum intra paucas horas exrescere faciat in perfectam plantam, & ijs maiora, vt nubes, pluuias, tonitrua, & diuersorum generum animalia, & rerum transmutationes quam plurimas, cuiusmodi multas fecisse se iactat Rogerius Bachon pura & naturali magia. Scripserunt de illius operibus Zoroastes, Hermes, Euantes rex Arabum, Zacharias Babylonius, Ioseph Hebræus, Bocus, Aaron, Zenotenus, Tirannides, Amadal, Thetel, Alchindus, Abel, Ptolemæus, Geber, Zahel, Nazabarus, Tebith, Berith, Salomon, Astaphō, Hipparchus, Alcmeon, Apollonius Triphon & pleriq; alij, quorum aliqua opera adhuc integra & pleraq; fragmenta adhuc extant, & ad manus meas aliquando peruenerunt. Ex recentioribus vero scripserunt in naturali magia pauci & illi quidē pauca, vt Albertus, Arnoldus de villa noua, Raimūdu, Lullius, Bachon, & Apponus, & autor libri ad Alonsum sub Picatricis nomine æditus, qui tñ vna cum naturali magia plurimum superstitiōis admiscet, quod quidem fecerunt & alij.

De magia mathematica. Cap. XLIII.

Vnt præterea alij naturæ sagacissimi & multatores inquisitoresq; audacissimi, qui absq; naturalibus virtutibus ex solis mathematicis disciplinis adscitis cœlorum influxibus, sese naturæ operum similia producere posse pollicentur,

DE MAGIA VENEFICA

vt corpora euntia velloquentia, quæ tamen non habeant virtutes animales, qualis fuit columba Architæ lignea, quæ volabat, & statuæ Mercurij quæ loquebantur, & caput æneū ab Alberto Magno fabricatum, quod locutum perhibent. Excel- luit in istis Boetius vir maximi ingenij, & multi- plicis eruditionis, ad quem de istiusmodi scribēs Cassiodorus: Tibi (inquit) ardua cognoscere, & miracula monstrare propositum est, tuæ artis in- genio metalla mugiant, Diomedes in are graui- us buccinatur, æneus anguis insibilat, aues simu- latæ sunt, & quæ vocem propriam nesciunt habe- re, dulcedinem cantilenæ probantur emittere, par- ua de illo referimus, cui cælum imitari phas est.

De istis puto artificijs dictum est quod apud Pla- tone[m] legimus in vndecimo de legibus: Ars da- ta est mortalibus, qua res posteriores quæsdã ge- nerarent, non quidem veritatis & diuinitatis par- ticipes, sed simulacra quædam sibiipsis cognata deducerēt: atq; eo vsq; progressi sunt magi homi- nes audacissimi omnia perpetrare, fauente maxi- me antiquo illo & valido serpente scientiæ pol- licitatore, vt similes illi tanquam simiæ deum & naturam æmulari conarentur.

De magia venefica. Cap. XLIII.

Est præterea naturalis magiæ species, quæ vene- ficâ siue pharmaciâ vocant, quæ poculis, phil- tris, varijsq; veneficiorum medicamentis perfici- tur, cuiusmodi Democritus cõfecisse legitur, quæ boni, felices, fortunatiq; filij gignant: et aliud quæ auitū voces rite intelligamus, sicut de Apollonio narrat Philostratus atq; Porphyrius. Vergilius etiam de quibusdã herbis ponticis locutus dixit. His ego sæpe lupum fieri, & se cõdere syluis.

DE MAGIA VENEFICA

Mœrim, saepe animas imis exire sepulchris,
 Atq; fatas alio vidi traducere menses.
 Et Plinius narrat quendam Demarchum Partha-
 sium in sacrificio quod Arcades Ioui Liceo hu-
 mana hostia faciebant, immolati pueri extra de-
 gustasse & in lupum se conuertisse, propter quam
 hominum in lupos immutationem, putat Augu-
 stinus Pani Liceo, & Ioui Liceo nomen esse impo-
 situm: narrat idem Augustinus dum esset in Ita-
 lia quasdam feminas magas, Circes instar, dano
 viatoribus veneficio in caseo, eos in iumenta y-
 trisse: cumque portassent quæ placuissent onera,
 rursus in homines restituisse, idque patri cuidam
 Præstantio tunc accidisse: sed & ne quis hæc pu-
 tet omnino deliramenta esse & impossibilia, is re-
 cordetur quomodo sacre literę narrant. Nabucho-
 donosor regem mutatum in bouem, & septem an-
 nis sceno vixisse, tandem dei misericordia in ho-
 minem rediisse, cuius corpus post mortem illius fi-
 lius Emilmeradach in escam dedit vulturibus, ne
 quando resurgeret a mortuis, qui iam de bestia re-
 dierat in hominem, & eiusmodi plura de magia
 Pharaonis narrat exodus. Verum de his siue ma-
 gis siue veneficis loquitur Sapiens, dum dicit: Ex-
 horruisti illos deus, quia horribilia opera tibi facie-
 bant per medicamina. Illud præterea vos scire vo-
 lo non solum naturalia scrutari hos magos, verum
 etiam ea quæ naturam comitantur ac quodam-
 modo exuunt, vt motus, numeros, figuras, sonos,
 voces, concentus, lumina, & animi affectus atq;
 verba. Sic Psylli & Marsi conuocabant serpentes
 alij alijs deprimentes fugabant, sic Orpheus Ae-
 gonaurarum tempestatem hymno compescuit,
 & Homerus narrat Vlyssi sanguinem verbis re-

DE GOETIA ET NECROMANT.

strictum: & in lege duodecim tabularum ijs qui
messes excantassent, poena constituta est, vt non
dubium sit magos etiam solis verbis & affecti-
bus, aliisque similibus non in seiplos modo, sed etiam
in res extraneas saepe mirum aliquem producere
effectum, quae omnia non secus vim insitam in res
alias profundere, illasque ad se trahere, vel abs se
repellere, seu alio quouis modo afficere putant. Quae
magnes ferrum, & succinum paleas trahunt, sicut
adamas, & alium magnetem ligant: sicque per
hanc rerum gradatam ac concatenatam sibi sim-
pathiam non solum dona naturalia & caelestia,
sed etiam intellectualia & diuina Iambicus, Pro-
culus, atque Sinestius ex magorum sententia desuper
suscipi posse confirmant, quod Proculus inde sacri-
ficio & magia fatetur, scilicet per huiusmodi rerum
consensum magos etiam numina euocare solitos.
Ad tantam enim quidam eorum deuoluti sunt insa-
niam, vt ex diuersis stellis constellationibus, per
temporum interualla, & quadam proportionum rati-
one rite obseruatis constructam imaginem coelitem
nutu vitae intellectusque spiritum accepturam putet,
quo consulentibus illam respondeat, & occulte
veritatis arcana reuelet. Hinc patet hanc natura-
lem magiam nonnunquam in goetiam & theurgiam
reclinatam sepiissime malorum demonum vasa
mentis erroribusque obretiri.

De goetia & necromantia. Cap. XLV.

Ceremonialis autem magiae partes sunt goe-
tia atque theurgia. Goetia, immundorum spi-
rituum commercijs, inauspicata nefarie
curiositatis ritibus, illicitis carminibus,
& deprecamentis concinnata, oim legum placitis est
exterminata & execrata. Huius generis sunt quae

DE GOETIA ET NECROMANT.

necromanticos et maleficos hodie nuncupamus.
Gens inuisa deis, maculandi callida coeli,
Quas genuit natura mali, qui sydera mundi
Iura ꝑ fixarum possunt peruertere rerum.
Nam nunc stare polos & flumina mittere norunt,
Aethera sub terras adigunt, montesꝑ reuellunt,
Hi sunt ergo qui defunctorum inclamant animas,
& illi quos veteres dicebant epodos, qui excantant
pueros, & in eloquium oraculi eliciunt, & quod
dæmones patres circumferunt, quale quiddam
de Socrate legimus: & qui, ut dicitur, spiritus pascent
in vitro, per quos se prophetare mentiuntur.
Et hi omnes bifariam procedunt: Nam alij dæmones
malos virtute quadam maxime diuinorum
nominum adiuratos, aduocare & cogere studet:
quippe cum omnis creatura timet & reueretur
nomen illius qui fecit eam, non mirum si goeticis,
& quique etiam infideles, pagani, Iudæi, Saraceni,
& cuiuscunque prophani collegij siue sectæ
homines, diuini nominis inuocatione dæmones
astringant. Alij autem nefandissimi detestando
& omnibus ignibus plectendo scelere, se
dæmonibus submittentes, illis sacrificant, &
adorant, idololatriæ & vilissimæ deiectiones
rei effecti sunt: quibus criminibus, & si priores
non sunt obnoxij, tamen manifestis periculis
se exponunt. Nam etiam coacti dæmones inuigilant,
semper quo errantes nos decipiant: Ex horum
vero goeticorum anagyri profluxerunt omnes
isti tenebrarum libri, quos improbatæ lectionis
Ulpianus Iurisconsultus appellat protinusꝑ
corporendos esse statuit: Cuiusmodi primus
excogitasse dicitur Zabulus quidam illicitis
artibus deditus, deinde Barnabas quidam Cyprius:

DE GLORIA ET NECROMANTIA

& hodie adhuc confictis titulis circumferuntur libri, sub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abræ, Salomonis: item, Pauli, Honorij, Cipriani, Alberti, Thomæ, Hieronymi, & Eboracensis cuiusdam Quorum nugas stulte secuti sunt Alphosus rex Castellæ, Robertus Anglicus, Bacon & Apponus, & pleriq; alij deplorati ingenij homines: Præterea non homines modo, & sanctos, & patriarchas, et angelos dei, tam execrabilium dogmatum fecerunt autores, sed & libros a Raziolo & Raphaelle, Adami & Tobia angelis traditos ostentant: quod libri tamen acutius inspicienti, suorum præceptorum canonem, ritum, consuetudinem, verborum & characterum genus, extructionis ordinem, insulsam phrasim, a peste sese produnt, non nisi meras nugas ac imposturas continere, ac posterioribus temporibus ab omni antiquæ magiæ ignaris, præditissimis perditionum artificibus esse constat, ex prophanis quibusdam observationibus nostræ religionis ceteronijs permixtis, insitisq; , ignotis multis nominibus, & signaculis, vt perterreant rudes & simplices, & stupori sint insensatis, & his qui nesciunt bonas literas. Neq; tamen propterea pater has artes fabulas esse, nam nisi revera essent, atq; per illas multa mira ac noxia fierent, non tam arcte de illis statuissent diuinæ & humanæ leges, eas exterminandas esse de terra: Cur autem geotici isti solis malis vtantur dæmonibus, ea ratio est, quia boni angeli difficile comparent, quia dei iussum expectant, nec nisi mundis corde & vita sanctis hominibus congregiuntur: Mali autem faciles se exhibent ad inuocandum falso fauentes, et diuinitatem mentientes semper præsto, vt astu suo accipiant, vt venerentur, vt adorêtur: & quia mu-

DE GOETIA ET NECROMANTIA

Lieres secretorum audiores sunt, ac minus caute
 atq; in superstitionem proclives, faciliusq; illudun-
 tur, ideo illis se præbent faciliores, faciuntq; ingen-
 tia prodigia: cuiusmodi de Circe, de Medea, de al-
 ijs canunt poetæ. Testatur Cicero. Plinius, Sene-
 ca, Augustinus, et multi alij tum philosophi tum
 catholici doctores & historici: ipse etiam sacræ li-
 teræ: nam in libris regum legimus pythoniis
 mulierem, quæ erat in Endor, euocasse animã Sa-
 muelis prophetæ, licet plarimq; interpretetur non
 fuisse animam prophetæ, sed malignum spiritum
 qui illius sumpserit imaginem. Tamen Hebræorū
 magistri dicunt, quod etiam Augustinus ad Sim-
 plicianum fieri potuisse non negat, quia fuerit ve-
 rus spiritus Samuelis, qui ante completum annū
 a discessit ex corpore facile euocari potuit, prout
 docent geotici: Quin etiam magi, necromantici il-
 lud naturalibus quibusdam viribus, ac vinculis
 fieri posse autumant, sicut nos in libris nostris de
 occulta philosophia tractamus. Ideoque antiqui
 patres, rerum spiritualium periti, nō sine causa or-
 dinauerunt, ut corpora mortuorum sepulerentur in
 loco sacro, & luminibus locerentur, aqua benedi-
 cta aspergantur, thure et incenso suffumigentur et
 expientur orationibus, quousque super terram ex-
 titerint: Nam vt aiunt magistri Hebræorum om-
 ne corpus nostrum & carnale animal, et quicquid
 in nobis super materia carnis male disposita inni-
 titur, relinquitur in cibum serpenti, et vt ipsi vocāt
 Azazeli, qui est dominus carnis et sanguinis &
 princeps huius mundi, et vocatur in Leuitico prin-
 ceps desertorum, cui dictum est in Genesi, terram
 comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et in Esaia:
 Pulvis panis tuus, hoc est corpus nostrum creatū

DE THEURGIA.

ex pulvere terræ, quæ diu non fuerit sanctificatum, et transmutatum in melius, ut non amplius serpentis, sed dei sit effectum, videlicet ex carnali spirituale: iuxta verbum Pauli dicentis: Seminatur quod animale est, et resurget quod spirituale est. Et alibi: Omnes quidem resurgent, sed non omnes immutabuntur, quia multi remansuri sunt in perpetuum cibum serpentis: Hanc itaque turpem et horridam carnis materiam, ac serpentis cibum morte deponimus, illam aliquando in meliorem sortem, et spiritualem transmutatam reassumpturi, quod erit in resurrectione mortuorum: Et iam factum est in his qui primitias resurrectionis degustarunt, & multum hoc ipsum virtute deifici spiritus in hac vita consecuti sunt, Enoch, & Helias, & Moses. quorum corpora transmutata in naturam spirituales, non viderunt corruptionem: nec licet cætera cadauera protelati serpentis relicta sunt. Atque hæc est illa disceptatio diaboli cum Michaele de corpore Mosi, cuius meminit in epistola sua Iudas, sed de Goetia & Necromantia hæc satis.

De theurgia. Caput XLVI.

Theurgiam vero plerique putant haud illicitam, quasi hæc bonis angelis diuinorum numinum regatur, cum sapissime tamem sub dei & angelorum nominibus, malis demonum fallacris obstringatur, non solum siquidem naturalibus viribus, sed etiam certis ritibus & ceremonijs, cælestes & per illas diuinas virtutes nobis conciliamus & attrahimus, de quibus multis regulis antiqui magi ædicitis voluminibus pertractant. Omnia autem ceremoniarum pars maxima, in manditijs seruanda consistit, primum quidem animi, deinde etiam corporis, & eorum quæ circa corpus sunt, ut in cute, in

DE THEVRGIA.

vestibus in habitaculis, in uasis, in utensilibus, oblationibus, hostijs, sacrificijs, quorum mūditiā ad diuinorum consuetudinem & contuitum disponit, & in sacris summo opere efflagitur, iuxta uerba Esaia: Lauamini & mundi estote, & auferre malum cogitationum uestrarum, immunditia uero quia aerem frequenter & hominem inficit, mūdissimum illum coelestium & diuinorum influxū disturbat, & mundos dei spiritus fugat: Verū nō nunq̄ immundi spiritus, & deceptrices potestates, ut uerentur & adorentur pro dijs, etiam hanc munditiā exquirunt, ideo hic maxima opus est cautela, de quibus late in libris nostris de occulta philosophia disseruimus: Verum de hac theurgia siue diuinorum magia plura disputans Porphyrius, tandem concludit theurgicis consecrationibus posse quidem animam hominis idoneam reddi, ad susceptionem spirituum & angelorum ad uidentes deos, reditum uero ad deum hac arte praestari posse inficiatur omnino. Eius itaque scholae sunt, ars alma del, ars notoria, ars paulina, ars reuelationum, & eiusmodi superstitionum plura, q̄ eo ipso sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diuiniora.

De cabala, Caput XLVII.

Verum occurrunt hic mihi uerba Plinij, qui est & alia (inquit) magices factio a Mose etiamnum & Latopea Iudaeis pendens: quae uerba me de cabala Iudaeorum commonefaciunt, quam in monte Sina a deo ipso Mose datam penes Hebraeos consistans opinio est, ac deinceps per successionū gradus citra literarum monumenta, usq; in Ezre tempora posterioribus sola uia uoce tradita, quemadmodū Pythagorica do-

DE CABALA:

gmata olim ab Archippo & Lyfiade, qui in Graecia Thebis scholas habuere tradebantur, in quibus discipuli memoriter doctorum praecepta tenentes, ingenio & memoria pro libris utebantur: Sic & Iudaei quidam literas aspernati in memoria et obseruatione, ac vocali traditione hanc collocarunt, unde cabala ab Hebraeis quasi solo auditu vnus ab altero receptio nuncupata est. Ars (vt fertur) peruetusta, nomen autem non nisi recentibus temporibus apud Christianos cognitum, eius vero duplicem tradunt scientiam, vnā de Bresth, quam & cosmologiam vocant, videlicet rerum creaturarum naturalium & caelestium vires explicantem, & legis biblicae arcana philosophicis rationibus, exponentem, quae profecto hac ratione nihil differt a magia naturali, in qua Salomonem regem praestitisse credimus. Legitur namque in sacris Hebraeorum historijs illum disputare solitum a cedro Libani vsque ad hyssopum. Item de iumentis, volucribus, reptilibus, & piscibus, quae omnia magicas quasdam naturae vires praese ferre possunt, ipse quoque inter posteriores Moses Aegyptius in expositionibus suis super pentateuchum, & plures thalmodistae hanc insecuti sunt, alteram vero eius scientiam vocant de mercana, quae est de sublimioribus diuinarum, angelicarumque uirtutum, ac sacrorum nominum & signaculorum contemplationibus, quaedam quasi symbolica theologia, in qua li terrae, numeri, figurae, res et nomina, & elementorum apices, ac lineae, puncta & accentus, omnia sunt profundissimarum rerum & magnorum arcanorum significatiua. Hanc rursus bifariam secant, in Arithmantiam, videlicet quae notaria conuocatur, de angelicis uirtutibus, nominibus, li-

DE CABALA:

gnaculisq; etiam dæmonum ac animarum conditionibus tractans: atque in theomantiam quæ diuinæ maiestatis mysteria, emanationes, sacra nomina, & pentacula scrutatur: quam qui norit, hunc aiunt admirandis poltere virtutibus, ita quod dū velit, futura oīa præsciat, toti naturæ imperat, in dæmones & angelos ius habeat, & miracula faciat. Hac putant Moſen tot signa ædidisse, virgā in colubrū, aquas in sanguinem vertisse, ranas, muscas, pediculos, locustas, bruchos, ignem cum grādine, vesicas & rabes Aegyptiis immisisse, primogenitum omne ab homine vsque ad pecus interemisse: suosq; deducētem, mare aperuisse, fontē de petra, corurnices de cælo produxisse, aquas amaras dulcorasse, fulgura & nubes per diem, columnam ignis per noctem, suis præmisisse: vocē dei uiuentis ad populum, e cælis deuocasse: arrogantē igne, murmurantes lepra, percussisse: male mentes subita strage, alios terræ hiatus absorptos affecisse, populum cœlesti cibo pauisse, serpentes placasse, venenatos curasse, numerosam turbam ab infirmitate, uestes eorum a corrosione conseruasse, & hostium victricem reddidisse. Hac deniq; miraculorum arte & Iosue stare solem præcipisse. Elit am ignem in aduersarios e cælo deuocasse, puerū mortuum vita restituisse, Daniele leonum ora perstrinxisse, tres pueros in camino æstuantis incēdij carmine lusisse. Porro hac arte astruit perfidij Iudæi etiā Chri. tā admirāda sæpe fecisse, Solomonē q; hęc pcalluisse, atq; ex ea arte cōtra dæmones eorundēq; vincula, & cōiurationū modos, ac cōtra morbos excantamēta tradidisse, vt autor est Iosephus: Verū ego deū Moſi ceterisq; prophetis multa q̄ cōtinentē sub cortice ȳborū legis, pro

DE CABALA.

phano vulgo non comunicanda mysteria retexisse, ut non dubito. Sic hanc quam iactant Hebrei cabale arte, quam ego multo labore aliquando scrutatus sum, non nisi mera superstitionis apfodiã, ac rheurgicã quãdam magiã agnosco, quod si (quod Iudei iactant) a deo profecta ad vitæ perfectionem, ad hominum salutem, ad dei cultum, ad intelligentiã & veritatem cõduceret, perfectio spiritus ille veritatis, qui repudiata synagoga venit nos docere omnem veritatem, hæc usque in hæc postrema tempore sua non celasset ecclesiam, quæ profecto omnia novit quæ sunt dei, cuius benedictio, baptismus, cæteraque salutis sacramenta revelata, & perfecta sunt in omni lingua, uniuscuiusque enim lingue par est et eadem virtus, modo par sit & eadem pietas, nec est aliud nomen in cœlis nec in terra in quo oportet nos saluos fieri, & in quo opere mur virtutem, propter unum nomen Iesu, in quo recapitulantur, & continentur cetera. Hinc Iudei in divinis nominibus peritissimi parum aut nihil post Christum operari possunt, sicut prisci illorum partes. Quod autem experimur et videmus huius artis (ut vocant) revolutionibus, sæpe miras magnorum mysteriorum a sacris literis extorqueri sententias, totum hoc nihil aliud est quam lusus quidam allegoriarum, quas ociosi homines in singulis literis & punctis & numeris occupati quod hæc lingua & scribendi ritus facile patiunt, pro eorum arbitrio fingunt atque refingunt, quæ etsi nonnunquam magna sonent mysteria, nihil tamen probare, nec convincere possunt, quin iuxta verba Gregorii eadem facilitate continere liceat, qua asseruntur. Cõfinxit simili artificio plerumque Rabanus Moyses Nach, sed latinis characteribus & versibus, insertis variis imaginibus, quæ quæque verbus lecti, per quilibet superficiei ac imaginum lineamenta sacrum aliquod enunciant mysterium depictæ illic historię representatiuum, quæ etiam ex prophanis literis extorque

DE CABALA.

ei posse nemo ignorat, qui Valerij Probx ex Ver-
 gilij carminibus compositas, de Christo centones
 legerit, quæ omnia & eiusmodi sunt speculationes
 ociosorum hominum. Quod autem ad miraculo-
 rum operationem attinet, neminẽ uestrum puto tam
 solidæ cervicis, qui de his credat aliquam haberi
 artem vel scientiam. Est itaq; nihil aliud hæc Iu-
 dæorum cabala, q̄ perniciosissima quædam super-
 stitio, qua verba & nomina, & literas sparsim in
 scriptura positas pro arbitrio suo colligunt, divi-
 dunt, transferunt, & alterum ex altero facientes,
 solvunt membra veritatis, sermones, inductiones,
 & parabolæ hinc inde ex proprijs fictionibus cõ-
 struentes, aprare illis volunt eloquia dei, infaman-
 tes scripturas, & dicentes sua figmenta ex illis cõ-
 stare, calumniantur legem dei, & per in pudenter
 extortas supputationes dictionum, syllabarum, li-
 terarum, numerorum tentant violẽtas & blasphe-
 mas perfidiæ suæ inferre probationes. Præterea his
 nugis inflati ineffabilia dei mysteria & quæ sunt
 supra scripturam arcana sese inuenire & scire ia-
 ctant, per quæ etiam prophetare & virtutes & mi-
 racula sese perficere, sine rubore, magnaq; auda-
 cia mentiri non erubescunt, sed accidit illis quod
 Cani Aesopico, qui pane relicto & in vmbra
 eius inhiantie perdidit escam, sic perfidum hoc &
 dura cervicis hominum genus semper in vmbra
 scripturæ occupatum, & circa illas vanitates suæ
 artificiosa sed superstitiosa cabala impetum faci-
 ens, amittit panem vitæ æternæ, & inanibus no-
 minibus depastum pdit verbum veritatis. Ex hoc
 cabalisticæ superstitionis Iudaico fermento prodi-
 erunt, puto Ophitæ, Gnostici, & Valentiniani hæ-
 retici, qui ipsi quoq; cū discipulis suis græcã quan-

DE PRAESTIGIIS.

dam eabalam commenti sunt omnia Christianæ fidei mysteria peruerentes, & hæretica prauitate ad græcas literas, & numeros protrahentes ex illis construentes corpus, quod vocant veritatis, docentes absq; illis literarum & numerorum mysticis nō posse in euangelicis literis inueniri veritatem, quia variæ sunt, et alicubi sibi repugnantes, plenæq; parabolis scriptæ, vt videntes non vident, & audientes non audiunt, & intelligentes nō intelligunt, sed cæcis & errantibus iuxta suæ cæcitatatis & erroris capacitatem propositas, latentem vero sub illis synceram veritatem solis perfectis, nō per scripta, sed per viuæ vocis successiuam pronunciationem esse creditam, atq; hanc esse illam alphabetariam et arithmanticam theologiā quā Christus secreto manifestauit apostolis, & quam Paulus se loqui dicit non nisi inter perfectos. Cum enim hæc altissima sint mysteria, ideo nec scripta esse nec scribi, sed in silentio seruari apud sapientes, in abscondito secū illa custodientes. Sapiēs autē apud eos nemo, nisi qui maxima hæreseos mōstra fabricare nouit.

De præstigijs. Caput XLVIII.

Sed redeamus ad magiam, cuius particula estiam est præstigiorum artificium, hoc est, illusionum, quæ secundum apparentiam tantum fiunt, quibus magi phantasmata ædunt, multaq; miracula circulatorijs fraudibus ludunt, & somnia immittunt, quod nō tam geoticis incantamentis, & imprecationibus dæmonumq; fallacijs, q̄ etiam certis fumigiorum vaporibus, luminibus, philtris, collyrijs, alligationibus, & suspensionibus. Præterea annulis, imaginibus, speculis, similibusq; magicæ artis pharmacijs, & instrumētis,

DE PRÆSTIGIIS.

naturali cœlestique virtute perperratur. Multa & manuum prompta subtilitate & industria fiunt, cuiusmodi ab histrionibus & ioculatoribus quotâ die fieri videmus, quos idcirco chirosofos, hoc est, manu sapientes appellamus. Extant de hoc artificio libri præstigationis Hermetis et quorundam aliorum, legimus quoque Paseten quendam præstigiatorum, re- fertissimum conuiuium hospitibus monstrare solitum, idque cum libuit rursus euanuisse, discumbentibus omnibus fame ac siti elusis: Numam Pompili- um etiã istiusmodi præstigijs vsus legimus. Sed et doctissimum Pythagoram id ridiculum aliquando factitasse, vt quæ collibuisse, sanguine perscriberet in speculo, quo ad pleni luminis lunæ orbem ob- uerso, stanti a tergo res exaratas in disco lunæ com- monstrasse. Huc spectat etiam quicquid de hominum transformationibus legitur decantatum a Po- etis, creditum ab historicis, et a nonnullis Christia- nis theologis, insuper a sacris literis adsertum. Sic ap- parent homines asini vel equi, vel alia animalia oculis fascinatâ, aut perturbato medio idque arte naturali, nonnunquam etiam hæc fiunt a bonis et ma- lis spiritibus, seu ad bonorum preces ab ipso deo, si- cut in sacris literis legimus de Eliseo propheta ob- fesso ab exercitu regis Syriæ vallantis Dothain, verum puris & a partibus a deo oculis ista non possunt illudere: Sic mulier illa quæ a vulgo iumentum iu- dicabatur, Hilarioni non tumetum, sed quod erat mulier videbatur: ea igitur, quæ hoc modo secun- dum apparentiam fiunt, præstigia dicuntur: Quæ autem fiunt arte permutantium aut transferen- tium, vt de Nabuchodonosor, aut messibus ad- alios agros traductis, de his diximus superius: ve- rum de hæc præstigiorum arte sic ait Iamblichus:

DE PRAESTIGIIS.

Quæ præstigiati seu fascinati imaginantur, præter
 imaginatiua, nullam habent actionis & essentia
 ueritatem. Eiusmodi namque artificij finis est non
 facere simpliciter, sed vsque ad apparentiam ima
 ginamenta porrigere, quorum mox nullum com
 pareat vestigium: Iam itaque ex his quæ di
 cta sunt, patet non aliud esse magiam quam cõ
 plexum idololatriæ, astrologiæ, superstitionisq; me
 dicinæ. Iamque etiam a magis magna hæretico
 rum caterua in ecclesia orta est, qui sicut Ioannes
 & Mambres restiterunt Mosi, sic illi restiterunt a
 postolicæ ueritati: horum princeps fuit Simon Sa
 maritanus, qui Romæ sub Claudio Cæsare pro
 pter hanc artem statua donatus est cum hac in
 scriptione. Simoni, sancto deo. Eius blasphemias
 copiose narrant, Clemens, Eusebius, & Ireneus.
 Ex hoc Simone tãquam ex hæresum omnium se
 minario, per multas successiones monstrousi Ophi
 tæ, turpes Gnostici, impij Valentiniani, Cerdon
 tani, Marcionistæ, Montaniani, & multi alij hære
 tici prodierunt, propter quæstum & inanem glori
 am, mentientes aduersus deum, utilitatem nullã,
 neq; beneficia hominibus præstantes, sed decipiẽ
 tes & in perniciem & in errorem mittentes, & q
 eredunt illis confundentur in iudicio dei: Verum
 de magicis scripsi ego iuuenis adhuc libros tres
 amplo satis volumine, q̄s de occulta philosophia
 nũcupaui, in quibus quicquid tunc per curiosam
 adolescentiam erratum est, nunc cautius hac pali
 nodia recantatum uolo, per multum enim tem
 poris & rerum in his uanitatibus olim contriui.
 Tandẽ hoc profeci q̄ scia q̄s rationibus oporteat
 alios ab hac pernicie dehortari: Quicunq; em̄ non

DE PHILOSOPHIA NÄ.

in veritate, nec in virtute dei, sed in elusione demonū, secundum operationē malorū spirituum, diuinare & prophetare præsumunt, & per vanitates magicas exorcismos, incantationes, amatoria, agogima & cætera opa dæmoniacæ, et idololatriæ fraudes exercentes, præstigia & phantasmata ostentantes mox cessantia, miracula sese operari iactant. Omnes hi cum Iamne & Mambre et Simone mago æternis ignibus cruciandi destinabuntur.

De philosophia naturali. Ca. XLIX.

CAeterum nunc ad vltiora procedamus, ipsiusq; philosophiæ placita, & quæ naturam ipsam scrutantur, rerumque principia & fines vastis syllogismis inquirunt scientias inuestigamus. Quæ profecto quæ habeant certitudinem aliã a doctorū suorum fide omnis homo ignorat. Hanc primo poetæ professi sunt, e quibus Prometheus, Linus, & Museus, & Orpheus, porro Homerus primi inuentores numerantur. Philosophia itaq; nunc quæ nobis veritatem præstare poterit, quæ ipsa ex poetarum nugis fabulisque progenita est, quod ita esse manifestis indicijs probat Plutarchus, omnes videlicet philosophorum sectas ab Homero principium sumpsisse: ipseque Aristoteles fateatur, etiam philosophos natura philomytos, hoc est, fabularum studiosos esse. Sectas philosophorum, alij nouem, alij decem, sed multo maiori numero illas Varro partitus est: Quod si quis etiam omnes philosophos in vnum congregauerit, adhuc inter eos constare non poterit, quæ secta potior dicenda sit, quorum dogmatibus potius parendum: A deo circa singula, inter se pugnant atque dissentiunt, perpetuamque hanc per secula litem alunt, & (quod ait Firmianus) vnaquæque secta omnes alias euer

DE PRINCI. RERVM NATV.

tit, ut se suaque cōfirmet, nec vlla alteri sapere cōcedit, ne se desipere fateatur: Cunque de singulis philosophia disputat & opinatur, de nullis certa est. Vnde philosophos an inter bruta, an inter homines numerem plane nescio: brutis siquidem prestare videntur, eo q̄ rationem habent & intelligētiam, homines autem quomodo erunt, quorum ratio nihil constans persuadere potest, sed semper in lubricis opinionibus vacillat, quorum intellectus ad oīa incertus nō habet quod teneat, aut sequat̄, idē nunc ita esse diffusius ostendamus.

De principijs rerum naturalium. Cap. L.

NAm imprimis de rerum naturalium principijs, super quibus tota hęc facultas fundatur, acerrima pugna inter grauissimos philosophos certatur: & adhuc sub iudicis est, quis eorum melius dixerit, admodum persuadibiles inuincibilesq̄ de contrarijs adferūt rationes: Nam Thales Milesius primus sapiens ab oraculo iudicatus, ex aqua omnia constare voluit. Eius auditor & in schola successor Anaximander rerum principia dixit infinita: illius autem discipulus Anaximenes infinitum aerem esse rerū principium astruxit: Hipparchus, Heraclitus Ephesius ignem, his ambobus quodammodo adsentit Archelaus Atheniensis, Anaxagoras Clazomenus, infinita principia tanquam particulas minutas & confusas, sed diuina mente in ordinem postea redactas: Xenophanes vnum esse omnia, neq̄ id ipsum motabile: Parmenides calidum & frigidum, tanquam ignem qui moueat, & terram quę formet: Leucippus, Diodorus, & Democritus plenum & vacuum: Diogenes libertus aerem, diuina tamen rationis compotē: Pythagoras Samius

DE MUNDI PLVRALI.

numerum statuit rerum principium, quem sequit̃ Almeon Crotoniates. Empedocles Agrigentinus litem & amiciciam ac quatuor elementa, Epicurus atomos & inane: Plato ac Socrates idem, Idgas, materiam: Zeno deum, materiam & elementa: Aristoteles materiam ad appetitum formæ per priuationem, quam ipse inter principia tertium ponit, contra id quod alibi docuit æquiuoca non debere annumerari: quare alij recentiores peripatetici, loco priuationis, motum quendam vtraque cogentem posuerunt, qui cum sit accidens, quomodo erit principium substantiæ, aut quis erit eius motus motor? ideo Hebræorum philosophi, materiam, formam & spiritum statuerunt:

De mundi pluralitate, & eius duratione.

Caput LI.

CAETERUM cum de mundo disputant, nihilominus dissentiunt: Thales vnum mundum censuit, illumque dei facturam asserit: Empedocles similiter vnum, sed vniuersi tantum exiguam esse particulam: Democritus & Epicurus contra, mundos esse innumerabiles, quos sequitur Metrodorus horum discipulus, dicens innumeros esse mundos, quia causæ eorum innumerabiles sint, nec minus absurdum esse tantum vnum in vniuerso esse mundum, quam in agro unam duntaxat nasci spicam. De mundi autem duratione locuti Aristoteles, Auerrois, Cicero, Xenophanes, illum æternum omnis corruptionis expertem dicunt: Nam cum non possent intelligere (vr Censorinus ait) oua ne an aues ante generatæ sint, cum & ouum sine aue, & auis sine ouo gigni non posset: hinc arbitrati sunt mundum hunc & vniuersumque genti in initium simul & sine perpetua reuolutio

DE ANIMA.

ne sempiternū. Pythagoras & Stoici a deo genitū, & aliqñ q̄tum ex sui natura est corrupendū, q̄s cū sentiunt Anaxagoras, Thales, Hierocles, Auicēna, Algazel, Alcmous, & Philo Hebraus: sed Plato asserit a deo illū ad sui exēplar fabricatū nunq̄ desiturū, Epicurus contra plane interiturū. Democritus semel mundū genitū docet, & interiturū, nec vnq̄ repandū: Empedocles & Heraclitus Ephesius non semel, sed sp̄ mundū generari & corrumpi asserunt. Agamus liceat de re quapiā quā illi a causa naturali potissimum procedere dicunt, puta de terramotu, adhuc ipsum vnanimiē adinuenire nequierunt, sed per multa vagati, causam eius Anaxagoras æthera dixit: Empedocles ignē: Democritus et Thales Milesius aquā: Aristoteles, Theophrastus, & Albertus ventū vel vaporem, subterraneum: Asclepiades casum vel ruinam: Possidonius Metrodorus, Calistenes Parcas, Seneca & alij in diuersa distracti, causam eius effectus frustra ingresserūt: propterea veteres Romani, vbi terram tre muisse senserant nuntiatūue esset, ferias quidē imperabāt, sed cui deorū seruari illas oporteret nō edicebant: qm̄ qua vi et per quē deorum terra tremeret adhuc incertum esset.

De anima. Caput LII.

Quod si de anima ab illis aliquid sciscitemur multo minus conueniunt: nam Crates Thebanus nullam esse animā ait, sed corpora sic a natura moueri, qui aut animā fassī sunt, pleriq̄ illā corpore tenuissimū opinati sunt huic crasso corpori suffusum, sed illorum alij illud esse igneum dixerūt, vt Hipparchus et Leucippus, quibus quodammodo consentiunt Stoici dicentes animam esse spiritum feruidum, ac Democritus,

DE ANIMA.

dicens illam esse spiritum mobilem & ignitum, atomis insertum: alij dixerunt esse aerem, ut Anaximenes & Anaxagoras, Diogenes Cynicus, & Critias, quibus astipulatur Varro, inquiens: Anima est aer conceptus ore deferuefactus in pulmone, temperatus in corde, diffusus in corpus: Alij aqueum, vt Hippias; Alij terreum, vt Hesiodus et Pronopides: quibus quodammodo assentiunt, Anaximander & Thales ambo conciuēs Milesij: Alij mixtum ex igne & aere spiritum, vt Boetes & Epicurus. Alij ex terra & aqua, vt Xenophontes: Alij ex terra & igne, vt Parmenides: Alij sanguineum, vt Empedocles & Circias: Alij spiritum tenuem per corpus diffusum, vt Hippocrates medicus: Alij carnem cum sensuū exercitio, vt Asclepiades: Multi autem alij arbitrati sunt animam non corpusculum illud, sed illius quandam qualitatem vel complexionem, p̄ illius particulas sparsam, vt Zeno Cithicus & Dicearchus animam definiens quatuor elementorum complexionem atque Cleantes, Antipater, Possidonius, dicentes illam esse calorem siue complexionem calidam, quibus adhæret GALENVS Pergamenus. Sunt & alij qui dixerunt animam non eam esse qualitatem seu complexionem, sed tanquam eius punctum aliquem in aliqua certa corporis parte, vt corde vel cerebro residentem, & exinde totum corpus gubernantem. Ex quorum numero sunt Chrysippus, Archelaus, & Erastus Ponticus, qui animam vocauit lucem. Sunt rursus alij qui adhuc liberius quiddam opinati sunt animam, vt punctum aliquem liberum nulli corporis parti alligatū, sed ab omni determinato situ seclusum, et totū cuius corporis parti presentem, quæ

DE ANIMA.

siue complexio genuerit, siue deus creauerit, tamē
 ex materiae gremio eductus sit. Huius opinionis
 fuerunt Xenophanes, Colephonijs, Aristoxenes
 & Asclepiades medicus, dicens animam esse sen-
 suum coexercitationem, & Critolaus peripateti-
 cus, dicens eam esse quintam essentiam, ac Tha-
 les Milesius dicens animam esse naturam irrequie-
 tam sese mouentem, & Xenocrates vocans eam
 sese mouentem numerum, quem sequuntur Aegy-
 ptij, dicens animam esse vim quandam in oia
 corpora transmeantem, & Chaldaei, inquentes
 eam esse virtutem absq; determinata forma, om-
 nes tamen exteras suscipientem, omnes quidē
 in hoc conuenientes, q; anima sit vis quaedam magi-
 lis ad mouendum, vel esse partium corporalium
 sublimem quandam harmoniam, sed tamen ab
 ipsa corporis natura dependentem, atq; horū ve-
 stigia sequitur daemonicus Aristoteles, qui inuen-
 to nouo vocabulo animam vocat entelechiam,
 scilicet perfectionem corporis naturalis organici
 potentia vitam habentis, dantem illi principium
 intelligendi, sentiendi, & mouēdi. Atq; haec est tā
 receptissimi philosophi de anima futilis definitio
 quae non essentiam, naturam, aut eius originem
 declarat, sed effectus. Porro supra hos omnes sunt
 alij, qui dixerunt animam esse diuinam quandā
 substantiam, totam ac indiuiduam, ac toto ac cui-
 que corporis parti praesentem, ab icorporeo ac au-
 tore taliter productam, vt ex sola agentis virtute
 non ex materiae gremio dependeat. Eius opinio-
 nis fuerunt Zoroastes, Hermes Trismegistus, Or-
 pheus, Aglaophemus, Pythagoras, Eumenius,
 Ammonius, Plutarchus, Porphyrius, Timaeus,
 Loctus, & diuinus ille Plato, dicens animam esse

DE ANIMA.

essentiam sui motricem intellectu præditam. Eum-
 monius episcopus partim Aristoteli, partim plato-
 ni consentiens, definit animam esse substantiam
 incorpoream in corpore factam, super qua defini-
 tione deinde reliqua sua dogmata fabricauit. Ci-
 cero, Seneca, Lactantius, quid sit anima dicunt pe-
 nitus ignorari. En videtis de animæ essentia quæ
 inter se dissident, nec minus ridicule de eius sede in-
 ter se variant: nam Hippocrates & Hierophilus
 in cerebri ventriculis illam ponunt: Democritus
 in toto corpore, Erasistratus circa membranâ epi-
 cranidem, Strato in superciliarum interstitio, Epi-
 curus in toto pectore, Diogenes in cordis arteria-
 to ventriculo, Stoici cum Chrylippo in toto cor-
 de ac spiritu circa cor versante, Empedocles in
 sanguine, cui adstipulatur Moyses, 'idcirco prohibens
 vesci sanguine, quia animalis anima sit in
 illo: Plato & Aristoteles & reliqui nobiliores phi-
 losophi in toto corpore, Galenus autem in qua-
 uis corporis particula suam esse animam putat,
 sic enim ait in libro de partium vtilitate. Multæ
 animalium etiã particule hæc quidem maiores
 illæ minores, aliæ vero omnifariam in animalium
 speciem indiuisibiles, 'necessario autem ijs omni-
 bus anima quæuis indiget corpus enim huius or-
 ganum, & propterea multum a se inuicem ani-
 malium particule differunt quia & animæ. Ne-
 que vero hic prætereundam censeo Bedæ theolo-
 gi sententiã, qui scribens super Marcum: Animæ
 locus inquit principalis non iuxta Platonem in cere-
 bro, sed iuxta Christum in corde est. De animæ autem
 duratione, Democritus et Epicurus vna cum cor-
 pore iterituram aiunt. Pythagoras & Plato oïno im-
 mortalem, sed egressam corpus, ad sui generis natu-

DE ANIMA.

ram deuolare. Stoici tanquam inter hos medijs, a-
 nima in corpus relicturam, sic, vt que in vita hac
 nullis sublimata virtutibus, infirmior sit, vna cū
 illo emori: sin autem heroicis formata virtutibus,
 permanentibus illam naturis sociari, & ad subli-
 miores sedes euadere putant. Aristoteles quasdā
 animæ partes, quæ corporeas sedes habeant, ab
 illis inseparabiles esse, vnaq; cum illis interire di-
 cit: intellectum autem qui nullius sit corporei or-
 gani, velut perpetuum a corruptibili separari: Sed
 adeo nihil manifesti dicit, vt eius interpretes ad-
 huc de ea re disputent. Alexander Aphrodiseus
 ait manifeste, eum mortalem posuisse animam, i-
 dem sentit ex nostris Gregorius Nazianzenus: Cō-
 tra hos Pleton, & ex nostris Thomas Aquinas
 pro Aristotele digladiantur, illum de animæ im-
 mortalitate recte sentire: Porro Auerois eximius
 ille Aristotelis commentator, hominē quæq; pro-
 pria anima pollere putat, sed mortali: Mentē vō
 humanam seu intellectum dicamus esse vsquequa-
 que ab omni tam anteriore q̄ posteriore parte æ-
 ternam, sed omnibus hominibus seu humanæ spe-
 ciei vnā qua tm̄ in vita vteremur. Themistius
 vero ait, Aristotelem mentem q̄dem agentē vni-
 cam, capacem autem multiplicem posuisse, atque
 vtramq; perpetuam: Horum præterea philoso-
 phorum opera factum est, vt etiam inter Christia-
 norum Theologos de animarum origine ortū sit
 dissidium, quorum aliqui a mundi origine factas
 in cælo omnium hominum animas putant, inter
 quos est vnus de multis doctissimus Origines, Au-
 gustinus quoque primū parentis animam cælitū
 ortā putat corpore antiquiorem, idq; postea tan-
 tū aptum sibi contemplantam domicilium voluit

DE ANIMA.

tario motu experisse, quanquam ne hoc quidem satis constantem affirmare videatur. Alij extraducent animam propagari putant, sicq; animam ab anima generari, quemadmodum a corpore corpus: in qua opinione fuit Apollinaris Laodiceæ episcopus, & Tertullianus, Cirillus, & Luciferianus. contra quorum hæresim disputat Hieronymus. Alij a deo animas quotidie creari tradunt: hos sequitur Thomas, eo peripatetico argumento pugnans: quod cum anima sit corporis forma, eam non seorsum, sed in corpore creari debere: q̄ opinionem sequitur iam fere omnis recentiorum theologorum schola, mitto gradus animarum, ascensiones & descensiones, quas Originistæ inducunt, sed diuinis scripturis non corroboratos, nec Christianorum dogmatibus conformes, a deo nihil neq; apud philosophos, neq; apud Theologos de anima certum: Nam Epicurus & Aristoteles mortalem putant, Pythagoras in gyrum ducit, & sunt (vt quodam loco ait Petrarcha) qui eam contrahunt ad suum corpus: sunt qui etiam spargunt in corporibus animantium, sunt qui celo reddant, sunt qui circa terras exulare cogant, sunt qui inferos asserunt, sunt qui negent: sunt qui vnā quancq; per se, sunt qui omnes simul animas creatas putent, hæc ille. Fuit & Auertois qui mirabilis quiddam dicere ausus, vnitatem (vt dixit) attulit intellectus. Manichæi hæretici dixerunt, vnā solam esse omnium, seu vniuersam animam in singula corpora tam animata quam inanimata dispersitam, sed minus participare quæ nobis videntur anima expertia, magis autē quæ animata, maxime vero coelestia: atq; sic tandem concludunt, non nisi vniuersalis animæ partes esse singulares

DE ANIMA.

nam astruit, particularium vero alias, quasi separatum uniuersum sua anima existat animatum, diuisim itē particularia: Præterea alij, vnā animarum speciem: alij non vnā sed duas, rationalem & irrationalem: alij multas, & tot quot sunt animalium species affirmant. Galenus medicus diuersis iuxta speciem diuersas item esse animas sentit, isuper & multas in eodem corpore animas ponit: Sunt & qui in homine duas animas ponūt, vnā sensitiuā a generante, aliam intellectiuā a creante, inter quos est Occam Theologus Plotinus aliam esse animam & alium asserit intellectum, quem sequitur Apollinaris. Quidam non distinguunt ab anima intellectum, sed illum substantiæ animæ principalem partem esse dicūt, verum Aristoteles hunc potentia adesse huiusmodi atque actu deforis illi superuenire opinatur, neque ad naturam hominis & essentiam conferre, sed ad perfectionem cognitionis & contemplationis, ideoque paucos homines & solos philosophos illum qui actu intellectus dicitur habere affirmat: Quippe etiā grauis inter theologos disputatio est, an (quæ Platanicorum opinio est) in animabus exutis, eorum quæ in vita gesserint reliquerintq; memoria sensusq; supersint, aut istorū cognitione omnino careant, quod Thomistæ cum suo Aristotele firmiter tenent, & Carthusienses exemplo confirmant, de Parhisiensi illo theologo ab inferis reuerso, qui interrogatus quid illi restaret de scientia sua, respondit, nihil se scire nisi pœnam & citato Salomonis verbo, non est ratio, non scientia, non opes apud inferos, conclusisse illis videbatur, nullam mortuis superesse cognitionem: Quod tamen manifeste est, non ram contra Platonico

DE ANIMA.

rum assertionem quæ contra scripturæ autoritatem
 veritatemque, cum dicat scriptura visuros & sci-
 tutos impios: quia ipse deus est, quoniam & omnino non mor-
 factorum, sed & verborum ociosorum & cogitatum
 rationem reddituros: Sunt etiam quæ de animarum
 separatarum apparitionibus plura scribere & refer-
 re audet, eaque non raro ab euangelica doctrina &
 sacro canone aliena, atque cum præcipiat Aposto-
 lus, ne angelis de cælo credendum esse, si quid re-
 nunciarent aliud quam quod traditum est: Adeo
 penes istos antiquatum est euangelium, ut citius
 magisque credant vni ex mortuis rennanti, quam
 prophetis quam Moyse, quam apostolis, quam
 euangelistis, talis profecto fuit doctrina atque senten-
 tia diuinitis sepulti in inferno, qui putabat tunc cre-
 dituros superstites fratres, si quis ex mortuis iret, et
 testificaretur illis. Cui sic opinanti in euangelis com-
 tradicit Abraham inquit, si Moyse & prophe-
 tis non credant, neque si quis ex mortuis mittatur
 credituros: neque tamen propterea piis defunctorum
 apparitiones, admonitiones, & reuelationes omni-
 no inficior, sed valde suspectas esse admono, sa-
 rana sese sæpissime in lucis angelum & anima-
 rum effigiem transfigurante: quo circa credendi
 anchora in illis non est fingenda, sed ad ædificatio-
 nem pie acceptanda sunt, sicut alia quæ extra sa-
 crum canonem, vel inter apocrypha sunt: circū-
 feruntur de his nugis multi fabulosi libelli Tunda-
 li, & qui consolationis animarum inscribitur: &
 alij quorum exemplis, concionatores quidam im-
 peritam plebeculam territant, & munuscula ex-
 torquent: scripsit etiam recentibus diebus de spiri-
 tu quodam Lugdunensi fabulam, protonotarius
 quidam Gallus homo nequam & impostor. Ex

DE ANIMA.

laudatis autem scriptoribus, agit de istis Cassianus & Iacobus de paradiso Carthusianus, verum nihil vnquam solidæ veritatis aut abditæ sapientia, quæ veram charitatem & animarum nostrarum salutem ædificarent, ab his animarum apparitionibus reuelatum est, sed duntaxat eleemosynæ, peregrinationes, orationes, ieiunia, & reliqua popularis pietatis opera persuasa sunt, quæ tamē multo melius salubriusq; docent sacræ literæ, præcipitq; ecclesia, verum de his apparitionibus late scripsimus in dialogo nostro de homine, & in libris de occulta philosophia, sed modo redeamus ad philosophos. Ethnici omnes qui animam immortalem asseruerunt, animarum transmigratio nem communi consensu astruunt, & rationales animas ad rationis expertia corpora, & ad plantas vsq; transire per temporis quosdam periodos, vel vt aliter contigerit, harum transmigratio num autorem ferunt Pythagoram de quo in trāsfigurationibus sic cecinit Ouidius.

Morte carent animæ, semperq; priore relicta.
Sede nouis domibus viuunt habitantq; receptæ:
Ipse ego nam memini Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam.

Hæsit in aduerso grauis hasta minoris Atridæ
Cognoui clypeum leuæ gestamina nostræ
Nuper ab Anteis templo Iunonis in Argis.
Multo plura de hac Pythagorica migratione
scripserunt Timon, Xenophanes, Cratinus,
Aristophon, Hermippus, & Lucianus, & Diogenes Laertius: verum Iamblicus & plarique alij cum Trimegisto non ab hominibus ad rationis expertia animalia, neque ab illis itē ad hoies,

DE METAPHYSICA.

sed ab animalibus ad animalia, et ab hominibus ad homines transmigrations duntaxat fieri consentiunt: sed & sunt philosophi ex quorum numero Euripedes Anaxagoræ consecrator & Archelaus physicus, atq; post eos Auicenna, qui primos homines olerumore ex terra natos tradant, eo ipso nō minus ridiculi poetis, qui homines quosdam satiuos ex serpentum dentibus progerminasse fabulantur. Sunt qui generationem omnino negent, vt Pyrrho Eliensis, sunt & qui negent motum, vt Zeno.

De metaphysica. Cap. LIII.

Ed ad vltiora progrediamur ostendamus que philosophos illos nō solum de ijs quæ in rerum natura videntur, sed etiam de figmentis cogitationum suarum digladiari, atque de ijs rebus quæ nullis principijs firmantur, neq; certū est an sint vel non sint, vt quas absque corpore & materia subsistere opinantur, quasq; formas se paratas vocant, quæ quoniam in rerum natura non sunt, sed supra illam esse putant, idcirco trans naturalia seu metaphysica vocant, hinc illæ innumerabiles de dijs & vndique sibi repugnantes, nec minus impiæ quam indoctæ opiniones prodierunt: nam Diagoras Milesius et Theodorus Cyrenæicus, nullum prorsus esse deum dixerunt: Epicurus autem esse quidem deum asseruit, sed nulla inferiorum cura teneri, Protagoras esset nec ne nihil sciri posse dixit, Anaximader natiuos deos putabat longisque interuallis orientes occidentesq; Xenocrates octo esse deos dixit: Antisthenes multos quidem deos populares, sed vnum naturalem summum totius artificem: sed in tantam insaniam multi eorum prolapsi sunt, vt quos a dorarent

DE METAPHYSICA.

deos proprijs manibus ipsi sibi fabricarent, vt erat
 statua Belii apud Assyrios, quos tamen facitios
 deos mirum quam extollat Hermes Trismegi-
 stus in suo Aesculapio. De diuina autem essentia
 loquuti, Thales Milesius mentem dixit deum, q
 ex aqua cuncta formauerit: Cleantes & Anaxi-
 menes aera deum dixerunt: Chrysippus naturalē
 vim ratione præditam, seu diuinam necessariam
 Zeno diuinam naturalemq; legem: Anaxago-
 ras infinitam mentem per se mobilem: Pythago-
 ras animum per naturam rerum omnium inten-
 tum & comeantem, ex quo omnia vitam capiūt
 Crotoniates Alcmeon solem, lunam, cæteraſque
 stellas deos dixit: Xenophanes omne quod esset,
 deum esse voluit: Parmenides continentiu quen-
 dam lucis orbem, quem Stephanen, hoc est, coro-
 nam pro deo statuit: Aristoteles, quasi ex cœlorū
 motu satis explorata deorū cognitio haberi pos-
 set, ex illorum natura deos commentus est, ac di-
 uinitatem modo menti tribuit, modo cœli ardo-
 rem deum dicit, modo mundum ipsum deum sta-
 tuit, modo alium illi deum præficit, hunc eadem
 inconstantia sequitur Theophrastus. Transeo qd
 Strato, Perseus, Aristot Zenonis discipulus, Plato,
 Xenophon, Speusippus, Democritus Heraclides,
 Diogenes Babylonius, Hermes Trismegistus, Ci-
 cero, Seneca, Plinius & reliqui censuerunt, quorū
 opiniones tamen a prioribus illis & iam recitatis
 non longe discedunt. Possent etiam reliquas il-
 lorum lites, & verborum portenta percuttere, de
 idis, de incorporeis, de atomis, de hyle, de mate-
 ria, de forma, de vacuo, de infinito, de æternitate,
 de fato, de transcendentibus, de introductione for-
 marum, de materia cœli, an ex elementis sydera

DE METAPHYSICA.

consent, an ex quinta essentia, quam Aristoteles
 introducit: de quibus similibus quæ insanis hominibus
 opinandi ac dubitandi cōtendēdiq; materia mō
 bent: sed satis me indicasse arbitror, quam nihil
 inter philosophos de veritate ipsa conueniat, qui-
 bus quo quis redditur propinquior, eo magis a ve-
 ro ipso longiusque abest, & a catholica religione
 aberrat. Hinc errasse scimus Ioannem vicessimū
 secundum Romanum Pontificem, volentem ani-
 mas beatas non visuras faciem dei ante diem iu-
 dicij: scimus Iulianum apostatam Christum ab-
 negasse non alia causa, quam quod philosophiæ stu-
 diosior, humilitatem fidei Christianæ irridere, ac
 contemnere cœpit. Eadem causa Celsus, Porphy-
 riu, Lucianus, Pelagiū, Arriū, Manichæus, A-
 uerrois, multiq; alij tanta rabie aduersus Christū
 & ecclesiam eius oblatrarunt. Hinc natum illud
 apud vulgus prouerbiū: Maximos quosq; phi-
 losophos, maximos esse hæreticos solere: sed &
 Hieronymus vocat eos patriarchas hæreticorū,
 & primogenita Aegypti, & vectes Damasceni
 mis vere dicta: nam quicquid hæresum vnquam
 fuit, totum hoc & omne ex philosophiæ fontibus
 seu primo seminario scaturit. Ab hac ferme tota
 theologia adulterata est, ac pro euangelicis do-
 ctoribus pseudopropheta, hæretici, ac philosophi
 nati sunt, qui diuina oracula humanis inuentis e-
 quarunt, ac mutabilibus hominum dogmatibus
 polluerunt, ipsamq; simplicē theologiā (vt ait
 Gerson) ad verbosā & sophisticā loquacita-
 tem, ac Chimerinā mathematicā reduxerūt.
 Quod præuidens Paulus apostolus toties nos hor-
 tatur ac cauere iubet, ne quis nos per philosophi-
 am depraedetur vel seducat, Augustinus ciuitatē

DE METAPHYSICA.

dei ab illa tuetur atq; defendit. Reliqui ferme omnes theologi & sancti patres eam a Christianis scholis procul propellendam, penitusque extirpandam censuerunt. Nec desunt etiam ethnicorum exempla, quibus id aliquando factitatum legimus: nam sustulerunt Athenienses Socratem philosophiæ parentem, eiecerunt vrbe philosophos Romani, Messanique & Lacones ne admiserent unquam, quin etiam sub Domitiano vrbe exacti sunt, & tota insuper Italia interdicti. Extat etiam Antiochi regis decretum in adolentes qui philosophari ausi sunt, atque etiam in parentes qui liberis id admittebant, nec modo ab imperatoribus regibusq; dñati pulsique, sed a doctissimis viris æditis libris reprobati, e quorum numero sunt Philiæus, Timon, qui opus nomine Syllus in derisionem philosophorum scripsit, & Aristophanes qui in eos comœdiam scripsit, cuius nomen Nubes: Et Dion Pruseus orationem scripsit cõtra philosophos omnium eloquentissimam. Scripsit etiã orationem Aristides contra Platonem, pro qua tuor Atheniensium proceribus multo eloquentissimam, sed & Hertensius Romanus vir nobilissima familia & eloquentissimus valè dissimilis rationibus philosophiam insectatus est, sed de ijs hæc tenus.

De morali philosophia, Cap. LIII.

Reliquum vero si qua de moribus (ut aliis quibus placet) philosophia siue disciplina est, hanc arbitror ego non tam philosophorum ratiunculis quam vario usu, consuetudine, obseruatione, ac communis vitæ conuersatione constare, ac pro temperum, locorum, hominũque opinione mutabilem esse, quã minx ac blãdi

DE MORALI PHILOSOPHIA.

menta pueros, leges atq; vindicta maiores docere
 nonnulla hominibus natura addit industria, quæ
 doceri nequeunt, sed pro temporum vsu hominū
 que conspiratione per fas vel nefas inolescunt, q̄
 fit vt quod aliquādo vitium fuit, modo virtus ha-
 beatur, & quod hic virtus est, alibi vitium sit, q̄d
 vni honestum, alteri turpe, quod nobis iustum, a-
 lijs iniustum sit, pro cuiuscq; temporis, loci, status,
 hominum, opinionibus vel legibus. Apud Athe-
 nienses licuit viro sororem germanam habere in
 matrimonio, at id q̄d apud Romanos nephas
 habebatur: quondam apud Iudæos, & hodie apud
 Turcas, licet viro plures habere vxores, insuper
 & pellices concubinas, hoc apud nos Christianos
 non tam nephas est, quam damnable scelus. Lau-
 di in Græcia ducitur adulescentulos quam pluri-
 mos habere amatores, denique tam sceminas
 quam viros in scenam prodire, & populo esse spe-
 ctaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudi-
 ni, q̄ tñ apud Latinos Romanosq; humilia, infam-
 ia, & ab honestate remota censebantur: Neq;
 tñ pudebat Romanos, vxores ducere in cōiuiua,
 illasq; in celebritate vsari, ac primas tenere par-
 tes ædium: in Græcia v̄o neq; in conuiuū adhibe-
 tur vxor, nisi propinquorū: neq; versa ē nisi in inte-
 riore parte ædium, quo nemo accedit, nisi propin-
 qua cognatione coniunctus: furari apud Aegypti-
 os & Lacedæmonios honorificum erat, apud nos
 fures furca suspensi strangulantur: Inquit Iulius
 Firmicus in astrologicis suis ad Lollianum scri-
 bens: Quædam gentes ita a cælo formatae sunt,
 vt propria sint morum vnitæte perspicua: Scythæ
 immanis feritatis crudelitate grassantur, Itali sue
 sunt regali semper nobilitate præfulgidi, Galli sto-

DE MORALI PHILOSOPHIA.

lidi, acuti Siculi, luxuriosi semper Asiatici, & voluptatibus occupati, Hispani elata iactantię animositate præpositi; habent singulę nationes a superis agnata sibi morum discrimina, per quę facile a seinuicem discernantur, vt cuius quisq; nationis sit oriundus, a voce, a sermone, ab oratione a consilio, a conuersatione, a victu, a negotio ab amore & odio, ab ira ac militia, similibusq; exercitijs facile cognoscatur: quis enim videns hominem ingrediuntem in cessu gallinacio, gestu gladiatorio, vultu effreno, voce bubala, sermone austero, moribus ferocem, habitu dissoluto laciniatoque, non mox iudicet esse Germanum: nonne Gallos cognoscimus ab in cessu moderato, gestu molli, vultu blando, voce dulcisona, sermone facili, moribus modestis, habitu laxo? Hispanos autem ab ingressu, & moribus gestibusq; festiuis, vultu elato, voce flebili, sermone eleganti, habitu exquisito: Italos vero videmus in cessu tardiusculos, gestu graues, vultu inconstantes, voce remissos, sermone captiosos, moribus magnificos, habitu compositos: Iamq; scimus etiam quia in cantu balant Itali, gemunt Hispani, vlulant Germani, modulantur Galli: sunt in oratione graues, sed versuti Itali, culti sed iactabundi Hispani, prompti, sed superbi Galli, duri, sed simplices Germani: in consilijs est prouidus Italus, astutus Hispanus, in consideratus Gallus, vtilis Germanus: in victu est mundus Italus, delicatus Hispanus, copiosus Gallus, inconditus Germanus: sunt erga exteros officiosi Itali, placidi Hispani, mites Galli, agrestes inhospitalisque Germani: in conuersationibus sunt prudentes Itali, cauti Hispani, mansueti Galli, imperiosii intolerabilesque Germani, sunt in amoris zeloty

DE MORALI PHILOSOPHIA.

pi Itali, impatientes Hispani, leues Galli, ambitiosi Germani: In odijs vero sunt occulti Itali, pertinaces Hispani, minaces Galli, vltiores Germani: in gerendis negocijs sunt circumspecti Itali, laboriosi Germani, vigilantes Hispani, solliciti Galli: In militia sunt strenui sed crudeles Itali, Hispani callidi & rapaces, Germani truces & venales, Galli magnanimi sed præcipites: insignes sunt literatura Itali, navigatione Hispani, ciuilitate Galli, religione & mechanicis artificijs Germani: & habet vnaquæque natio quantumcunque etiam siue ciuilis siue barbara, peculiare mores ritusque sibi a coeli influxu a cæteris diuersos, qui sub nullo iam artem philosophiamque cadere nequeant: sed sola naturali virtute absque omni disciplina hominibus adgenerantur: Sed conuertamus sermonem nostrum ad eos, qui nobis harum rerum disciplinam scriptis tradidere: Hi certi functi serpentis officio, eum nobis fructum dedere, cuius partem discamus scire bonum et malum, hæc enim prima eorum pestilens opinio est, bonum & malum non esse ignoranda: ita demum aiunt melius virtutem homines sequuturos, & vitia fugituros: At quanto certius & vtilius, quanto etiam felicius foret, mala non modo non facere, sed & penitus ignorare. Quis nescit eo ipso nos omnes miseros factos, cum primi humani generis parentes, quid bonum esset, quidque malum didicerunt: ac idcirco forte condonatus esset philosophis hic error, si non etiam sub virtutum ac bonorum nomine, nos pessima mala, turpissimaque vitia docerent. Sectæ autem illorum quæ ethica tractauerunt, haud paucæ sunt, vt Academica, Cyrenaica, Eliaca, Megarica, Cynica, Epicurica, Stoica, Peripatetica, & pleraque

DE MORALI PHILOSOPHIA:

alia: De his inter cæteros, ita philosophatus est Theodoros ille, quem nuncupatum esse deum memorant scriptores, videlicet furto & adulterio, sacrilegio quoque cum tempestiuum erit dabit operam sapiens, nihil quippe horum turpe natura est. Sed si auferatur ex hisce vulgaris opinio, quæ stultorum imperitorumque plebecula conflata est, sapientem publice absque vlllo deprehensionis rubore scortis congressurum: alia sunt diuini huius philosophi placita, quibus nescio an quid tradi posset turpius: nisi quam legimus ab Aristotele probatam, & in Creta lata quoque lege permissam matulam venerem, quam & Hieronymus Peripateticus ea ratione celebrat, inquiens: quia eius causa multæ tyrannides sublatae fuerunt. Aristotelis autem verba in politicis vbi censet vtilem esse reipublicæ, ne sit plebeis hominibus numerosa soboles, hæc sunt: ad cibi temperantiam veluti perutilem, multa legislator sapienter ac studiose constituit, & de mulierum diuorij, siquidem ne superflua parerent multitudinem cum masculis induxit concubitum. Hic est ille ARISTOTELIS, cuius mores a Platone reprobati, vnde exortum illius in magistrum odium & ingratitude, qui scelerosæ vitæ iudicium veritus, Athenis clam raptimque profugit, qui in benefactores ingratus, etiam Alexandrum illum magnam a quo ample magnificeque ornatus exiit, quæque illi vitam, corpus, animamque credebat, ad patriam restituit, Stygiæ aquæ veneno peremit: qui etiam de anima male sentiens, locum gaudij post mortem negauit, qui veterum dicta complatus, maligneque interpretatus, ingenij laudem fuerat ac calumnia quæsiuit, quæ iam inueteratus dierum

DE MORALI PHILOSOPHIA.

malorum ex scientiæ immoderata cupiditate in
 rabiem versus, sibi ipsi intulit necem, ipsis dæmo-
 nibus dignum factus sacrificium, qui docuerunt il-
 lum scire: dignissimus profecto hodie Latinorum
 gymnasiolorum doctor, & quem Colonienfes mei
 theologi etiam diuis adnumerarent, librumq; sub
 prælo euulgatum æderent, cui titulum facerent de
 salute Aristotelis: sed & alium versu & metro de
 vita & morte Aristotelis, quem theologica insu-
 per glossa illustrarunt, in cuius calce concludunt
 Aristotelem sic fuisse Christi præcursores in natu-
 ralibus, quemadmodum Iohannes Baptista in
 gratuitis: Sed ne longius digrediamur a proposi-
 to, quid de felicitate ac summo bono sentiant phi-
 losophi audiamus: hanc namq; alij in voluptate
 posuerunt, vt Epicurus, Aristippus, Gnidius, Eu-
 doxus, Philoxenes & Cyrenæici: alij cum volu-
 ptate honestatem copularunt, vt Dinomachus &
 Calipho: alij id in primigeniis naturæ collocarūt,
 vt Carneades & Hieronymus Rhodius, alij in in-
 dolentiâ, vt Diodorus, alij in virtutibus, vt Py-
 thagoras, Socrates, Ariston, Empedocles, De-
 mocritus, Zeno, Citicus, Cleantes, Heca-
 ton, Possidonius, Dionysius Babylonius, &
 Antisthenes, & Stoici omnes, multique ex nostris
 theologis illis quodammodo adsentientes, ad-
 huc disputant de connexionē virtutum, & quod
 sit illud commune felicitatis fundamentum, in
 quod omnes virtutes conuenire debent, nisi enim
 omnes in vnum confluerint, nequaquam fa-
 cient hominem felicem, etiam si vna sola de-
 fuerit: cum itaque dispares & quodammodo
 pugnantes virtutes sunt, liberalitas & parsimo-
 nia, magnanimitas & humilitas, misericordia &

DE MORALI PHILOSOFIA

*Iustitia, contemplatio & sollicitum opus in frequē
 ti ministerio, & huiusmodi multæ, nisi oēs in vno
 conueniant concordēs, iam nō virtutes, sed vitia
 censerī possent: illud autem in quod conuenire om-
 nes debent, Ambrosius & Lactantius cum Ma-
 crobio Platonem in sua republica secuti iustitiā
 purant: alij temperantiā modum omnibus im-
 ponentem: alij pietatē, vt Plato in Epinomide:
 alij charitatē, sine qua nullus est profectus in v-
 tutibus, vt sentit Paulus: & adhuc super istis argu-
 mentatur Thomas, Henricus, & Scotus, & alij:
 sed modo reuertamur: felicitatē adhuc posuerūt
 alij in fortuna, vt Theophrastus: sed Aristoteles in
 fortuna, cum primigenijs virtutibusq; cōiuncta,
 quinimo in voluptate, sed virtutum bonis fucata,
 quasi non eisdem etiā Epicurus suam volupta-
 pratē tueatur: ceteri denique peripatetici in spe-
 culatione, Herillus philosophus, Alcidasus, & So-
 cratici multi, summū bonū putabāt scientiā, verū
 Tiberini populi Chalybibus vicini, quorum me-
 minerunt Apollonius & Pomponius, luxum ri-
 sumque summam esse felicitatē dixerunt. Sunt
 & qui summum bonum in silentio posuerunt: Pla-
 tonici vero cum suo Platone & Plotino diuina sp-
 redolentes, in vnione cum summo bono felicitatē
 locauerunt, Bias Priēzius in sapientiā, Bion &
 Borysthenes in prudentiā, Thales Milesius in ha-
 rum congerie, Pitacus Mityleneus in bene agere,
 Cicero in omnium rerum vacatione: sed & nisi in
 solo deo inueniri non pōt. Transeo reliquos plebeos
 philosophos, qui omnem felicitatē sustulerunt,
 vt Pyrrho Eliensis, Euricolus, & Xenophanes: &
 qui summam felicitatē, in gloria, honore, potē-
 tia, ocio, diuitijs, & similibus locarunt, vt Periam*

DE MORALI PHILOSOPHO:

der Corinthius, & Lycophron, atque illi de quibus Psalmista: Quorum os locutum est vanitatē, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij sicut nouellæ plantationes, in iuuentute sua. Filia eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud: Oves eorum fetosæ abundantes in egressibus suis, boues eorum crassæ. Non est ruina macerix neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Iam & de voluptate itidē diuersum sentiunt, quā (vt superius audistis) Epicurus summum bonum arbitratur: contra Architas Tarentinus, Antisthenes, Socrates hanc summum malum dicunt: Speusippus autem & aliqui veteres Academici dixerunt voluptatem & dolorem esse duo mala inter se opposita, bonum autem hoc, quod inter illa medium esset. Zeno censuit voluptatem neque bonum neque malum, sed esse indifferens: Critolaus peripateticus et Plato voluptatem dicunt malam, multorumque malorum escam atque partem. Longum nimis esset omnium adferre de felicitate opinioniones, & congeriem facere ex his quibus alij quam plurimos libros compleuere: nam octo supra ducetas & octoginta de istis a Marco Varone collectas opinioniones meminit Augustinus, quarum famosiores hic recitasse satis putamus. Sed videamus nunc, quomodo hæc cum Christo conueniant, apparebitque felicitatem beatitudinemque nobis non acquiri per virtutem Stoicam nec per purgationem Academicam, nec per speculationem peripateticam, sed per fidem & gratiam in verbo dei. Audistis enim quomodo felicitatem seu beatitudinem philosophorum, alij ponunt

DE MORALI PHILOSO.

In voluptate, sed Christus in fame & siti: alij in honestate & fama & aplitudine nominis, sed Christus in maledictione & odio hominum: alij in primigeniis, sanitate, lætitia, & indolentia, sed Christus in fletu & luctu: alij in prudentia & scientia ac virtutibus moralibus: sed Christus in innocentia & simplicitate, & munditia cordis: alij in fortuna, sed Christus in misericordia: alij gloria belli et subactione terrarum, sed Christus in pace: alij in honore et pompa, sed Christus in humilitate, beatos vocans mites: alij in potentia & victoria, sed Christus in persecutione: alij in diuitijs: sed Christus in paupertate: Docet Christus absolutam virtutem non nisi gratia desuper data acquiri, philosophi hanc proprijs viribus & aduetudine parari, docet Christus omnem concupiscẽtiam esse peccatum, contra philosophi inter medias res numerant, quæ nec virtutis nec vitij ceseantur, euadere autem virtutes si quis eis mediocriter afficiatur: Docet Christus de omnibus benemerendum esse, etiam inimicos diligendos, libere mutuum dandũ de nullo vindictam sumendam, omni petenti tribuendum: contra philosophi non nisi his qui beneficium compensant beneficio: cæterum liceat irasci, odisse, contendere, belligerare, foenerari. Porro si nobis cum suo libero arbitrio ac recte rationis dictamine atque naturali lumine Pelagianos hæreticos dedere: Tota aut moralis philosophia (teste Lactantio) falsa est & inanis, nec instruens ad iustitiæ munera, nec officium hominis rationisque confirmans, tota denique sic diuine legi ipsiq; Christo repugnat, vt eius gloria nulli alij debeat q̄ satanz.

De politica, Caput LV.

DE POLITICA.

AD hanc philosophiam pertinet etiam politica, quæ est ars administrandæ reipublicæ: eius vero tres sunt species, videlicet monarchia, quæ est vniuersi regimē: aristocratia, quæ est paucorum, sed nobilium, diuitem, seu optimatum: democratia, quæ est plebis siue popularis: His affines sunt tyrannides oligarchia, & anarchia, verum quæ istarum perferenda sit inter scribentes nondum cōuenit. Nam qui monarchiam antecellere disputant, naturæ exemplis opinionem suam muniunt, dicētes, quod sicut in vniuerso vnus est summus deus, in stellis vnus sol, rex vnus in apibus, dux vnus in gregibus, in armentis rector vnus, & grues vnus sequuntur: sic in republica oportere vnum esse regem tanquam caput, a quo nequaquam membra dissentiant: hanc præ cæteris probarunt, Plato, Aristoteles, Appollonius; quibus subscribunt nostris Cyprianus & Hieronymus. Qui vero aristocratiam extollunt, aiunt nihil melius rebus magnis administrandis quàm plurium optimorum in vnum consentientium consultationes: nam ex pluribus optimis necesse est optima constare consilia, neminem autem solum satis sapere, solius dei hoc munus esse: huic quoque opinioni subscribunt Solon, Lycurgus, Demosthenes, Tullius, & ferme omnes illi veteres legistatores, etiam Moses: quibus consentit etiam Plato, eam rempublicam & ciuitatem inquit, in optimo felicissimoque statu videri constitutam, quæ a sapientibus regere: cui placet, si adijciamus etiam a nobilibus, siquidem hæc opinio est multorum consensu firmata. Qui autem popularem rempublicam prætulerit hanc omnium pulcherrimo nomine appellarunt isonomiam, hoc est, iuris æquabilitatem; nã omnia

DE POLITICA.

Illic in commune referuntur, & consilia omnia à
multitudine cui haud dubie omnia insunt, capiuntur certiora: Denique vox populi, vox dei: hinc quicquid omnibus placet, quicquid cōmunis populi consensu statuitur, hoc tanquam a deo ipso ordinatum, optimum atque iustissimum esse præsatur necesse est: hoc denique regimen tutius esse aiunt quàm optimatum, ex eo quod minime subiacet se ditioni: populus enim nunquam vel raro inter se diffidet, optimates autem maxime et sepiissime, præterea in populari regimine omnis inest æqualitas atque libertas, nullorum tyrannide oppressa, ubi pares honorum gradus, nec quisquæ vicino præstat, sed vnusquisque & omnis multitudo per vices imperat & imperatur, hanc igitur præ cæteris laudarunt Othanes Persa, Eufrates, & Dion Siracusanus, & nos videmus hodie hac democratia Venetos & Heluetios præ omnibus Christiani orbis principatibus maxime florere, prudentiæque & potentiae diuinitatum, & iustitiæ laudem, atque victoriæ palmam obtinere: quin & Atheniensem respública olim latissime potentissimeque imperans, sola democratia regebatur, omniaque agebantur a populo & apud populum: Atque Romani olim omnes has administrationes perpepsi, maximam imperij partem sub populari democratia adepti sunt, nec vnquam peius habuere quàm sub regibus & optimatibus, pessimeque sub imperatoribus, sub quibus omnis eorum potentia, naufragiū fecit. Itaque quæ istarum trium melior potiorque non facile dici potest, cum quæque suos assertores habeat et impugnatores. Reges enim quibus pro libidine omnia licet impune facere, rarissime bene imperant, nec vnquam sine bellorum strepitu regnant. Ha-

DE POLITICA.

bet quoque hoc in se regalitas pestiferum malum, ut etiam ij qui olim fuerint viri optimi omniumque consensu probati, mox regiam a deprei tanquam peccandi licentiam insolentes pessimique euaderent: quod in Caligula, Nerone, Domitiano, Michri-date, & plerisque alijs visum est: quin etiam in Saulo, Davide, Solomone electis a deo regibus sacre littere produnt: atque ex omnibus regibus Iuda vix pauci sunt probati, ex Samarie regibus nullus, sed & qui hodie reges & imperatores et principes habentur, non pro populo, pro ciuibus, pro plebe, pro iustitia, sed pro nobilitate tuenda confirmandaque nati constitutique sibi videntur: atque sic regunt, ut non eorum custodire tradire, sed rapine & depopulationi datae ciuium omnium fortunae videantur, oia ab omnibus auferentes: ac subiectis utuntur pro arbitrio, interdum etiam pro placito, & concessa eis de super potestate in subditos abutuntur: ciues mutationibus, plebe indictionibus, alios exactioibus, ceteros vectigalibus, alijs super alijs sine modo, sine fine, onerantesque: ipsi qui modestiores hec remittant, tamen non in comune bonum, sed in sua comoda illud faciunt, permittentes subditis bene esse quo ipsis bene sit habeantque cum velint quod rapiant: quin & quo iustitiae laudem sibi aucupentur, leges arcte sanciant, sed auaritia & crudelitatem iusticia vestiant, peruationis reos terribilibus supplicijs honorum proserptionibus et multis enormibus afficiunt, in hoc tyrannis non meliores quo cupiunt quam plurimos esse preuaricatores: nam ut scelera delinquentium vires sunt tyrannorum, sic multitudo transgressorum diuitias sunt principum. Erat mihi olim in Italia cum potente principe consuetudo ad modum familiaris, quem cum hortaret aliqui, ut Gibellinorum ac Guelforum sa-

DE POLITICA.

ctiones in dominatu suo cōpesceret, fassus est mi-
 hi illius factionis occasiōe ad duodecim millia du-
 catorum in multā sisco suo quotannis inferri: ve-
 rū de hoc latius in libro de nobilitate politica dis-
 seremus: vbi autē reipublicæ regnū optimates te-
 nent, in eadē cum ipsīs reipublica degunt ira, odi-
 um, æmulatio: quapropter rarissime inter se cōcor-
 des regnant, & dū vnusquisq; suā sententiā p̄ferri,
 ac primus esse vult, odia inter se priuata excitant,
 vnde sæpe factiones, seditionesq; & cædes, & ciui-
 lia bella, in reipublicæ p̄niciem exoriuntur. Cuius
 mali infinita exēpla, & Græcorū & Latinorū hi-
 storix cōmemorant, & hodie adhuc plures Italiæ
 ciuitates, misera illorū spectacula p̄bent. Admini-
 strationē vero populare perinde ac pessimam cen-
 sent ferre oēs, hanc multis rationibus Vespasia-
 no dissuadet Apollonius, & Cicero ait nō esse ra-
 tionem in vulgo, non consilium, nō discrimen, nō
 diligentiam, vt Poeta canit:

Scinditur incertum studia in contraria vulgus:
 & Othanes Persa ait: populari multitudine nihil
 esse insolentius, nihil insipientius, propriumque ple-
 bi nihil intelligere, sed ad res obeundas sine con-
 silio præcipientes ruere, torrenti flumini similes. ¶
 Demosthenes quoque populum malam bestiam
 vocat, & Plato hunc beluam multorum capitum
 nominat, cuius meminit Horatius, & Phalaris ad
 Egesippum scribens: Populus omnis, inquit, teme-
 rarius est, demens, delidiosus, prōptissimus in q̄d-
 cunq; contigerit mutare sententiam, perfidus, in-
 certus, velox, proditor, fraudulentus, voce tantum
 vtilis, & ad iram & laudem facilis: hinc est vt
 in agēda reipublica populo placere annitiū, hone-
 stis pereat cōtumelijs. Sed & Lycurgus legislator

DE POLITICA:

Lacedemonius interrogatus aliquando, cur in re publica sua statum popularem non constituisset? respondit interroganti, tu prius in domo tua efficitur principatum popularem. Aristoteles quoque in ethicis censet administrationem populi esse pessimam, vnius vero optimam. Est enim plebs errorum princeps & prauarum consuetudinum magistra, ingensque malorum cumulus: nec enim rationibus, nec autoritatibus, nec suasionibus flecti potest, cum illas non intelligat, has aspernetur, ad persuasioes vero indocilis est & obstinata, cuius mores inconstatissimi, semper noua cupiens, & odians presentia, nec sapientum doctrina, nec patrum disciplina, nec magistratuū autoritate, nec maiestate principum contineri potest, quam penes nunquam sine periculo, aut frustra sapientum consilia audita sunt: semper fere multitudinis stultitia preualente: sicut notum est in Socratede deorum opinione ad Athenienses: in Capo troiano, de equi introductio: in Magio Campano, ne Annibal in urbem reciperetur consulenti, in Paulo Aemilio pugna, Cænesem detrectanti: denique in tot prophetarum domini prædictionibus a populo Iudaico minime exauditis. Proinde populi statuta, ac plebis placita multitudo fere semper quæ optima sunt ignorat, cum maior illius pars manuarij sint opifices, tum quia non in iustitia & æquitatis ratione, sed in numero consistant, in quo semper plures sunt mali quàm boni, nec exacto rerum ducitur iudicio, sed studio multitudinis & numero, sicut ait Plinius ille iunior: Numerantur enim sententiæ non ponderantur, non enim quod prudentioribus, sed quod pluribus visum est in populari consultatione maiores.

DE POLITICA.

obtinet vires, inter quos cum omnes sibi habeantur æquales, nihil est tam inæquale quam æqualitas ipsa, promiscuo itaque plebis impetu nihil salubriter instituitur, nihil eorum quæ in peius collapsa sunt, in melius restituuntur, quin quæ optima instituta sunt plebis licentia potius conturbantur tollunturque. Inter has autem tam diuersas reipublicæ administrationes, plerique mixtam ex duabus speciebus politicam delegerunt, ut qualem Solon ex optimatibus & populo instituit, omnibusque eodem modo suos honores communicauit, plerique etiam mixtam ex omnibus, cuiusmodi erat Lacedæmoniorum: rex enim apud eos erat perpetuus, sed quæ tantum bellorum tempore dominaretur, eratque optimatum senatus e potentioribus & ditioribus: ephoros quoque ex plebe creabant decem perpetuos, qui vitæ necisque haberent potestatem, statum plebis repræsentantes. Apud Romanos olim democraticæ propter senatus auctoritatem mixta erat aristocratiæ, multa enim apud populum nonnulla apud senatum imperabantur. Hodie multis locis reges & principes pro arbitrio imperant, tamē optimates prouinciarum ac magistratus consilij rebusque gerendis adhibent: atque hinc oritur quæstio quæ respublica tutior sit, an, in qua princeps malus & consiliarij boni, siue, ubi princeps bonus probusque, sed consiliarij prauis. Marius Maximus & Iulius Cæsar tulinus ac multi alij priorem eligunt, quibus tamē alij multi graues autores non adsentiunt, cum experientia ipsa videamus sapius a bono principe malos corrigi, quæ malum principem a bonis emendari. Tandem vero ut respublica optime administraret, nulla philosophia, nulla ars, nulla scientia præstant: sed probitas rectorum, Optime enim vnus, opti-

DE RELIGIONE IN GENERE

me pauci, optime populus imperant, si probi sint pessime autem si sint improbi: Sed quod omnē uincit improbitatis temeritatem, cum agrum colere, gregem pascere, nauim regere, familiam gubernare, filios educare, multi se aut ignorare aut nescire aut non posse fateantur: tamen magistratum in urbibus agere, gregem & principem se gerere, & quod difficillimū est, populis & nationibus imperare, nemo sibi a natura negatum putat. Ceterum quod spectat hic ad ciuiliū legum scientiā, quibus omnes reipublicæ & ciuitates constant, reguntur, augētur, atq; seruantur, dicemus inferius.

De religione in genere. Cap. LVI.

AD reipublicæ integritatem pertinet etiam religio, quæ est disciplina quædam exterio-
rum factorum ac ceremoniarum, per quæ re-
rum internarum & spiritualium tanq̄ per signa quæ-
dam admonemur, quam Cicero definit discipli-
nam, per quam reuerenti famulatu ceremoniarum di-
uini cultus exercentur, quam quidem ciuitatibus
maxime utilem & necessariam esse testatus est cū
Cicero, tum etiam Aristoteles. Sic enim ait in Po-
liticis: Oportet principem præ alijs deicolum uide-
ri, minus enim putant subditi a talibus pati aliquid
iniquum, & minus machinantur contra talē tanq̄
habeat propugnatores etiam deos. Religio autē
a natura sic hoibus insita est, ut plus illa q̄ ratio-
nalitate a cæteris animantibus discernamur: Quod
autem nobis naturaliter insita sit religio, ipse fate-
tur Aristoteles, tum ex eo liquet, q̄ quoties in sub-
taneis periculis & timoribus aliqua perturbatione
obruimur, confestim antequam aliquid perscrute-
mur, & ante omnem electionem ad diuinam inuo-

DE RELIGIONE IN GENÈ.

rationem confugimus, natura videlicet nos absq̄
 alio præceptore diuinum auxilium implorare edo-
 cente. Iamq̄ ab initio creationis mundi Cain &
 Abel ipsi deo religiose sacrificarūt: sed Enoch pri-
 mus fuit, a quo ritu deus inuocandus esset, institui-
 it: Quare de eo dicit scriptura: Tunc tandem cœ-
 pit inuocari nomen domini: post diluuium a mul-
 tis multæ q̄ multis gentibus religionum leges da-
 tæ sunt: Nā Mercurius & Menna rex Aegyptijs:
 Melissus Iouis nutritor Cretēsis, Faunus & an-
 te illum Ianus Latinis: Numa Pompilius Roma-
 nis, Moses & Aaron Hebræis, Orpheus Græcis,
 tum Cadmus Agenoris filius ex Phœnice myste-
 ria, & solennitates deorum, simulacroꝝ consecra-
 tiones, & hymnos, cæteraq̄ sacra, pompas, & ce-
 lebritates, quibus dijs honores impēderent, Gre-
 cis primum tradidisse legitur. Quin etiam furtorū
 & scelerum numina esse tradiderunt, nec tantum
 nomina deorum dederunt, sed etiam instaurarunt
 sacra: coluerunt Romani Iouem adulterum & stu-
 pratorem, & Febrī publicum phanum in palatio
 dedicarunt & aram malæ Fortunæ in Exquilijis,
 quin etiam apud inferos inuenerunt quos colerent
 deos, ipsumq̄ inferorum principem omnium in-
 firmum & miserrimum satanem sub Ditis, Pluto-
 nis, & Neptuni nominibus venerantes, assignan-
 tes illi custodem tricripitem Cerebrum, hoc est, car-
 niuorum, qui semper circuit quærens quem deuo-
 ret, nulli parcēs, omnibus nocēs, omnes acculans,
 hinc diabolus quasi criminator appellatus, vnde
 Poeta canit.

Dux Herebi populo poscebat crimina vitæ,
 Nil hominum miserans, iratus omnibus vmbis,
 Stant furiaꝝ circum variaꝝ exordia mortis,

DE RELIGIONE IN GÉNÈRE

Sæuacq; multifonas exercet pœna catenas.
 Coluerunt quondam Aegyptij cum dijs suis etiã
 animalia bruta & monstra, & sunt adhuc hodie
 qui idola & simulacra colunt: Quin Turcæ, Sara-
 ceni, Arabes, Mauri, & magna pars orbis hodie
 Mahumetum colunt absurdissimæ religionis con-
 ditorem, & Iudæi in sua perfidia adhuc perseverã
 tes venturum eorum Messiam pertinaciter expe-
 ctant. Et nobis Christianis diuersi diuersis tempori-
 bus & regionibus pôtifices nostri, religionum mo-
 res præscripserunt, mirum quot legibus inter se dis-
 sidentes circa ritus, circa ceremonias, circa cultû,
 circa cibos, circa ieiunia, circa vestitû, circa que-
 stus, circa pompas, circa mitras, & circa purpurã
 & eiusmodi; sed unum admirabiliũ uincit admi-
 rationem, q̄ illi his ambitiosis moribus se coelum
 posse ascendere putant, quibus Lucifer olim cœ-
 lo deciderit, ac tãdem omnes istæ religionũ leges,
 nullo alio fundamento incumbunt, q̄ suorum insti-
 tutiũ placitis, nec aliam insuper certitudinis re-
 gulam habent, nisi ipsam crudelitatem: Confide-
 rate ab initio mundi quot sunt, quot fuerunt, in re-
 ligione studia, quot ceremoniæ, quot cultus, quot
 ritus, quot hæreses, quot placita, quot vota, quot
 leges, & nondum a tot seculis homines ad rectam
 fidem perducere potest religio absq; verbo dei, q̄
 incarnato, & in cruce de hostibus triumphante,
 deiecta sunt templa & idola, & deorum potesta-
 tes ablata, defeceruntq; oracula:
 Ablata est Pythij vox haud reuocabilis vlli,
 Temporibus longis etenim iam cessat Apollo,
 Clauibus oclusis silet ergo rite peractis,
 Discedas patria & redeas ad limina sacris.
 Ex quo enim verbum dei per euangelij nuncium

DE IMAGINIBVS:

illucescere cepit mundo, omnes dii gentium veluti fulgere tacti corruerunt, sicut apud Lucam ait Christus, vidi satanam sicut fulgur de caelo cadentem. Verum quod hic ad fidem, & ad theologiam, & ad canonum decreta pertinet, discutemus inferius, nos hic de religione loquimur, quantum ad eas artes quae ad sacerdotum quaestum, & ad rempublicam suis simulacris, statuis, imaginibus, templis, phanis, sacellis, fastis, pompis, & sacerdotiorum magistratibus ordinadam attinet, de quibus alibi interpretata theologica, anno millesimo quingentesimo decimo, per me Colonie declamata amplo sermone disputavi, quo circa ea istic breuissimo sermone transigemus, ostendentes etiam in illis quae cohonestandae religionis causa, & ad hominum salutem inuenta sunt, saepe non minimam inueniri cum vanitate malitiam, quod ita esse nunc per singula discutientes monstrabimus.

De imaginibus. Caput LVII.

Imaginum itaque cultum, iam ab antiquo non omnes populi admiserunt, siquidem Iudaei (ut narrat Iosephus) nihil magis exhorruerunt quam simulacra, nec aliquam effinxerunt imaginem eius quod coluerunt, neque eorum quorum memoriam tenuerunt: Lex siquidem dei per Moysen prohibuit illis simulacra fieri, aut in templis poni, aut adorare coram eis: apud Seres populos (teste Eusebio) etiam lege cautum erat, ne simulacra venerarentur: In Romanorum quoque templis, apud Clementem & Plutarchum, ex decreto Numae, annis centum & septuaginta ab urbe condita, nullam imaginem neque fictam, neque pictam esse conspectam legimus. Augustinus quoque idem testatur, autore Varrone, cuius, inquit, verba clarissimi

DE IMAGINIBVS.

me testantur, nullū fuisse in vrbe simulacrū deoꝝ
 per ānos centū sexaginta, factūq; deinceps, vt ex
 imaginum ac statuarū multitudīe, religionis cul-
 tus negligeretur atq; contēptui habere ē. Persæ eti-
 am (testibus Herodoro & Strabone) statuas non
 extruebāt. Aegyptiorum autē in istis summa erat
 impietas & stultitia, exinde in oēs gentes deriuā-
 ta, qui quidē corruptus gentiliū mos & falsa reli-
 gio cū ipsi ad Christi fidē cōverti cōeperunt, n̄am
 quorū religionē infecit, & in nostrā ecclesiā simula-
 cra & imagines, multasq; pompas steriles cere-
 monias introduxit, q̄rum nihil omnino fuit apud
 primos illos & veros Christianos. Hinc cepimus
 diuorū nostrorū muta simulacra in tēpla nostra tra-
 ducere, & in aras dei magnis venerationibus col-
 locare, & q̄ hominē verā dei imaginē nephas du-
 cimus conscendere, eo insensata trāsferimus simu-
 lacra, illis inclinamus capita, infigimus oscula, of-
 ferimus lumina, suspendimus anathemata, adco-
 modamus miracula, coemimus condonationes,
 deniq; illis peregrinamur, illis vouemus, illa com-
 limus, ac tantū nō adoramus, nec dici potest q̄ra
 superstitio, ne dicā idololatria penes rudē & indo-
 ctam plebē alatur in imaginibus, coniuuentibus
 ad ista sacerdotibus, hinc non parū lucri quæstū
 percipientibus, atq; hic tuentur se Gregorij verbis
 dicentis: Imagines esse libros vulgi, vt possit rerū
 memoria retineri, atque in his legant, qui literas
 non didicerunt, illisq; conspectis ad dei contempla-
 tionem trahantur. Verū hæc sunt excusantis Gre-
 gorij humana commēta, licet sanctus ille vir ima-
 gines probet, non cultum. Alia autem sunt vetan-
 tis dei præcepta, non enim decet nos ex uetito ima-
 ginum libro discere, sed ex libro dei q̄ est liber scrī

DE IMAGINIBVS:

pturatum. Qui ergo cupit deum nosse non requi-
 rat ab imaginibus pictorum & statuariorū, sed (ut
 inquit Ioannes) scrutetur scripturas quæ testimo-
 nium perhibent de illo. Qui autem nesciunt legere
 nō audiant verbum scripture, fides enim eorum (ut
 ait Paulus) ex auditu est, & Christus apud Ioan-
 nem ait: Oues meæ vocem meam audiunt. Iamq̄
 etiā si (quod ait Christus) nemo potest venire ad
 eum nisi pater traxerit illum, et nemo venit ad pa-
 trem nisi per ipsum Christum, cur auferimus glori-
 am deo tribuentes illam picturis & statuis, ac si
 possent trahere in contemplationem dei? Accedit
 istuc etiā reliquiarum cultus immoderatus: fate-
 mur enim, nec quisquam negare poterit sanctas
 esse sanctorum reliquias, & quæ æternitatis glo-
 ria fulgebunt aliquando, ideoq̄ nobis summa re-
 uerentia colendos, fateamur etiā sanctos ipsos
 licet in omnibus locis exaudiant pie inuocantes,
 magis tamen vbi aliquid reliquiarum suarum ue-
 lut pignus habent, sed quia non omnium certitu-
 do eadem est, cum varijs in locis putantur sancto-
 rū eorundem eadē retineri pignora, necesse est horū
 aut illorum stultam confidentiam esse oportere, ne
 igitur in idololatriam vel superstitionē incidamus,
 tutius est fidē rebus visibilibus nō affigere, sed co-
 lere sanctos in spiritu & veritate per dñm nostrum
 Iesum Christū, illorū opem implorantes. Certiores
 itaq̄ reliquias & digniores nō habemus sacramē-
 to corporis Christi, quod vnicum sanctum sancto-
 rum in omnibus templis nostris seruatur, qui corā
 Christum veneramur & adoramus præsentem,
 qui licet vbique præsens sit ibi tamen etiā corpo-
 raliter præsens est: sed auarum sacerdotale genus,
 auari homines non modo ex lignis & lapidibus,

DE IMAGINIBVS.

sed etiam ex mortuorū ossibus, & sanctorū marty-
 rū reliquijs materiā auaritiæ suæ captantes, suæ ra-
 pinæ instrumenta fecerunt, attollunt sepulchra cō-
 fessorum, exponunt reliquijs martyrum vendentes
 illorum contactus & oscula, exornant illorū simu-
 lacra, & festa illorū magnis pompis decorant, præ-
 dicant illos sanctos & extollunt magnis præco-
 nijs, vitam autem illorum quos tantopere laudat
 longissime fugiunt: Nonne istis locutus est salua-
 tor: Væ vobis qui ædificatis sepulchra propheta-
 rum, similes illis qui occiderunt eos. Proinde genti-
 lium more sanctis ipsis officia distribuunt, & hūc
 cum Neptuno aquarum periculis subuenire, illum
 cum Ioue fulmen incutere, aut cum Vulcano i-
 gnem: alium messes curare cum Cerere, alium præ-
 esse vitibus cum Baccho: & habent mulierculæ su-
 as diuas a quibus ceu a Lucina aut Venere libe-
 ros petant, & quæ cum Iunone iratos placant vel
 vindicant maritos. Iam vero etiam sunt qui furta
 & amissa seu perdita recuperare faciunt, atque
 nullum morbi genus est, quod inter diuos non ha-
 beat suum medicum: quæ causa est quo minus lu-
 crantur medici quam causidici, cum nulla sit lis
 tam pusilla, tam iusta, quæ diuum aliquem inue-
 niat patronum: verum sicut anima nostra per di-
 uersa membra diuersos explicat actus, & illa pro
 diuersitate dispositionum suarum diuersas suscipi-
 unt potentias, vt oculi visum, aures auditum: ita
 dñs noster Iesus Christus in corpore suo mystico, cu-
 ius ipse anima est, per diuersos sanctos suos, velut
 accommodata ad hoc mēbra, diuersa suæ gratiæ
 munera, in istis inferioribus administrat atq; distri-
 buit, & singuli sancti peculiare cooperandi munus
 sortiuntur, & singuli certas gratias impartiuntur.

DE IMAGINIBVS.

*iuxta quam multiformem gratiarum distributio-
 nem, partim hominibus reuelatam, partim pijs
 coniecturis adsecutam, varijs precibus et inuoca-
 tionibus sanctos imploramus: putamus equidem
 quemadmodum Christus morte sua mortem no-
 stram redemit, in cuius morte cœperunt sanctæ
 mortes, omniumq; fidelium mortes sanctifican-
 tur, sic martyres eos qui certo quodam morboꝝ
 genere, aut huic simili tormento cruciati pierint
 ab illo ipso tanquam id pro nobis passi nos liber-
 rare: & habet id quidem rationem non inuolidã,
 sed ridendi sunt qui a nominis similitudine & vo-
 cum confusione, & per similia futilia inuenta san-
 ctis illa adscribunt, vt Germani caducum mor-
 bum Valentino quia hoc nomen cadere signifi-
 cat, & Galli Eutropio addicant hydropicos ob
 vocis consimilem sonum. Nihil ergo hic diuinę po-
 tentiæ & sanctorum meritis derogatum volo: im-
 pius enim est quisquis de pietate Christiana ac san-
 ctorum miraculis perperam sentit, sed & supersti-
 tiosus & improbus est qui pro miraculis prodigio-
 sa quæq; mendacia ceu portica nugamenta ver-
 tunt in historiam, & simplicibus oraculi loco cre-
 denda proponunt, magnisq; clamoribus incul-
 cant: stultissimi quoq; sunt, qui ijs fabulis & som-
 nijs fidem habent. Atq; hic vos scire volo quod
 quemadmodum imaginum exuperans cultus ido-
 lolatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis
 est, de qua olim Philippus & Leo tertius impera-
 tores damnati sunt. Sic etiam quemadmodum re-
 liquiarum abusus execrabile scelus est, ita ean-
 dem irreuerentia detestanda hæresis est, quæ quen-
 dam a Violatio Gallo progenita, a Hieronymo
 profligata, nunc rursus vna cum imaginum, ex-*

DE TEMPLIS.

pugnatoribus a proximis annis apud Germanos
repullulascere cœpit.

De templis. Cap. LVIII.

CAeterum nunc de templis, scimus hâc ma-
ximam olim fuisse gentiliū superstitionē
singulis dijs suis sua templa fabricantium:
quorum imitatione cœperunt deinde Christiani
suis dijs templa inscribere, multæ tamen gentes
templis omnino carebant, & Xerxes quondam
suadentibus magis omnia templa per totâ Græ-
ciam combussisse traditur, quia impium & nefa-
rium esset deos ipsos parietibus includere: verum
de templis quondam Zeno Citicus in hæc verba
philosophatus est, inquiens: Sacella ac templa cō-
struere nihil quidem necesse est, nihil enim sacrum
iure existimandum, neq; pro sancto habendum,
quod ipsi homines construxerint: apud Persas nul-
la olim templa erant, Hebreis autem in tota nati-
one non nisi vnicum templum religiosum erat a
Salomone Hierosolymis extructum, de quo tamē
legitur apud Isaiam: Hæc dicit dominus, cœlum
sedes mea, terra autem scabellum pedum meorū,
quæ est ista domus quam ædificas mihi? & Ste-
phanus protomartyr ait: Solomon ædificauit illi
domum, sed excelsus in manus factis non habitat:
& Paulus apostolus ait Atheniensibus: Deus nō
in manus factis templis habitat, qui cum sit domi-
nus cœli & terræ, manibus hominum non colitur
tanquam indigens aliquo. Docet autem huma-
nam naturam ipsosque homines, sed puros, pios,
sanctos, & religiosos, deoque deuotos esse acce-
ptissima deo templa: que madmodum scribens
Corinthiis inquit: Templum dei estis, & spiritus
dei habitat in vobis: templum autem dei sanctū

DE TEMPLIS.

est quod estis vos. Præterea in prima illa nostra religione, ab ipsis Christianæ fidei incunabulis, & diu post Christum passum, non fuisse nostris sacris templa constructa faretur ipse Origenes contra Celsum, docens multis rationibus Christianis illa ad verum dei cultum veramque religionem nihil conuenire: & Lactantius ait: non templa deo congestis in altitudinem saxi struenda sunt, sed suo cuique conseruandus est pectore, in quod se cõferat cum adorat deum.

Non habitat templis manuum molimine factis

Omnipotens, ædes aurea, verus homo

Et Christus suos adoraturos, non in templum remittit, nec in synagogas, sed in cubiculum orare in abscondito: Atque ipse quod legitur apud Lucã nõquam ad turbas, ad vrbes, ad templum, ad synagogas accessit orare, sed exiit in montem orare, & ipse erat pernoctans in oratione: Verum ecclesia quæ nihil agit, nisi acta spiritu dei, cū multiplicato Christiano populo ecclesiam iam ingressi essent cum fidelibus peccatores, cum sit mis infirmi, & tanquam in arcam Noe cum mūdīs animalibus simul & immunda, sacras quasdã ædes & templa & basilicas loca sacrata ab omni phano commercio libera instituit, in quibus Christianæ multitudini verbū dei publice prædicaretur, cetera que religionis sacramenta, & commodius & castius administrarentur, quæ a populo Christiano summa semper in veneratione habitæ, etiam a principibus immunitate munita, nõ in tantam excreuere multitudinem, accedentibus illis tot fratrum oratorijs priuatisque sacellis, vt maxime necessarium foret, multa ex illis tanquam superflua, & indebita membra resecari.

DE FESTIS.

Accedit ad hæc structuræ superba magnificentia in quam multæ admodum sacræ pecuniæ & elemosynæ indies profunduntur, quibus quod & superius diximus, multi Christi pauperes vera dei templa imaginesque, fame, siti, æstu, algore, labore, debilitate, egestate periclitantia sustentari deberent.

De festis: Cap. LIX.

Festorum etiam dies tam apud gētes quam apud Iudæos magna religione semper celebres fuere, qui omnes distributim per certa anni tempora, per certos & statutos dies dum colebant, quasi liceret aliquando a diuino cultu discedere, aut forsan deus plus alio quem alio tempore se coli velit, quod idcirco, vt probrū Paulus obiecit Galatis, ad eos sic scribens: Dies obseruatis & menses, & tempora, & annos, timeo ne in vobis frustra & sine causa laborauerim, de qua re etiam Colossenses, admonens præcipit illis, dicens: Nemo vos iudicet in cibo & potu, in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum. Veris enim & perfectis Christianis nulla est dierum differentia, qui sunt semper in festiuitate, semper conquiescentes in deo, & sine intermissione verum sabbatum agentes, sicut vaticinatus erat Isaias ad patres Iudæorum, fore aliquando, vt sabbatum eorum tolleretur, cūque venerit saluator futurū sabbatum perpetuū perpetuasque neomenias: rudiori autem populo ac infirmæ multitudini, ac imperfectiori ecclesiæ parti a sanctis patribus eiusmodi dies statuti sunt, quibus conueniant ad sacram verbi dei concionē audiendam & ad cultū diuinū celebrandum, ac cōmunicandorum sacramentorum causa, iratamen

DE FESTIS.

Ut non ecclesia diebus seruiat, sed dies inferulant
 ecclesiæ: Sunt itaq; constituti dies abs patribus in
 ecclesia, quibus ab omnibus externis negocijs, at
 que corporeis actibus plebem abstinere deceat, q̄
 liberius seruiat deo, vacet orationibus & contem-
 plationibus, intersit diuinis officijs, & verbi dei
 concionibus, & quæcunq; eiusmodi sunt, quæ tunc
 ob æternæ salutis commodum fiunt. Sed ille distor-
 tor æquitatis, labefactor omnis ordinis & pulchri-
 tudinis, autor omnium malorum diabolus, quic
 quid spiritus sanctus ædificat assidue demoliri ni-
 tens, etiã hanc arcem prope diruit, adeo maxi-
 ma pars Christiani populi sacrum hoc dicrum fe-
 storum ocium, non ad orandum, non ad dei ver-
 bum audiendum, non ad cætera quorum causa
 instituta sunt impendit, sed ad omnifariam bono-
 rum morum ac Christianæ doctrinæ corruptelã,
 in choreis, in comædijs, in histrionibus, in cantile-
 nis, in ludis, in computationibus, in pompis, in spe-
 ctaculis, & quibuscunq; mundanis carnalibus spi-
 ritui sanctitatiq; contrarijs operibus consumit: &
 quemadmodum inquit Tertullianus de Cæsarũ
 solennibus, solent tunc grande officium agere, so-
 cos & choros in publicum ducere, vicatim epula-
 ri, ciuitatem tabernæ habitu obolescere, vino gu-
 lam cogere, certatim cursitare ad iurias, ad impu-
 dentias, ad libidinis illecebras: sic exprimitur pu-
 blicum gaudium per publicum dedecus: Nõne er-
 go merito damnandi sumus, qui hoc ritu Christi
 & sanctorum eius solennitates celebramus? Cæ-
 rerum a diebus festis præter Manichæorum insa-
 nam blasphemiam & Cataphrygum pestifera
 dogmata, aut nullas, aut paucissimas hæreses cõ-
 pertas habemus, veruntamen maximi in eccle-

DE FESTIS.

ſia ſchiſmatis occaſionem præſtiterunt, cum vi-
 ctor Romanus pontifex omnes ferme orientales
 & australes eccleſias a communione amputaſſet
 ea ſola de cauſa quæ in diei paſchatis obſeruatione
 morem a Romana conſuetudine ſequerentur di-
 uerſum: cui tunc inter cæteros excellentiſſimos vi-
 ros, reſtitit Polycrates Aſiæ epiſcopus. Præterea
 Hireneus Lugdunenſis epiſcopus, quamuis ipſe
 Romano ritu paſcha celebrauit, magna tamen
 libertate Victorem Pontificem obiurgare auſus
 eſt, quæ præter exemplum prædeceſſorum ſuorum
 pacis perturbator abſcidiffet eccleſias, non in ſi-
 de errantes, ſed in ſolis ritibus quibuſdam, a Ro-
 mana eccleſia diſſidentes. Multa deinceps ſuper
 hac paſchatis obſeruatione conciliorum, & pon-
 tificum decreta, ac patrum racionationes, & quæ
 vocantur eccleſiaſtica computa emanarunt, ne-
 que tamen in hunc uſque diem veram, atque per
 vniuerſum orbem eandem paſchatis diem con-
 ſtituere potuerunt, & in hunc diem uſque conſul-
 tiſt astrologis de calendarij reparatione, ſed inde
 ciſo negotio diſputatur, digna proſectio res pro
 qua ob vnius Romani pontificis peruenacem re-
 ligionem tantum eccleſia pateretur naufragium.

De ceremonijs. Cap. LX.

EX membris denique religionis, nõ minima
 ſunt rituum & ceremoniarum pompa, in
 veſtibus, in vaſis, in luminibus, in cam-
 panis, in organis, in concentu, in odoribus,
 in ſacrificijs, in geſtibus, in picturis pretioſis, in ci-
 borũ & ieiuniorũ delectu, & ſimilibus (magna cũ
 admiratione tum veneratione ab imperita plebe
 & hominibus, qui nihil aduertunt, quã quæ ante
 oculos obſeruantur) receptis eiſmodi, Numa

DE CEREMONIIS:

Pompilius primum Romanis ceremonias indi-
 xit, quorum prae xtu rude m adhuc & ferocē po-
 pulum, qui vi & iniuria imperium occupauerat
 ad pietatem, fidem, iustitiam & religionem inui-
 taret, feliciusq; gubernaret, testatur hęc ancylia,
 ac palladiū sacra imperij pignora, Janus bifrōs
 belli & pacis arbiter, ignis Vestæ, cui flamina cu-
 stos imperij iugiter vigilare, ipseq; annus iusto-
 rum, & nefastorum dierum varietate, per duode-
 cim menses diuisus, sacerdotiorūq; magistratus,
 in pontifices & augures partitus, variq; sacris
 ciorum & supplicationum, spectaculorum, pro-
 cessionum, delubrorum et officiorum ritus: quo-
 rum magna pars (Eusebio teste) exinde in no-
 stram quoque religionem migravit. Verum deus
 ipse, quem non delectant caro & corpus, & sensi-
 bilia signa, has exteriores carnalesque ceremoni-
 as despicit atque contemnit: non enim in corpo-
 ralibus actionibus, & sensibilibus operibus, cul-
 tuque carnali vult coli deus, sed in spiritu & ve-
 ritate per Iesum Christum. Ipse enim spectator si-
 dei est, considerans intimum spiritum, & occulta
 hominum, scrutator cordium, qui intuetur intima
 mentis: qua propter carnales illæ & externæ cere-
 moniæ nequeunt homines promouere ad deum,
 apud quem nihil est acceptum, præter fidem in Ie-
 sum Christum, cum ardenti imitatione illius in cha-
 ritate, ac firma spe salutis & præmij: hic enim est
 verus & nulla externorum carnaliumque rituum
 inquinatiōe violatus dei cultus, quod nos in-
 struens Ioannes ait: Spiritum esse deum, & eos
 qui volunt adorare in spiritu & veritate oportet
 adorare: Cognouerunt hoc etiam aliqui gen-
 tum philosophi, hinc PLATO in veneratione

DE CEREMONIIS.

summi dei exeras omnes ceremonias auferri iu-
 bet, & Hermes ad Asclepiū inquit hoc sacrilegio
 simile est cū deū roges thus atq; similia incende-
 re: nihil enim deest ei qui ipse est omnia, aut in eo
 sunt omnia, sed nos agentes gratias adoremus:
 hæc enim sunt summae incensationes dei: quando a-
 guntur gratiæ a mortalibus. Neq; præterea habe-
 mus quicquam aliud quod reddamus deo magis
 acceptum quam laudem, gloriā, & gratiarum
 actionem, neq; vero hic quispiam obijciat Mosa-
 icæ legis sacrificia, ritus & ceremonias, quasi de-
 us in illis delectatus sit, nō propter hoc eduxit eos
 de Aegypto, vt sacrificia illi offerrent & adole-
 rent incensa, sed vt obliti idololatriæ Aegyptiorū,
 audirent vocem domini, & obedirent illi in fide
 & iustitia propter illorum salutem. Quod autem
 Moyses illis sacrificia & ceremonias instituit, mo-
 rem gessit infirmitati & duricie cordis eorum, ali-
 quid indulgens errori, vt eos ab illicitis reuocaret
 ne gentium ritu sacrificia immolaret dæmonibus
 & non deo: non enim principaliter hæc sed secun-
 dum consequentiam concessa sunt, nec aliter eos
 obligare potuit lex illa, nisi quatenus populi con-
 sensu fuerat comprobata, quin & Moyses ipse la-
 turus has ceremoniarum leges seniorum & po-
 puli collegit suffragia, quo illos sibi magis habe-
 ret obnoxios, ideorū lex illa pro temporum & re-
 rum vicissitudine potuit immutari, & aliquando
 in totum erat abroganda. Lex autem dei quæ in
 lapideis tabulis tradita erat, perpetua est. Sic em̄
 locutus est dominus per Ieremiam: Quo mihi thus
 de Saba affertis, & cinnamomum de terra lōgin-
 qua? Holocaustomata & sacrificia vestra nō de-
 lectauerunt me. Et iterum per eundem ait: Hæc

DE CEREMONIIS.

dicit dominus: Holocaustomata vestra colligitis
 cum sacrificijs vestris & manducate carnes, qui
 non sum locutus ad patres vestros, nec de holocau-
 stomatibus nec sacrificijs præceptis, qua die edu-
 xi vos de Aegypto, sed sermonem hunc præcepti
 eis dicens. Audite vocem meam, & ero deus ve-
 ster, & vos eritis populus meus, ambulate in omni-
 bus vijs meis, quæcunq; præcepero vobis, vt be-
 ne sit vobis. Et iterum apud Isaiam ait dominus
 Non obtulisti mihi oves holocaustomatis tui, nec
 in sacrificijs tuis clarificasti me, non seruisti mihi
 in sacrificijs, nec aliquid laboriose fecisti in thure,
 nec mercatus es mihi argento incensum, nec adi-
 pem sacrificiorum tuorum concupiui, sed in pec-
 catis tuis ante me stetisti. Super quem igitur, ait,
 aspiciam, nisi in humilem & quietum & tremen-
 tem sermones meos, non enim adipem & carnes
 pingues auferet a te iniusticias tuas, hoc est enim
 ieiunium, quod ego elegi dicit dominus: Solue om-
 nem nodum iniusticiæ, dissolue connexus violen-
 torum commerciorum, dimitte quassatos in reg-
 em, & omnem conscriptionem iniustam conscin-
 de: frange esurienti panem tuum ex animo, & per-
 egrinum sine tecto, induc in domum tuam. Si vi-
 deris nudum, cooperi eum, & domesticos seminis
 tui ne despicias: tunc erumpet matutinum lumen
 tuum, & sanitates tibi cito orientur, & præcedet
 ante te iusticia, & gloria dei circundabit te. Et ad-
 huc te loquente dicam: Ecce adsum. Non inferior
 quem admodum olim in synagoga Moyses &
 Aaron, & per successionem ceteri pontifices, iudi-
 ces, prophetæ, vsque ad scribas & phariseos, sic
 postmodum in ecclesia ab apostolis, euangelistis,
 pontificibus, sacerdotibus & doctoribus factum,

DE CEREMONIIS ECCLESIAE

Et illam pijs quibusdam ceremonijs, elegantibusque
 ritibus & institutis, tanquam sponsam ornatam
 viro suo decorarent, multa insuper statuta & de-
 creta ediderunt posteriores, iuxta hominum imbe-
 cillitatem. Sed quod solet saepe contingere, ut quod
 prouisum est ad remedium tendat ad noxam, sic ac-
 cidit ut crescentibus his ceremoniarum legibus, plu-
 ribus constitutionibus hodie onerentur Christiani,
 quam olim Iudaei: quodque magis dolendum est,
 cum ipsae per se nec bonae sint nec malae, plus illis
 fidat populus, artiusque obseruet, quam tradita a
 deo praecipua, dissimulantibus illa nostris episco-
 pis, & sacerdotibus, & abbatibus, & monachis,
 ac suo ventri interim egregie consulentibus. Cere-
 moniae autem etsi nullas contra fidem haereses de-
 derint, innumeras tamen in ecclesiam sectas in-
 troduxerunt, maximorumque schismatum semi-
 na fuerunt. Hinc primum Graeca ecclesia a no-
 stra abscissa est, quae illa non in azimo consecraret,
 sed in fermento, cum tamen illam vere consecra-
 re fateamur. Deinde etiam Bohemorum ecclesia
 separata est, quia antiquo ritu contra recentiorum
 pontificum interdicta, sub utraque specie commu-
 nicaret eucharistiae: quod si (ut ait Apostolus) circum-
 cissio nihil est, & praeputium nihil est, sed obserua-
 tio mandatorum dei, sic & ceremoniae nihil sunt,
 nisi observatio praecipitorum ecclesiae. Neque er-
 go est utrobique propter modicas & quaslibet
 causas, quae Christianae fidei nihil officiant, vnita-
 tem ecclesiae scindere, & corpus Christi diuidere,
 & quod pharisaeis saluator improperat excolere
 culicem & camelum glutire, atque turbata pace
 ecclesiae in illis pugnare, unde plus obsit schisma-
 tis pernicietas, quam pro sit correctio. Potuissent Roma

DE CEREMONIIS. ECCL ES,

si pontifices multa mala fustulisse, pacata m̄q̄ et integram seruare ecclesiam, si tolerassent Græcorum fermentum, & Bohemorum calicē, neq̄ vero maiora hæc sunt, q̄ quod Innocentius c̄tauus (Volaterrano teste) concessit Noruuegijs, vt licet illis sine vino sacrificare calicem.

De magistratibus ecclesiæ. Cap. LXI.

IAm vero & magistratus & varis hominū se-
ctæ sunt in ecclesia, cum ad ornamentum reli-
gionis, tum pro conseruando sacrorum ordine,
ne fiat cōsulio: quicquid autem agitur in ecclesia,
siue ad ornamentum, siue ad ædificationem reli-
gionis, tam in deligēdis magistratibus, q̄ institue-
dis ministris ecclesiæ, nisi id fiat diuini spiritus in-
stinctu, qui quasi anima est ecclesiæ, vanum est et
impium: quicunq̄ enim ad magnum dei officium
& apostolatus dignitatē a spiritu dei vocatus nō
fuerit sicut Aaron, & qui non ingressus fuerit per
ostium, quod est Christus, sed aliunde in ecclesiam
ascenderit per fenestram, per fauores hominum,
per emptitias voces, per imperium principum,
certe hic non est vicarius Christi & apostolorum,
sed fur & latro & vicarius Iudæ Iscariotis & di-
monis Samaritani. Hinc ab antiq̄ is patribus de
electione prælatorum (quod sacer Dionysius vo-
cat nominationis sacramentum) tam aucte statu-
tum est, q̄ p̄tiffices & apostoli qui præsent mi-
nisterijs in ecclesia, nominarentur viri viri & mo-
ribus integerrimi, potentes in doctrina sana de cū
bus rationē redderent: sed antiquis patrum cōstitu-
tionibus paulatim a sua maiestate cadētibus, ac
recentiore p̄tifficio iure cū damnabili consuetudine
inualecente, tales pleriq̄ super sedem Christi
conscendunt pontifices & apostoli, quales olim

DE MAGISTRATIB. ECCLES:

super sedem Moyſi ſedebant ſcribæ & phariſæi, qui dicunt & non faciunt, alligantes onera gra-
 uia in humeris populi, ipſi autem nolunt digito
 mouere: hypocritæ ſunt, omnia opera ſua faciunt,
 vt videantur ab hominibus, oſtentantes religio-
 nem ſuam in ſcenis, cupiunt primas ſtationes in-
 choro, in gymnaſijs, in ſynagoga, & vbiq; in ſo-
 ro, in plateis rabi & magiſtri & doctores vocari
 volunt, claudunt viam cœlorum, & ipſi non in-
 troeuntes etiam alios excludunt nec ſinunt intra-
 re: comedunt domos viduarum orationes longas
 factitantes, circumeuntes mare & aridam ſedu-
 cunt & furantur pueros, ut naſto vno profelyto ex
 augeant perditum eorum numerum, vt ipſi perdi-
 ti & addicti gehennæ ignis alios ſimul ſecū mul-
 to magis diſperdant ſuis commentis & traditio-
 nibus, piſſimas Chriſti leges labefactant, verū
 dei templum ac viuas Chriſti imagines & aras
 animarum populi negligent, aurum & oblati-
 ones auaro oculo curant, leuiora & quaſi ſinistra
 legis facientes, de decimis, collectis, oblationibus
 & elemoſynis accurate noua cudunt, & leges
 ceremoniarum arcte ſanciunt, decimantes fruges
 pecora, pecunias, & etiam quæuis minima, men-
 tam, anethum, cuminum, & de his canum more
 collatantes a ſuggesto conſtigunt cum populo:
 quæ vero grauiora & dexteriora ſunt opera euā-
 gelij, & legis, & iuſtitie Chriſtianæ, iudicium, miſ-
 ſericordiã, & fidem oïno negligent, excolant culi-
 cẽ, deglutunt camelũ, cespitant ad lapidẽ, inges-
 ſaxum tranſiliunt, duces cæci, falſi & dolofi, geni-
 mina viperarũ, terſi calices, ſepulchra dealbata,
 foris in mitris, in pileis, in habitu, in veſtitu, in cu-
 culla oſtentantes ſanctimoniã, intus pleni ſpurci

DE MAGISTRATIB. ECCLES.

tia, hypocrisis, iniquitate, scortatores, salta tores, histriones, lenones, aleatores, heluones, temulenti, venefici, qui iam antea (quod notat Ioannes Camotensis episcopus) nō ex virtutum meritis, sed aut per turpe obsequium, aut intuitu munerum, aut favore principum, aut vi armorum, ad sacerdotia, ad beneficia, ad episcopatus conscenderunt, aut sub hypocrisis fuce, hæc ad se traxerunt, ex bonis ecclesiæ quæ pauperum sunt, sibi priuatas diuitias cumulantes. Monopolia & nundinas constituentes in elemosynis parentum nostrorum, abutentes illis in scortis, in alea, in venatione, in omni luxu & spurcitiâ:

Gaudent equis canibusque, & aprici gramine campi.

Concutiunt populos, vexant regna, sollicitant bella, diruunt ecclesias, quas religiosorum patrū construxit deuotio, ipsi extruentes palatia, incedentes in vestibus purpuratis & deauratis magno plebis detrimento, & religionis infamia, ac reipublicæ insupportabili onere: Quos non mercenarios pro pastoribus, non lupos pro mercenarijs, sed pro lupis diabolos, beatus ille Clareuallensis Bernardus in sermone ad generalem Remensem synodū præsentem Romano pontifice definiuit. Iamq; etiã ipse Romanus summus pontifex (quod idē sc̄tus episcopus Camotensis conquerit) oibus grauissimus & intolerabilis est, cuius pōpā et fastū nullus vnquam tyrannorum æquauit, atq; ij interim in se solis iactant religionis & ecclesiæ statum consistere, cum religionis onera & verbum euangelij quod verum pontificium munus est, in alios reijcientes ipsi in condendis proprijs legibus occupati, ecclesiæ accipiunt emolumenta, otiosi simul & flagi-

DE MAGISTRATIB. ECCLES

iofii: & quia (vt aiunt) sedes ipsa pontificia aut
 sanctos recipit aut sanctos facit, hinc sibi nihil nō
 dicere putant: a deo vt etiam sacris ecclesie cere-
 monijs, quas sancti patres ad instruendos mortua-
 lium animos, & pro conferenda nobis dei gratia,
 magna obseruantia instituerunt, nefaria volupta-
 te pro sua libidine impudenter flagitiosissimeque
 abutuntur: cuiusmodi exemplum de Bonifacio o-
 ctauo pontifice in Prochetum cardinalem legi-
 mus apud Crinitum: Hic est ille magnus Bonifa-
 cius, quia tria magna & grandia fecit: primum
 falso oraculo deluso Clemente, persuasit sibi cede-
 ret apostolatum: secundum condidit sextum de-
 cretaliū & papam asseruit omnium dominum,
 tertium instituit Iubileum indulgentiarum mundi-
 nas, illasque primus in purgatorium extendit.
 Transeo cetera illa Romanorum pontificum mō-
 stra, quales Formosus papa, & nouem sequentes
 olim ecclesie turpiter præfuerunt: taceo etiam po-
 stiores illos, Paulum, Sixtum, Alexandrum, Iu-
 lium, famosos Christiani orbis perturbatores: Pre-
 tereo Eugenium, qui ob violatum Turcæ iusiurā-
 dum, Christianam rempublicam in tot funestissi-
 ma bella cōiecit, ac si nō etiam hosti fides seruan-
 da sit. Alexander sextus q̄to Christianæ republi-
 cæ damno Zizimū Pazait hæ Turcæ fratrem vene-
 no sustulerit, omnibus notum est. Iamq̄ ipsi etiam
 Romanorum pontificum legati, quod ait Camo-
 rensis & quotidiana experientia notissimum est:
 sic interdum in prouincijs debacchantur, ac si ad
 dominum egressus sit satan a facie
 deantur habere quod oporteat sanare, lætant cū
 mala fiunt, exultantes in rebus pessimis,

DE MAGISTRATIB. ECCLIE

Vixq; tenent lachrymas cum nil lachrymabile
cernunt, siquidem peccata populi comedunt, &
vestiuntur & nutriunt & luxuriant in eis. Sed ha-
bent vitiorum suorum efficacissimos titulos, nec qd
illis obijci potest quod non alicuius sanctorum
exemplo constantissime excusent, aut tueantur.
Nam si impropere illis quia indocti & illiterati,
dicent tales Christum delegisse apostolos, qui
nec magistri legis nec scribae fuerint nec synago-
gas nec scholas vnquam frequenterauerint: si lin-
guae barbaries obijcitur, dabunt Moysen impedi-
tae linguae, & Ieremiam nescientem loqui, quin &
Zachariam qd mutus esset a sacerdotio non exclu-
sum: quod si etiam sacrarum literarum ignorantia,
aut infidelitas, aut error, aut haeresis obijciatur, di-
cent: Ambrosium nondum Christianum, sed cate-
cuminum adhuc, in episcopum electum: & Paulum
non ex infideli modo, sed ex persecutore ad apo-
stolatum vocatum: Augustinum quoq; aliquan-
do Manichaeum fuisse, et Marcellinum martyrem
in papatu idolis thura adoleuisse: quod si obijcia-
tur illis ambitio, exemplo illis erunt filij Zebedaei
si timiditas, timidi erant Ionas et Thomas: ille ad
Ninuitas, hic ad Indos accedere metuentes: Si p-
fidia, Petrus perfidiae addidit periurium: si fornicatio,
Ozeas meretricem, & Samson scorta comple-
xi sunt, si percussio, si homicidium, si militia Pe-
trus Malcho auriculam amputauit, Martinus
Iuliano militauit, & Moyses Aegyptium inter-
fecit, & abscondit in sabulo, adeo nihil penes eos
refert qualis quisque sit qui accedat ad sacerdo-
tia, atque tunc horum magistrorum gladio oportet
vt quisque ceruices suas supponat, gladio in-
quam, non gladio verbi dei, cuius illi custodes &

DE MAGISTRATIB. ECCLES.

ministri esse debent: sed gladio ambitionis, gladio avaritiæ, gladio mulctæ & extortionis, gladio mali exempli, gladio sanguinis & occisionis, quo armantur contra omnem veritatem et iustitiam et honestatem.

Sceptrorum vis tota perit si pendere iusta

Incipit, evertetq; aras respectus honesti

Libertas scelerum est, quæ regna inuisa tuetur,

Sublatusq; modus gladij, facere omnia saue.

Non impune licet illorum placitis cōtradicere, nec libidini eorum resistere, nisi quis paratus sit martyrium subire pro Christo, hoc erit exeremari pro hæretico, quemadmodum Hieronymus Sauonarola prædicatorij ordinis theologus, simul ac propheticus vir olim apud Florentiam exustus est.

Verum quoniam omnis potestas bona est, quia a deo est, a quo sunt omnia et omnia bona, et licet videntibus aut patientibus aliquando mala sint, vniuersitati tamen semper bona sunt, prouidente sic illo qui bene vtitur malis nostris: propter multitudinem enim delinquentium superinducit deus tyrannos, et peccata populi faciunt regere hypocritam. Quicumq; igitur a domino constitutus est episcopus in ecclesia, dignum et iustum est obedire illi, et in nullo cōtradicere, qui enim episcopo et sacerdoti obedire contemnit, non illum sed deum contemnit, quemadmodum de contemptoribus Samuelis ipse locutus est, inquiens: Non te spreuerunt sed me: Et Moyses aduersus murmurantem populum ait: non aduersus nos mururastis, sed aduersus dominum deum: Non igitur inultus permanebit a domino, qui se contra episcopum et prælatum suum opposuerit, Dathon et Abiron resisterunt MOYSI, et terra viuos absorbit:

DE MAGISTRIBVS ECCLESIAE.

Multi cum Chore conspirauerunt aduersus Aarō,
 & igne consumpti sunt: Achab & Iesabel persecu-
 ti sunt prophetas, & canes comederunt eos: egres-
 si sunt pueri, vt illuderent Helisæo, & vsi dilania-
 runt illos. Ozias rex contra sacerdotes sacerdotiū
 arrogare ausus, leprosus factus est: Saul quia præ-
 ter Samuelem sacerdotum principem sacrificia-
 re præsumpsit, regia vnctione simul & propheti-
 co spiritu priuatus a deo, datus est spiritui malo.
 Infidèle est scripturis sacris non credere, impiū est
 sacerdotes spernere, boni sunt sacerdotes, melior
 episcopus, super omnes sanctissimus summus pon-
 tifex & princeps sacerdotum, cui creditæ sunt cla-
 ues regni cælorum, & commissa sunt secreta dei,
 princeps quidem secundum deum, pontifex secū-
 dum Christum, quem qui honorat, honorabitur a
 deo, qui inhonorauerit, inhonorabit illum deus &
 vltionem euadere non poterit.

De sectis monasticis. Caput LXII.

SVnt adhuc in ecclesia diuersarum sectarum
 populi, monachi, & fratres & anachorita, q-
 bus verus lex omnino caruit: Caruit etiam ec-
 clesia eo tempore quo fuit optima, nec tot ceremo-
 niarum ritibus implicita, qui hodie religiosorum
 nomen sibi soli vendicant, arduas profecto viuē-
 di regulas, & officia sanctissima professi, lauda-
 biliumque uirorum sanctissimorumq; patrum no-
 mina, puta Basilij, Benedicti, Bernardi, Augusti-
 ni, Francisci & similitū p se ferentes: sed hodie pau-
 ci inter eos boni, ingens autem malorum turba.
 Siquidem huc tanq̄ in malorum omnium Asylū
 confluunt, quos cuncti scelerum conscientia terret,
 qui ob legum uindictam nusquam a libi tuti sunt,

q̄ crimina cōmiserūt supplicio expianda, q̄s vitæ turpitu-
do abstraxit ad infamiã: q̄s rebus suis scortis, alea, ingluvie
profusis, æs alienū ac turpis egestas medicare cōpellunt:
& q̄s laborē subterfugiētes, spes otij, ac fraudatæ cupidi-
nis impatiens desperatio, aut circūuenta iuuentus, aut iniu-
sta nouerca, aut iniq̄ tutores, huc impegerūt: quorū oīum
agmē iungit sūtra sanctimonia, cucullatus habitus, & va-
lida mēdicitas, atq̄ illud mare magnū in q̄ cū ceteris pi-
scibus habitāt Leviatā et Behemoth, cete grandia, beluæ,
& reptilia quorū nō est nume. de q̄ exiliūt tot stercora simiæ,
tot insolētissima pescinummia, tot palliata mēdicabula,
tot cucullata mōstra, barbigeri, funigeri, restiferi, sacco-
geli, loripedes, lignipe, nudipe, atrati, nigratæ, grifones, al-
bichlamydes, v̄sicolores, multipel, linostolij, retiarij, palli-
ati, chlamydati, pullati, paludati, p̄cincti, brachati, ac id
genus aliorū turba histrionū: q̄ cū de rebus huma. nullā fi-
dē habeāt reliquā, ob mēstruosæ vestis habitū credūt illis
diuina, hodieq̄ sacrū religio, nomē sibi solis usurpāt, ac se
Chrī sodales ap̄torumq̄ cōtubernales iactāt: quorū vitæ
sæpe scelestissima ē, auaritia, libidine, gula, ābitione, reme-
ritate, petulātia, et om̄i scelere referta, sed religionis p̄textu
sp̄nulta, Romæ em̄ ecclīe priuilegijs muniti sūt, et a iu-
risdictiōe omniū eccle. exēpti sunt, q̄ plura illis impune li-
ceāt: cunq̄ ipsi pro foro rei alios q̄sq̄ vbiq̄ cōueniant, ip̄i
tū cōueniri nō possūt, nisi aut Romæ aut Hieroso. Hæ qua-
nitates & erro. si mihi calamo explicādi foret, nō caperēt
oēs pelles Madian, corū in q̄, q̄ nō pietatis cā professi sunt
religionē, sed vētris gr̄a cucullam induerūt. Neq̄ uero bo-
nos offendet hic sermo, quē de solis improbis dictū uolo, q̄
sub pellib. agnitis sunt lupi rapacissimi, et in uestib. ouium
astutā gerūt sub pectore vulpē: adeo dissimulantes artes
fallacīe suæ, vt nihil aliud professi videant q̄ scenicā quā-
dā hypocrisim, et m̄erū q̄stū pietatis imagine p̄sonatū, dū
pallido vultu mētiunt ieiunia, & obsequentib. lachrymis
profunda a pectore trahunt suspiria, et mobil. labris fre-
quentes orationes simulantes, & gressu incessuque com-
posito, gestibus tranquill. modestiā sibi uēdicantes, fucato

habitu humilitatē & suspēsa a collo cuculla sanctimoniam
foris professi, intus autem detestandos mores secum feren-
tes: atq; cum in hęc sceleratissima q̄q; nōnunq; cōmit-
tant, seruantē vincuntq; religiōis titulis, cuculla veluti cly-
peo cuncta fortunę spicula repercutiētes, & ab oibus mū-
danis periculis ciuilibusq; molestijs securi, panē ociosum
& emēdicatū pro eo q̄ laborib. ac gr̄ie vescētes, securi &
sine sollicitudinē dormiētes, hęcq; tū euāgelicā paupertatē
putāt i ocio & mēdicatē vesci alienis laborib. cūq; sum-
mā humilitatē profiteantē, i cedētes vili virtutu, vt rustici
nudipedes, vt histriōes retiarij, cincti fimb. vt capti latro-
nes, raso toto cap. vt fatui, cuculla, auricul' ac tintinabul'
tenus morionib. ac laruis carnis priuialib. q̄ simillimi, cæ-
teraq; q̄cūq; cōtumelię & abiectiōis signa pp̄ Ch̄m et
religiōē sese suscipere fateāt, uincūt ambitiōe et oēm istā
tuti sui rōnē i arrogātiſſ. titulos referēt, ac par anymphi, re-
ctores, gardiani, p̄sides, prio. vica. prouinc. archimā. ḡna-
les vocari ḡp̄iant, vt nullū hoim genus tā videat̄ primi
loci appetēs q̄ istud: Non desunt q̄ de istis perplura mala
male dici possent, sed iā p̄cesserūt q̄ de ijs amplis. male-
dictis cōcionati sunt, adeo vt nō solū m̄stos probos et inte-
grę vitę v̄e religiosos p̄res, sed ip̄as etiā sctōs; p̄m b̄nui
uēdi iſtituta & regulas cōtēptui exposuerūt, q̄ circa nihil
ego hic i suggillatiōes eorū dixisse volo, q̄ recte in profess.
suis ambulātes, sctōs; illorū p̄m uestigia seq̄ntes, a dcumu-
lū aspirāt perfect. fateor regulas & profess. illorū sctās, fa-
teor eē in hūc diē sctōs monach. sctōs fr̄es mēdicantes, san-
ctos anach. sctōs cano. regulares: tū in hos p̄imos infide-
les & reprobos & apostatas, qb. religiōis professio defor-
mat, atq; hoc ē propositū nostrū, voluisse oñdere nullam
vnq; cuiusuis religiōis, profess. tā castā extitisse, in q̄ nō it
reperit erroris & malitię macula, siqdē & angelos apo-
stas legimus, & primos fr̄es parricidas, prop. reprobos,
ap̄los proditores, & discip. Christi perfidos, atq; in Ro-
manos pontif. supra multos schismaticos & reprobos &
etiā hæreticos, a liqn̄ etiā mulierē ad tantū apicis cul-
mē cōscendisse, q̄ vocata est Ioan. oct. rexitq; sedē ap̄licā

DE ARTE MERETRICIA.

Jaudata ab omnibus, annos duos cum aliquot mē-
 sibus atque diebus: & quod mulieribus in eccle-
 sia negatum est, contulit sacros ordines, promouit
 episcopos, ministravit sacramenta, ceteraq; Ro-
 manorum pontificum exercuit munera: et facta
 eius in ecclesia non fuerunt irrita, communi videli-
 cet errore faciente ius, quo prævalente, puto eccle-
 siam nunc coactam multa dissimulare quæ religi-
 onis rigor alias non tulisset, adeo ne in religionibus
 quicquid integrum, stabile, & perpetuum reperiri po-
 test. Quicumque autem in ecclesiam dei se ceteras intro-
 ducunt, et tanquam sibi placentes quæstus causa,
 aut fictæ sanctitatis gloria secedunt a principe Ro-
 mana ecclesia, ij tanquam Nadab & Abiu alie-
 num ignem offerentes ad altare dei, ab eo combu-
 rentur. Qui vero elati et peruersæ sententiæ exco-
 gitatis hæresibus exurgere audent aduersus eccle-
 siam dei, cum Dathan & Abiron voragine terræ
 absorpti viui descendunt in infernum. Qui autem
 scindunt vnitatem religionis et Christi mēbra di-
 uidentes affligunt ecclesiã dei, eadem poena qua
 Ieroboam exterminabuntur.

De arte meretricia. Caput LXIII.

Reliquum nunc quia apud Aegyptios pri-
 mos religionum autores neminem olim sa-
 cerdotem fieri licebat, qui Priapi sacris non
 prius initiatus fuisset: at que in nostra eccle-
 sia receptum sit, quod carens testibus papa esse non
 possit, prohibeanturque spadones, eunuchi, et ca-
 strati in sacerdotes ordinari: palamque videmus v-
 bicunque sunt magnifica ista templa, & sacerdo-
 tum monachorumque collegia, ut plurimum in pro-
 ximo esse lupanaria, quin & plurimæ monialium
 et vestalium ac beguinarum domus priuatae quæ

DE ARTE MERETRICIA.

dā meretricularū fornices sunt, q̄s etiā monachos
 & religiosos (ne diffamet eorū castitas) nonnunq̄
 sub monachali cuculla ac virili veste in monaste-
 rijs aluisse scimus. Vsum est nō p̄ ordinē de arte
 meretricia sermonē hic subnectere, q̄ e qdē ad bñ i-
 stitutā reipublicæ rationem, non solum utilem, sed
 & necessariam esse plerique sapientissimi arbi-
 trati sunt. Nam Solon ille magnus Atheniensium
 legislator, atq; vnus de septem sapientibus Apol-
 linis oraculo iudicatus (vt testes sunt Philemō &
 Menander) emptas iuuenturi meretriculas com-
 parauit, & primus Veneris Pandemi templū ex
 prostituerum capturis dedicauit, lupanariq; in-
 stituit, legem sanciuit immunitate, etiam meretri-
 cibus concessa roborauit: tantæ quoq; reuerentiæ
 habitæ sunt meretrices in Græcia, vt cum Perseus
 in Græciam expeditionem faceret, Corinthiæ me-
 retrices pro salute Græciæ in templo Veneris sup-
 plicarent: Mos quoq; is erat apud Corinthios, vt
 de re magna supplicaturi Veneri, meretricibus id
 committeretur: Meretricum templa cōstructa plu-
 rima apud Ephesum, & aliud celebre ædificarūt
 Abideni, q̄ libertatem sibi ademptā meretricis o-
 pera recuperarunt. Ipse præterea sapiens Aristote-
 les nō dubitauit etiam meretrices diuinis honori-
 bus dignas, quando Hermiæ pellici sicut Eleusi-
 næ Cereri sacra fecit. Inuentum autem huius artis
 Veneri tribuitur, quæ idcirco etiam inter deas re-
 lata est: hæc enim impudica omnibusq; prostituta
 libidinibus autor mulieribus i Cipro fuit, vt vul-
 gato corpore quæstum faceret: vnde apud Cy-
 prios narrate Iustino mos inoleuit, vt virgines eo-
 rum æte statutas nuptias in quæstum ad littus ma-
 ris prostituerent dotem lucraturas, & pro reliqua

DE ARTE MERETRICIA.

pudicitia Veneri libamenta soluturas; apud Ba-
 bylonios etiam (teste Herodoto) consuetudo fuit,
 vt qui rē domesticā consumpsissent, filias suas adi-
 gerent ad quēstū corpore faciendū; Verū Aspasia
 Socratica meretrix vniuersam Græciam, vt scri-
 bit Atheneus, meretricibus impleuit: ob cuius amo-
 rem eiusque ministras a Megarensibus raptas ait
 Aristophanes bellum Peloponnesiacum a Pericle
 susceptum: Extulit autem hanc meretricandi ar-
 tem permultum imperator ille Heliogabalus, qui
 (vt testis est Lampridius) lupanaria domi amicis
 clientibus, & seruis exhibuit, conuiuia dedit ad vi-
 ginti duo ferula ingentium epularum, sed vt per
 singula conuiuæ coirent & lauarent: iuramento-
 que adigebantur que voluptatem hanc perficerent,
 et manumisit: e quibus meretricē quandam notissi-
 mam & pulcherrimam triginta argenti libris rede-
 misse legit: ferē & vna die ad omnes circi, & the-
 atri, & amphitheatri, & omnium vrbis locorum
 meretrices ingressus, & singulis aureum donasse.
 Aliquando etiā omnes de circo, de theatro, de stu-
 dio, & omnibus locis & balneis meretrices colle-
 git in ædes publicas, & apud eas concionem ha-
 tauit: de generibus schomatum et voluptatum,
 post concionem pronunciauit ijs quasi militibus
 ternos aureos donatium. Etiam matronis Roma-
 nis meretricari volentibus, non solum impunita-
 tem, verum etiam immunitatem concessit, sala-
 riisque ex publico ærario meretricibus statuit: Etia
 senatusconsulta quædam amatoria & meretricia
 siue futuatoria inuulgauit, eaque de nomine matris
 siue coniugis suæ ceciramida iussit appellari, in-

DE ARTE MERETRICIA.

super & genera quædam libidinum adinuenit, quibus etiam Cyrenæ meretricula (quæ Dodecamæchana, quoniam in Venereo vsu duodecim excogitasset modos, quibus inscensori iucundius redderetur libidinis proluuium, cognominata est) numeroso superaret, ac veteres omnes tribades, hostias, aphias, spinetrias, Casaluadas, Casaritas, prostibulas, cæteraque scortilla vinceret. Transeo Iudæam Iraelitâ, patriarcham scortatorem, & Samsonem populi dei iudicem, qui non nisi scorta duxit uxores, ac Salomonem Iudæorum regem sapientissimum, qui greges meretricum pene innumerabilium habuisse proditur. Quin & Cicum Cæsarem dictatorem virum strenuissimum hanc ob causam omnium mulierum virum nuncupatum: tum & Sardanapalum Babyloniorum monarcham, cæterosque innumeros meretricum potentissimos patronos, ipse etiam Proculus imperator in hac arte non postremam gloriam reportauit, qui (ut testatur eius ad Metianum epistola) ex captis centum Sarmaticis virginibus decem prima nocte iniuit, omnes autem intra quindecim dies constuprauit: Sed magnus illo est quod Poetæ narrant de Hercule, illum quinquaginta virgines vna nocte omnes mulieres reddidisse: Narrat etiam Theophrastus grauis autor herbulam quandam Indicam tantæ virtutis, ut quidam ea comesta ad septuagesimum coitum processerit. Reliquum vero non parum hanc artem ornarunt Sappho poetes Phaonis ad amatrix: & Leontium Metrodori scortum in philosophia eruditissima, adeo ut aduersus Theophrastum contra coniugium pro tuendo meretricatu libros ediderit: accedit istus Sempronia Græce & Latine elegantissima; nec prætereunda

DE ARTE MERETRICIA

hic est *Legna Aristogitonis Atheniensis* probatissimæ fidei scortum, quæ torta a tyrannīs ut amicū proderet, tormenta omnia cum constanti silentio perpeffa est: Nobilitarunt præterea hanc artē *Rodope* meretrix *Aesopi* fabulatoris conserua quondam & contubernalis, quæ tantas opes meretricio quæstu consecuta est, ut inter mundi spectacula tertiam ordine condiderit pyramidem: sequitur hanc *Thais Corinthia*, quæ prærogatiua pulchritudinis insignis, regum duntaxat & principū dignabatur amplexus. Maxime vero hanc artem extulit *Messalina* *Claudij Cæsaris* vxor, quæ lupanaria circumiens, etiam ancillam nobilissimæ & prostitutis, die ac nocte quinto & vigesimo concubitu superauit, & lassata viris, sed non satiata recessit. Quibus adiungere poterimus ex recentiore memoria *Ioannam Neopolitanorum* illustrē reginam, & pleræque alias principes, meretrices & Palatina scorta, si nuncupare eas tutum foret, quæ uis vulgata fama nouissimæ sint, hoc ipso tamē a cæteris meretricibus discretæ, quæ cōtra *Heliogabali* legē non in publicis lupanaribus, ut *Messalina* illa imperatrix, sed intra limina clanculum futurunt, & quasi per insidias meretricantur. Ascribamus liceat etiam *Octauiani Augusti* vtramque *Iuliam*, filiam & neptem, tum & *Populeam* & *Cleopatram Aegypti reginam*, & alias nobilissimas meretrices: quin etiam *Semiramidis* monarchæ, et *Pasiphæ* vetustissima libidinis exempla, quarū hæc tanta libidine ardebat, ut non modo filiū proprium incomplexum sollicitaret, sed etiam equum vsque ad coitum a *Damaris*, illa vero *Minois* regis vxor se tauro supposuerit. Nolumus autem hoc loco illustrium meretricum catalogum edere, sed il-

DE ARTE MERETRICIA.

Iud prætereundum non est meretricios et adulteri-
 nos concubitus germinasse nobis splēdidissimos
 heroas, puta Herculem, Alexandrum, Ismaelem
 Abimelech, Salomonem, Constantinum, Clodo-
 neum Francorum regem, & Theodoricum Go-
 thum. Guisernum Normannum, Raymirum Ar-
 ragonensem. Sed & qui hodie regnant & impe-
 rant reges, pauci admodum ex legitimis matri-
 bus nati sunt, tam leuis habentur penes eos ma-
 trimonij iura, vt pro libito desponsatas, iustas,
 verasq; vxores repudient, mutant atq; permu-
 tent, similiter & filios filiasq; tot nuptijs et spon-
 salitijs copulant & recopulant, vt nescire cogamur,
 vbi verum cohæreat illorum matrimoniū.
 Exempla huius plura suppetunt, sed pauca quæ a
 proximis annis sese offerunt, pro omnibus satisfac-
 iunt: Nonne Ladislaus Polonus accepta in vxore
 Beatrice, cuius nutu Hungariæ regnum obui-
 nit, tandem repudiata illa superinduxit aliã ex
 Gallijs pellicẽ? Nonne Carolus octauus rex Frã-
 corū repudiata Margareta Maximiliani Cæsa-
 ris filia, illius sponsam rapuit & vxorem sibi co-
 pulauit? quam eandem postea Lodouicus duode-
 cimus repudiata sua sibi consimili thoro coniun-
 xit, consentientibus istis & adiutãtibus regni epi-
 scopis & pontificibus, quibus visum est pluris fa-
 cienda iura acquirenda Britãniæ, quam iura ob-
 seruandi legitimi matrimonij: & hodie adhuc ne-
 scio cui regi persuasum audio, vt liceat sibi iam
 plus viginti annorum vxorẽ dimittere & nubere
 pellici? Sed ad meretrices reuertendum est, harū at-
 tes qui nosse velit, videlicet quo ritu suam prosti-
 tuant pudicitã, qua oculorum lasciuia, quo nutu
 faciei, quo corporis gestu, quis sermonū blanditijs

DE ARTE MÈRETRICIA

quis impudicis contrectationibus, quo exteriorè
 habitu ac fuce sollicitè corruptores, ceterasq; me-
 retriciæ artis vafricias, illices, laqueos, stratage-
 mata, apud comœdiarum poetas hæc requirat.
 Qui autem scire cupit, quo ritu, quo delinimento:
 quo contuitu, quo affatu, quibus basijs, quibus
 suauis: quibus contactibus: quibus oppressuuncu-
 lis, quibus affrictionibus quibus luctis, quo accu-
 bitu, quo cōstrictu, quibus motibus, quo impulsu,
 quo exceptu, quo recessu, qua Veneris protelatio-
 ne, qua reciprocatione, qua instauratione meretri-
 cius ludus sit explendus, in medicorum velumini-
 bus traditum inueniet. Scripserunt præterea libros
 de meretricibus Antiphanes, Aristophanes, Ap-
 pollodorus, Calistratus, particulatim vero Laidis
 meretricis laudes scripsit Cephalus rhetor, atque
 Naidis meretricis laudes conscripsit Alcidas.
 Scripserūt præterea de fornicarijs amoribus,
 Græci quam Latini, Callimachus, Philotes, A-
 nacreontes, Orpheus, Alceon, Pindarus, Sappho,
 Tibullus, Catullus, Propertius, Vergilius, Iuue-
 nalis, Martialis, Cornelius Gallus, & multi alij
 non tam poetarum quam lenonum officio fun-
 ctis: sed hos omnes vincit Ovidius in epistolis he-
 roicis, & ad Corrynnam dictatis, maxime vero
 de arte amandi, quem verius de arte meretrican-
 di aut lenocinandi intitulasset, ob quorum edi-
 tionem q̄ iuuentutem impudicis documentis cor-
 rupisset, ab Octauiano Augusto in meritum exi-
 lium ad Getas vsque relegatus est: ipse etiam Ar-
 chiloachus Lacedæmonius olim omnes amorum li-
 bros iussit excremari, & tamen hæc ars hodie ad
 huc a nobis legitur, & ludimagistri hanc suis
 prælegunt discipulis, & editis in eam scelestissi-

DE ARTE MERETRICIA.

nis commentarijs exponunt, quin & vidi ego
 nuper atq; legi sub titulo Corrosanz Italica lin-
 gua editum, ac Venetijs typis excusum de arte
 meretricia dialogum, vtriusque Veneris omni-
 um flagitiosissimum, dignissimum qui ipse cum
 autore suo ardeat. Prætereo hic & consulto qui-
 dem Cinedum & Pediconum detestandam libi-
 dinem referre, & si illam magnus probet Aristo-
 teles, ac Nero imperator publico thoro honesta-
 uit, quo tempore Paulus Apostolus scribens ad
 Romanos indignationem omnipotentis dei illis
 indicit: Puet enim super eos dominus laqueos vt
 non effugiant, ignis & sulphur & spiritus procel-
 larum pars calicis eorum. In hos iubet impera-
 tor insurgere leges & armati iura, & exquisitis
 pœnis vltore gladio pœnam irrogari capitalem:
 sed hodie igne excremantur: quam Moses in le-
 gibus suis crudelibus supplicijs extirpandam cen-
 suit, & Plato a sua republica expellit, & in le-
 gibus damnat. Antiqui etiam Romani hanc
 (teste Valerio & alijs) seuerissime punierunt.
 Exempla huius fuerunt, Q Flaminius atque tri-
 bunus ille a Cælio occisus, sed nos honestis auri-
 bus parentes ab hac monstrosa libidine & bru-
 tali spurcitia ad meretrices redeamus. Siqui-
 dem omnibus hæc libido infesta est, & non est
 qui ignem illius aliquando non senserit, sed ali-
 ter vruntur scemina, aliter viri, aliter adolescen-
 tes, aliter senes, aliter plebei, aliter proceres, ali-
 ter pauperes, aliter diuites, quodq; mirabilius est
 pro nationum & terrarum varietate, aliter Itali,
 aliter Hispani, aliter Galli, aliter Germani. Ita li-
 bidinis incendio pro cuiusq; sexus, ætatis, dignita-
 tis, fortunæ atq; nationis differentia sibi varios

DE ARTE MERETRICIA

Infantiendi rirus deligente; virotum amor arden-
 rior sed fœminarum partinacior, amor iuuenum
 lasciuus est, & senum ridiculus, placere studet pau-
 per obsego, diues muneribus, plebei conuiujs, pro-
 ceres pompa et ludis: adoritur pathicam ingenio
 sus Italus dissimulato ardore quadam adornata
 lasciuia, illamq; editis laudat carminibus, omni-
 busq; præferens extollit: si potiatur zelotypus il-
 lam perpetuo recludit, ac veluti captiuam ob-
 seruat: si amore frustratus de recuperanda pathi-
 ca desperauerit, ad maledicta cõuertus illam infi-
 nitis conuiujs detestatur. Præceptus Hispanus ardo-
 ris impatiens, furibūdus irrequieta lasciuia irruit,
 miserabilibusq; lamentis incendiū suū deplorans
 pathicam inuocat & adorat: si potitus fuerit, tan-
 dem aut zelotypus perimit, aut satiatus ad mer-
 eedem prostituit: si frui desperare cogatur se ipsum
 excruciat & mori destinat: Lasciuus Gallus ob-
 sequio mititur, canibus & iocis pathicam oble-
 ctat: si capitur zelotypia mœstus luget, si frustra-
 tus lacessit cotumelijs, vidictam minatur vimq;
 intētat: si potitus fuerit tandem negligit et aliam
 vrit Frigidus Germanus lente inardescit, accen-
 sus arte instat & donis prouocat, zelotypus libe-
 ralitatem continet, frustratus contemnit, potitus
 refrigerescit. Fingit sese amare Gallus, ardorē dissi-
 mulat Germanus, amatum sese sibi persuadet Hi-
 spanus: amare nescit absque zelotypia Italus, a-
 mat iucundam licet deformē Gallus, præfert pul-
 chram licet inertem Hispanus: mauult timidulā
 Italus, cupit audientiorē Germanus: fit e sapien-
 te stultus pertinaciter amando gallus: rebus omni-
 bus amando profusus e stulto tandem, sed sero, fit
 sapiens Germanus: ob placendi amatae delide.

DE ARTE MERETRICIA

rium magna aggreditur hispanus: vt amata frua-
 tur, maxima quæq; contemnit Italus. Quin huius
 modi amorum libidinumq; passionibus irretiti et-
 tiam maximi viri multa præclara facinora sæpis-
 sime negligunt, & post terga relinquunt, cuius-
 modi quondam in Ponto Mithridates, in Capua
 Hannibal, in Alexandria Cæsar, in Græcia De-
 metrius, in Aegypto Antonius: cessat olim ab o-
 pere Hercules propter Iolën, Achilles pugnam de-
 trectat propter Briseiden, moratur Circe Vlyssê,
 moritur in carcere Claudius propter Virginiam,
 retinetur Cæsar per Cleopatram, eademq; exitio
 fuit Antonio, produnt sacræ literæ propter forni-
 cationem filiorum Seth cum siliabus Cain prope
 vniuersum hamanum genus diluuiò extinctum,
 propter fornicationis impetum deletæ sunt Sichê
 & domus Emor, & pene tota tribus Benjamin:
 populus Israel propter fornicationem externa-
 rum sceminarum, quoties percussus est & in serui-
 tutem datus: iamq; propter vnius David regis
 adulterium, quanta strages peste, fame, & gladio
 facta est: propter fornicarios amores, scemina-
 rumq; raptus Thebani, Phocenses, Circei expu-
 gnati atq; deleti sunt, ipsumque (vt diximus) Pe-
 loponnesiacum bellum a Pericle susceptum est,
 ac decennali bello expugnatum illum, maximo
 totius Græciæ atque Asiæ detrimento. Similes ob
 causas Tarquinius, Claudius, Dionysius, Hanni-
 bal, Ptolomæus, M. Antonius, Theodoricus Go-
 thus, Rodoaldus Lōgobardus, Childericus Fran-
 cus, Aduincelaus Bohemus, atq; Manfrodus Ne-
 opolitani mortem & patriæ ruinam passi sunt,
 propter Canan Iuliam Tingitanæ prouinciæ præ-
 secti filiam, per Rhodericum regem stupratam,

DE LENONIA

pulsis Gothis Sarraceni omnem Hispaniam occu-
parunt. Henricus secundus Anglorum rex ob-
supratam nurum suam Philippi Francorum re-
gis sororem, a filio suo regno pulsus est. Propter vi-
rorum fornicationes indignatae uxores Clitemne-
stra, Olympia, Laodicea, Beronica, Frigiobunda
& Blancha ambae Francorum reginae, et Ioanna
Neopolitana, & pleraeque aliae maritos occiderunt
eadem causa Madeam, Prognen, Ariadnen, Al-
theam, Heristillam materno amore in odium ver-
so, in crudelem filiorum caedem adegit: & posteris
temporibus multae adhuc mulieres maritorum stu-
pra in natos filios vindicarunt: Atque ex mitissimis
matribus crudelissime Medea & furibunda Al-
thea & impieta Heristilla factae sunt.

De lenonia. Cap. LXIII.

Verum quia lenonum & lenarum sua su-
perbia, & opera committunt meretrices &
scortatores, ut plurimum scelera sua, i-
psam lenociniorum artem prosequamur:
Nam sicut meretricatio ars est prostituendae pro-
priae pudicitiae, sic lenocinium ars est oppugnan-
dae & prostituendae pudicitiae alienae, quae tanto gra-
uior est meretricia, quanto sceleratior, tan-
to potentior, quanto ipsa est plurimum artium sarel-
litio constipata, tanto autem perniciosior, quanto
ipsa plures caeterarum artium ac scientiarum di-
sciplinas amplectitur, quas aranearum instar irre-
pens quicquid in singulis artibus & disciplinis
viam est veneni, id totum e singulis haurit, inde
sua tela contextens: non quidem quales araneae telae
quae dimissis auibus non nisi mulcas capiunt, nec etiam
cuiusmodi illa venatorum ingenia retia, quae grandio-
res beluas retinent, pusillas astutioresque bestiolas

DE LENONIA

elabi sinunt: sed vincula necit tam fortia, tam-
 que solida, vt nulla puella, nulla mulier, tam sit
 simplex siue prudens, tam constans siue pertinax
 tam verecunda seu timidula, tam potens siue pu-
 silla, si semel aures præbeat lenæ, non illico capia-
 rur & hæreat: Astutia vero ea est, quam nulla vin-
 cit muliebris prudentia, a quarum tendiculis nul-
 la puella, nulla matrona, nulla vidua, nulla vesta-
 les euadat indemnis. Cuius inermis militia pluri-
 um mulierum pudicitiam prostermit, quam vllus
 vnquam quantumcunq; maximus exercitus: Il-
 lius technæ, fraudes, doli, versutiæ, astus, eiusmo-
 di que tradere nullus stylus sufficiat, nullum aqua-
 re possit ingenium: cunq; hæc ars plurimos vtrius-
 que sexus habeat professores, tamen paucos ad-
 modum consummatos dedit magistros: nec mi-
 rum, nam licet tot sint lenociniorum genera, quot
 artium & disciplinarum, idcirco absq; omnium
 cognitione perfici non potest: Oportet ergo perfe-
 ctum & consummatum lenonem lenamve omni-
 scium esse, nec ad vnam solam disciplinam, velut
 ad Arcticam stellam tantum respicere, sed oës am-
 plecti, eam artem professus, cui cætera omnes di-
 sciplinæ seruiunt & famulantur: est enim certa q̄-
 dam omnium scientiarum seruitus lenocinio fa-
 mulantium: Nam huic in primis grammatica
 scribendi & loquendi disciplina amatorias largi-
 tur epistolas, illasque effictis amatorijs salutati-
 unculis, precatiunculis, lamentatiunculis, allec-
 tiunculis dictare docet: quarum exempla plæra-
 que ex recentioribus Aeneas Syluius, & Iacobus
 Cauiceus & plæriq; alij reliquerant: Verum est
 alia quædam grammaticæ ratio, de modo occul-
 tescribendi, ceude Archimede Siracusano le-

DE LENONIA

gimus apud Aulum Gellium, de quo artificio ante paucos annos scripsit Trithemius abbas Spanheimensis duo ingeniosa volumina, quorum unum nuncupauit polygraphia, alterum steganographia: In quo posteriore tam securos secretosque ad quantumcunque etiam distantiam explicandi animum ritus modosque tradidit, quibus nec Iunonis omniscia zelotypia, nec Danae arctissima custodia queat resistere, nec quae omnia peruidens ceteroculi Argi vigilantia queat explorare, Ars profecto non tam necessaria regibus quam lenonibus & amantibus omnibus commodissima. Succedit huic proxime poesis quae suis lasciuis rhythmis atque fabulis ac amatorijs bucolicis, epigrammatibus, epistolis, & praecipue iunculis, comcedijs, atque ex penitissimis Veneris armorijs deproptis lasciuis carminibus, lenocinio sancta pudicitiam omnem subuertit, ac a adolescentiae bonam indolem moresque corrumpit. Vnde poetae inter lenones principatum fere obrinuerunt, e quorum numero apud priscos peritiores extitere illi, quos superius in arte meretricia nuncupauimus Callimachus, Philetas, Anacreontes, Orpheus, Pindarus, Alceon, Sappho, Tibullus, Catullus, Propertius, Vergilius, Ouidius, Iuuenalis, Marcialis. Et hodie sunt adhuc poetae qui pestilentissima carmina scribunt: Post istos vero non infimum inter lenones locum, sibi vendicant rhetores, fraudulentarum blanditiarum, & persuasionum artifices, illaque lenarum felicissima cui propitia est dea Suadela: Superiorem tamen istis locum possident historici illi praecipue qui amatorias illas historias contulerunt, Lancestoti, Triamij, Euralis, Pelegrini, Callisti & similibus, in quibus fornicationi &

DE LENONIA

adulterijs a teneris annis puellæ instituuntur & affuescunt: necq; vero machina quævis, ad oppugnandum, cum matronarum pudicitiam, tū yginum ac viduarum castimoniam, validior quam lectio lascivæ historiæ: nulla tam bonæ indolis scœmina, quæ hac ipsa non corrumpatur: mirumque putarim si aliqua reperiatut aut mulier aut puella tam exactæ castitatis siue pudicitie: quæ ex eiusmodi lectionibus & historijs peregrina libidine non sæpe ad furorem vsq; accendatur. Atque tamen quæ in his libris plurimum edocta puella est, quæq; horum facere scit dicteria, & ex horû disciplina cum procis in multas horas facundecōfabulari, hæc demum est probe aulica: Per multi autem historici lenones extitere quorum nomina obscura sunt, multi etiam inter præclaros scriptores istis operam navarunt, cuiusmodi ex recentioribus, Aeneas Sylvius, Dantes, Petrarca, Boccarius, Pontanus, Baptista de Caposragoso, & alter Buptista de Albertis Florentinus, item Petrus Hædus, & Petrus Bembus, Iacobus Caviceus, et Iacobus Calandrus Mantuanus, & multi alij, inter quos tamen Ioannes Bocatius superatis omnibus, lenonum palmam sibi lucratus est, in ijs maxime libris quos centum novellarum intitulavit cuius exempla & traditiones nihil aliud sunt quàm callidissima lenociniorum stratagemata. Iam vero quando honestatis ac religionis verecunda timidulaq; scœmina expugnanda est, quantum tunc dialecticæ argutie lenocinijs adiumenti præstant ipsa apud Ovidium Mirrhæ fabula palam facit: Proinde nunc ex mathematicis disciplinis arithmetici ludi lenocinijs commodi sunt, & musica ipsa non minima lenociniorum clientula est, quæ

DE LENONIA.

vocis gratia & pestilentibus cantionibus instru-
 mentorumque voluptarijs modulis libidinis incē-
 tiua in omnem lasciuam & corruptionem ani-
 mum emolliit, mores subuertit, luxuriæ concupiscē-
 tiam affectusque validissime incutit: Cui accedit
 chorearum & saltationum commoditas, vbi cum
 pathicis libere loqui licet, & palpitare, oscula, ba-
 sia, & suauia figere, & impudicis manibus quam
 velis contrectare, & non raro ad latebras confu-
 gere: Nec deest a lenocinijs geometricus archite-
 ctus, qui scansili machinula per impluuium vel
 fenestram sub noctu congregiatur amata: quique
 ad adulteratis clauibus similibusque, ceu quale Deda-
 lus fabricauit Pasiphæ ingenijs adulteris obse-
 quatur. Iamque etiam in picturis legunt quæ literas
 nesciunt mulieres, plusque ex illis intelligunt quæ
 aliæ ex literis conspiciunt, dum intra cubilia nus-
 quam non videant, quod cum scelere & flagitio
 æmulentur, nec minus per oculos atque per aures
 animus corrumpitur, tam enim hi ad animū pe-
 netrant, atque illæ: nec minus lasciuis imaginibus,
 quam rerum præsentia homines ad libidinem in-
 uitantur: cuius rei argumenta sunt Venus Gnidia
 Praxitelis opera in templo suprata, eiusdemque ar-
 tificis Cupido abs Alchida Rodio adolescēte cor-
 rupta: & quæ refertur ab Eliano Fortunæ statua,
 abs Atheniensi iuvene tam ardentem adamata,
 vt cum emere prohiberetur, apud eandem expi-
 rescentem ad libidinem incensum, cum vidisset
 tabulam, in qua depictum fuerat, quomodo Iupi-
 ter per aureum impluuium corruerit Danaen, i-
 deoque non immerito Aristoteles poenam Publi-
 cam statuit pictoribus, qui talia proponunt oculis

DE LENONIA.

multitudinis quibus libido inflammetur: neque vero sine causa dicit Sapiens picturae & statuariae artes inuentas esse in tentationem animae hominum, & in decipulam insipientium & corruptionem vitae. Occurrunt nunc astrologi, chiromantes, geomantes, somniatores, ominatores, aruspices, augures, reliquosque diuinatorum populus, qui omnes lenonum officio fungentes, suis fallacijs ac versipellis astutiae fraudibus spondent illicitos amores, conciliantque non raro, scelestissimas conglutinant nuptias, nimis raro bene pactas dirimunt in adulteria. Ab his lenonibus non modo mulieres, sed quod pudendum est viri etiam amorum & coniugiorum suorum auspicia petunt, & spem potiundae pathicae puellae capiunt, & pro illorum non tam stulto quam impio hortatu, sese connubijs iungunt vel eximunt. Caeterum etiam ad tam insanam creditatem plerique inducti sunt, vt putent astrologiacis imaginibus & horarum obseruationibus amorem cogi posse, sicut de istis Theocritus, Vergilius, Catullus, Ouidius, Horatius, Lucanus, & multi alij nugaces poetae cecinerunt, atque ipsi astrologi poetis non minus mendaces autores, in suis electionum libris stantis canonibus tradiderunt, quo vno profecto lenociniorum obsequio astrologi omnes & diuinatores non minimum faciunt quaestum: quibus in adiutorium proxime sese offert magia,

Quae se carminibus promittit soluere mentes,

Quas velit, aut alijs duras immittere curas

De qua etiam apud Lucanum:

Carmine Thessalidum dura in praecordia fluxit

Non satis adductus amor.

Et apud Horatium Canidia, apud Apuleium

DE LENONIA.

Pamphilæ maleficæ suos amatores astringunt, & in Callisti tragica comœdia Cœlestina lena Melibœam puellam accendit. Accedunt ijs etiam veneficia, & philtrea, amatoriam pocula, sed admodum periculosa, ut pro amore nonnunquam mortem aut grauem aliquem morbum inducant. Horum haultu mortuus est Lucullus & Lucretius, sed dilucidis interuallis sensum mentemque amittit.

Legimus etiam mulierem quandam, quæ amatorio poculo hominem occiderat, ab Areopagitis absolutam, quia amoris causa hoc commiserat: sed nulla lenocinijs accommodatior ars quam medicina, quæ concupitam Venerem a qua uis parturientia puella facile obtinet, dum pollicetur refectum hymenæo amissam uirginitatem restituere, papillas ne excrescant cohibere, uterum prohibere, sterilitatis venena in longam securamque libidinem ministrans, aut quassata spina conceptum semen erigere docens, ut canit Lucretius.

Idque sui causa consuerunt scorta moueri,

Ne complerentur crebro, grauidaque iacerent.

Et simul ipsa uiris Venus, ut concinnior esset

Quo uno medicorum beneficio iam multæ matronæ simul & puellæ aulicæ etiam domine secures futuunt: faciunt ad hanc rem etiam uetularum incrustationes, & reliqui meretricantium mulierum fuci, qui apud medicos in libris de decoratione passim traduntur docenturque, quibus noxias meretricum merces uendibiliore reddant, quæ idcirco sacræ literæ uocant unguenta meretricia, & cum istis alia permulta pharmaca libidinum incentiua, cuiusmodi ope gloriatur OVIDIUS ad nouenarium numerum se incendisse, & Theophrastus scriptam reliquit plantam

DE LENONIA

Quandam ad septuagesimum coitum vires exten-
 dentem. Iam vero nullum lenocinium oportuni,
 tempestiuumque magis quam quod medicinae prae-
 textu peragitur, nullae siquidem domus tam clau-
 sae, nulla monasteria tam reclusa, nulli carceres rã-
 custoditi, quæ non admittant, quæue excludant
 lenonem medicum: e quibus (teste Plinio) etiam in
 principum domibus adulteria perpetrata sunt, ut
 Eudemi in Livia Drusi, et Vectij Valentij in Mes-
 salina Claudij: & ne quis philosophos lenocinio in-
 utiles putet ipse Cyrenaicorum magister prohibet
 Aristippus, cui cum esset apud Thaidem nobile
 scortum frequens cum alijs rivalibus consuetudo,
 gloriabatur quod ipse haberet Thaidem, quum alij
 a Thaide haberentur, quumque illi sua bona perde-
 rent, ipse gratis luxuriaretur. Sic meretrix philoso-
 phum illum habuit pro lenone, cuius exemplo &
 autoritate omnem iuventutem ad se traheret: nec
 satis fuit Aristippo sese meretrici lenonem exhibe-
 re, sed etiam docere publice libidinescepit, illa scy-
 de lupanari in scholas transtulit. Reliquum nunc
 & mechanicæ artes per plures lenociniorum vi-
 cem obrinent, inter quas phrygia artificia, nendi,
 texendi, suædi, cæteraque muliebria exercitia prin-
 cipatum tenent: quorum prætextu lenæ dum linu-
 filum, vitras, tiaras, corollia, cestes, loculos, chiro-
 thecas circumferunt, ex iuuenulis olim meretrici-
 bus iam vetulæ mercatrices effectæ, pathicas pu-
 ellas ijs rebus facile allectant, & colloquendi oportu-
 nitatem capiunt, quibus tum adsunt subsidio lo-
 trices, quibus permillum est domos libere ingre-
 di, & filias ancillulasque absentibus matribus ad
 lineam abducere: adsunt etiam mendicæ quæ ele-
 emosynarum pietate obseruant ianuas, deferunt

DE LENONIA

referuntque plena lenociniorum & nuntia & literas:
 Et ferunt ad nuptiam dona quæ mittit adulter.
 Proinde etiam & virilia nobilium exercitia leno-
 cinij accõmoda sunt, vt equitia, quæ torneamenta
 vulgo vocant, ludique militares, quorum astu Romu-
 lus olim rapuit Sabinas. Iamque etiam venatio, o-
 quoties in sylvarum latebris nobiliũ potentumque
 adulteria conciliauit. Lusit hoc perpulchre Vergi-
 lius in Aenea & Didone a venandi oportunitate
 delapsu comitum, occasione capta ipse etiam lu-
 piter vsus est lenonibus pastoribus. Proinde & nau-
 tæ quid conferant lenocinij ipsæ Venetiæ restabu-
 tur, quin etiã lautæ coquinarum epulæ, opiparaque
 conuiuia lenociniorum vicem tenent, vt eleganter in
 suis Aeneadibus expressit Vergilius:
 Postquæ prima quies epulis mensaque remota,
 Crateres magnos statuunt & vina coronant:
 Hic regina grauem gemmis auroque poposcit
 Impleuitque mero pateram, celebrate fauētes
 Dixit, & immensum laticum libauit honorem,
 Primaque libato summo tenus attigit ore,
 Tũ Bicia dedit increpitans, ille impiger hausit
 Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
 Post alij proceres Tyrij, Troesque sequuntur,
 Necnon & vano noctem sermone trahebat
 Infelix Dido longumque bibebat amorem.
 Sunt adhuc quæ prætereo permulta lenociniorum
 artificia, sed hæc omnia vincit aurum, quo si alibi
 miste nobis (vt pollicentur) satisfacere possent, i-
 psi profecto lenonum futuri sunt omnium inuictis-
 simi, potētissimum enim lenocinium in auro atque
 pecunia est,
 Scilicet vxorem cum dote fidemque & amicos
 Et genus & formam regina pecunia donat.

DE LENONIA.

Auro placatur zelotypus maritus, auro molliuntur inexorabilis rivalis, auro accuratissimi vincuntur custodes, auro quæq; ianua pãditur, auro omnis thalamus conscenditur, auro vectes & saxa, & insolubilia matrimonij vincula franguntur. Quid mirum q; auro virgines, puellæ, matronæ, viduæ, vestales veneunt, si auro Christus ipse venditur. Denique hac lenociniorum duce, plurimi ab infima sorte ad summum prope nobilitatis gradum conscenderunt: Prostituit hic uxorem, factus est senator; prostituit ille filiam, creatus est comes; hic aliam quamuis matronam in adulteri principis sollicitavit amplexum, mox amplo stipendio dignus fit regius cubicularius: Alij ob despõsata regia scorta spectabiles facti sunt, publicisq; muneribus præfecti, eisdem artibus abs cardinalibus et pontificibus multi multa perpinguia venantur bene scia, nec est via vlla compendiosior. Quantum autem lenocinijs ipsis conducatur religio, ipsa Paulinæ castissimæ inflexibilisque matronæ historia ab Egesippo descripta testatur, quam Isis sacerdos cuidam equestri ordinis adolescẽti pro Anube deo prostituerunt: quid etiam in istis possit auricularis nostra cõfessio, ipsa tripartita indicat historia: nec desunt mihi, si referre velim cognita recentia exempla: habent enim sacerdotes, monachi, fraterculi, moniales, & quas vocant sorores, specialem lenociniorum prærogatiuam, quæ illis religionis prætextu liberum sit quocunque peruolare, & quibuscunque quantum & quotieslibet sub specie visitationis, & consolationis, aut confessionis, secreto sine testibus loqui, tam pie personata sunt illorum Lenocinia: & sunt ex illis quibus pecuniam tetigisse piaculum

DE LENONIA

est, & nihil illos mouent verba Pauli dicentis: Bonum est mulierem non tangere, quas illi non raro impudicis contrectant manibus, & clanculum cōfluunt ad lupanaria, stuprant sacras virgines, viciant viduas; & hospitem suorum adulterantes vxores, nonnunquam etiam quod ego scio & vidi Illiaci prædonis instar abducunt, & Platonica lege compopularibus suis communes prostituant: & quarum animas lucrari debent deo, illarum corpora sacrificant diabolo: aliaq; his multo scelestiora, & quæ nephas est eloqui insana libidine perpetrant, interim castitatis voto abunde satisfaciunt, si libidinem, si luxuriam, si fornicationem, si adulteria, si incestum uerbis acerrime incessent de testenturq; & de virtute locuti clunes agitent. Sed & flagitiosissimi lenones, scelestissimæq; lenæ sæpe sub illis religionum pellibus delitescunt: Tales habent aulicæ dominæ plerumq; sacrorum suorum mystas, & aulicarum nuptiarum scortationūq; consultores: Iam vero etiam lenocinijs militant leges atq; canones, cum in potentum fauorem promittunt: sacerdotesq; sublati honestis nuptijs turpiter scortari compellunt, malueruntque illi legislatores sacerdotes suos cum infamia habere concubinas, q̄ cum honesta fama vxores, forte quia ex concubinis proventus illis est amplior. De quo legimus gloriatum in conuiuio quendam episcopū, habere se vndecim millia sacerdotum concubinariorum, qui in singulos annos illi aureum pendunt. Extabat olim Romæ in templo Veneris duabus tabulis exculptum senatusconsultum, & lex futuaria scortatoribus & lenonibus admodum fauorabilis, quam apud Petrum Crinitum in hæc uer-

DE LENONIA

ba latam legimus: In prima tabula continebantur iura visendi, consecrandi, susurrandi, gestiūdi, subtrudendi, salutandi, confabulandi, precandi, perpetuo interdū furuarijs permissa ex me sunt: ex æde, foramine, horro, postico, inpluuiō, cuncta hæc commoda nemo hominū prohibentō: fidem, consilia feruntō, seruantiō, auxiliū operamue dantō: In altera tabula erat, sub noctū vota tractantō, percussa iuramentā, lamenta admiscētō, sollicitatō, verecundiam timoremq; amouentō: tristitiā supprimuntō, tempori locouē obsecundantō, occasioni ne vnq; ceduntō, internuntias epistolas succūduntō: ijs. spem, voluntatem, expectationem, necessitatem, misericordiam adlectantō, inferuntō: fraude, vi, dolo, ostentatione attemperate vtūtō: prudentiam, fatuitatem habentō, tenentō, gestantō: ex pathica quicq; sempiternę quasi stipem & piagnus capiuntō: eius permissu aduehuntō, nouam quaruntō, astu pompaue grandianimem nobilem insectantō: notas coniecturas tacitus nouantō.

Erat etiam Lycurgo lata lex, si quis ætate prouectior, ac nuptijs intempestiuor puellulam primæ pubis duxisset, huic integrum esset ex adolescentibus aliquem diligere, qui Venere potentior præcurrens feracem vterum generoso semine impleteret, modo ipsum quod natum esset mariti assignetur. Erat & Solonis lex quæ similiter permittebat vxoribus, si mariti in rem Veneream ignauiores essent, ex necessarijs unum aliquē sibi despiciere, quicum colluctarentur, nec idcirco alienum dicitur quod nasceretur: Mitto quot sunt & cognoscuntur mulieres in hunc diem etiam ex nobilioribus, quæ quotannis externo semine grauidanates filios maritis supponunt, rursusque post partum rede

DE LENONIA

unt ad alternam adulterorum satietatem, ne quiores M. Agrippæ Iulia, quæ nisi plena nauis vectorem non recipiebat: Atque surrexit his temporibus ex theologorum schola inuictus hæreticus, qui has Lycurgi & Solonis leges assereret licere etiam in ecclesia, Martinus Lutherus: quod vos ideo scire volo ne putetis non etiam theologos esse lenones: Ipsa siquidem sacra bibliorum eloquia (si fas est dicere) lenociniorum stratagemata habent, ut in locu Ruth, & in Ionadab, quem vocat scriptura virum prudentem, atque in Achitophel potentis consiliario manifestum est. Quin & Abraham cum esset illi vxor Sara pulchra & iuuenis & peregrina ratur apud Aegyptios, ait illi: Noui quod pulchra sis mulier, & cum viderint te Aegyptij, dicent: vxor illius est, & interficient me, & te reseruabunt: dic ergo obsecro quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, & viuet anima mea ob gratiam tuam, & ita tandem sublata est Sara in domum Pharaonis, & Abraham bene vsi sunt propter illam: Eodem stratagemate apud regem Palaestinarum Abimelech vsus est, vtriusque regibus sed diuersis temporibus coniugem suam ad concubitum vsque permittens: fecit idem Abraham filius Isaac, atque ita etiam sanctorum exemplis, ars lenociniorum illustrata est: Proinde a dijs, abs heroibus, a legislatoribus, a philosophis, a sapientissimis viris & theologis, a principibus, ipsisque religionis capitibus culta & cohonestata: Lenones fuerunt Pan deus atque Mercurius, ipseque puer Cupido: leno fuit heros ille Vlysses, leno fuit legislator Lycurgus, & sapiens ille Solon, qui primus lupanaria edificauit, & meretriculas iuuentuti prostituit. Sed & re

DE LENONIA

sentioribus temporibus Sixtus pontifex maxi-
 mus Romæ nobile admodum lupanar extruxit:
 leno fuit imperator ille Heliogabalus, qui domi
 suæ meretricum cohortes aluit, amicisq; & seruis
 exhibuit: Iam vero etiam reginarum careraruq;
 principum & dominarum nonnunquam id curæ
 est, atque regum matres nonnunquam filiorum
 suorum lenæ sunt: neq; præterea optimates magi-
 stratusq; id officij abhorrent, quippe lenones o-
 lim fuerunt Corinthij, Ephesij, Abideni, Cyprij,
 Babylonij, et multi alij magistratus, qui in ciuita-
 tibus suis lupanaria construunt fouetq;, nonnihil
 ex meretricio questu etiam aerario suo accumulã-
 tes emolumenti: quod quidem in Italia non rarũ
 est, vbi etiam Romana scorta in singulas hebdo-
 madas iulium pendunt pontifici, qui census an-
 nuus nonnunq; viginti millia ducatos excedit: a-
 deoque ecclesiæ procerum id munus est, vt vna
 cum ecclesiarum prouentibus etiam lenociniorũ
 numerent mercedem. Sic enim ego illo supputan-
 res aliquando audiui: habet (inquientes) ille duo
 beneficia, vnum curatum aut eorum viginti, alte-
 rum prioratum ducatorum quadraginta: & tres
 putanas in Bardello, quæ reddunt singulis hebdo-
 madibus iulios viginti. Iam vero nihilominus le-
 nones sunt episcopi illi & officiales, qui censum
 pro concubinato a sacerdotibus quotannis extor-
 quent, idq; tam palam, vt apud plebem ipsam in
 proverbium abierit illa eorum concubinaria ex-
 actio siue lenocinium, quo dicunt: habeat vel nõ
 habeat, aureũ soluet pro concubina, & habeat si
 velit. Sed in regno auariciæ nihil turpitudinis ad-
 scribitur, quod luctũ pariat. Mittitolerantię comẽ-
 tum, quo certa pecunia episcopis soluta, abientis

DE LENONIA

mariti uxor, præter adulteriũ (ut dicunt) offensam,
 alteri cohabitare permittitur: quæ omnia tam ma-
 nifesta sunt atq; frequentia, vt neicire cogamur,
 epis coporum ne impudentia, an plebis patientia
 hæctenus fuerit ineptior: vt tandẽ opus fuerit Ger-
 manix principibus, inter cætera nationis illius gra-
 uamina, hæc quoque deferre: ex quibus quæ hic si-
 lentio pre muntur, elicere poteritis. Eiusmodi itaq;
 patronos habet ars lenonia, quicq; tueantur artem
 meretriciam, cui in hunc vsq; diem prohdolor in
 Christiana republica locus est, & in ciuitatibus
 publica theatra, immunitates, & stipẽdia conces-
 sa sunt, vnica illa contra diuinas leges atq; ipsum
 dei verbum humana ratiuncula siue potius leno-
 nio comento militante, qua inquirunt, vt iuuen-
 tus egesto illic libidinis impetu, peiora conari des-
 stat. Tolle (aiũt) e republica meretrices, cũcta stu-
 pris, incestis, adulterijs permiscetur: nulla matro-
 na integra remanebit, nulla vidua pudicitia inco-
 lumis persistet, vix virgines ac vestales inuolatae
 serua buntur: hinc tandem impossibile esse conclu-
 dunt, reipublice tranquillitatem sine meretricibus
 posse consistere: sine quibus tamen populus Israel
 olim per tot secula continentissime durauit, sicut
 præcepit illis deus: non erit meretrix neque scorta-
 tor in filijs Israel: atq; præterea hæc spurcicies o-
 lim etiam sub religionis specie ecclesiam insiliit,
 ac Nicolaitarum heresim propagauit, qui ob ui-
 tandam zelotypiam vxores prostituebant, ac ue-
 luti Platonica lege cõmunes habendas docebãt.
 Quicunq; autem principes, iudices & magistra-
 tus lupanaria fouet, siue quouis modo permittit,
 etiam licet ipsi non scortentẽ, dicetur eis a dño qd
 ait Psalmista: Si videbas furem currebas cũ eo, et

DE MENDICITATE

rum adulteris portionem tuam ponebas: hæc fecisti & tacui, existimasti inique, quod ero tui similis, sed arguam te, & statuam contra faciē tuam.

De mendicite Caput LXV.

Pertinet ad rempublicam simul atque religionem, etiam pauperum & ægroantium rationem habere, ne quis delinquat propter paupertatem, & furetur, aut mendicando circumiens contagiosæ pestis calamitate ciues inficiat, aut fame pereat, in opprobrium humanitatis: quapropter pauperum xenodochia publico ære, insigni pietate, pluribus in locis instituta sunt, & priuatis diuitum elemosynis indies locupletata. Publice enim mendicare & circumire ciuitates, ab initio semper vbiq; gentium omnibus legibus prohibitum fuit: Nam in veteri lege Iudæis a Mose præceptum est, omnino egenus & mendicus nō sit inter vos. In lege etiam Romana de validis mendicantibus, arctè statuit Iustinianus imperator, vt si quis laborare potens elemosynis se immisceat captiuandus sit, & in seruitutem redigendus. In lege autem euangelica præcepit Christus quod superest dandū pauperibus, vt nullus mendicus neque egenus in plebe remaneat, sed fiat æqualitas, sicut scribit Paulus Corinthijs, inquiens: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, & fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multū habuit non abundauit, & qui modicum, non minorauit: Et ad Ephesios scribens ait: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem labore operando manibus quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Idem & Tessalonicensibus iubet laborare manibus, & operam dare vt

DE MENDICITATE.

abundent, tanquam decretum illis statuens, ut q
nolit opari non manducet, secus autem agentibus
communione fidelium præcipiens subrahē
dam: atq; in epistola ad Timotheum condemnat
eos qui mendicitatis quæstum arbitrantur pietate
rem. Ipsa etiam canonica pontificum decreta, so
lis illis pauperibus erogandas elemosynas decer
nunt, qui laborare non possunt, quoscunq; alios il
las accipientes, inter prædones, fures, latrones, &
sacrilegos connumerant: his itaq; autoribus doce
mur, non tam paupertati condolendum, q̄ men
dicitatem ipsam detestandam. Artes vero quas
pro explendo mendicitatis quæstu excogitant,
ab omnibus execrandæ sunt, dum malunt ante
templor; fores in humanæ naturæ iniuriã, & con
tra diuinam legem letale frigus, dentium stridores
vrentes æstus, ingentesq; cruciatus, ut vix mortē
ipsam excludant, spontaneè perpeti: q̄ in xenodo
chijs pauperum stipe contenti degere, & malis su
is mederi. Quodque magis execrandum est, inter
hæc malorum tormenta insuper blasphemii, male
dici, contumeliosi, remulenti, deierantes, nonnun
quam autem simulate orantes, sacra oia aut ne
gligentes, aut conteminentes, ne Ch̄m q̄dem vl
la veneratione colentes, ut spectantibus non Ch̄i
martyr; præ se ferant imaginem, sed infernalium
manium damnatorumq; reþsentent cruciatus.
Est aliud mendicātium scelestissimum genus mi
nime miserandum, con; videlicet, qui visco, fari
na, cruore, tabe, super incrustatis vulneribus & su
perinductis stigmatibus, sese totos vlcerosos can
cerososq; pingunt: alij alijs confictis morbis, va
rijs præstigijs, spectantibus se miserabiles mentiū
sunt. Sunt alij qui votorum & peregrinationū præ

DE MENDICITATE.

xtu prouincias obambulāt, laborem ex industria
 fugientes, otiosa paupertate ostiatim mendican-
 tes: atq; si interim ne cum regibus quidem vitā
 suam commutare velint, modo illis liberū est quo
 libet & velint vagari, quodcunq; collibitum est
 facere bello & pace, vbiq; tuti ab exactiōibus,
 a publicis oneribus, a seruitutibus, a censuris ciuī
 libus, vndique & vbiq; liberi, nec pro fraudibus
 dolis, imposturis, furtis, iniurijs in ius vocati, et ve-
 lut dijs sacri ab omnibus inoffensi: atq; tamē ex
 illorum ordine non minima nascitur perniciēs, in-
 gentiaq; prodeunt facinora, dum prætēxtu mendi-
 citatis ciuitatum & prouinciarum explorant se-
 creta, dū fraudibus & dolis exercitati hostiles de-
 ferunt referuntq; tabellas, ad oīm proditiōnū ge-
 nera instructi. Ab ijs nonnunq; incensæ vrbes, qd
 proximis annis ipsa Gallia atq; vrbs Triensis ex-
 perta est: nonnunquam ab ijs corruptæ aq;, infe-
 ctæ fruges, venenata pabula, & seminata pe-
 ste ingens hoīm strages facta est. His adnumeran-
 dæ sunt gētes illæ quas Cynganos vocant.

Quas aliena iuuant, propriis habitare molestum,
 Fastidit patrium non nisi nosse solum.
 Hi enim ex regione inter Aegyptum & Aethio-
 piam oriundi de genere Cus filij Cam filij Noe,
 adhuc vsque progenitoris maledictionem luunt,
 per vniuersum orbem vagantes, extra ciuita-
 tes in agris, in triuijs, tentoria erigentes, la-
 trocinjs, & furtis, deceptionibus, & permu-
 tationibus, atque ex chiromantica diuinatiōe ob-
 lectrātes homines, ijs fraudibus victum mendicāt.
 Volaterranus hos Vxios esse putat Persidis po-
 pulos secutus Scilarem, qui Constantinopolita-
 nam scripsit historiam. Hic enim dicit Michæ-

DE MENDICITATE.

Iem Traulum imperatorem ex vaticinio Vxi-
 rum adeptum fuisse imperium, quæ secta per Me-
 siam atq; Europam sparsa, passim omnibus fu-
 tura prædicebat. Polydorus Assyrios atq; Cilices
 affirmat. Iam vero hæc validæ mēdicatæ lues,
 non inter prophanos modo & extremæ seæcæ vilis-
 simos nebulones hospitatur, sed etiam in religio-
 nem, in monachorum & sacerdotum vsq; ordinē
 conscendit. Hinc ille fratrum monachorum, cæe-
 rorumq; quæstuariorum sectæ natæ sunt e quorū
 numero sunt, qui malefica religionis specie, diuo-
 rum (vt aiunt) reliquiis circumferentes, aut insidi-
 osa sanctitate pietatem præ se ferentes, cum mul-
 tis confictorum miraculorum appēdicibus, diuo-
 rum iras comminantes, indulgentias & dispen-
 sationes pollicentes, eleemosynarum præextu ve-
 nantur diuitias: atq; prouincias peragrantes, ab
 incautis rusticis, ac credulis mulierculis supersti-
 tiose attonitis, ouem, agnum, hædum, vitulum,
 porcum, pernas, vinum, oleum, butyrum, criticū,
 legumina, lac, caseos, oua, gallinas, lanam, linū,
 etiam pecunias corradentes, vniuersam regionē
 deprædantur, ac onusti optimis spolijs, domum re-
 deunt: vbi a suis magno omniū applausu accipi-
 untur collaudanturq; q; simplici plebi p̄ijsq; mu-
 lierculis tam religiose imposuerunt, putantq; per
 huiusmodi mendicitatis artes, insignesq; fraudū
 versutias, sese deo atq; sanctis gratissima offerre
 sacrificia, quoties ad istum modum onusti præda
 magno populi dispendio ac reipublicæ detrimen-
 to, sui famulitij satellites saginent otiosos, ipsa mi-
 sericordiæ opera quorum prætexu tanta donaria
 illis conferuntur penitus post habentes, negligentes,
 & contemptentes. Lulit olim istorum fabulā

DE MENDICITA.

Apuleius in suo asino de sacerdotibus deæ Syriæ
 Accedunt istis multæ admodum ex fratrum mē
 dicantium atq; beguardorum (vt vocant) nume
 ro, qui postergata professionum suarum sanctimo
 nia, quæstum cum pietate commutarunt, ac si nō
 in aliud religionem professi sint, q̄ vt sub pauper
 tatis titulo liceat illis impudenti mendicitate quo
 cunq; peruolare, & perfricata fronte, importuna
 hypocrisis vndiq; pecunias corradere, nullius que
 stus pudere, ac insigni sycophantia in choro, in fo
 ro, in templis, in scholis, in aulis, in pallarijs, in pu
 blicis & priuatis colloquijs, in confessionibus, in
 disputationibus, in cōcionibus, e subsellijs, e cathe
 dris, e pulpitis, e suggestis impudētia suæ arcibus,
 spargere in vulgus, indulgentiarum merces ven
 dere, sua benefacta emeriri, ceremonias: et a mer
 catoribus, vsurarijs, & a nobilibus prædonibus,
 male partorum prædam extorquere, & a crassis
 ciuibus, ac indocta plebecula, superstitionisq; ani
 culis emungere nūmos, ac serpentis exemplo stul
 tas mulierculas primum allicere, & per illas sibi
 aditum parare ad fallēdos viros, qui cum affecta
 ta vestium vilitate ostentant paupertatem, & vo
 ciferando prædicant spernendam pecuniam, fu
 giendam ambitionem, ipsi nihil magis curant, q̄
 vt plurimum pecuniæ possideant: atq; ob id cau
 se mare & aridam circumeunt, omnium domos
 & tabernas penetrāt, nec sacra nisi pro mercede
 ministrant, eleemosynasq; tyrannice tanq̄ tribu
 tum postulant, omnium negotijs se miscant, com
 pingunt matrimonia male cohærentia, interuert
 unt testamenta, cōponunt lites, reformant sacras
 virgines, sed omnia hæc non nisi suo compendio:
 hæc sunt artes fratricæ, quibus pleriq; illorum in

DE MENDICITATE.

tantam excreuerunt auctoritatem, ut timori sint
 ipsis pontificibus & monarchis, diuitiasque plu-
 mercatorum opes ac principum thesauros con-
 gesserint, & multis aureorum millibus mitras &
 capella mercati sint, summumque pontificatum
 ingentibus pecunijs ambierint: Tanta potest re-
 ligiosa illa mendicitas: Cumque ingentes posside-
 ant pecunias, plerique interim se veram pauperta-
 tem, & plusquam euangelicam perfectionem præ-
 stare ostentant, si hanc nudis digitis non contre-
 ctant, sed habeant suum ludam, qui illorum gerat
 oculos & rationes reddat: Interea dicere ausi si-
 cut Petrus & Ioannes, argentum & aurum non
 est mecum. Quod si hic non mentirentur, & fide-
 lis sit sermo illorum, haberent etiam ius dicendi:
 surge & ambula: & cum beato patre Francisco
 a pecunijs pariter & vitijs nudato imperaret cre-
 daturis & obedirent, aquam in vinum conuerteret,
 flumina siccis pedibus transirent, rabidos lupos
 mansuetos redderent, hirundinum garrum solo
 iussu compescerent, falconem veluti gallum exci-
 tatorem redderent, igni præciperet, & multa eius
 generis, quæ sanctus ille vir miracula fecit, pera-
 gerent: sed non faciunt hæc omnes, qui dicunt: do-
 mine, domine: & velut Stoicæ simiæ exterius dun-
 taxat Christi & Francisci insignia & vestes ge-
 runt, voluntatem autem et testamentum illorum
 non obseruant, Scripserunt contra istos quondam
 Richardus episcopus Armachanus, & Malleolus
 præpositus Tigurinus, & Ioannes episcopus Ca-
 motensis, & plerique alij commemorerunt: Quorum
 scripta tolerabiliora forent, si non adeo religio-
 sam hanc mendicitatem, sed illius abusum dun-
 taxat damnassent, verum de his modo satis sit, ut

DE OECONOMIA IN GENERE.

ad vltiora progrediamur.

De oeconomia in genere.

Caput LXVI.

SVb reipublicæ administratione continetur etiam oeconomia, quæ est domestica quædam reipublica, & non nisi monarchia quædam priuata: sed eius species plures sunt: Nam quædam regia, siue aulica: alia satrapica, siue castrælis: rursum alia publica, seu cõmunitatis, siue conuentualis, siue fodalitia: alia denique priuata, seu monastica: Hæc itaque docet quomodo vxor, filij, affines familia, serui regendi sunt: quomodo tuenda amplificandaque domus ac possessio, vnde sumptus corradendi: Præterea quicquid est astutiæ de prouentibus, moneta, portorij, vectigalibus, decimis, vsuris, scenoribus, monopolij, et quicquid est cõparandi lucri & vectigalis nouarum artium & inuentionum. Insuper quoque de fodalitij, scederibus, litibus, & bello, quæ omnia cum nec modum habeant nec regulam, idcirco anomala dicuntur. Quo circa oeconomia nec vere ars neque scientia dici potest, sed quædam ex hominum opinione, vsu, consuetudine, prudentia seu etiam astutia, constans domestica disciplina: ad quam sellularia opificia & artes mechanicæ omnes referuntur, quæ in lino, lana, ligno, ferro, ære, metallisque varijs consistunt: seruales quoque obsecundationes, tonforum, balneatorum, cauponum, & multiplices victus acquirendi, & rem priuatam amplificandi formæ, quæ nec ad præsidendi pertinent autoritatem, nec reipublicæ regimini vsque quæque conducunt, nihil diuinum, nihil liberale, nihil heroicum speculantes, quorum tantæ sunt, vt nume-

DE OECONOMIA IN GENERE

vari nequeant, & hæ omnes quidem ferules sunt: pleræque etiam sunt cognatis quibusdam vitijs infames, sicut aurigæ: nautæ, caupones loquacitatis vitio infames habentur, quia fabulis gaudent & rumores spargunt: similiter & tonsores & balneatores, & pastores: nam hos Midæ fabula, & Syllæ Athenas obsidentis historia: illos vero Bacti fabella infames fecerunt: Sic etiam cantores, & tibicines, & citharcedi homines mercenarij, qui in conuiujs in aliorum oblectamentum musica instrumenta sonant infames sunt: sed nautarum vita oim cum infelicissima, tum pessima, quorû habitatio instar carceris est, victus asperimus idè & immundissimus, indumenta spurca, & rerû omnium incommoditas, perpetuû exilium, semper vagi, profugi, nescij quietis, semper vëtorû rabie, incertis vndis iactati, æstus, frigoris, imbriû, fulgurum, famis, sitis, squaloris semper obnoxij: Accedunt ad hæc Scylæ, Charybdes, Syrtes, Simplegades, tot infesta maris pericula: præterea tempestates, quibus nihil est tristius & horribilius, & cum his omnibus pluribusque alijs malis continuum vitæ discrimen: cûque nautæ hominum omnium sint infelicissimi, sunt simul omnium mortalium scelestissimi. Sed inter tam multas mechanicas artes, mercatura, agricultura, militia, medicina, cauldica, potiores partes tenent, de quibus inferius per ordinem dicemus: Sed prius generalia œconomix fundamenta discutiamus.

De œconomia priuata.

Caput LXVII.

Priuatae œconomix vis tota in coniugio est, vnde Metellus Numidicus censor, cû populum Romanum ad matrimonia capessenda

DE OECONOMIA PRIVATA.

adhortaretur, Si sine vxore possemus Quirices esse
 (inquit) omnes, ea molestia careremus: sed quo-
 niam ita natura tradidit, vt nec cum illis satis cō-
 mode, nec sine illis vllō modo viui possit, salutē p-
 petuā potius quam breui voluptati consulendum
 est: hæc ita narrat Aulus Gellius, neq; enim sine
 vxore vlla domus aut res domestica stare & du-
 rare potest, nam sine vxore nec extendi progeni-
 es, nec vocari hæres, nec appellari hæreditas, nec
 esse propinqui, nec familia, nec paterfamilias di-
 ci potest: Qui vxorem non habet, domum non ha-
 bet, quia domum non figit: et si habet, moratur in
 ea vt peregrinus in diuersorio: qui vxorem non ha-
 bet, etiā si locupletissimus sit, nihil fere habet qd
 suum sit, quia non habet cui possit relinquere, nec
 cui confidere, omnia sua patent insidijs, furantur
 illum serui, defraudant socij, contemnunt vicini,
 negligunt amici, insidiantur propinqui, filios si q̄s
 habet extra coniugium, sunt sibi ignominia, neq;
 nomen familie, neq; auorum imagines, neq; opes
 suas verantibus legibus illis relinquere potest: ipse
 que simul ab omnibus publicis muneribus & ho-
 noribus legistatorum omnium consensu propul-
 sus est: neq; enim dignus est regere ciuitatem qui
 domum regere non didicit: nec gubernare repu-
 blicam, qui rem priuatam & familiarem nunq̄
 cognouit, quæ est illius verissimum exemplar &
 imago. Nouerant hoc Græci, qui cum Philip-
 pus Macedo dissidentes eos pacare studeret, et Le-
 ontinus Gorgias de Græcorum concordia librū
 recitasset in Olympiā, vtrunq; respicientes irrise-
 runt, q̄ alios concordare studerent, qui domi suæ
 nullam concordiam stabilire possent. Erant enim
 Philippo domi dissidentes filius & vxor, Gor-

DE OECONOMIA PRIVATA.

gia autem vxor & ancilla; quorum ergo præsumpta prudentia & autoritas domesticas rixas sedate non poterat, nec illos exteriores discordias sapienter posse componere putabant. Qui igitur civitati & reipublicæ præficitur, nisi seipsum & domum suam remque privatam regere sciat, is plane inauspicato præficitur. Denique hic vnicuius vitæ status est, in quo homo in diligēda vovre, educandis liberis, & regenda familia, tuendis rebus, gubernando domicilio, propaganda progenie, vitam omnium ducere potest felicissimam: in qua si quid cadat oneris & laboris (cadunt autē multa, neque vero vita vlla sua cruce caret) certe hoc vnicum illud onus leve & suave iugum est, quod in coniugio est, si modo tales sint coniuges, quos non avaritia, non fastus, non dolus, non fraus, non insana libido, sed deus ipse coniunxerit, ut relinquat homo patrem, & matrem, & filios, & fratres, & affines, & adhæreat vxorī suæ, cuius amor omnium aliorum dilectionem superare debet. Sic Hector videns excidendum Ilium, non parentum, non fratrum, non sui ipsius solitudine angitur, quantum charæ coniugis. Sic enim ait apud Homerum:

Haud eodem dubito quoniam concidet Ilium ingens,
 Et Priamus Priamique ruet plebs armipotentis,
 Sed mihi nec populi nec charæ cura parentis,
 Nec Priami regis tantum præcordia rodit,
 Nec germanorum, quamvis multique prohibe
 Ense sub hostili vitas in pulvere ponent,
 Quam me cura tui coniunx charissima vexat.
 Fateor peruersas nuprias multas comitari angustias
 & mala multa, cuiusmodi quondam recensuit Socrates, perpetuam sollicitudinem, excruciat

DE OECONOMIA PRIVATA

antem zelotypiam, contextum querelarum ex-
 probrationem dotis, graue affinium supercilium,
 alieni matrimonij subcensuras, varios sumptus,
 incertos liberorum euentus, nonnunquam orbica-
 tes, interitum generis, hæres alienus, & dolores in-
 numeri; adde nullam vxoris electionem, sed qua-
 liscunq; euenerit habenda, si iucunda, si stulta,
 si peruersis moribus, si superba, si sordida, si defor-
 mis, si impudica, quodcunq; vitij est post nuptias
 discitur, vix aut nunquam emendatur. Sunt per-
 uersarum nupriarū non modica exempla. Mar-
 cus Cato Censorius ætate sua Romanæ republi-
 cæ facile princeps, & qui bello & pace parem vix
 habebat, cum iā senex Saloni cuiusdam viri ino-
 pis & obscuri filiam adolescētulam duxisset vxo-
 rem, illa sese contumaciter gerente, domi suæ omni
 autoritate carebat. Tiberius cū Iuliā Augusti fili-
 am manifestis adulterijs infamē haberet vxorē,
 eamq; nec castigare, nec deferre, nec repudiare,
 nec retinere auderet, Rhodū secedere non sine fa-
 mæ ignominia vitæq; periculo coactus est. M. An-
 tonius philosophus Antonij pñ filia Faustina in
 vxorē accepta, a dulteram illam, ne de dote &
 imperio in certamen veniret, retinere coactus est.
 Verum omnia hæc incommoda non tam vxorū
 quam maritorum culpa proueniunt, nullis em̄ nisi
 malis maritis vxor contingere solet improba. De
 ijs ita philosophatus est Varro apud Gellium in-
 quiens: Vxorisy vitium aut tollendum auferendū
 est: qui enim tollit, hanc sibi commodiorem præ-
 stat: qui fert, ipse sese meliorem reddit. De ijs
 in declamatione nostra de sacramento matrimo-
 nij latius locuti sumus. Iam vero & filiorū educa-
 tio nō omnibus recte cedit, quorum plurimi male

DE OECONOMIA PRIVATA.

audientes, vel rebelles parentibus, alij eisdem etiam infesti, alij infani & vecordes contingunt: alij hebetes & crassi, alij per vitiorum omnium præcipitia vitam agunt & patrimonia luxu, libidine, & alea euertunt: alij parricidæ, quales Alemeon & Orestes & P. Malleolus, qui matrem occiderunt. Ipse etiam Artaxerxes Mnemon, suscepit centum & quindecim liberis, magnam eorum partem illi insidias parantem de medio sustulit. Quocirca non inscite Euripedes ait: & noster Bernardus assumpsit bonum esse, incognitum carere liberis. Ipse etiam Augustus felicissimus imperator, propter filiam & neptem sæpe Homericum illum versiculum exclamare coactus est:

Coniuge non ducta naris vtinam caruissem.
De seruis etiam ait Euripides: domi nullus maior inimicus, neque peior, neque inutilior, seruo. Et Democritus inquit, Seruus necessaria possessio, non autem dulcis. Et Petrarcha alicubi scripsit, Sciebam mecum canibus viuere, verum venatorem esse nisi admonitus nesciebam. Serui vocantur canes, sunt mordaces, sunt gulosi, sunt latratores. Plautus in Pseudolo naturas eorum ijs verbis exprimit, Plagigera hominum genera, quorum haud quicquam in mentem venit vt recte faciant: at cum est occasio data, tene, clude, rape; hoc est eorum opus, vt mauculis lupos apud oues relinquere, quam hos domi custodes. Et Lucianus in Palinuro ait, seruum in dominos semper prompta maledicta, furta, impositiones, fuga, arrogantia, negligentia, temulentia, edacitas, somnolentia, tarditas, ignauia. Hinc iactatum illud prouerbium, Totidem domi hostes habemus, quot seruos. Sed nos illos seruum non tam habemus hostes, quam facimus, cum

DE OECONOMIA PRI.

In illos superbi, avari, contumeliosi, & crudelissimi, & domi induimus animos tyrānorum, & non quantum decet, sed quantum lubet exercere volumus in seruos: de ijs ita loquitur Strophilus seruus apud Plautum in Aulularia:

Inique domini seruis vtuntur suis,
Et serui inique dominis nūc parent suis.

Sic fit neutro bi, quod fieri iustum foret:

Poenum, popinas, cellas promptuarias

Occludunt mille clauibus parci senes,
Quæ vix legitimis concedi natis volunt,

Serui furaces, versipelles, callidi,

Occlusa sibi mille clauibus referant,
Furtimq; rapiunt, consumunt, liguriunt,

Centena nunq; furti dicturi cruce.

Sic seruitutem vlciscuntur serui mali,

Risu, iocisque, sic ergo concludo quod

Seruos fideles liberalitas facit.

Multa reipublicæ olim a seruis ingētia mala perpeffa sunt, testantur id seruilia bella a multis historicis descripta: sed Volsinensiu vrbs opulenta diuitijs, ornata moribus & legibus, olim seruorum insolentiæ miserabile spectaculum præbuit: quæ vbi cum seruis laxis frenis familiarius egisset non nunq; etiam consilijs admisissent, tandem senatorum admodum pauci ordinem intrare ausi, mox vniuersam rempublicam occupauerunt, testamenta ad arbitrium suum scribi iusserunt, cōiuiua cœtusq; ingenuorum fieri vetabant, ducebant filias dominorum, postremo lege sanxerunt, vt supra sua in viduis pariter atq; in nuptis impunita essent, ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius castitatem non ante aliquis de numero ipsorum delibasset: sic opulentissima vrbs, & quæ caput Carthage habebatur, ob nimiam in seruos indulgenti-

DE OECONOMIA REGIA

Am clementiamq; in profundum iniuriarū et turpitudinis decidit: Sublata feruorum enim disciplina (vt inquit Aristoteles in Politicis orationibus) domini in insidias veniunt, sicut Hilotæ in Lacedæmonios, & Prænestæ in Thessalos fecerunt.

De œconomia regia siue aulica Caput LXVIII.

SVperest vt regiam œconomiam, hoc est, aulicā breuiter explicemus: Est igitur reuera aulica nil aliud quam collegium gygantum, hoc est, nobilium famosorumq; nebulonum conuentus, theatrumq; pessimorū satellitum, morumq; corruptissimorum schola, & execrabiliū scelerum asylum: vbi superbia, fastus, tumor, rapacitas, libido, luxus, liuor, ira, crapula, violentia, impietas, malitia, perfidia, dolus, malignitas, crudelitas, & quæcunq; vsquam sunt vitia, moresq; corruptissimi, habitant, imperant, atq; regnant: vbi stupra, raptus, adulteria, fornicationes principū et nobilium ludi sunt: ibi etiā principum regūq; matres nonnunq; filiorum lenæ sunt: ibi scelerum omnium procellæ, virtutumq; omnium inenarrabile naufragium: probus quisq; illic opprimitur, pessimus quisq; prouehitur, simplices irridentur: iusti persequantur, audaces & impudentes eriguntur. Soli illic prosperantur adulatores, susurriones, detractores, renuntiatores, calumniatores, sycophantæ, pseudoli, famidicæ, supplantatores, inuētores malorum, cæteriq; tempestatum populi, quibus peruersissima quæc; facinora in professo sunt quorum vita omnis turpissima, quicquid vsquam est teterrimarum beluarum peruersitatis, tota hæc & omnis in aulicum gregem, quasi in vnum cor

DE OECONOMIA REGIA

pus confluxisse videtur: illic ferocitas leonis, saul-
 tia tigridis, truculentia ursi, temeritas apris, super-
 bia equi, rapacitas lupi, obstinatio vituli, fraudu-
 lentia vulpis, versutia chameleontis: varietas
 pardi, mordacitas canis, desperatio elephantis,
 vindicta cameli, timiditas leporis, petulantia hir-
 ci, immunditia suis, fatuitas pecudis, stoliditas a-
 sini, scurrilitas simiæ: Ibi furentes Centauri, ibi per-
 niciosæ Chimerae, ibi insanientes Satyri: ibi foedæ
 Harpyiæ, ibi improbæ Sirenes, Scyllæque bifor-
 mes: Ibi horrendi struthiones: ibi voraces griphi,
 auidiq; dracones, & quicquid fatalium monstro-
 rum infelicisq; portenti vspiciam stupet coacta na-
 tura: illic habitat atq; visitur: ibi omne virtutum
 genus suos patitur carnifices atq; tyrānos: In sum-
 ma aut nequitia, malicia, impietati insistentium,
 aut aula cedendum: Non impune licet nisi cum
 factis exeat aula, qui vult esse pius. Nullum ciui-
 tatibus exitius malum contingere potest quā
 potentis Principis aula hæc, vbi mouetur tanq̃
 cometes malorum omnium prænuntia, ac velu-
 ti contagiosissima pestis, quocunq; applicat per-
 niciosissimam cladem secum fert, vndecunq; mi-
 grat: insanabilia veluti eorum quos rabidus ca-
 nis momorderit, relinquit veneni sui vestigia: Co-
 mitatur illam perpetua rerum caritas, dum quis-
 que ex ea lucrum captare nititur, ex auctio rerum
 pretio, quod nunq̃ postea remitti potest magno
 detrimento: Comitatur & luxus cibariorum quo
 introductis peregrinis epulis populus ipse patrios
 cibos fastidire incipit, passimq; popinae & gulæ in-
 dulgens, res suas turpiter absomit: Comitatur &
 fastus, quem dū ciues mulieresq; imitari conan-
 tur, & singulae domus dispositionis suæ formulam

DE OECONOMIA RECIA.

habitumq; inde mutuatur: Omnia sua in vestes
& pompam profundunt, sequitur corruptio mo-
rum introductis pessimis virijs, perniciosissimū
malum, iam vero recedens e ciuitate aula, heu,
q; scdam caudam post se relinquit, hi adulteratas
comperiūt vxores, illi stupratas, & vel abductas
in scorta filias, alij supplantatos filios, alij corru-
ptos seruos & ancillas, quid multa? sit luctus in-
gens, totaq; ciuitatis facies immutata facta est,
sicut facies meretricis: Scio ego famosam Gallia-
rum vibem ea causa sic peruersam, vt vix aliqua
ibi matrona pudica sit, vix filie nubant virgines,
quin & Palatinum scortum fuisse summi honoris
est, & seniores matronæ iuniorum lenæ sunt, easq;
turpido sic inualuit, vt nullus verecūdiæ locus sit,
vix maritis ipsis vxorum meretricatus curæ est,
modo vt ait Abrahā ad Saram, bene sit illis pro-
ter illas, viuantq; laute ob gratiam illarum.

De nobilibus aulicis Caput LXIX.

Aulicus populus duplex est: Priores partes
tenent satrapæ, nobiles inquam illi Trafo-
nes qui fastu, luxu, & pompa insanunt, in-
duti purpura et bysso, & opere plumario, vestibus
stauratis, & circumdatis varietate, quibus
Scorta placent, fracti curiq; e corpore gressus:
Et laxi crines, & tot noua nomina vestis.
Hi vires omnes in Venerem frangunt, tum illorū
ingeniosa gula est & gustus, per omnia cultū qua-
runt, epulātur splendide, dant & accipiunt con-
uiuia. Inter hos laudi plerūq; ducitur, si illustri cō-
uiuio sic sua prodigāt semel, vt trimestri toto im-
prudenter mensas circumeant alienas: Ad istos
vndiq; cōfluunt citharcedi tibicines, & omne ge-
nus musicorū: mimi, histriones, parasitæ, meretri-

DE NOBILI AVLICIS

ees, lenones, saltatores, venatores & huiusmodi prodigia hominum, alunturque canes, equi, lupices, uarij, accipitres, ceteraque armatae aues, simiae & phittaci, & si qua monstrata sunt ac naturae probata: uisi, leones, leopardi, trigides, colloquia eorum meræ nugae, & otiosae fabulae, obtrestant, deserunt, effutunt, mentiuntur, aut veris falsa commiscunt, hi de canibus, de venatibus, de sylvae ambitu, de ambage lustrorum, de venationum euentibus, multa fabulantur: illi de equis, de militia, & fortiter abesse factis multa mentiuntur, si adest quae inuideat aemulus, aliorum sermones obstrependo discutiet, alias inferendo nugae, & quae sibi putet laudem gignere, sua insolenter narrabit facinora, hunc alius saepe demendacio conuincit, & varijs scommatibus excludit, unde totum tunc conuiuij colloquium frequenter in iram & contumeliam desinit, & veluti in centaurorum conuiuijs Bacchi munera non cessant, donec eliciatur sanguis: Ita & in istorum aulicorum conuiuijs saepe hospites redeunt cum cicatricibus, ac si hoc dicto inuitati videantur.

Quod superest lati bene gestis corpora rebus,
Procurate viri, & pungnam sperare parati.

Proinde vero summa istorum disciplina est obseruare tempora principum, ne quid intempetstive illi ingerant, eaque non ab astris, a caelis, ab ephemeridibus captant, sed a vino, a prandio, a conuiuijo, a uenatione, ab accubitu, dum exhilaratus est princeps, & voluptatis alicuius copos, & quos alios molles aditus, & tempora norunt, tunc nouitatum musculos primum aspergunt, quibus principis aures titillant, deinde paulatim ad ea quae cupiunt procedunt, inscriptum a natura sua habentes Aristotelis ad Calisthenem discipulum consilium,

DE NOBILIBVS AVLICIS:

hortantis: vt cum rege aut nunq̄ aut iucundissi-
 me loqueretur, quo scilicet apud regias aures, vel
 silentio tutior, vel sermone esset acceptior: Quod si
 tunc cuius illorum princeps aut rex arriserit, &
 ad id quod loquitur annuat, si gratum quid quod
 dixerit aut fecerit, si illi quid crediderit, si illum cō-
 fabularorē secum secreto abduxerit, atq; alijs non
 ita profecto magnus tunc erit ille in oculis homi-
 num iamq; omnia audebit, mordebit omnes, ride-
 bit omnes, floccipendet omnes, detrahet clancu-
 lum, reprehendet palam, loquetur grandia, nihil
 non audebit, quo metuant eum omnes: conculca-
 bit inferiores, cōtemnet pares, superiores dedigna-
 bitur, honorem & adorationem exiget, etiam per-
 contumeliam, torus tumet, & effertur, & poten-
 tiam adfectat:

Libertas scelerum est virtus, & summa potestas,
 quisq; illi non arridit nō applaudit etiam cū ma-
 lefecerit ilico reus est: nā aut fortunæ eius inuide-
 re, aut officio eius non deferre iudicabitur: neq; ij
 tunc solum paribus inferioribusq; infesti sunt, sed
 & principibus ipsis suis sæpe perniciosissimi, qui-
 bus saueritatis, prudentiæ, correptionis, & cōsilio
 rum imagine perditissime adulantur: & in nefan-
 da scelera sæpissime impellunt: quemadmodum
 apud Lucanum

Curio instigat Cæsarem.

Quid tam lenta tuas tenuit potentia vires
 Conquerimur: deerat ne tibi fiducia nostric
 Dum manet hic calidus spirãtia corpora sanguis
 Et dum pila valent forres torquere la certi,
 Degenerem patiere tōgam regnumq; senatus
 Similes Alexander Magnus habuit instigatores,
 qui illum suapte natura insanientem magis ma-

DE PLEBEIS AVLICIS

illi in bella & cædes incenderent. Tales habuit
 & Roboam Salomonis filius consultores, tales ha-
 bent & nostri seculi principes, qui morem geren-
 tes illorum cupiditatibus, illis ad omne scelus pa-
 rent hortanturq; aut sic dissuadent, vt fortius im-
 pellant, dum rationes suas tam futes & infirmas
 opponunt: vt sic se conuictos passim credulos prin-
 cipum confirmet errorem: vtrouiq; sic decipien-
 tes, ut non possint argui, sed de proditiõis perfid-
 dia insuper gratiam mercant: tales hodie habet
 Gallorum rex Franciscus ad mala consilia nimi-
 um promptos, qui illum contra Cæsarem in oem
 perfidiam ac tyrannidem libenter impellerent,
 atq; ij interim optimi habentur atq; fideles. Hæc
 de nobilibus aulicis hæctenus, quorum qui vnum
 offenderit omnium cæterorum reus est.

De plebeis aulicis. Cap. LXX.

Vnt adhuc quidã plebei aulici homines im-
 probi animi, qui nulli in vita præesse sciunt,
 sed ipsi subiectione continua gaudent, ij circumue-
 unt nobilium domos, illisq; parasitantur, mensis
 viuentes alienis, Et bona summa putant aliena
 viuere quadra: omnibus idcirco obsequuntur, omni-
 bus adulantur, omnibus parasitantur, & omnibus
 omnia fieri student, plures q̄ Protheus species men-
 tientes, atque in plures formas sese vertentes, quo
 potetiorum fauorem sibi concilient, conuiuarum
 sermones explorare student, vt habeant quod re-
 nuncient: dissiditium aut secretis rumusculis vul-
 pina astutia inquirunt, eosdemque nunc ad ami-
 cos, nunc ad inimicos perferunt: vtrisque se gra-
 tos præbentes, dum sunt vtrisque perfidi: eoq; ma-
 gis proditiõibus idonei, quo ob imaginem sima-

DE PLEBEIS AVLICIS

pllicitatis minus habeantur suspecti, quumq̄ nul-
 lum facinus sceleratius habeatur q̄ proditio, nul-
 lum tamen ad diuitias & dignitates in aula com-
 parandas vrilius ac compēdiosius, ipsiq̄ aulicis,
 etiam regibus acceptum gratumq̄ magis, adhe-
 rent itaq̄ nobilium liminibus, & Scire volunt se-
 creta domus atq̄ inde timeri. Quod si semel fuerit
 turpitudinis aut proditionis alicuius cōscij, iā eua-
 serunt, iā caput extulerunt, nam: Charus erit Ver-
 ri qui Verrē tempore quouis accusare potest. Iam
 familiaritas immo necessitudo quædā nobiliorū
 contracta est, qua freti ad ea quæ desiderant faci-
 le accedunt: Primū itaq̄ quærent vt in matricu-
 la aulicorum inscribantur, idq̄ illis vel sine stipen-
 dio satis est, siquidē sola inscriptio etiam absq̄ sa-
 lario quæstiosa est, & suam prædam habent: dein
 de potentes quoscunq̄ captare nō diffidunt, quos
 tunc sollicitant blanditijs, instant obsequijs, & se-
 muneribus ingerunt ratiōe cōfortij, aut alia qua
 uis arte, & quæcūq̄ ab alijs aut periculorū metu,
 aut laborū intolerātia, aut lucri penuria relinquū-
 tur, isti audivissime quærent, vigilāt dies & noctes
 peregrinantur, & susceptas ferunt referuntq̄ lega-
 tiones & literas, labores immensos adgrediuntur
 & perferūt, & audēt quid breuibus Gyaris et car-
 cere dignū, donec ijs meritis aut scripijs præficiantur,
 aut consignandi suscipiant officiū, aut ærarij
 custodiā obtineant, aut census varia ratiocinia il-
 lis cōmittantur. Iāq̄ egressi labore angustias, nul-
 lū obsequiū eorū amplius gratuitū est, sed omnia
 deinceps ad pretiū venalia habēt: & cū nouo ho-
 nore, mutatis moribus, oīm quæ retro sūt obliti in-
 anteriora pēdentes, priora sua cōtemnunt, vltteri-
 ora concupiscunt, avaritiāq̄ cōtracti ad prædam

DE PLEBEIS AULICIS.

strepitumque lucri omnia vertunt, fide parci, verborum prodigi, blandi pariter & insidiosi, sermone obscuri, & oraculorum instar ambigui, quicquid vident, quicquid audiunt, quicquid dicitur, quicquid agitur, coniectant omnia in peiorē partem, sibi soli fidunt, se solos amant, sibi soli sapiūt nullius fidei aut amicitiae credunt, sodalitatē nullam nisi lucri causa colunt, commodum propriū omnibus praeferunt, amicos, hospites, propinquos, socios, quicumque lucrum non a dserunt, tanquam steriles arbores despiciūt: pristinos sodales si quis eorum occurrat, praetereunt, quasi ne norint quidem si quis illorum implorat opem, hunc verbis & promissis abunde pascunt, plusque promittunt quam praestant, si nihil attulerit auxilio destituunt, & vel causa spoliant, gratiam omnem venalem habent, virtutem omnem contemnunt, aliorumque laudes diuersis sententijs frangunt, & post terga artificiose cuilibet detrahunt, ipsi neminem sine exceptione laudant: quemadmodum orator ille Iulium fortunatum (aiebat) fateor virum fortem & quem constat strenue egisse quam plurima, quā tamen pacto iudicium repetundarum apud iudices iustos euaserit, mirarer quidem si vis eloquij eius mihi esset incognita. Et alius:

Felix & nato felix et coniunge Protheus:
Et cui si demas iugulati crimina Phoci Omnia cōtigerant. Praeterea aulicis muneribus vulturum instar, semper inhiant, vndecumque venantur praedā, eamque quibus possunt, veluti Phineo obsonium, vel ipsis e faucibus Harpyiarum instar praeripiunt. Aemulorum calamitatibus gaudent, nullius malo compatiantur, nulli promissa se debere putant, nisi pro sua libidine, nulli gratiam referūt, sed

DE PLEBEIS AVLICIS

omnes pariter aut beneficio indignos iudicāt, aut negligentia prætereunt, nōnullos odio compēfant, sed in odio gratiam fingunt & dissimulant nā præter principem aut regem nullum alium obseruāt, aut verentur, sed ne hos quidem, nisi aut metu, aut pro compendio. Cumq; iam ad canos vsq; in proditionibus, in fraudibus, in ærumnis et laboribus usq; sati, anxij his sordibus ingentes opes, sublimēq; honores corripuerunt, tunc fasq; nefa vsq; cōfundunt, vt filios non tam honoris q̄ rapinæ simul & inquitariis relinquunt hæredes.

Sic serpente ciconia pullos

Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta,

Illi eadem sumptis quærent animalia pennis.

Sic leporem aut capreā famulæ Iouis & generosæ

In saltu venantur aues, tunc præda cubili

Ponitur, inde autem cum se matura leuabit

Progenies, stimulantē fame festinat ad illam,

Quam primo rupto prædam gustauerit ovo.

Atq; hæ sunt plebeiorū aulicorū artes, quibus multū ex infima hominum fece ad amplissima munera, quæsturas, dignitatesq; conscendunt, proximamq; apud principes & reges suos autoritatē adepti, diuitias principibus pares cōflant, regiaq; extruunt palatia: dum interim nobiliores illi aulici sua omnia in scorta, in aleas, in venationes, in equitiam, in conuiuia, in pompas, in vestes, in fastū profundū, terras, castra, possessiones, patrimonialia decoquentes: quæ tunc plebei isti emunt, in nobilium locum his suis scelestissimis artibus succedentes.

De mulieribus aulicis. Cap. LXXI.

DE MVLIER. AVLICIS

HAbent & aulicæ mulieres sua vitia, omni-
 no enim non paucas videmus corporis do-
 tibus & forma elegantia spectandas, scitu-
 las & nitidas & venustas: Insuper vestimētis pur-
 pureis & aureis, & gemmeis monilibus exorna-
 tas, sed nō omnibus est cernere quam turpissima
 monstra sub formosis illis pellibus sæpe latent:
 Hinc aptissime Lucianus illas Aegyptijs tēplis
 comparat: illic enim ipsum delubrum forinsecus
 pulcherrimum est, simul atque maximum sum-
 ptuosius lapidibus exstructum atque compositum:
 cæterum si intus deum requisieris, aut simiam in-
 uenies, aut ciconiam, aut hircum, aut felem: Ita
 est de illis aulicis puellis atque dominabus, quæ a
 prima ætate, a teneris annis, in molli otio, saluatio-
 nibus, & omni luxu enutritæ, pessimisque discipli-
 nis ex aulicis illis a morum libris, prauissimisque lu-
 xus, libi sinum, a dulteriorum, fornicationum, leno-
 ciniorum historijs, comœdijs, nouellis factijs, can-
 tilenis imbutæ, veluti ex nutrice perniciosissimos
 mores suxerunt, leuitatem, insolentiã, arrogantiam,
 morositatem, impudentiam, obscenitatem,
 contentionem, contradictionem, pertinaciam, vlti-
 tionem, astum, vafri ciem, petulantiam loquacita-
 tatem, proccacitatem, & turpem concupiscentiã:
 habent linguas quibus silentiũ poena est, habent la-
 bia ad omnem loquacitatem armata, quibus ser-
 mones producunt otiosissimos ineptissimosque, &
 non raro ijs qui audire coguntur molestos: quid e-
 nim illas in tam multas horas inter se loqui puta-
 bimus, nisi stulta & otiosa? puta quomodo com-
 ponenda coma, quomodo peccenda, quomodo
 tingendi capilli, quomodo fricanda facies, qualiter
 tōplicanda vestis, quæ pōpa incedendũ, assurgendũ,

DE MV LIERIBVS AVLICIS.

decumbendum, quibus, quo vestitu, fas sit incede-
 re: quæ quibus loco cedere debeant, quot inclinatio-
 nibus salutare, quæ ad quorum oscula venire, fas
 aut nefas sit, quæ asino, quæ equo, quæ sella, quæ
 curru, quæ lectica vehi debeant, quæ aurum, quæ
 gemmas, quæ corollia, quæ torques, quæ in aures,
 quæ armillas, quæ annulos, quæ monilia ferre pos-
 sint, cæteraque Semiramidarum legum nugamen-
 ta: nec desunt seniores matronæ quæ narrent a quibus
 procis olim adamatæ, quibus muneribus digna-
 tæ, quibus blanditijs ambitæ, hæc de ea loquitur
 quem amat, altera ægre silet de illo quem odit,
 & quæuis putat se cum aliarum admiratione di-
 cere, nonnunquam intempestiuus dicerijs, aut im-
 pudensissimis mendacijs sermonem infulciunt:
 Nec desunt inter illas intensissima odia, & acerrima
 iurgia, calumniæ, detractiones, sycophantiæ,
 & quæcunq; sunt malæ linguæ vitia: habent oc-
 cellos, habent vultus, habent risus plena illecebris,
 habent nutus, habent gestus plenos lasciuia, ha-
 bent astus, habent verba quibus decipiendos pro-
 cos sollicitant, & munuscula extorquent, si illis an-
 nulus est, si gemma, si monile, si catenula, quicquid
 id est subtrahunt blanditijs, aut extorquent preci-
 bus, redduntque pro illis balia, suauia, oscula, am-
 plexus, contractus, confabulationes, quæ illis pu-
 blica merx & aulici amoris alimentâ sunt. Pu-
 det referre quæ secreta intra cubile probra sepe ge-
 rantur, consecrato Hymenæo naturæ contumelia
 quæ cum vestem induerunt omnia contexisse &
 oculuisse existimant, tales itaque qua fide et in-
 tegritate postea erga maritos putabimus futura
 vxores? O quanto dolore afficiunt bonos coniu-
 ges, dum genus, dum dotem, dum formam, dura

DE MVLIERIBVS AVLICIS.

aliena matrimonia illis continuo obijciunt, et iur-
gijs ac contumelijs obrundunt viros, conquerun-
tur semper, dum domesticam & frugalem men-
sam spernunt, & aulicum luxum viris exprobrāt,
ac delitijs & pompa assuetæ ornamentorum am-
bitione exhauriunt illorum opes, labefaciunt do-
mos, nonnunquam ad turpes & malos quæstus
miseros maritos impellunt, quibus dies noctes-
que insidiantur mille fraudibus, simulatione, pro-
ditiōe, hypocrisi. Taceo externos amores, occul-
ta adulteria, suppositicios partus, et alienos minē
conceptas proles: q̄ si semel ad odium vertantur,
zelotypiam parabūt aut venena. Familiares em̄
(vt ait Heronymus contra Iovinianum) malax
feminarū artes sunt, doli, fraudes, veneficia, ma-
la medicamenta, & magicæ vanitates. Sic Luia
virum suum interfecit, quem nimis odit. Lucilia
suum peremit zelotypia, illa sponte miscuit aco-
nitum, hæc improba furorem pro amoris poculo
propinauit. Adeo tutius est, quod ait Ecclesiasti-
cus, commorari leoni & draconi, quam cum mu-
liere nequam. Quisquis morigeram cupit habere
vxorem, ne ducat talem aulicam. Quæcunq̄ mu-
lier velit probum habere maritum, ne nubat auli-
co. Sed iam nimium progressus est cum lingua ser-
mo, dixi tamen, & iam non dixisse non pos-
sum. Cæterum autem ponam manum meam
super os meum, & ijs alia non addam, quia de au-
la modo egredientes reliquas œconomix partes,
& quas diximus mechanicarum potiores disci-
plinas, mercaturam, agriculturam, militiam, &
reliquas examinemus.

De mercatura.

Cap. LXXII.

DE MERCATURA.

Mercatura ipsa quidem latentium lucto-
rum astutissima indagatrix, manifestæ p̄
de auidissima vorago, nunquam habent
di fructu felix semper aurem quærendi cupiditate
miserrima: hanc tamen non modico reipublicæ
auxilio esse, & ad externorum regum populorum
que amicitias contrahendas accommodam, atq;
etiam priuatæ hominum vitæ perutilem, ac quo-
dammodo necessariam pleriq; arbitrati sunt: qn̄
& Plinius illam victus causa inuentam putat, q̄
circa etiam multi illustres simul ac sapientes viri
hanc exercere non sunt aspernati, cuiusmodi (teste
Plutarcho) fuere Thales, Solon, Hippocrates: ve-
rum sicuti quasq; scientias, & artes alias pro-
pter voluptatem admittimus, alias propter labo-
rem æstimamus, alias propter virtutem honesta-
temq; sectamur, alias propter veritatem iusticiã-
que veneramur: non tamen omnes illæ quamuis
necessariæ, luctosæ, iucundæ, laboriosæ, idcirco sta-
tim honestæ laudabilesq; ac iustæ sunt. Sic et mē-
catorū, institorum, sceneratorū, trapetarum, col-
lynstarum exercitia necessaria, vtilia, & laborio-
sa sunt, tū iliberales, sordidi, & improbi quæstus
vocantur, quia illorum operosæ fraudes nō artes
venduntur emunturq;, quod quidem (vt ait Cice-
ro) non apti, non simplicis, non ingenii, non iusti,
non boni viri, sed versuti, obscuri, astuti, fallacis,
& callidi officium est. Mercatores enim omnes &
institores hic emunt vt alibi carius, & supra sor-
tibus passim pecuniare est mentiri, peierare, frau-
date & imponere, nec vlla illis lucrandi ratio tur-
secum contrahentes ad dimidium iusti pretij nec

DE MERCATURA

dubium esse potest, cum omnis eorum vita ad quaestum, ad lucrum, ad diuitias adornata sit, illos eandem occasione turpia plurima, & dignas supplicio fraudes committere; nulli enim sine fraude ditescunt, & ut ait Augustinus, lucrum habere non poterit, nisi fraudem fecerit: Et plenius æquo, Laudet venales quas vult extrudere merces, Et alius Poeta canit.

Periurata suo postponit numina lucro

Mercator Stygijs non nisi dignus aquis.

Hinc emit ille, vendit alter; hic portat, ille asportat: hic creditor, ille debitor; hic soluit, ille recipit; alter rationes scribit; oēs aut peierant, fraudant; fallunt, nec animæ, nec corporis, nec fortunæ vllū periculum excludunt: mō lucrū sperent, nec cognationes, nec affinitates, nec amicitias vlla fide nisi sola vtilitate colunt: sicq; oēs per omnem ætatem post lucrum, post diuitias currunt, ac si alibi laborum requies vitæq; solatium nequeat inueniri.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,

Per mare pauperiem fugiens, per saxa per ignes:

At vero cuiusmodi fraudes committant mercatores in lana, in lino: in serico, in panno: in purpura, in gemmis: in aromatibus, in cara: in oleo, in vino, in frumento, in equis, in animalibus. Denique in omnium mercium genere, nemo est qui nesciat qui non videat, qui non palpiter, nisi qui forte illorum damna non senserit. Atq; hæc minora mala sunt, longe his maiora superiunt. Ipsi sunt qui inuictis damnosis mercibus, & quæ ob raritatem, vel delicias a mulieribus & pueris appetunt, & q̄ ad nullā vitæ faciūt necessitatē, sed dūtaxat ad luxū, ad pompam, ad fucū, ad ludum, ad mollitiem, ad voluptatem ab ipsis vsque terræ finibus,

DE MERCATVRA

veluti laqueos importantes. Prouincias ac regna
 quot annis immensa spoliant pecunia, corrumpunt
 bonos mores, introductis peregrinis vitijs: ac sub
 lato patrio ritu, semper nouis & externis rebus
 studentes, eam perditissimis implicant consuetu-
 dinibus. Ipsi sunt qui initis sodalitijs, contra ius, fas
 & leges monopolia exercent, omnia tentantes,
 excogitantes, explorantes, quibus multitudinis
 opes ad se contrahant, dum collectis pecunijs alios
 vincunt, alios praeueniunt, alios ex aucto rerum
 pretio deterrent, ac soli emunt omnia, quae deinceps
 pro suo libito soli vendunt quam maximi: Ipsi
 non raro ingenti aere alieno consarcinato, constitu-
 to alibi domicilio, inde vero prostituta fide, verso
 solo, profugi, & sero aut nunquam redeunt, crea-
 ditores fraudant, & ad desperationem, ac laqueum
 adigunt: Ipsi sunt qui chirographis & obliga-
 tionibus implicant & expilant ciues, debitorum-
 que radices a deo profundas, laboriosas, fenebres,
 & inuitabiles plantantes, ut euelli nequeant: sed
 in gyrum pullulantes, & ex debitis debita germi-
 nantes, ciuitates suffocant & euertunt: Ipsi inte-
 rim foenori & usuris incessanter dediti, totius ple-
 bis substantiam deuorant: ipsi nonnunquam nu-
 mismata praecidunt, semper autem monetae valo-
 rem utcumque suo lucro conducere visum est, nunc
 intendunt nunc remittunt, non absque totius rei-
 publicae detrimento: Ipsi explorata principum se-
 creta, ciuitatumque consilia, & patrios rumores,
 hostibus renunciant: nonnunquam etiam pacta
 mercede principum vitae insidiantur, ac nihil non
 pecuniae studio attentantes, facientes, patientes,
 venale habentes: omne eorum institutum non nisi
 mendacia, fuci, sermonum nebulae, explorationes,

DE MERCATURA.

insidiae, fraudes deceptionesque manifesta: Hinc Carthaginenses mercatoribus distincta statuerunt diuersoria, nec ea illis cum ciuibus volebant esse communia: ceterum patebat illis in forum via: ad naualia autem & secretiora urbis loca, ne aspectus quidem concedebatur: Graeci autem nequaquam intra urbes recipiebant, sed quo ciues a periculi suspitione essent immunes, a pomerijs non longe forum venalium statuebant: Platereque aliaeque res, mercatores ad se accedere prohibuerunt, quod mores deprauarent. Epidauri (teste Plutarcho) cum ciues lucus Illyricorum commercijs improbos fieri animaduertent, veriti a peregrinorum contagione, corruptis ciuium suorum moribus, res novas ciuitatis lux excitari, vnum in primis grauem & circumspectum ex omni ciuium multitudine virum, in singulos annos eligebant, qui ad Illyrios accederet, & qua quisque suorum mandasset mercaretur atque contraheret. Vituperat mercatores Platonem, quod optimos inquinent mores, & apud bene constitutam rempublicam lege cauendum censet ne externarum gentium deliciae, in urbem incorporentur: ac ne quis a ciuibus minor quadraginta annis peregere proficiscatur: exteri autem ad suos remittantur, eo quod istiusmodi peregrinorum contagijs, ciues veterem patriam parsimoniam, priscosque mores dediscant, & odisse incipiant: ex quo vno urbes plarumque redduntur deterrima, omni que fornicationum, adulteriorum, luxus, & libidinum genere inquinatissima: cuiusmodi Lugdunum & Antuerpia famatissima hodie mercatorum emporia de se exempla praebent. Ipse etiam Aristoteles iubet omnino curam habendam, ne quid ciuitates ad uenitiorum admixtione vitentur; mercatores au

DE QVÆSTVRÆ.

tem, etsi sunt necessarij, non tamen in ciuium numero recipiendos: quos ideo etiam detestatur maxime, q̄ gaudeant mendacijs, & in ciuitatibus forā vexāt, tumultus excitant, seruntq̄ discordias: Quin apud plerasq̄ respublicas antiqua lex erat ne quis mercator magistratum gereret, nec in senatum, nec in consilium admitteretur: Porro mercatura a theologicis sententijs plane damnata est & a canonicis decretis, autoribus Gregorio, Chrysostomo, Augustino, Cassiodoro, Leone, omnibus vere Christianis interdicta: nam vt ait Chrysostomus, mercator deo placere non potest: nullus ergo Christianus sit mercator, aut si esse velit proijciatur ab ecclesia: Augustinus quoq̄ mercatores pariter ac milites ait veram poenitentiam agere non posse.

De quaestura.

Caput LXXIII.

Mercatoribus nō multo meliores sunt quaestores, furax quoddam hominum genus, et vt plurimum seruile ac mercenarium, aut quod sub stipe operā locarit, rude ac ignauū, sed audax & impudens: nec nisi reuūa quaedam artificia, qualia par est tales homines nosse didicit, scribendi videlicet & supputādi, maxime autem furandi formulas, haud inicitas, ingeniosioresq̄ q̄ quæ in vulgares cōpetant latrones: ideoq̄ omnium qui viuunt hominum furacissimi sunt, & a solis digitis quibus talenta & milliones supputant opulēti, quos a deo viscosos habent, ac in finitibus vncis hamis sic imbutos, vt pecunia omnis quantumcunq̄ leuis, fugax, labilis, anguillarum & serpentum instar lubrica, ab his contacta illi cohaereat, neq̄ facile queat auelli; hoc ipso tamē

DE QVAESTVRA

minus mali sunt, cum q̄ non nisi regum principū
 que ac potentum ararijs insidiantur: tūquæ inde
 suffurantur, in scorta, in aleas, conuiuia, ædificia,
 atq; alendis para sitis, histrionibus, equis, canibus
 non illibenter expendunt. Aut seniores prudentio
 resq; facti, non raro filios nobis tales relinquunt,
 qui quæ isti multis ex periurijs, rapinis, furtis, fla-
 gitijs paulatim & minutatim corraserunt, conui-
 uando, scortando, venando, aucupando, vestien-
 do: & ne quicq̄ ad explendas voluptates omittē-
 do, rursus in multa fragmenta dissecantes simul
 omnia infelicitet profundant. Cæterum vero &
 quæstores ipsi scœnus accipiūt, & dona extorquēt,
 procrastinando debita compilant, cū capitaneis
 colludunt, falsum supputant, chirographa adulte-
 rant, & literas effictis sigillis resignant: numisma-
 ti non nihil detrahunt, nōnunq̄ fucato metallo vi-
 tiant: ideoq; alchimis plurimum amici sunt, ar-
 tistq; illius vt plurimum sectatores, aut si desit in-
 genium saltem fautores sunt: Verum cum dicat
 Cicero mercatura ipsam si magna sit & copio-
 sa, multa vndiq; apportans, et sine vanitate im-
 portans, non esse admodum vituperandam: Mer-
 catores autem et quæstores tunc posse optimo iu-
 re laudari, si aliquando satiati quæstu, tandem ad
 colendos agros possessionesq; se contulerint: Ideo

q̄ de Agricultura quid sentiendum sit, hic subiunt
 genus

De agricultura

Caput LXXIII.

Agricultura itaq; cui & pastio annexa est,
 & piscatio atq; venatio tanto apud pri-
 scos in honore fuit, vt ne Romanos imperatores, po-
 tētissimosq; reges, et duces puduerit agros colere

DE AGRICULTURA

semina tractare, arbores inserere. Ad hanc se contulit deposito imperio Diocletianus, & dimissa regni administratione Attalus; Cyrus quoque magnus ille Persarum rex gloriari plurimum solebat cum venientibus ad se amicis hortum ostenderet suis manibus confectum, & arbores sua manu in ordinem positas: Sed & Seneca plantauit platanos, sua manu piscinas effodit, aquas diduxit, nec alibi lubentius erat quam in agris: hinc illa nobilissimarum familiarum cognomenta Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, Pisonum, a multitudine ut delictet horum leguminum.

De pastura Caput LXXV.

Simili ratione a pecorum pastionibus Iunij, Bubulci, Statilij, Tauri, Pomponij, Vituli, et Vitellij, Portij, Catones, & Annij, Caprae orata sunt. Pastores fuerunt Romulus & Remus Romanae urbis conditores, e pastoribus ad imperium assumptus fuit Diocletianus Pastor fuit ipse Romanae potentiae tremendus Spartacus. Pastores erant Paris & pater Aeneae Anchises, & a Venere dilectus formosus Endimion. Polyphemus etiam & centum oculorum Argus. Ex ipsis denique deus Apollo Admeti Thessaliae regis armenta pavit, & Mercurius fistulae inventor pastorum princeps fuit, atque eius filius Daphnis, Pan quoque pastorum deus & Protheus pastor atque deus: atque (ut Hebraeorum patriarchas, iudices ac reges aliquos recenseam) maximi inter eos viri et deo gratissimi pastores fuerunt, sicut Abel iustus, Abraham pater multarum gentium, & Iacob pater populi electi. Item Moses legislator & propheta deo familiaris, ac David rex secundum cor domini electus:

DE PASTURA

quin etiam apud veteres græcos, illustrissimus quisque pastor erat. Hinc alios Polyarnas, alios Polymelas, alios Polybutas appellarunt: videlicet a multitudine agnorum, ouium, et bouum nomina illis imponentes. Sic etiam Italiam a vitulis nuncupatam (quos antiqui Græci italos vocabant) nemo ignorat. Atque vterque Bosphorus Cimmerius & Thracius, atque Aegæum mare, & Argos, Hippion nonne a bouis transitu, a capris, ab equis dicta sunt? Et Numidia Africæ provincia a pascuis hoc nomen habet. Prima post Adæ lapsum hominum in terris vita fuit pastorica, hæc nobis præter pecudum carnes varias, etiam lac, caseum, butyrum, in cibum, ac pro vestitu lanam, pelles, & coria, omnia profecto humanæ vitæ cum necessaria, tum vtilissima, largitur, quæ omnia sed post casum homini concessa sunt, cum antea his solis quæ a terra sponte prodibant fructibus, deus illum in paradiso vesci iusserat.

De piscatione Caput LXXVI

Accedunt ad hæc piscatio atque venatio: Piscationis studium apud Romanos tanto in precio & celebritate habitum est, ut peregrinos & Italiam littoribus ignotos pisces e longinquis provinciis aduectos nauibus, in mari Italico tanquam in terra fruges seminarent, arbitrantes non modicam in his reipublicæ utilitatem versari: Præterea piscinas et viuaria pretiosissimis piscibus referta magnis sumptibus instruxerunt, e quibus decem plerique Romani principes familiarum agnomina traxere, ut Licinij, Murenæ, Sergij, Oratæ: Hinc & Cicero Lucium Philippum atque Hortensium piscinarios appellauit, videlicet a piscinis, Legimus & diuum Octavianum Augustum

DE PISCATIONE

hamo piscari solitum, & Neronem (scribit Suetonius) piscatum rete aurato, e purpura & cocco ne xis funibus. Modi autem piscationum non admodum multi, nam retibus hamo, nassa, faculis, rostro, veneno, quot quot sunt pisces capiuntur: Verum piscatio eo minus laudis habet, quo pisces dum rei alimentum, ne stomacho quidem viles, nec deorum oblationibus accepti sunt: nemo enim unquam piscem in sacrificijs immolatum esse audivit,

De venatica & aucupio

Caput LXXVII.

Similibus quoque quibus piscario, ingenijs constant venatio & aucupium, additis insuper viribus corporis & indagine, varijsque laqueis etiam, visco, aquilis, accipitre, caribus, ac lupoceruario, & plerisque alijs mansuetis feris, rapinae, venationisque aptis: Ars profecto detestabilis, studium vanum, certamen infelix, tantis laboribus & vigilijs de nocte ad noctem pugnare & saevire in bestias: Ars crudelis & tora tragica, cuius vorare debet humanitas. Haec ab initio seculi semper pessimorum hominum peccatorumque principium exercitium fuit, nam Caina, Lamech, Nimbrorū, Ismaelem, Esaū, robustos venatores sacrae literae prodiderunt, nec ullos in vetere lege venaticam exercuisse legimus, nisi Ismaelitas, Idumaeos, & gentes quae non cognoverunt deum. A venatione tyrannidum initium fuit, quia commodiorem non reperit auctorem quam cum qui in caede & carnificio ferae & volubro sanguinis deum naturamque contemnere didicisset: hanc tamen Persarum reges tanquam verissimam

DE VENATICA ET AVCV.

mam rerum bellicarum meditationem coluerūt,
 quia habet in se venatica bellicum quoddam & tru-
 culentum, dum rapacibus canibus obiecta fera,
 effuso sanguine, laniatis visceribus, voluptatē p̄-
 fectar, acerbissima m̄q; mortem tanquā iocum sum-
 ma cum voluptate spectat: interim ridetque cru-
 delis venator, prostrata m̄q; canum exercitu, aut
 laqueorum fraude, infelicem prædam, triumphan-
 tis instar magna comitatus caterua domum redu-
 cit, ubi tunc feralis instruitur carnificina, solenni-
 chironomia, præscriptisq; vocabulis (neque enī
 aliter phas est) belua laniatur: insignis profecto
 venatorum stultitia, insigne bellum, i cui dum ni-
 miam insistant, ipsi abiecta humanitate, feræ ef-
 ficiuntur, morumq; prodigiōsa peruersitate tan-
 quam Actæon mutantur in naturas beluarum: In
 tantā quoq; plurimi illorū prorupere insaniam, ut
 hostes naturæ fierent, quemadmodū de Dardano
 narrant fabulæ. Inuentores tam infelicis artificij
 exitiis narrantur Thebani, gens fraude, furtis,
 periurijs insignis, parricidijs & incestibus detesten-
 da: a quibus eius exercitijs præcepta ad Phrygi-
 os transmissa sunt, gentem æque impudicam, sed
 stultam atque leuem, quos idcirco contempserunt
 Athenienses, & Lacedæmonij populi grauiores:
 Postea vero quam Athenienses interdictæ vena-
 tionis legem soluissent, artemque cum exercitio
 publice admittentes in rempublicam suam intro-
 duxissent, tunc primum Athene captæ sunt: hinc
 miror venationem a Platone ipso Academiæ
 principe cōmendatā, nisi forte q̄ euentus aut pro-
 positi honestas necessitasue hanc cōmendant non
 voluptas: quemadmodū aprum Calidoniz vasta
 orem confixerit Meleager, non voluptati suæ,

DE VENATICA ET AVCV.

sed utilitati reipublicę patriã abusuatrix belua
 liberans. Et Romulus venabatur ceruos, non vo
 luptatis causa, sed necessitate alēdi se et socios.
 Est & aliud venandi exercitium quod aucupium
 dicunt, minoris quidem crudelitatis, sed non mino
 ris vanitatis, hinc aucupes dicti, qui videlicet aut
 aues venantur, aut per aues ludentes (quem admo
 dum ait Baruch propheta) in aibus coeli. Auto
 rem illius ferunt Vlysem, quem primum post ca
 ptum Ilium armatas edoctasq; in uenationē aues
 Graciam intulisse narrant, vt videlicet essent no
 uę voluptatis solatia, his qui amissis parentibus
 Troiani belli damna sentirent: tamen filium The
 lemachum ab hac viuere iussit expertem: Tandē
 hæc exercitia, in se re vera seruilia & mechanica,
 eousq; euecta sunt, vt positis, quibusq; liberalibus
 studijs, hodie prima nobilitatis elementa sint atq;
 progressus, illis ducibus ad summum nobilitatis
 gradum perueniatur: hodieq; ipsa regum & prin
 cipum vita, ipsa etiam, prohi dolor, abbatum, epi
 scoporum, cæterorumq; ecclesię præfectorum reli
 gio, tota inq; venatio est: in quã se potissimum ex
 periuntur, virtutemq; suam ostendunt:
 Spumantemq; dari pecora inter inertia votis
 Optat aprū, aut fuluū descendere monte leonem;
 Et quos decet esse exempla patientię, quotidie q̄
 runt habere quod vincant & venentur: & quę na
 tura libera sunt animantia, & decernente iure oc
 cupantium fiunt, nobilium tyrannides sibi tem
 rarijs interdictis vsurparit: a noualibus suis arce
 tur agricolę, subtrahuntur prædia rusticis, agri co
 lonis, præcluduntur syluę & prata pastoribus, vt
 augeantur pascua feris in sagimen & delicias no
 bilium, quos solos has edere licet: de quibus si co

DE VENATICA ET AVCV.

lonus quispiam gustarit, aut agricola, is maicsta-
 tis reus factus, simul cum beluis illis sit præda ve-
 natori. Scrutemur scripturas, certe in sacris literis,
 etiam in gentium historijs, nullum sanctum, nul-
 lum sapientem, nullum philosophum legimus ve-
 natorem, pastores vero plurimos, & aliquos pesca-
 tores: & Augustinus hanc artem esse dicit omniū
 nequissima m, sacraq; Elibitanum & Aurelianen-
 se concilia hanc in clero prohibuerūt dānaruntq;
 in sacrisq; canonibus non modo prohibetur venā-
 toribus ascensus ad sacros ordines, sed etiam sum-
 mi sacerdotij gradus adimitur iam adeptus. In eis-
 dem legitur, Esau venator erat, quoniam pecca-
 tor erat: neq; vero vsquam venationis vocabulū
 scriptura sacra in bonum assumit. Quare venati-
 onem ipsam reprobam esse, iam nemini in ambi-
 guo sit, quæ omnium sapientum atq; sanctorū tur-
 ba explora est atque damnata. Antiquitus etiam
 cum in innocentia viuerent homines, nulla illū a-
 nimantia fugiebant, nulla infesta erant, nulla no-
 xia, omnia illi subdita obedientiam præstabant:
 cuius exempla etiam posterioribus temporibus in
 his qui optimam vitam agerent manifesta sunt,
 quomodo ferarum insidijs superiores extiterunt, si-
 cut Daniel leonibus, & Paulus apostolus viperæ:
 Heliam prophetam, Paulum, & Antonium ere-
 mitas nutritiuit coruus, & Egidium cerua: Helenus
 abbas præcipit onagro, & paruit belua, & san-
 cti viri onera portauit: præcepit etiam crocоди-
 lo, & ab eo flumen transuectus est. Anacharitzæ
 multi habitabant in desertis, & stabant in spelun-
 cis & cauernis ferarum, non timentes nec leones,
 nec urfos, nec serpentes: cum peccato enim anima-
 lium noxa simul & persecutio & fuga subintra-

DE AGRICVLTURA. RESID.

uit, et artes venationum excogitatae sunt: non enim (vt Augustinus ait tertio sup. Genesim) animalia fuere a principio producta, venenosa, inimica, et molesta humano generi, sed post peccatum infecta inimicaque constituta sunt: quod ex diuina sententia in poenam iniuste rebellionis primorum parentum factum est, cuiusmodi sententia lata est ad serpentem, dum diceret deus: Pona in inimicitias inter te et mulierem, et inter semen tuum et semen illius, ex hac sententia venationum orta est pugna, hominum scilicet cum ceteris animalibus.

De agricultura residuum: Cap. LXXVIII.

Sed modo reuertamur: Scripserunt de his iam dictis agriculturae, pastiois, piscationis, venationis, aucupij artibus Hiero, Philometer, Artalus et Archelaus reges, Xenophon et Magog duces, et Oppianus poeta, Praeterea Cato, Varro, Plinius, Colomella, Vergilius, Crescentius, Palladius et plerique his recentiores. Cicero his nihil melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil liberior homine dignius arbitrat: non pauci summum bonum summamque beatitudinem istuc collocarunt: Hinc agricolas fortunatos Vergilius, Horatius beatos vocat: Hinc delphicum oraculum Aglaum quendam felicissimum pronunciauit, qui in Archadia paruum praedium colens, nunquam id egressus est, sicque minima cupidine minimum in vita mali expertus fuerit. Sed miseri homines tam altum de agricultura sapientes, ignorant hanc esse effectum peccati ac summi dei maledictionem, eiciens enim hominem de paradiso voluptatis, in agros misit, ad paruaricatorum Adam sic dicens: Maledicta terra in ope tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitae tuae, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terrae: in sudore vultus

DE AGRICVL. RESIDV.

tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terrā, de
 q̄ sumptus es. Sed nulli hoc magis sentiūt q̄ agri-
 colæ & villici, q̄ dū arant, seminant, occant, pu-
 tant, pastinant, messant, merūt, vindemiāt, pascūt
 tondent, venant, piscant. post multos labores, hic
 agris a grandine tempestateque vastatis amittit
 panem, huic oues moriuntur aut boues, aut a mi-
 litibus abiguntur, ille perdit ferā, alter piscē, & do-
 mi plorat vxor, illa chrymantur filij, & tora esu-
 rit familia, rursusq̄ spe incerta dubium redeūt in
 laborem: Ante hanc maledictionē nulla fuisset o-
 pus artificiosa telluris cultura, non pastione, nō pi-
 scatione, non venatione, non aucupio: nam sponte
 om̄ia productura erat terra hybernis æstiuis p̄ fru-
 gibus, odoris suauitate, pratorūq̄ vestitu i p̄ flore
 scens: Deniq̄ nil noxium terra progerminasset, nō
 herbā vllam veneno pestilentē, nullam arborē ste-
 relitatis vitio inutilem, sequestrataq̄ etiam natri-
 cum & viperarum cæterarumq̄ repulium viru-
 lenti (autor nobis Beda) ipsæq̄ hō animantium
 omniū a deptus principatum, ipsis etiam feris vt
 iumentis pecudibus p̄ onera impositurus, imperas-
 set piscibus maris, aues ad nutū a duolassent mox
 q̄ natus homo omniū membroq̄ vsū exercitiūq̄
 consecutus fuisset, ac sine corporis tegumentis, si-
 ne tectis, sine conditis obsonijs, sine medicamen-
 tis felicissimam vitā egisset, cū sponte sua illi sup-
 peditura essent (vt ait Poeta ille)
 Terra cibum pueris, vestem uapor, herba cubile.
 Sed peccati noxa: mortisque necessitas omnia no-
 bis infesta fecit, iam non terra quicq̄ citra labo-
 res sudoresque producit: quin & letifera, & ve-
 nenosa (ceu palam nobis quod viuimus expro-
 brans) generat, nec reliqua elementa nobiscum

DE AGRICVLTVRA. RESID.

mitius agunt, multos mare sequentibus procellis obruit, monstrosæq; beluæ absorbent, tonitruis, fulgure, tempestatibus contra nos pugnat aer, & pestilentiarum lue cœlum quoq; in nostrum interitum conspirat: Iamq; etiam a nimantia ex profecto nobis infesta sunt. & ipse etiam homo (vult in proverbio) homini lupus est, circumfistunt nos innumeris scelerum illecebris tentantes immani spiritus, quo nos in suppliciorum tenebrosa conceptacula protrahant, æternis ignibus, ac diris cruciatibus perpetue cruciandos: Atq; hinc patet, non nisi optimarum rerum iacturam, malorum inuentionem, ac vitæ incommoda esse agriculturam, cum cæteris illi adhærentibus, piscendi, piscandi, venandiq; exercitijs, quo telluris iufœcunditatem, & victus egestatem, ac ex pellium amictu algorem, quibus mortis fata admonita humanitas, saltem pro tempore effugeremus, vel potius mitigaremus. Haberet autem agricultura hanc necessitatis ceu calamitatis nostræ laudem non modicam, si intra hos mansisset terminos, nec prætergressa doceret tot prodigiosas plantarum fabricas, tot portentosas arborum insitiones ac metamorphoses. Quin & equos asinis iungere, & canibus lupos, sicq; mulas & lyciscas aliq; præter naturæ legem monstruosa animalia procreare: Sed & quibus natura, cœlum, maria, terras, libera assignauit, auarijs, piscinis, viuarijs, & carceribus coercere, etiam exemptis luminibus, mutilatisve membris in ergastulo saginare: Tum in lino, lana, pellibus, bombice, & quæ natura ad hominum vestitum largitur, tot texturarum, infectionum, & similia non nisi ad luxum & fastum artificia, sæpissime etiam ad hominum pernicië

DE ARTE MILITARI.

excogitata. Quod de vno lino conqueritur Plinius tam paruo semine nato, quod nunc planta, mox velum, leuissimo ventorum flatu orbem terrarum vltro citroque portat, hominesque ipsos (ac si parum sit in terra etiam perire) cogat in aquis, ac marinis beluis vorari. Prætereo mille agrorum, pastorum, piscatorum, venatorum, aucupum oblationum decreta, non tam stulta & ridicula, quam superstitiosa, & diuinæ legi aduersa: quibus tempestates auertere, sementa fecundare, noxia quæque propellere, lupos & feras abigere, fugatia animalia sistere, pisces auesque manibus præhendere, morbos pecudum incriminare se posse autumant: de quibus tum magna credulitate & seriose scripserunt sapientes illi viri quos supra nominauimus.

De arte militari. Cap. LXXIX

Ed tam ab agricolis ad milites trãseamus,

S quos ex agris delectos aptiores pugnae ait

Vegetius: ex quibus etiam Cato viros fortissimos & milites strenuissimos gigni adserunt. Quin & testibus sacris literis, primus ille pugnator Cai agricola fuit atque venator: Et Ianus atque Saturnus pugnacissimi dii & antiquissimi, hanc simul cum agricultura vitam in terris egerunt: Ars itaque militaris minime contemnenda videtur, quæ (vt ait Valerius) principatum Italiae Romano imperio peperit, multarum urbium magnorumque regum, validissimarum gentium regnum largita est: fauces Ponti, marisque sinus patefecit: Alpium Taurique montis conuulsa claustra tradidit: Ipse Africanus Scipio apud Ennium gloria- tur, quod per sanguinem hostium atque caedes viam sibi ad caelum aperuerit: cui & Cicero adsentit, in- quiens, & Herculem eadem via caelos conscendisse:

DE ARTE MILITARI.

hanc Lacedæmonij primum tradidisse dicuntur: hinc Hannibal Italiam petiturus Lacedæmonem quæsiuit armorum ducem. Hac duce constituta sunt regna & imperia, illaq; neglecta potentissima quæq; rursus demolita. In manibus enim temerariorum ducum ceciderunt bellicosa Numantia, ornatissima Corinthus, superba Thebæ, docta Athenæ, sancta Hierusalem, ipsaq; Romani Imperij æmula Carthago, tandem etiam potentissima Roma. Hæc ars plurimo, & plusquã draconis leges, humani generis sanguine scripta, docet pugnae ordinem eleganter constituere, aciem commode instituere, adorti hostem, instare, preme- re, circumuenire, leua dextraq; ferire, ad ducum si- gna dimicare, proferre gradum, sustinere impetum, resistere urgentibus, premere cedentes, ictus incur- tere, incussos euitare, aut clypeo excipere, ac con- temnere, acriusq; in hostem consurgere, inuehi e- quo, urgere stimulis, moderare frenis, & omnem in partem circumflectere, ingerere tela, vibrare lan- ceas, torquere hastas, hostium vultus, latera, terga pro loco & tempore adorti, nec prius quam de- sperata victoria de fuga cogitare, fugientes autem insequi, mactare, capere, exarmare, diripere, pro- stigare, suos reducere, recolligere, exercitum instau- rare, & desperata victoria ad spem vindictæ ani- mum succendere, & quæ reliqua sunt militum, du- cumq; officia. Instruit quoque de apparandis clas- sibus, extruendis arcibus, muniendis castris, locan- dis prælidijs, extruendis vallibus, compingendis aggeribus, euacuandis fossis, suffodiendis cunicu- lis, fabricandis machinis, deligendis armis, oppu- gnandis mœnibus, comportandis comeatibus, confingendis dolis, locandis insidijs, varijsq; scire

DE ARTE MILITARI

Vt stratagematibus. Præterea obsidere ciuitates
 facere tela, fremere tormentis, admouere machi-
 nas, perfodere muros, concutere turres, occupare
 incenia, parare incendia, diruere arces, spoliare tē-
 pla, diripere vrbes, subuertere oppida, vastare a-
 gros, conculcare leges, adulterari matronas, stu-
 prare viduas, rapere virgines, ciues alios vulne-
 rare, alios incarcerare, alios deportare, alios truci-
 dare. Tota denique disciplina hæc non nisi in ho-
 minum pernicië occupata, hunc finem querit, vt
 famulos orbis eueriores, strenuosq; homicidas fa-
 ciat, trāsformetque homines in ritus ferarum, mo-
 resque beluarum: hïc bellum nihil aliud est, quam
 commune multorum homicidium ac latrocinij,
 nec aliud milites quam stipendiarij, & in reipubli-
 cæ exitum armati latrones. Præterea cum bello-
 rum euentus semper sint incerti, & fortuna non
 ars largitur victoriam, quid profunt stratagema-
 ta & insidiæ & reliqua artis militaris præcepta?
 nunquid omnis ars inanis est, vbi fortuna domi-
 natur? Atque nihilominus laudauit hanc diuinus
 ille Plato, & pueros hanc discere, aduloſque sta-
 tim armatæ militiæ tradi iubet, & Cyrus in-
 clus ille rex, illam non secus atque agriculturam
 summe necessariam aiebat: Ipseque Augustinus
 atque Bernardus catholici in ecclesia doctores
 hanc alicubi probauerunt, & pontificia decreta
 illam non improbant, licet CHRISTVS &
 apostoli longe aliter sentiant. Tandem vel
 repugnante CHRISTO non infimum in ec-
 clesia gradum obtinuit, obortistot saeculorum mi-
 litum sectis & ordinibus, quorum omnis religio
 in sanguine, in cædibus, in rapinis, & piratica li-
 ta est, prætextu defendendæ & ampliandæ fidei:

DE ARTE MILITARI.

ac si Christus euangelium suum non prædicatione
 verbi, sed armis: non confessione cordis & marty-
 rio, sed ostentatione & comminatione armorum,
 vi bellorum, & hominum cædibus ac strage vo-
 luerit inotescere: nec satis est istis militibus in Tur-
 cas, in Saracenos, & Paganos arma ferre, nisi eti-
 am contra Christianos pro Christianis classes du-
 cant. Deniq; bellum & militia multos gignunt
 episcopos, & non raro pro summo pontificatu pu-
 gnatum est, & (vt ait sanctus ille Camorētis epi-
 scopus) non sine fratrum sanguine sancta sancto-
 rum ingressus est pontifex: atq; hoc tūc vocatur
 constantia martyrij, si pro cathedra magna Chri-
 stianorum cæde fortiter fuerit dimicatum. Scripse-
 runt de arte militari Xenophon, Zenocrates, O-
 nozander, Cato censorius, Cornelius Celsus, Igi-
 nius, Vegetius, Frontinus, Helianus, Modestus, et
 antiquiores multi: ex recentioribus, Volturius, Ni-
 colaus Florentinus, Iacobus comes Purliliarum,
 & alij pauci. Hi artis doctores, sed speculatiui nō
 tam periculosi vt sunt practici. Tituli vero ac di-
 gnitates discipulorumq; gradus non sunt bacca-
 laureatus, magistratus, doctoratus, nec modo eti-
 am sunt quibus dicuntur imperatores, duces, co-
 mites, marchiones, equites, capitanei, centuriones,
 decani, signiferi & consimilia nobilitatis nomi-
 na ex ambitione, aut iniuria nata: sed latrones, p-
 fossores, raptores, sicarij, fures, sacrilegi, gladiato-
 res, stupratores, lenones scortatores, adulteri, pro-
 ditores, peculatores, abigei, aleatores, bla phemi
 venefici, parricidæ, incendiarij, prædones, pira-
 ræ, tyranni, & eiusmodi. Quos omnes qui vno no-
 mine velit exprimere dicat milites, hoc est, re ve-
 a barbaricas sceleratorum hominum feces, q̄s

DE ARTE MILITARI

mala mens, malus animus ad omne facinus exten-
 dit: quos penes dignitatis & libertatis nomen
 habet licentia delinquendi & latrocinandi, vnde
 que quærentes vt noceant, ipsamq; innocentiam
 veluti mortis quandam imaginem odientes, o-
 mnesque quasi vnum corpus sunt ex patre diabo-
 lo, cuius illi sunt membra, de quo ait Iob: Corpus
 illius quasi scuta fusilia, & compactum squamis
 se prementibus, vna vni coniungitur, & ne spira-
 culum quidem incedit per eas, vna alteri coheret
 & tenentes se nequaquam separabuntur, assistūt
 sibi, quia conuenerunt in vnum aduersus domi-
 num, & aduersus Christum eius. Insignia autem
 militiæ sunt non purpura, torques, annuli, tiaræ
 sed aduerso pectore vulnera, & deformata cic-
 tricibus corpora: Exercitium non nisi cum pluri-
 morum exitio doloreq; coniunctum, morum, le-
 gum, ac pietatis pernicies: cum Christo, cum bea-
 titudine, cum pace, cum charitate, cum innocen-
 tia, cum patientia, ex diametro pugnans, Præ-
 mia eius sunt gloria nobilitatis humani sangui-
 nis effusione parata, & imperij propagatio libidine
 dominandi & possidendi, cum multarum anima-
 rum perpetua damnatione. Nam cum omnis bel-
 li finis sit victoria, nemo potest esse victor nisi ho-
 micida, nemo contra victus nisi male perierit:
 Mors igitur militum pessima, malum epitaphiū
 sibi inducente peccatum. Qui autem occidunt, ini-
 qui sunt, etiam si iustum sit bellum, non enim pro-
 pter hoc, sed quia lucri & prædæ gratia milita-
 runt, impij homicidæ in eos quos male occidunt.
 Si qui autem iuste ab illis perimuntur, ipsi qui oc-
 cidentur in carnificū ordinē se ipsos statuētes nobili-
 tatē hanc cōmeruerūt: quibus leges aliq; i p̄dones,

DE NOBILITATE.

Incendiarios, raptos, homicidas, sicarios poenis
 feriant tales nomine militiae habentur nobiles
 & honesti.

De nobilitate. Cap. LXXX.

X militia itaq; ortum habet nobilitas genti
 E litia videlicet claritas, ex cruore hostium &
 cedibus strenua carnificina acquisita & pu
 blico premio comprobata, publicisq; honoru in si
 gnis coonestata. Hinc apud Romanos tot coro
 narum genera civilium, muralium, obsidionaliu.
 navalium, tot militaria dona, armille, haste, pha
 lere, torques, annuli, statue, imagines, nata sunt
 quibus prima nobilitatis initia auspicabantur.
 Apud Carthaginenses tot donabantur annulis,
 quot interfuissent preliis: Iberi tot circa defuncti
 sepulchrum erigebant obeliscos, quot ille intere
 misset ex hostibus: Apud Scythas in celebri conu
 citum erat, qui hostem occidissent. Apud Macedo
 nas lex erat qui nullum hostem interemissent ca
 pistro cingi in opprobrium ignobilitatis. Apud
 Germaniae populum neminem vxorem ducere
 licebat, qui non prius caput hostis occisi ad regē
 detulisset, ipsaq; indignatio non dati debiti hono
 ris, ijs qui strenue militarunt, contra patriam mul
 tos induxit, vt subuerterent eius libertatem. Exem
 plo sunt Coriolanus, Gracchi, Sylla, Marius, Ser
 torius, Catelina & Cæsar, Si itaque nunc nobilita
 tis primordia requiramus comperiemus hanc ne
 faria perfidia & crudelitate partam, si ingressum
 spectemus reperiemus hanc mercenaria militia
 & latrocinij auctam: q; si etiam regnorum &
 imperij originem quaramus, occurrent impia fra
 trum parentumve parricidia, funesta coniugia,

DE NOBILITATE.

& pulsi regno patres a liberis, aut trucidati principes in cuius verba iura: um erat, sed ipsam nobilitatem nunc a primis vnguibus exploremus: Ipsa reuera nihil aliud est quam robusta improbitas, atque dignitas non nisi scelere quaesita, benedictio, & haereditas pessimorum quorumque filiorum: quod ita esse primum nobis sacrae literae deinde etiam antiquae gentium & recentiores historia notum faciunt: Nam cum ab initio creatio nis mundi genuisset transgressor Adam primum genitum suum Cain agricolam, & alterum Abel pastorem ovium, in quibus humana familia huiusmodi fecit, videlicet in Abel plebis, in Cain nobilitatem quae, cum secundum carnem crudelis & superbus esset, de more persequens eum qui secundum spiritum humilis erat, interfecit Abel: sed reparata fuit plebes familia in Zeth tertio filio Adae. Ipse itaque Cain parricidio fratris primus militiae & nobilitati initium dedit, ac contemptis deorum & naturae legibus, confidens autem in propriis viribus, usurpans sibi dominationem primus condidit vrbes, constituit imperium, ac creatos a deo liberos homines & filios generationis sanctae, viri rapina, seruitute, & iniquitatis legibus opprimere coepit: donec illi etiam contempto dei iudicio, & corrupta omni carne, premiscua libidine inquinati, genuerunt gigantes, quos interpretatur scriptura potentes a seculo, viros famosos, atque haec est vera & commodissima nobilitum definitio. Opprimebant enim inopes, extollentes se locustis, & superbientes opibus, ce ebrantes non in sua, imponentes ea regionibus, & vrribus, & montibus, & fluminibus, & aquis, & mari, quorum primus parens Cain

DE NOBILITATE.

natura malignus, intestino odio inuidus, a diuina correptione incorrigibilis, dissimulata ira proditor in proprium sanguinem parricidia, maledictione vagus & profugus, etiam maledictioni suaperaddens blasphemiam: atq; hæc sunt illa antiquissima & primæua nobilitatis munia, hæc virtutes, hæc ingenia, quibus vsq; in hunc diem ipsa ornatur nobilitas, cuius architectus pater ille gigantum, quos deleuit dominus in diluuiio aquarum, vno solo referuato Noha viro iusto in generationibus Zeth cum sua familia, cui cum tres essent filij Samus, Iapetus, & Chamus, atq; illi instaurato post diluuium seculo priscorum gigantum exëplo etiam vrbes conderent, & regna constitueret, ideo scriptura a Noha vsque ad Abrahamum nullam facit mentionem iustorum, omnes siquidẽ ad Abrahamum vsq; nobilitatis artifices extiterunt, robustæ videlicet improbitatis, impietatis, confusionis, potentæ, militiæ violentiæ, oppressiõnis, venationis, luxus, pompæ, & vanitatis, & similibus nobilitatis stigmatum, quæ Noha filij huic impresserunt: e quorum numero Chamus eo quod cæterorum esset nequissimus, atq; in patrem impius, primam & super omnia regna domitricem monarchiã promeruit. Ipse genuit Nimbrotum, quem scriptura describit potentem in terra & robustum venatorem aduersus dominũ: hic ædificauit Babylonem illam magnam. & linguarum confusioni initium fuit, tradiditq; regna: nã disciplinam, nobilitatumq; gradus, honores, dignitates, officia, imaginesq; discreuit: Exinde in plebem leges sancitæ, introducta seruitus, & exactiones a populo, conscripti exercitus, gestaque crudelia bella. Abs eodem Chamus processerunt

DE NOBILITATE:

Chus, a quo Aethiopes & Mizraim, a quo Aegyptij & Chanaan, a quo Chananæi nobilissimæ quidem gentes, sed deterrimæ, reprobatæ, & a deo maledictæ. Ex actio tandem multo tempore rursus elegit deus hominem iustum patriarcham illum Abrahamum, ex quo suscitaret sibi semen, ac populum sanctum, quem circumcisionis signaculo ab aliarum gentium multitudine distinguit: hic duos ab initio genuit filios, vnum ex ancilla spurium Ismaelem alterum ex vxore legitimum, cui nomen Isaac: factus est autem Ismael homo ferus & sagittarius, vir nobilis & potens princeps, Ismaelitarum genti nomen suum perpetuum relinquens, benedixitq; illi deus, & confirmauit nobilitatem eius in rapina & militia, inquiens: Manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum, & e regione fratrum suorum figet tabernacula. Isaac autem perseverans in iustitia patris sui, illius gregem pascebat, atq; hic ex Rebecca sua duos genuit filios, Esau & Iacob: Esau itaque odiosus deo, homo rufus et hispidus, venator & sagittarius, heluo & ventri deditus, adeo vt pro vno pulmento venderet primogenita, factus est vir potens atq; princeps Idumeorum, benedictionem accipiens nobilitatis in pinguedine terræ, & rore cœli, in gladio & excussione iugi, Iacob autem iustus, profugus apud auunculum suum Laban, oues illius pascebat, cuius vtrasque filias quatuordecim annorum seruitute cum promerisset vxores, duodecim ex illis filios suscepit, vocatumque est nomen illius Israel, quod posteris suis deinceps reliquit, vt vocaretur populus Israel: Erant Iacob, quod diximus, duodecim filij, videlicet, Ruben, Symeon, Leui, Iudas, Issachar, Zabulon,

DE NOBILITATE.

Ioseph, Benjamin, Dan, Nephthaim, Gad & Aseph
 ad quorum numerum, duo decim tribus Israel nu-
 merari sunt: Verum Ioseph a fratribus suis vendi-
 tus in Aegyptum, omni Aegyptiorum discipli-
 na imbutus est, & factus est somniorum interpre-
 tissimus, & augurabat in calice: economicæ
 disciplinæ a deo peritus erat, ut ingenij, callidita-
 te, nouas artes parandarum diuitiarum, & vecti-
 galis augendi inueniret, quam ob causam Phara-
 oni regi gratissimus, constitutus est ab eo princeps
 super omnem Aegyptum, atque ex seruituti ma-
 gis, solenni Aegyptiorum titu, nobilis creatus
 est: Posuit enim in ex annulum in manu eius, & tor-
 quem in collo eius auream, & induit eum purpu-
 ra, fecitq; ascendere currum, clamante præcone,
 ut omnes deinceps tanquam nobilem & princi-
 pem reuererentur illum. Similis per omnia nobilita-
 tandi mos erat apud Persas, sicuti de Mardocheo
 Hebræo nobilitate ab Artaxerxe rege legimus
 in libro Hester. Inde in hunc usq; diem hæc nobi-
 litum creandorum consuetudo permansit penes re-
 ges & cæsares, a quibus alij pro pecunia emunt
 nobilitatem, alij illam lenocinio, alij veneficijs,
 alij parricidijs hanc commeruerunt: multis prodi-
 tio nobilitatem conciliauit, simulatq; diuitias pe-
 perit, quemadmodum de Euthicrate, Philocrate,
 Euphorba, & Philagro historijs proditum est. Ple-
 rique adulatione, detractione, calumnijs, syco-
 phantia: plures ob prostitutas regibus uxores &
 filias, nobiles facti sunt: multos venationes, ra-
 pinæ, cædes, præstigia, & alia mala ar-
 tes ad nobilitatem promouerunt. Sed ad Ioseph
 reuertamur: Hic cum potens esset in do-
 mo regis, & suscepisset filium primogenitum

DE NOBILITATE

Manassen elatus euentitia hac nobilitate, in iniuriam & contemptum paternæ domus, nõ sine culpa locutus est, dicens: obliuisci me fecit deus laborum meorum, & domus patris mei, quæ propter in benedictionibus post positus fuit Manasse, & prælarus illi iunior Ephraim: ipse deniq; Ioseph, licet esset filius Iacob, tamen propter hanc nobilitatis deo odibilem conditionem, non meruit ferre nomen tribus in Israel, sed datum est filiis suis Ephraim & Manasse: neque illi in tribubus suis habuerunt prophetam & omnium minima benedictione benedicuntur, videlicet in fortitudine & multitudine familiæ suæ. Habitauit autem populus Israel in Aegypto annis multis, erantque pastores pecorum in terra Gessen, cum vero crescerent in gentem magnam & potentem, suspecti & odibiles facti sunt nobilibus & regibus Aegyptiis: quare affligebant eos operibus duris luti & laterum, & omni seruitute operum terræ, & pueros eorum masculos occiderunt, mergentes in flumine, ut nõ superesset illis semen in terra: Horum itaq; vnus, eo qd esset puer elegans, saluatus est a filia regis, quæ adoptauit illum in filium, & vocauit illum Moysen, quia de aqua eripuisset eum. Creuit itaq; Moyses in domo regis, omiq; Aegyptia doctrina imbutus, tanq; regis filius habitus, potēs factus est & dux militiæ Pharaonis contra Aethiopes. Desponsauit autem sibi filiam regis Aethiopi in cõfugem, vnde contracta Aegyptiorum inuidia, et odio exulare coactus, profugit in Mediam, vbi apud puteum quendam, contra regionis illius pastores, pro puellis quibusdam certamensu- cipiens, eo beneficio vnã ex illis meruit habere uxorem filiam sacerdotis; tandem prouectus

DE NOBILITATE

etate & sapientia, agnoscens genus suum, de gen-
 te Hebræorum reuersus est in Aegyptum, & renū-
 ciata Aegyptia nobilitate, confortatus a deo, du-
 cem se præbuit populo Israel, & multis miraculis
 eduxit illum de Aegypto: cunctis peccasset popu-
 lus aduersus deum in vitulo aureo, iratus Moyses
 iunxit sibi viros fortes filios Leui, & præcepit illis,
 inquit: Ponite gladios super femur vestrum, et
 cunctes & redeuntes, occidat vnusquisq; fratrem
 & amicum & proximum suum: facta q; hæc me-
 morabili cæde, quasi viginti trium millium homi-
 num, benedixit illis, inquit, consecratis manus
 vestras hodie in sanguine, vnusquisque in filio &
 fratre suo, completa q; est benedictio Iacob ad Sy-
 meon & Leui vocantis eos vasa iniquitatis bel-
 lantia, quorum furor maledictus & pertinax, &
 indignatio dura. In hoc itaque insigni parricidio
 initium cepit nobilitas in Israel, tunc enim consti-
 tuit illis Moyses principes, & duces, & capita ex-
 ercitus, tribunos, & centuriones, & quinquagen-
 rios, & decanos viros bellicosos, & pugnatore
 egregios per tribus & cognationes suas: e quibus
 huic tribuerunt principatum, iudicandi q; potesta-
 tem. Regem non enim habebant, sed iudicibus re-
 gebantur, e quibus Iosue vir nobilis, robustus &
 bellicosus, victor regum, & non timens quemq;
 post Moysen tenuit principatum: post cuius obitu-
 sine principe sub democratia vixerunt, sed sediti-
 oli facti pugnarunt in seinuicem, & prope deleue-
 runt tribum Benjamin, vt non superessent nisi sex-
 centi viri: cunctis abiurassent illis filias suas, data
 sunt illis quadringentæ & gines captiuæ: Iahis Ga-
 ia ad reliqs ducentis pmissum est rapere virgines

DE NOBILITATE

a Silo: Atque hoc modo impleta est benedictio nobilitatis Benjamin, in imagine lupi mane rapiētis prædam, & vespere diuidentis spolia. Post hæc rursus ad aristocraticam & principum regimen conuersi sunt, e quibus tandem Abimelech spurcius Hie roboal de tribu Manasse, interfectis solenni patricidio super vno lapide septuaginta fratribus suis legitimis, primus regnum obtinuit in Sichem: Porro vniuerso populo Israel petenti sibi regem, in furore domini dati sunt illis reges, paucissimi quidem boni, plures autem mali. Iratus enim est dominus, & dixit illis ius regis, quia tolleret filios & filias eorum, faciens sibi aurigas, panificas, & agros, & greges, & prædia, & seruos, & ancillas, & optima quæque illorum pro libito addecimaret sibi, & distribueret seruis suis, populūque totum seruitutis premeret iugo, et quoties rex peccauerit, et inique egerit, populus plecteretur pro eo, constituit autem illis regem adolescentem de tribu Benjamin, nomine Saul, virum fortem robore, statura processu, adeo, ut ab humero sursum, altior esset omni populo, in cuiusque deus timorem omnibus, ut eum quasi ministrū domini venerarentur: hic antequam regnare coepisset tanquam filius vnius anni, innocens erat et optime indolis: adeptus autem regni nobilitatem, effectus est vir nequam, et filius Belial: Sustulit ergo deus regnum de domo Saul, et dedit illud Dauid filio Isai de tribu Iuda: Atque hic e pastore ouium constitutus rex eadem nobilitatis pestifera contagione infectus, factus est homo peccati, sacrilegus, adulter et homicida, tamen non declinauit misericordia dei ab illo. Regnavit autem ab initio in Hebrō, quum Hisboseth filius Saul regnaret post Iordanem, tandem confirmatum est illi regnum

DE NOBILITATE

vniuersi populi in Hierosolymis: Veruntamen pa-
 cificam Israelitarum monarchiam non obtinuit:
 nam eo viuente, filius eius Absolon, regnum inua-
 sit in Hebron, quo occiso, rursus inuasit regnū Si-
 ba filius Bochri: Porro ambiuit regnum filius Da-
 uid Adonias. Ipse autem Dauid moriturus here-
 dem instituit minorem natu Salomonē filium Be-
 thsabee adulteræ, atq; hic primus Hebræorū mo-
 narchiam obtinuit, quā Adoniæ fratris natu ma-
 ioris parricidio confirmauit, a deusque res sum-
 mam etiam ipse a via recta declinauit post mulie-
 res in fornicationes & idololatriam, derelinquens
 legem dei: successitq; illi filius malus Roboam eri-
 am ille nequam & peccator aduersus deum: ideo
 q; scissa est ab eo monarchia populi, & defecerunt
 ab eo decem tribus, & constituerunt sibi regē Hie-
 roboam vitum nequissimum, de tribu Dan, q̄ ve-
 nenauit totum Israel, abducens decem tribus ad
 idololatriam, erectis vitulis in Samaria, vt imple-
 retur benedictio, inquit: Dan coluber super
 viam, cerastes super semitam mordens calcane-
 um equi, vt cadat cessor eius retrorsum. Tri-
 bus autem I V D A quieuit sub semine Dauid,
 quemadmodum benedixit illi I A C O B, non
 auferendum sceptrum a I V D A, donec veni-
 ret MESSIAS: Erat autem ille Iudas filio-
 rum I A C O B pessimus, & in nulum suam in-
 cestuosus, erantque illi filij nequissimi & scelesti-
 simi: Quocirca benedictionem nobilitatis ac-
 cepit in scepro regni & fortitudine leonis, ran-
 dem quoque recesserunt a regibus Israel populus
 EDOM & LOBNE, & constituerunt sibi
 reges pro arbitrio suo: quemadmodum bene-
 dixit deus Esau de excutiendo iugo: Inter omnia

DE NOBILITATE

autem reges Iudæ & Israel, vix quatuor inuenti
 sunt boni: exactis itaque regibus, cum tota nobili-
 tate Iudæi in captiuitatem et seruitutem in Baby-
 loniam traducti sunt: iterumque post multa tempo-
 ra miserante deo reducti in Hierosolymam, ali-
 quam diu sub sacerdotibus & optimatibus, & po-
 pulari magistratu rempublicam suam feliciter ad-
 ministrarunt, donec Aristobolus Hircani filius di-
 adema sibi imposuit, regnumque Iudæorum et ma-
 tris & fratrum parricidio refecit, quod deinceps
 per plures reges, postremo sub Archelao insolenti
 & obicceno rege finiuit. Iudæa tota in Romano-
 rum prouinciam redacta, ac tandem sub Tito &
 Vespasiano deleta, vniuerso populo, per vniuer-
 sum orbem, ad hunc vsque diem in perpetuam ser-
 uitutem relegato. Hæc ita ex sacris literis prosequi
 libuit, ut ostenderem ab initio mundi nullam fu-
 isse nobilitatem, quæ non scelera um habuerit in-
 itium, etiam in populo dei, nec aliud esse nobilita-
 tem quam gloriam & præmium publicæ iniquita-
 tis, in qua quo pollutior vita, eo præclarior: quo
 plus scelerum, eo plus præmij & gloriæ: sicut non
 inscite comprehensus Diomedes pirata ille ait ad
 Alexandrum, inquit: Ego quia vno nauigio la-
 trecinor accusor pirata, tu quia ingenti classe id
 agis, vocaris imperator: si solus & captiuus esses
 latro eris: si mihi ad nutum populi famulentur vo-
 carer imperator: nam quo ad causam non differ-
 rimus, nisi quia deterior est qui capit improbus,
 qui iustitiam abiectius deserit, qui manifestius im-
 pagnat leges: quos enim ego fugio, tu persequeris:
 quos ego utcumque veneror, tu contemnis:
 me fortunæ iniquitas & rei familiaris angustia,
 te fastus intolerabilis & inexplebilis auaritia,

DE NOBILITATE

furem facit; si fortuna mea mansuesceret, fierē forte melior: at tu quo fortunatior, nequior eris: Miratus Alexander hominis constantiam, iussit ascribi militiæ, ut posset deinde saluis legibus militare, hoc est, latrocinari. Iam vero progredientes ad ethnicorum historias similiter ostendamus ipsam nobilitatem non aliud esse quā improbitatem, furorem, latrocinium, rapinam, homicidium, luxum, venationem, violentiam, a pessimis vbiq; principijs ortam, peioribus persecutam, turpissimum semper habuisse exitum: quod in illis quatuor famatis monarchijs, deinde in cæteris quoque nobilium regnis constabit. Prima itaque post diluuium monarchia fuit Assyriorum, cui initium dedit Ninus primus, qui prior omnium non contentus suis limitibus propagandi imperij libidine arma foras extulit, et cuncta bella vicinis inferens, totius orientis populos subegit: magnitudinemque quasi imperij, sequentibus semper novis victorijs, continua provinciarum accessione, adauxit, subacta Asia, perdomito Ponto. Porro Zoroastem Bactrianorum regem parricidiali pugna oppressum interfecit, vxor erat Nino nomine Semiramis, hæc ut refert Diodorus historicus, petijt a viro ut quinque dies imperitaret, quæ concessio impetratoque stola ac coronâ sibi apertauit, ac in sellâ regiam conscendit, imperavitque satellibus ut Ninum virum suum regijs ornamentis exutum interficerent, quæ sic extincto, ipsa successit in imperio, nec contenta regni terminis, Aethiopiâ imperio suo adiecit, in Indiam bella extulit, Babyloniam muro angustissimo cinxit, postremo a filio Nino secundo, quæ flagitiose conceperat, impie exposuerat, incestuose cognouerat, occiditur. His itaque parricidij Assyriorum monarchia obtinuit pri

DE NOBILITATE

ciparum, donec sub Sardanapalo rege viro omni
 muliere corruptiore deficeret, quē Arbaētus Me-
 dię præfectus inter scortorū greges comprehensum
 interfecit, ipseque se cōstituens regem imperium o-
 mne ab Assyrijs transtulit ad Medos, idē Cy-
 rus tandem detulit ad Persas, penes quos filius ei-
 us Cambises noua Babylonis conditor, adiectis
 multis regnīs, secundam monarchiam obrinuit,
 quam & fratris & filij parricidio cōsecrauit: hęc
 tandem in Narsō Ochi filio inclinauit: cui, interfe-
 cto eo, abs Bageo eunucho surrogatus est Darius
 persa Arsani filius, Gademannus antea vocatus,
 qui abs Alexandro magno deuictus Persarū mo-
 narchiam simul cum vita finiuit, quam idem A-
 lexander paternę cędis vna cum adultera matre
 conscius & consultor, hoc ipso famoso parricidio
 transtulit in Macedonas, atque hęc tertia fuit mo-
 narchia, quę, extincto Alexandro, mox & ipsa
 corruit. Successit quarta monarchia Romanorū,
 qua nulla in rebus humanis potentior, sed si tem-
 porum series abs vrbe condita repetatur, illam in-
 uenimus a pessimis iniurijs ortam, & a pessimis ste-
 quentius gestam, ideoque hęc nobis paulo altius et
 a primis vrbis conditoribus repetenda est. Vrbs
 Roma a geminis fratribus Remo & Romulo ex
 incestuosa Vestali genitis, a meretrice educatis,
 in Italia primum condita est: cuius regnū Romu-
 lus parricidio fratris instar Cain vitiauit: cūque se
 deorum filium dici pateretur, collecta sceleratorū
 satellitū manu, promissa illis impunitate, rapuit
 filias Sabinorum: et constituens illis vxores ex o-
 mnibus quas elegerant, genuerunt Gigātes, illos
 inquam Romanę nobilitatis reges atque proceres
 toto orbi formidabiles. Iamque Sabinorum foemina

DE NOBILITATE

nis & filiabus fraudulento foedere proditorique
 Iugo pellectis, nefarie raptis, crudelibus nuptis si
 bi suisq; sociatis, parentum ac maritorum nece
 obiens, nouis insuper patricijs defendit: Nam
 foceris sui sanguinis incōtinens, etiam Titum Ta
 tium patrem senem habitorum honestissimum du
 cem in societatem regni assumptum miserabili
 ter occidit: hæc fuerit Romani regni primordia,
 quod per decētos quadraginta tres annos sub cri
 delibus regibus rectum, sub Tarquinio superbo,
 flagitio stupratæ Lucretiæ desijt. Et quemadmo
 dum successio Cain in septenaria generatione pe
 rijt sub diluuiō aquarum, sic & isti Romuli suc
 cessores in septenariōrum numero a populari
 tumultu obruti sunt: & licet Romana urbs re
 gum exisset imperium, non tamen euasit tyran
 nidem Exactis nanque regibus, cum post tumul
 tuantis populi inundationes, regnum ad optima
 res translatum esset, Brutus quidem, vir nobilis,
 primus Romanorum consul designatus est: hic
 quo tantum stabiliret imperium primum illius
 conditorem regemque Romulum, non solum ex
 æquare patricio sed & vincere studuit: quippe
 duos filios suos adolescētes, totidemq; vxoris suæ
 fratres Vitellios medio foro virgis cæcos securi
 percussit, cumque imperium hoc sub optimati
 bus & plebe per diuersos magistratus, priuatas
 que tyrannides, per multa secula stetit, sub Iu
 lio Cæsare, viro difficile dictu an bello fortiore
 aut libidine corruptiore, atque deinceps sub An
 tonio idēdem libidinis mancipio terminauit,
 totaque Romani imperij summa vni Cæstauia
 no Augusto imperatori collata est: in hoc quarta
 illa orbis monarchia initium coepit, neque vero

DE NOBILITATE.

absq̄ parricidio: quamuis Augustus hic principum omnium mitissimus haberetur, tamen auctori Caesaris a quo adoptatus fuerat in imperium & haeres institutus, filium atq̄ puellam ex Cleopatra susceptas proles interemit, neq̄ nomini, neque beneficio, neq̄ affinitati, neq̄ puericiæ parcens. Iamq̄ Romanorum principes orbis monarchiam tenuerunt, atq̄ Neronem, Domitianum, Caligulam, Heliogabalum, Galienū, aliaq̄ crudelitatis et turpitudinis monstra produxerunt, sub quibus totus orbis cōcussus est, quousq̄ magnus ille Constantinus interfecto Maxentio, qui ob libidinem & crudelitatem Romano populo infensus erat, a senatu Augustus declararetur. Hic cū Byzantium instauraret, urbemq̄ Romæ æmulam faceret, atq̄ exinde nouam Romā & ex nomine suo Constantinopolim vocari iuberet, hanc imperatorum sedem esse voluit, Romanumque imperium transfudit ad Græcos, ipsumq̄ Constantinopoli, quemadmodum Romæ Romulus, duorum Liciniorum sororis suæ viri & filij, propriæque prolis & vxoris parricidijs, sacrauit, perstititque imperium apud Græcos vsque ad tempora Caroli magni, in quem nomē duntaxat imperij transfatum est ad Germanos. Sed hæc de monarchis hæctenus. Cæterorum aliquot regnorum insitia finesq̄ perscrutemur, & comperiemus auspicijs non melioribus incepta, nec inferioribus flagitijs parta, nec minori luxu tursus dissoluta. Prætereā Dardani parricidia, & quo facinore ille persuasus in scelus Achuis, Græcorū regni insitia dedit: Taceo etiam mulierum imperia virorū parricidijs parta, quemadmodum de Amazonibus narrat historia. Ad recentiora tempora

DE NOBILITATE.

noſtraq; conſinia vadamus. In Hiſpania tempo-
 re Theodoſij imperatoris, primus regnavit Ata-
 naricus Gothus, ſed eo tempore etiam Alani &
 Vuandali Hiſpaniam poſſidebant: Primus autē
 ex Gothorum regibus Hiſpaniæ monarchiā ad-
 ſecutus eſt Suytilla, quā poſtremo Rodericus rex,
 quod filiam Iuliam Tingitanæ provinciæ præfe-
 cti ſupraſſet, amiſit, ſinem adſerens Gothorū im-
 perio, Saracenis Hiſpaniam occupantibus: dein-
 de ſub Pelagio rege, recuperatis aliquot locis, tūc
 primum Hiſpaniæ reges at non vltra Gothorū
 dici cœperunt, titulo regni apud Legionem oppi-
 dum manente, vſq; ad tempora Ferdinandi San-
 cti filij, qui primum ſe Caſtellæ regem pronuncia-
 vit, ac interfecto fratre Carſia, eo parricidio etiam
 Navarræ regum adiecit: illorum autem frater Ra-
 mirus, quem pater illorum ex concubina genuer-
 at vir bellicoſus & ferus, primus Arogonenſium
 rex eualiſt: Luſitanorum autē rex primus fuit Al-
 phonſus, Henrico Lothoringo, & Tyrelia Alphō-
 ſi, Caſtellæ regis notha filia genitus, vir in armis
 ſtrenuus, & qui quinque Saracenorum regulos vno
 pralio ſuperavit, hinc quinque ſcutorū inſigne Lu-
 ſitanorum reges ferunt in clypeis: fuit tamen Al-
 phonſus hic in matrem parricidialis animi, quā
 propterea q̄ ſecundario nupſiſſet in perpetua vin-
 cula coniecit, nec vt dimitteret vllis precibus fle-
 cti, nec eccleſiaſticis cenſuris impelli potuit: Deni-
 que omnia hæc Hiſpaniarum regna aut ingenti-
 bus ſcleribus parata ſunt, aut illis artibus confir-
 mata. Iam vero et Anglorum regni prima initia
 fere fabuloſa ſunt: Deinde hæc inſula varijs ſub
 regibus, & a multis gētibus Pictis, Scotis, Danis,
 Saxōibus paſſim habitata, & ſubacta: Poſtremo

DE NOBILITATE

sub Guilielmo Normanno monarchiam obtinuit
 quietam, quam ille Atoldi regis V Vestosaxonū
 consanguinei sui parricidio sibi posterisque suis cō
 firmavit, cuius successio manet in hunc vsq; diem
 semper famosis parricidijs admodum insignis:
 Transeo Burgundionum & Longobardorū re-
 gna, ex penitinis Germaniæ populis in Gallia et
 Italia, hinc rege Gondiacho, inde vero Alboyno
 primum incepta, crudelissimisque parricidijs propa-
 gata. Francorum in Gallia potentissimum regnū
 inspectemus, Huius prima initia a Pharamūdo Me-
 rouei ducis filio ortum habent, qui primus ex Ger-
 mania in Galliam migrans primus rex constitu-
 tus est Francorum, omni crudelitate & truculētia
 superior, huius series duravit vsq; ad Childericum
 tertium, qui ob segnitiam in administranda repu-
 blica, & propter libidinem in matronas deiectus
 regno, in cōnobiū monachorū detrusus est, Pip-
 pino maiore domus in regnum surrogato, quod il-
 le sibi posterisque suis prodicione partū, insup Gri-
 sonis fr̄is parricidio stabiliuit, vsque ad Ludouicū
 sextum Lotharij filium, qui ob adulteriij crimen a
 Blancha coniuge veneno sublatus est, inuadente
 Francorum regnum Hugone Capeto viro gladia-
 tore & sanguinolento strenuoq; pugnatore, & qui
 his artibus apud Parrhisiensem populum magnus
 habitus est, alias vero ignobilis, atque elanio-
 ne progenitus. Hic contra Carolum Ludouici
 patrum, ac verum regni hāredem rebellis, colle-
 cta sceleratissimorum nebulonum manu acieque
 pessimorum satellitum, dictum Carolū apud Au-
 relianum sibi in manus proditum, in carcerem cō-
 iecit, ibique mori compulit, quo nephandissimo in-
 regē & principem suū perpetrato parricidio, ipse

DE NOBILITATE

sibi diadema imposuit, & carnificina pro regno
 commutata, Gallis deinceps cum posteris suis im-
 peravit: cuius successio in hunc vsq; diē durat, do-
 nec illa rursus in aliquo meretricū & libidinis mā-
 cipio ruitura sit. Nimis longum foret hoc loci re-
 gnorum omnium initia recēdere, & per omnes an-
 tiquitatum historias discutere: Ego hanc rē quā
 hic summario conceptu tetigi ampliore v olumi-
 ne descripsi alibi, vbi ipsam nobilitatem suis co-
 loribus & liniamentis exacte expressi, ostendique
 non fuisse nec esse aliqd in orbe regnum insignēue
 principatum, quæ non inceperint parricidio, pro-
 ditione, perfidia, crudelitate, strage, cædibus, alijs-
 q; horrendis sceleribus, artibus in q̄ nobilitatis: cu-
 ius cū talia sint capita, facile cognoscere poterit-
 mus cuiusmodi sint reliqua beluæ illius membra,
 eaq; oia ad violentiā, ad rapinā, ad cædē, ad ve-
 nationem, ad libidinē, & ois gñis luxū prona &
 exercitata: velit qs nobilis fieri primum venator
 fiat, hoc primū elementū est nobilitatis, deinde mi-
 les mercenarius, & pretio locet homicidia, hæc vo-
 ra nobilitatis virtus, in qua si se fortē latronem ex-
 hibuerit, nulla maior nobilitatis glā. Qui ad hæc
 ineptus est, hic nobilitatē emat pecunia, siquidē
 & ipsa etiā venalis est: aut si id nō poterit, parasi-
 tet regibus, aut alia quauis aulica fraude se intru-
 dat, & Palatinæ meretricū lenonē agat, aut pri-
 cipi prostituat vxorē vel filias, aut ipse dñæ ex-
 pleat libidinē, aut regio scorto nubat, aut eorundē
 spurias filias ducat vxores, hic summus est nobili-
 tatis gradus, vnū siquidē corpus efficitur cū illis,
 hæc sunt itinera, hæc scalæ, hi gradus qbus ad no-
 bilitatis apicē cōpendioso tramite conscendit: qui
 vero cæteris generosiores & in gñe suo nobilissimi

DE NOBILITATE

Omnium videri uolunt, progenitores iactant eiusmodi, cuiusmodi nemo non contineret videlicet hoies alienos, Troianos, aut Macedones in certis sedibus vagabundos ac transfugos, & mille scelestissimis facinoribus coopertos, atque adhuc (si deus placet) laudare oportet & extollere hanc eorum nobilitatem, quæ tam scelestissimos habuit ortus: Alij cum a meretriculis & scortis ortum habuerunt, turpitudinem hanc fabulis tegunt, qualem de Melusina legimus: sunt qui alios sceleratos habuere ortus, incestus, stupra, raptus, adulteria & eiusmodi: Sic Balduinus ob raptam Iudith filiam a Carolo caluo primus Flandriæ comes creatus est: Sic Marchiones illi Pedemontium, videlicet Montis Ferrati, Salutarum, Senæ, & cæteri multi ab Othone imperatore ob raptam filiam instituti sunt: Solent enim nonnunquam reges & imperatores, quas sine summa verecundia iniurias uiscisci nequeunt, dignitatis aliquo titulo perducere ad gloriam. Porro quatuor principalia sunt nobilium istorum munera, in quibus omnis eorum sita est felicitas. Primum, illorum rapacitas: qua præter fas & æquum habent, capiunt, & possident: Alterum, uoluptas: qua omni luxus & libidinis genere insolefcunt: Tertium, libertas: qua contemptis legibus, uolentibus viribus stipati, omnia pro libito agunt: Quartum, ambitio: qua intumefacti, supra sortem & statutum suum, nullo non scelere altiora petunt. Omniumque denique nobilium sufficientia in eo probantur, si uenaticam nouerint, si in alea fuerint damnabilis instituti, si corporis vires ingentibus poculis commoestrent, si naturæ robur numerosiore uenere comprobent, si audacter strenueque profundant, si fastu, si luxu, omnique intemperantiæ dediti,

DE NOBILITATE

virtutumq; hostes, obliuiscant q; nati qd; mori
 turi sint: Nobiliores aut si hec pnties a p̄ribus e-
 manarit in filios, magnisq; subit arit autorib. vt:
 Si damnosa senem iuuat alea, Iudit & haeres,
 Bullatus paruocq; eadem mouet arma Fritillo.
 Hæ sunt nobilium insignes virtutes: Sed habēt p̄-
 terea alias quasdam nobilitatis artes, quibus cū
 maxime omnium nocentissimi sunt, id agunt, vt
 viri probi atque boni esse videantur, & prudētia,
 liberalitate, pietate, iustitia, insignes appareant,
 adeo se præbent faciles, beniloquos, affabiles, &
 omnium virtutum hypocrisi claros, molliunt ser-
 mones suos supra oleum, & ipsi sunt iacula, cong-
 sitis quotidie conuiujs epulantur splendide: in ser-
 mone & colloquijs liberiores, disputant de repu-
 blica, aliorumq; sententias captantes, ex illis sa-
 pientia prudentiaq; famam in principum conci-
 lijs sibi aucupantur, liberalitatis et iam famam si-
 bi ex auaritia vsurpant, dum quod auferunt vni,
 dono dant alteri, munifici prædones, & quod ve-
 teres de Sylla scribunt, alios per aliorum iniuriam
 locupletari studentes ipsi inter quotidianas rapi-
 nas semper inopes. Proinde iustitiæ & pietatis no-
 men sibi venantur, dum pauperum quæstiones li-
 benter suscipiunt, fouentq; eorundem causas con-
 tra ditiores, sed eo vsq; duntaxat afflictis illis suc-
 currunt, donec interim exhauriunt oculos plenio-
 rum: neq; enim animus est prodesse pauperibus,
 sed nocere diuitibus, quod cuius illorum facilius ē
 quam prodesse, atq; hac iustitiæ pietatisq; umbra
 tantam sepe licentiam sibi arrogat, vt ciuitati-
 bus & potentioribus vim inferant, & publica ho-
 stilitate vexent: & vnde legū autoritate, nullis spe-
 rare licet veniam, isti nobilitatis p̄textu a se quæ-

DE NOBILITATE

tur gloriã, & tanq̃ antiq̃ gigantes glorianẽ in peccatis suis: & cum veluti mali dæmones vndiq̃ q̃runt vt noceant, tunc maxime prodesse putant, quando solum nocere desistunt, agentes vt omnibus sint terrori, amentur a nullo, cum sceleratis et flagitiosis omnibus ponentes portionẽ: et qui se custodiã eorum tradunt, depopulant et opprimunt, nec vllum hominum genus ciuitatibus pestilentius q̃ nobiles isti, qui sibi ipsi placentes quasi cæteris generosiores, semper superbo spiritu turgent: de quibus idcirco non male consuluit Aristophanes, inquiens: non oportere in vrbe nutrire leones: sin autem alti sunt, obsequi illis oportere: Horum tyrannide oppressi olim Heluetij nobiles omnes occiderunt, et totam eorum progeniem patria extirpauerunt, hac insigni nobilium strage, nomen sua uirtute celebre cum libertate adepti sunt, qua plus quadringentis annis in hunc diem feliciter imperant atque regnant, semperq̃ hoc nobilium hominum genus oderunt. Olim nulli erant populis gratiores nec maioribus præmijs digni censebantur, quam qui tyrannos eorumq̃ stipatores & satellites etiam vel innoxios liberos interemerunt: quin & iurisperiti docent nonnunq̃ innoxios recte occidi posse, si id magnopere prolit reipublicæ, ut extincto tyranno, et liberos trucidare, ne repullulet noua tyrannis: quemadmodum et Græci post euersum Ilium, occiderunt Hectoris filium Astyonactem, ne noui belli instaurandi occasio superesset: legamus licet veterum temporũ historicos, Titũ Liuiũ, Iosephũ, Egesippũ, Quintũ Curtiũ, Suetoniũ, Tacitiũ, Serenũ, Tranquillũ et reliq̃s, sp̃ licuit tyrãnis insidiari, licuit decipere, honestissimũ aut̃ occidere, etiam vel veneno tollere, cuiusmodi

DE NOBILITATE

Tiberius a Iulio tertius imperator peremptus est, sed cum veneficium detestabile semper fuerit, venenum quo ille extinctus est, orbis censuit esse vitale. Attestantur istis etiam sacre literæ in Eglon, in Sisara, in Holoferne, quos interemerunt, Aioth, Iahel, Iudith: quod etiã corã deo licuit, occisis quoq; facinore tyrannis iugum excutere, omnesq; illi quorum facinore afflictus populus liberatus est, sacris bibliorum annalibus pro ministris dei honorati sunt. Iam vero nobilitatem non tam vsu et consuetudine, q̃ etiam natura malam esse nõ ambigimus: siquidem inter aues, & quadrupedia nulla alia nobilitatis prærogatiuam habent, præter illa quæ cæteris animantibus etiã hominibus nõ tam infesta q̃ exitio sunt: cuiusmodi aquilæ, vultures, falcones, accipitres, corui, milui, struthiones, & fabulosæ Harpyiæ, Gryphi, Syrenes, & huiusmodi monstra. Simili ratione tigrides, leones, lupi pardi, vrsi, apri, dracones, serpentes, bufones. Ex arboribus vero nullæ aut pauçæ dijs sacre & nobiles habentur, nisi quæ aut steriles sunt, aut nulli hominibus edibilem fructum ferunt, vt quercus, esculus, fagus, laurus, myrtus. Inter lapides non marmora, non ædiles, non molares, sed gemmæ, quæ nullum hominibus vtilitatis vsum præbent, habentur nobilissimæ. Sic & in metallis, argentum admodum perniciosum, & ferro nocentius aurum nobiliora sunt & digna habita, pro quibus tot cæcibus & humani sanguinis dispendio populi dispendent.

De arte heraldica. Cap. LXXXI.

A Tq; hinc processit heroica illa heraldorũ arte, & philosophia in censendis distribuẽdisq; istis nobilium clypeis admodum oc

DE ARTE HERALD.

cupata: quos aut iumentum, aut vitulum, aut o-
 uem, aut agnum, aut caponem, aut gallinam aut
 anserem, aut aliquot horum animantium, quæ ho-
 minibus seruitute vel vsui necessaria sunt, in ar-
 mis gestare nefas est & infame: sed omnes a crude-
 libus beluis & rapacibus feris nobilitatis suæ insi-
 gnia auspicari oportebit. Sic Romani aquilam,
 auium omnium rapacissimam sibi delegerunt,
 Phrygii sue perniciosum animal, Thraces Mar-
 tem, antiqui Gothi vrsam, Alani Hispaniam in-
 uadentes catum, rapax simul & fraudulentum ani-
 mal, Franci veteres leonem, eundem etiã Saxo-
 nes: sed deinde sumpserunt Franci in Gallia com-
 morantes bufones, Saxones vero equum, bellico-
 sum animal, Cimbrici taurum ferebãt fortitudinis
 & roboris signaculum, Antiocho regi a gla dra-
 conem vnguibus deferens in signaculũ erat, Pom-
 peio autem ensifer leo, Attilæ coronatus astur: qu-
 & Romani ipsi quibus anseres pro Capitolio vi-
 gilantes salutem contra Gallos præstiterũt, ne tã-
 to quidem beneficio induci potuere, vt anserem in-
 ter insignia referrent: forte gallum & hircum sunt
 qui admittunt clypeis, siquidem hæc animalia cõ-
 stat superba & luxuriosa esse, quæ etiã præcipuè
 nobilium dotes sunt: eadem rone & pauonem re-
 cipiunt propter factum, & vpupam, quæ ipsa etiam
 quod regium habere videt, & coronam gerit: nec
 obest nobilitati quod nidificat in excrementis: nam
 ipse quondam Vespasianus imperator etiam ex lo-
 tio vectigal accepit, ingens: lucri nõ esse malũ o-
 dorẽ. Iamq; etiam pleraq; minuta animalia in i-
 stis nobilium imaginib; prærogatiuã habet, si nõ ex
 itij alieuius documenta sunt, alias nõ admittenda.
 Ex horum numero sunt cuniculi, talpæ, ranæ, locustig.

DE ARTE HERALDICA

mures, serpentes, salpegæ, scolopendræ, a quibus
 (Plinio autore) aliquando abactos populos &
 deletas ciuitates creditum est: atq; eisdem rationi
 bus nos illis etiã in culices, cimices, muscas, quin
 & si velint vesicas, tabes, vlcera, peltes, libentis
 sime concedemus, quippe istis olim Aegyptus
 sub Pharaone & Mose flagellata est, & hodie etiã
 am nobiliores habentur, qui præ cæteris ornantur
 scabie gallica. Sunt etiã qui enses, pugiones,
 macheras, bipennes, scorpiones, turres, arces, ma
 chinas, ignes, & quæuis alia homicidiorum &
 perniciosi instrumenta clypeis suis ingerunt: quin
 & Scytharum fulmen, Persarum arcus & phare
 træ, Corallorum rotæ insignia fuerunt: similiter in
 ter diuos Iupiter fulmen, Neptunus tridentem,
 Mars frameam, Bacchus thyrsum, Hercules cla
 uam, Saturnus falcem sibi delegerunt: atq; hæc ar
 morum insignia, quæq; pro suæ crudelitatis rapine,
 violentiæ, fortitudinis, temeritatis, cæterarumq; nobi
 litatis virtutum expressiõe (heraldis decernentibus)
 alia alijs censentur nobiliora: q̄ vero clypea n̄s ca
 rent, & miriora quædã, vt arbores, flores, stellas,
 & eiusmodi exprimunt, vt Apollinis cithara, &
 Mercurij caduceus, aut sola colorum varietate di
 stincta sunt, hæc prioribus illis multo recentiora
 minusq; nobilia sunt, quia non censentur hæc vl
 la militiæ fortitudine, aliove sanguinis aut exitij
 artificio fuisse conquisita: mirum tamen q̄ stulta
 sapientia in istis astologicantur, philosophantur,
 etiã & theologissant paludati isti heraldi, dum
 fuscum & nigrum Saturno assignant, idcirco per
 seuerantiam, taciturnitatem & patientiam illi
 adscribentes: saphireum autem & azurinum, fi
 dem: aut iuxta Gallorum opinionem zelum signi

DE ARTE HERALDICA

ficare volunt, Iouem illi præponentes. In rubro-
 ram vindictamq; exponunt, ob furibundi Mar-
 tis dominium: Auri flauus color Soli dicatus,
 hunc ob sui metalli præcium atque solis lucidissi-
 mum splendorem, desiderium ac læticiam signifi-
 care dicunt: Venerem præficiunt purpureo ac vi-
 ridi, purpuræ cum roseo nitore arridentem amorem
 significare dicunt: Sed Galli proditiõnis astuti-
 am illi adscribunt. Viridis autem omnium consen-
 su, spem denotat, virescentibus enim agris fru-
 ctus speratur. Albus color lunæ adscribitur, qui
 cum sine mixtione simplex sit, omnis tamen mi-
 xtionis facile susceptiuus, puritatem, simplicita-
 tem, aptitudinem signare volunt. Cæteros omnes
 mixtos colores adiudicant Mercurio, qui vt ipse
 vagus est & varius, ita omnes illos varietatem
 animi exprimere: nam cinericius nigro vicinior
 angustiam, carneus quasi remissi sanguinis occul-
 tum animi dolorem, vel secretum absconditum-
 que cogitatum: palearis vero & clarus & obscu-
 rus velut decidantium foliorum, & arescentium
 herbarum desperationem, & suspicionem pro si-
 gnificatis habent. Longum esset referre eiusmodi
 nenias ex humoribus, ex complexiõibus, ex tem-
 poribus anni, mensibus, & diebus, mundi angu-
 lis, & ventis, signis, planetis, plantis, lapidibus,
 ipsisq; ecclesiæ sacramentis & mysteriis huc af-
 fingunt, & fere totam Apocalypsim ad has fabu-
 las suas demigrare cogunt. Atq; hæc est illa
 heroicorum heraldorū heroica philosophia: Hic
 finem facturum eram huius negotij, nisi occurris-
 set mihi præterisse me heraldorum originem: hūc
 itaq; sermoni huic appendere libet. Heraldos ab
 heroibus deducit Aeneas Syluius. Erant autem

DE ARTE HERALDICA

Heroes veterani milites quos solos heraldos esse
 decet, atque sic herald Teutonicus vocabulum,
 significat, videlicet senem in armis siue veteranū
 militem. Sed hodie seruales quidē homines, cadu-
 ceatores, & nuntij faciales, etiā qui nunq̄ milita-
 uerunt id officij assequuntur, priuilegia aut̄ offi-
 ciaq̄ heraldorum ex antiquissimis seculis in hunc
 vsq̄ diem durāt. Primus eorū autor fuit Liber pa-
 ter, qui subacta India illos in hæc verba initiavit:
 Ego vos hodie militiæ laboribusq̄ absoluo, vete-
 ranos milites esse volo, heroesq̄ vocari, munus
 vestrum erit reipublicæ consulere, fontes arguere,
 laudare probos, ceteris muneribus vacabitis: quo-
 cunq̄ gentium terrarumq̄ veneritis, victum vo-
 bis reges vestitumq̄ dabunt, honoratiores apud
 omnes eritis: xenia vobis principes offerēt, suasq̄
 vestes condonabunt, stabit fides dictis vestris,
 mendacia horrebitis, proditores iudicabitis, qui
 fœminas male habent, infames hos adseuerabi-
 tis, in omni terra libertas vobis esto, securusq̄ vo-
 bis transitus & incolatus: si quis vos, vestrumq̄
 verbo factoue angariauerit quempiam, gladio
 ferietur. Adiecit post multa tempora istis heroum
 priuilegijs Alexander magnus, vt auro, purpu-
 ra, cocciniisq̄ vestibus, & paludamentis vti pos-
 sent: quin & arma regia & insignia deferre, quo-
 vis gentium terrarumq̄ loco fuerint. Si quis hos
 manu pulsasset, aut verbo læsisset, eum prescri-
 ptis bonis etiam capitis reum esse: Sic Thucydi-
 dem, Herodotum, Didymum, Megastonem, &
 Xenophontem tradere idem Aeneas refert. Ter-
 tio deinde Octavianus Augustus constituta Ro-
 mana monarchia, illos hac lege decorauit. Quis
 quis es qui per decennium nobiscum militaueris,

DE ARTE HERALDICA

si modo quadragenarius fueris, siue eques siue pe-
 des stipendia merueris, militia post hac vacato,
 heros esto, veteranusq; miles, nemo te ciuitate,
 foro, templo, hospitio, domo prohibeat: nemo ti-
 bi crimē adscribat, onus imponat, pecuniam ex-
 te quærat: si quid peccaueris solam Cæsaris vin-
 dictam expectato: quicquid turpitudinis admise-
 rint homines, te iudicem propalatorēq; timeant:
 seu priuati, seu principes fuerint, quod dixeris af-
 firmauerisque, nemo falsum arguet: libera & a-
 perta tibi omnia itinera locaque sunt, in ædibus
 principum mensa tibi cibi potusq; esto, stipendia
 quibus te tuamq; domum serues ex publico quot
 annis habeto: quam legitima face duxeris vxor-
 tem, cæteris foeminis præferatur: quem exprobra-
 ueris infamemq; dixeris, hic reprobratus homo,
 & infamis esto: arma, insignia, nomina, & orna-
 menta, heros ferto: quæ reges decent, quæ dicere
 aut facere velis, vbiuis gentium locorum natio-
 numque facito. Si quis iniurius fuerit, ceruice ca-
 tero: Postremo Carolus Magnus translato ad
 Germanos imperij nomine, post deuictos Saxo-
 nes & Longobardos Cæsar & Augustus appel-
 latus, illos hoc honore donauit, inquiens: Milites
 mei vos heroes vocabimini, socij regū & iudices
 criminum: viuite posthac laboris expertes, con-
 sulite regibus publico nomine, turpia corripite,
 fauete foeminis, iuuate pupillos, concilio circun-
 date principes, ab his victum, vestitum, stipendi-
 umq; petite: si quis negauerit inglorius infamisq;
 esto, si quis iniuriam vobis intulerit, reum se maie-
 statis agnoscat: vos aut caueritis ne tantū decus
 tantūq; priuilegium iusto bellorum labore partū

DE MEDICINA IN GENERE.

aut ebrietatis, aut curtilitatis, aut alio quouis vitio maculetis, ne quod vobis largimur ad gloriam, redundet ad poenam, quam de vobis sumēdam si forsitan excefferitis, nobis & successoribus nostris Romanorum regib⁹ perpetuo referuamus atq; hæc est heraldorum magnificentia, quibus antiqua consuetudine temporum magnos sese estimāt, quia impune maximis obtrectare illis permissum est.

De medicina in genere.

Cap. LXXXII.

Sed iam a militia et nobilitate ad medicinam properemus, quæ ipsa etiam quædam homicidiorū ars est, prorsus mechanica, licet philosophiæ titulo se traduci posse præsumat, ac supra iuris prudentiam proximas theologiæ sedes ambiat, vnde maxima inter medicos & iuristas contentio est: Argumentantur enim medici: Cum triplicia sunt bona ex ordine animæ, corporis, fortunæ, priora curat theologus, secunda medicus, tertia iurisconsultus: hinc medicis medias quoq; sedes deberi supra iurisconsultos, quantum corporis robur, & sanitas fortunæ diuitijs præstat. Sed hanc litem nescio quis prætor lepida interrogatio ne diremit: quæsiuit enim ex litigantibus illis quis mos & ordo seruaretur in educendis ad supplicia reis, vter præcederet, & sequeretur, latro ne an carnisex: Cumq; responderent præcedere latronem, sequi autem carnificem, dedit ille sententiam, præcedant ergo iuristæ, sequantur medici, horum insignem atrocitatem istorum temeraria homicidia notans: Sed ad medicinam redeamus, eius plures hæc reses sunt, nam est vna quam rationalem, siue so-

DE MEDICINA IN GENERE

phisticam, siue dogmaticam vocant, eamq; Hippocrates, Diocles, Chrysippus, Caristinus Paraxagoras & Herosistratus secuti sunt: Quam etiam Galenus his longo tempore posterior adprobavit: Qui præ cæteris insequutus Hippocratem, totam mendendi artem ad causarum agnitionem, signorum notitiam, rerum qualitates, & corporum diuersas habitudines gradusq; reuocauit. Sed hæc hæresis cum circa voces potius quam circa res ipsas versetur, naturalis philosophiæ fateor non infima pars est. Medendis tamen ægrotantibus nõ admodum necessaria, ne dicam vel perniciofa, vt quæ hominum salutem sanitatemq; ad contorta quædam sophismata relegat potius quam ad synœcera quibus morbis mederi possit medicamina: et scholasticis syllogismis occupata solitudinẽ et saltuum hortorumq; nescia, ignorat herbas et medicinam: quo circa Serapion hæc rationalem medicinam nihil ad medendi artem pertinere professus est. Est itaq; alia medices factio prorsus quæstuaria & mechanica, a qua vsq; in hunc diẽ medici suum nomen habent. Hanc idcirco operatiuam vocant, in empiricam & methodicam distartitam, de hac nobis hic sermo est. Empiricam itaq; ab experimentis appellant, cuius principes Serapion, Heraclides, & ambo Apollonij fuere, quos postremo ex Latinis M. Cato, C. Valgius, Pomponius Leneus, Cassius Felix, Aruntius, Cornelius Celsus, ac Plinius, & plerique alij secuti sunt. Ex hac deinde methodicam construxit Hierophilus Calcedonius, & ex longa rerum omnium magistra experientia ad certas regulas adiegit, quam postea validissimis argumentis probauerunt Asclepiades Themison, ac Archigenescõ-

DE MEDICINA IN GENERE

pleuit autem Thesillus Italus, qui (vt autor est Varro) cuncta superiorum placita sustulit, ac velut rabie quadam in cunctos prioris æui medicos perorauit. Post istos vero complures externarum gentium, barbari philosophi de ea scripsere, inter quos adeo creuit Arabum gloria, vt huius artis inuentores plurimis visi sint, facileq; id se posse contendere videantur, nisi ipsa originalia græca & latina nomina ab illis vsurpata aliam artis originem indicarent. Hinc Auicēnæ, Rasis, & Auerrois volumina pariter cum Hippocratis & Galenilibris autoritate recepta sunt, tantamque fidem adepta, vt si quis sine illorum placitis cuiquam mederi præsumat, is publicam salutem palam decoquere videatur: hæc autem medicorum factiões licet pauce sint, non tamen minor inter eos contentio est & opinionum pugna, quam inter philosophos: Nam de spermate, quod genitale semen est, audite quis anilibus ratiunculis certant. Pythagoras illud vtilissimi sanguinis spumam, siue cibi vtilissimum excrementum dixit. Plato autem spinalis medullæ defluxum, quia nimium coeunt res dorsum & renes dolent. Alcmeon autem cerebri partem adseuerauit, ex eo quod coeuntibus oculi dolent, qui sunt partes cerebri. Democritus autem ipsum ab omnibus corporis partibus deriuatum ait, & Epicurus a corpore & anima conuulsum, Aristoteles aimenti sanguinei excrementum, quod vltimò in mēbra digerat: cæteri putant sanguinem esse testium calore decoctum et dealbatum, ea duntaxat moti ratione, quæ ultra vires coeuntis sanguinis guttas eijciunt. Porro Aristoteles & Democritus nil dicunt mulieris semen ad generationem conferre, neque germen illas sed patri

DE MEDICINA IN GENERE

cularem quandam sudorem emittere: Galenus illas & sperma licet imperfectum germen emittente ait, & utrorumque viri & mulieris semen foetum constituere. Ceterum Aristoteles corpora animalium ex sanguine proxime vult generari, & immediate nutriri, sperma quoque ex sanguine generationem habere: Hippocrates contra corpora animalium ex quatuor humoribus primo coagulari: sed & multi ex Arabibus putarunt animalia perfecta posse absque maris & foeminae permissione generari, ac sine semine produci & propterea dicebant matricem non esse necessarias nisi per accidens. De causis autem morborum originalibus agentes, Hippocrates illas in flatu siue spiritu collocat, Hierophilus in humoribus, Erasistratus in arteriarum sanguine, Aesclepiades ex atomis per corporis invisibiles poros illa pennis illas rimatur, Aemeon ex corporalium potentiarum exuperantia vel inopia, Diocles ex inaequalitate elementorum corporalium aerisque halitu, Strato ab alimenti exuperantia cruditateque, & eius corruptione omnes morbos fieri solummodo putat. De ciborum autem conversione non minus disputant: nam Hippocrates, Galenus, Avicenna, in stomacho cibos per calorem concoqui affirmant, Erasistratus haec in ventre fieri contendit, Plistonius & Paraxagoras non concoqui modo sed putrescere aiunt, quin etiam Avicenna & eius expositores, Gentilis, & Iacobus de Forlinio non sine insigni errore sterco in stomacho generari tradunt. Aesclepiades autem & eius aemuli non concoqui cibos, sed crudos in corpus omne diuidi putant, quod in super omnium superiorum dogmata vana & superflua esse dicunt, Transeo vinarum iudicia ab illis

DE MEDICINA OPERATRI.

necdum perfecte cognita pulsuumq; dieses incomprehensas. Iam vero & Hippocrates quem ipsi pro deo colunt, ab alijs in plariscq; non tam diuersum sentit quam turpiter errauit. Nam in libro de natura infantis ait: Generatur ex luteo oui auis, nutrimentum autem & augmentum habet albu quod in ouo est, quod falsum probat Aristoteles in libro de animalibus, & in libro de generatione animalium disputans contra Alcmeonem, qui cum Hippocrate sentiebat, concludit: origo pulli in albumine est, cibus per vmbilicum ex luteo petitur, cui sententia adheret etiam Plinius inquit: Ipsum animal ex albo liquore oui corporatur, cibus eius in luteo est; nonne etiam ille Hippocratis aphorismus mendax est? Mulier non podagrifata nisi menstrua illi defecerint, cum multae foeminae quibus etiam menstrua fluunt podagras patientur.

De medicina operatrice.

Cap. LXXXIII.

TOra praeterea medendi operatrix ars nullo alio fundamento quam fallacibus experimentis superextructa est, ac tenui aegrotantium credulitate roborata, non minus venefica quam benefica, vt sapissime & fere semper plus periculi sit a medico ac medicina quam ab ipso morbo: quod quidem & ipsi huius artis principes ingenue fatentur, videlicet Hippocrates dicens: Artem hanc esse difficilem & experimento fallacem: & Aui-cenna, inquit: Fidem ac spem aegri erga medicum & medicinam saepe plus efficere, quam ipsam cum medico medicinam: & Galenus, difficile posse repetiri inedicamen, quod plurimum prosit, ac non simul

DE MEDICINA OPERA:

in aliquo obsit: atq; alius quidam ex illis ait, me-
 dicinarum noticia delectabilis est, vt reliquæ o-
 mnium quæ arte & regulis constant, operatio au-
 tem secundum medicinam a causa est. Eant igitur
 nunc fortunati ægri, ac periculosis experimentis,
 & casui fidem habeant, sed tam blanda est cuiq;
 pro se sperandi dulcedo (vt ait Plinius) vt cuiuscun-
 que se medicum profitenti statim credatur, cum sit
 periculum in nullo mendacio maius: Hinc est qd
 sapissime salus illic quæritur vbi mors est, quippe
 medicorum hic optimus creditur, quem particeps
 lucri commendat pharmacopola, qui cū illo col-
 ludit, cuius seruulos etiam medicus sibi sub stipe
 deuincit, qui lenocinio fungentes illum apud mi-
 seros ægros collaudādo præferunt: magnæ quoq;
 præstantiæ medicus est, quem vsurpata pomposa
 vestis, & intermicantes crebris hyacinthis digiti
 commendant, & cui remota patria, vel lōga per-
 egrinatio, aut diuersa religio (ceu Iudæus vel Ma-
 ranus) & ad fallendum efficacissima frontis im-
 pudentiā magnorumque remediorum constans,
 inconcussis mendacijs, iactantia, auctoritatem, fa-
 mam fidemq; conciliarunt. Et cui pertinax contē-
 tio, ac multæ semper in ore cum semigræculæ, tū
 barbaræ voces: & multa autōq; suorum nomina
 doctrinæ fecerunt opinionem, atq; sic in struētus,
 plus q̄ plumbea grauitate, sed audacia pene mili-
 tari, medēdi practicam tūc hac hypocrisi aggre-
 ditur. Primum inuisit ægrum, respicit vrinam, tan-
 git arteriā, inspicit linguā, palpat latera, explo-
 rat retrimenta, scire vult victus consuetudinē, &
 si qua etiam secretiora sunt inquirīt, ac si per hæc
 libret elementa, & veluti in statera expendat hu-
 mores ægrotātis, fabulaturq; egregie, deinde ma-

DE MEDICINA OPERA.

gna iactantia præscribit medicamina, recipe ca-
 tapotia, mitte sanguinem, fiant clystera, fiât pes-
 si, fiât vinctiões, fiât cataplasmata, dentur elin-
 ria, deni masticatoria, fiât gargarismata, fiât lac-
 culi, fiant fumi, dentur condita, dentur syropi, de-
 tur aqua, exhibeantur teriacalia: quod si leuiticu-
 lus sit morbus, & æger delicatulus, excogitabit
 blandimenta, & quæcunq; mulierculis effemina-
 tisc; viris grata atq; iucunda putat, magna au-
 toritate præcipit, iam suspensio molli grabatulo,
 aut fontalis aquæ in peluim stillantibus guttis, so-
 mnos allicit, iam fricationibus, stufis cucurbitu-
 lis, morbum extenuat. Iam balneis, thermis, cibis
 que delicatioribus, ac cœli mutatione extenuatū
 ægrum reficit: vt autem magnæ autoritatis ha-
 beatur, & simul admirationi sit, horas obseruan-
 do, phisicas allegationes suspensionesq; adnecti
 facit, nec nisi ex Ephemeride mathematica phar-
 maca potionesq; ministrat: Quin & in pharma-
 copolam sibi imperium arrogat, & se coram o-
 mnia dispensari iubet, seseq; meliora aromata de-
 ligere simulat, cum sæpe nesciat sophisticata a ve-
 ris discernere, resq; ipsas nomine tenus penitus i-
 gnoret: Si vero diues sit æger, aut magnæ autorita-
 tis, tunc quo plus sibi compendij atq; famæ accel-
 lutum sit, morbum quantum potest prostrahit, ac
 nō nisi paulatim restituit, etiã si posset semel vno
 pharmaco morbum depellere: nonnunq; vero me-
 dicamentis suis exagitato morbo, priusq; illū tol-
 lat hominem ad extremum vitæ discrimen addu-
 cit, quo illum tunc abs grauissima & periculosa
 ægritudine liberasse prædicetur. Quod si quando
 que in manus suas æger incidat grauiori morbo
 conflictans, cognoueritq; perniciosum esse ma-

DE MEDICINA OPERA:

lum, & cuius dubius sit euentus, tunc istis ingreditur stratagematibus, austero vultu viuendi lege præscribit, iubet insolita, prohibet cõsuetã, arguit oblata execrat exhibita, cõminatur exitũ, & vltam pollicetur, magnaq; poscit præmia. Si dubitat de euentu, suadet cõvocari collegiũ, & postulat locũ, quo securius medeat, aut nõ rato cautius perimat, ne superueniẽs alius, qui ægriũ solus restituat, famam sibi atq; laudẽ cũ lucro præcipiat. Si egro quid male cesserit, siue illum præter spem per insignem imperitiã occiderit, hic se aut per catarrhũ præfocatiuum de fluxũ, aut aliquod aliud simile subitaneum accidens, immedicabilẽq; casum apparenter excusat, & ægri inobediẽtiã, aut custodum negligẽtiã acriter accusat, aut inculcat collegas, aut in pharmacopolã culpam protrudit, sic enim efficit, vt nemo ægrotus nisi propria culpa perisse, nemo nisi medici beneficio restitutus videatur: Iam vero medicos plerumq; nequam esse suorum testimonijs comprobabimus. Ait enim eorũ conciliator Petrus Apponus, antẽ medicinæ Marti esse adscriptam, qui planetarũ omnium odio fiffimus est, et qui ingratitude iurgiorũ, omnisq; iniquitatis & militiæ autor existat. Ideoq; etiam medicos vt plurimum malorum esse morum, cum ob Martis scorpionisq; influxum, tum quod ait, quia ex vili stipite & sterili originem contraxerunt, intumescetes demum & contumeliosi facti, cum fuerint incrassati: hæc ille, edocuit forte Aesculapij exemplo, quem primum medicinæ repertorem ex mente Iouis genitum, & per Solis vitam in terras destinatum fabulatur antiquitas. Cellus vero hominẽ fatetur, sed in deorum numerum receptum: complures alij asserunt illũ mere-

DE MEDICINA OPERA.

tricio incestu ex Coronide venusta muliercula ge-
 nitum, quam sacerdotes in Appollinis templo a-
 dulterinis amplexibus sæpe subegerunt, qui finxe-
 runt illum dei filium: omnes autem in hoc conue-
 niunt tam scelestum fuisse hunc deum, vt Iouis ful-
 mine in eo coercendo opus fuerit, de quo Lactan-
 tius ad Constantinum imperatorem sic scripsit:
 Aesculapius, & ipse non sine flagitio Appollinis
 natus, quid fecit aliud diuinis honoribus dignum
 nisi q̄ sanauit Hippolitum, mortem sane habuit
 clariorem q̄ a deo meruit fulminari: hæc ille. At
 sunt re vera medici homines omnium scelestissi-
 mi, discordantissimi, inuidentissimi, mendacissi-
 mi. Sic enim omnes a se inuicem dissentiunt, vt nul-
 lus reperiat medicus, qui citra exceptionem, ad-
 ditionem, vel permutationem, præscriptum ab a-
 lio pharmacum comprobet, quinimo qui non la-
 ceret, mordeat, ne videlicet ipse non melior medi-
 cus videatur, si alterius vel optimo consilio nihil
 detraxerit, vel his quæ etiam sæpe nimis multa
 sunt non aliquid addiderit, vnde tãdem in prouer-
 bium abiit, medicorum inuidia, & discordia. Nã
 quicquid probat vnus, ridet alter, nec quicquã a-
 pud eos certi, sed omnia promissa eorũ nugæ vo-
 latiles & mera mendacia. hinc vulgus cum vult
 aliquem insigniter mendacem ostendere, ait illi,
 mentiris vt medicus. Summumq̄ ingeniorũ suo-
 rum opus in hoc versatur, vt in cogitandis nouis,
 veterum recte facta negligantur contemnãturq̄:
 tum quæ pauca sciunt recondunt, aut monstrare
 nolunt, quasi neminem docere in autoritate scien-
 tiæ sit, inuidentesque alijs, etiam vitam nostram
 fraudant alienis bonis: Sunt insuper plurimum su-
 perstitiosi, arrogantes, malæ conscientia, superbi

DE MEDICINA OPERA.

& auari, quibus illud semper in ore obuersatur, dum dolet accipere, facientes etiam si suum ad cōpendium expe dire crediderint, vt doleat quod sanum est: sicut legimus Petrum illum Apponium (quem Conciliatorem vocant) cum Bononiæ artem medicam profiteretur, tantæ auaritiæ & arrogantia extitisse, vt extra urbem alicubi ad ægrotos vocatus, non minoris quinquaginta aureis in singulos dies se conduci pateretur: vocatusq; aliquando ad Honorium tunc pontificem, quadringentos aureos in dies singulos sibi statui patctus est. Quin & Aesculapium medicinæ parentem ait Pindarus a Ioue fulmine adactum auaritiæ merito, eo q; medicinā nocenter & in damnū reipublicæ exercuisset: Iā vero si casu quouis fortunatus æger in manibus eorum euaserit, sit plausus intolerabilis, nemo sufficiet gloriam tanti miraculi decantare, Lazarum e mortuis resuscitatum narrabunt, illius vitam suum munus esse, sibi deberi, sese illum ab Orco reuocasse (vsurpantes sibi, quæ solius dei sunt) continuo iactant, nec villo præmio se compensari posse, aiunt: Nonnulli illorum in id tumoris euecti sunt, vt se pro dijs coli paterentur, atq; Ioues sese nuncuparent, sicut Menecrates Syracusanus medicus, qui quandoq; ad Agesilaum Spartæ regem in hæc verba scripsisse legitur. Menecrates Iupiter Agesilao regi salutem: sed illius stultitiam subridens Agesilaus, respondit: Agesilaus Menecrati sanitatem. Quod si vero ægrotorum quispiam infelicior (quod plurimū fit) inter medicorum manus expirauerit, tunc naturæ inopiam, morbi malitiam, aut ægri inobedienciā inculpant, ac artis suæ remedia ab hoc naturæ scientis arcanum non extendi, sese medi-

DE MEDICINA OPERA.

eos esse non deos, curare posse sanabiles, non susci-
 rare moribundos, nec quicquam se debere ægris
 ter experientiam, & huiusmodi verbis etiam in si-
 nistris euentibus superbiunt, & vltro qui perire
 arguunt intemperantiæ, & simul pretium pose-
 cum occiderint suis pharmacijs, qui sine illis vive-
 re potuissent: ægros pariter & fama, & pecunia,
 & sanitate, & vita, spoliantes: secura inrerim cõ-
 scientia cum, quia error eorum (quod ait Socra-
 tes) terta tegitur: tum, quia irremediabilis est mortu-
 orum regio, quo minus redire possunt, quos sibi illu-
 sos inanibus verbis, & medicamentis noxijs infe-
 ctos, ante diem in tartara præmittunt, vt contra
 illos spoliatae vitæ & pecuniæ repetundarum a-
 gant. Sunt præterea medici plerumq; contagiosi,
 & ab obiectis vrinis & stercorebus foetulentis, lo-
 tiolenti, sterculenti, & ipsis obstetricibus sordidio-
 res, ac sensibus omnibus infecti, dum oculis obscœ-
 na quæq; & foedissima conspiciunt, auribus pari-
 ter & naribus ægrotorum ructus, ventrisq; crepi-
 tus, & infecti aeris halitus, flatus, pedoresq; exci-
 piunt, labris ac lingua atras leteasq; potiones præ-
 gustant, manibus stercorea & purgamenta expli-
 cant, ægrotorumq; horridæ imagines & vmbrae
 nocte dieq; phantasiæ eorum obuersantur, innu-
 meraq; homicidia conscientiam eorum pettur-
 bant, totum deniq; illorum studium, sermo, ratio,
 oratio, spiritus, & ingenium non nisi circa tristitia,
 foeda, tabida, horrida mortis & morborum gene-
 ra versatur: totumq; eorum exercitium est in locis
 foetidis, squalidis, & vilibus curis, & obscœno ar-
 acas, & latrinas infamis lucri causa ambientes,
 atque tanquam vpupa auis sordida ex humanis

DE MEDICINA OPERAT.

stercoribus nidificantes. An non videtis illos quotidie quomodo obuinctis digitis, lutosi latifundis, vultu turbulento aut pallenti, continuo obambulant ciuitatem, ac præcipiti incessu, vilissimi spe lucelli discurrunt ab apotheca in apothecam, quærentes & mendicantes, sicubi quis lotium inspectandum, vel concham offerat stercorariam, atq; vt cucullati illi vultures ad cadauera sic isti ad excrementa homines omnium sunt nastitissimi: quæ etiam prægustare solitum aiunt Hippocratem vt inde morbi naturam melius persentiret, quod plerique etiam Aesculapio adscribunt, quem Aristophanes idcirco scatophagum vocat, quo verbo significantur qui ciborum vescantur superfluitatibus, quod nomen deinde ad medicos omnes deriuatum est, vt eos scatophagos & scatomantes, hoc est, merdiuoros & merdarum inspectores vocemus. Hinc scatomantia, oromantia, driminantia, dicuntur diuinationes seu prognostica medicorum ex stercoribus & vrinis deprompta. Hinc apud multas nationes mechanici isti medici olim infames habebantur, atque adeo vt (teste Seneca) etiam grauissima infamia haberetur medici opus quærere, & hodie adhuc plerique populi medicos pariter & obstetrices & carnifices a mensis & conuiujs excludunt, aut non nisi secretis separatique patinis calicibusque excipiunt: quocirca stomachari hic licet in detestabilem illum multorum principum morem, qui tam pestilentes homines nedum ad matutina cubicula, sed et quotidianis ægrotantium congressibus, recentibus semper pestilitatis vaporibus infectos, etiam mensis admittunt: quin adhibeat quis medicum conuiuio inter ipsos

DE MEDICINA OPERAT.

cibus & pocula de stercore, vrinis, sudoribus, sanie, vomitu, menstruis differet: atque epilepsias, lepras, vlcera, scabies, & pestes tractabit, totumque alioqui lautissimis obsonijs paratissimum conuiuium sermonum suorum impuritate, in nauseam conuertet: adhibete etiam medicum si vultis ciuilibus consultationibus, nihil illo ineptius, insulciusque idque forte, cum quia medicorum disciplina (quod eorum ait Conciliator) non est de virtutibus nec bonis moribus, tum quod (vt idem ait) naturaliter probus medicus, malorum morum esse debeat: & nos scimus apud multas ciuitates decretis publicis & plebiscitis cautum esse, ne medicum in consilium admittantur, nec magistratum gerant. forte non tam, quia inepti, leues, male morigerati, quam quia semper sordidi, & ægrotantium detrimentorumque assidua attrectatione adeo contagiosi, vt non solum propinquantes sibi homines, sed etiam subsellia inquinent, & marmora inficiant, vt eleganter de quodam medico cecinit Lucilius græco epi gramate ab Aufonio sic latine reddito:

*Alcon hesternum signum Iouis attigit, ille
 Quauis marmoreus vim patitur medici.
 Ecce hodie iussus transferri ex æde vetusta,*

*Effertur, quauis sit deus atque lapis.
 Quando vero in suam medicam consultationem
 eocunt, quid ea nocte minxerit & cacauerit æger
 examinaturi, ac tanquam Laconum Sphori de vita
 ac nece pronunciatum sententiam, mirum, sed
 dolendum, quam tunc miseris altercationibus, nullo
 idem censente circa ægri lectulum concertant,
 quali non ad curandum, sed ad disputandum con-
 ducti sint, atque ægro ipso, cui (iuxta græcum Me*

DE MEDICINA OPERA.

nandri versiculum, latine autem inquentis: Medici garrulus ægrotanti alter morbus) omnis fere sermo molestus est, illorum oratione non opera opus sit, ac productis ad ostentationem suam scholastico more aliquot phorismis, quos ad omnem usum semper eosdem paratos habent, inuocatisque Hippocrate, Galeno, Auicenna, Rasi, Auerroë, Conciliatore, cæterisque suis dijs quorum nomina & tituli illis pro doctrina satis sunt, ad conciliandum sibi apud imperitum vulgus fidem, doctrinæque æstimationem, vbi de causis, de signis, de affectibus, de humoribus, de die critica, aliquandiu seriose, sed indecisa discordia digladiatum est: tandem de adhibendo remedio, quod caput & cauda totius negotij esse debuerat, frigidissimo decreto transigunt: atque vt est eorum inter se mutua inuidia, nullo illorum sua secreta (vt vocant) æmulis suis communicare volenti: tanquã ipsis perituum sit quod tradiderint alijs, ad communem methodicam recurrunt: quæ si illos destituat, ad empiricam tanquam ad sacram anchoram confugiunt: vt quem ratio non restituit adiuuet temeritas, satius esse inquentes, anceps experiri auxilium quam nullum: vel ægrum ipsum, si minus sunt illi propitij, atque illos (vt ait Ecclesiasticus) languor prolixior grauet, prognosticis relinquunt, dicentes: quia desperatis Hippocrates vetat adhiberi medicamina, aut si paulo religiosiores sunt, morbum in diuorum aliquem reijciunt, vel extremum præscribunt pharmacum, quod erit: Recipe tabellionem vnum, testes numero septem, adde sacerdotem cum aqua & oleo benedictis, quantum sufficit, & dispone domui tuæ quia mortuus es. Hinc Rasis conscius profecto, cùm ægrotan

DE MEDICINA OPERA.

etiam credula stultitiæ, tum medicorum contentio
 sæ inscitæ, vtrique et ægro et medico non incau-
 te consulens, suadet in aphorismis suis, tantum v-
 num medicum fore eligendum: quia vnus, inqt,
 error magnam infamiam non inducit, et vnus
 vtilitas quam in ægro efficit collaudatur: qui au-
 tem quam plures medicorum adhibuerit, is in er-
 rorem incidit plurimum, hæc Rasis: Attestaturq;
 huic vetusta illa monumenti inscriptio, turba se
 medicorum perisse, atque illud græcum prouer-
 bium: Multorum medicorum introitus ægrum per-
 didit. Illud etiam moribundi iam Adriani impe-
 ratoris dictum: Medicorum turba principem per-
 dit. Nullū igit pro conseruanda vita sanitateque
 vtilius consilium, q̄ abstinere a medicis. Corporis
 enim sanitas deo debet, non medicis: ideoq; Afa-
 rex Iuda corripit a propheta dñi, q̄ in infirmita-
 te sua non q̄siuit dñm, sed in arte medicorum con-
 silius est: quorū q̄dem cōsilijs, qui se tradiderint, sa-
 ni esse non poterint: nec enim vita vlla misera ma-
 gis quam quæ sub eorum auxiliij fiducia ducitur
 Esto verum, sciant medici, atque vtinam sciren-
 omnes vires et potestates elementorum, radicū
 herbarum, florum, fructuum se minum, etiam ani-
 malium et mineralium omniumq; quæ parēs na-
 tura producit, tñ non pñt omnibus ijs virtutibus
 hoīem, nedum immortalem facere, sed q̄d minus
 est, nec leui quis morbo ægrotantem semper sana-
 re. O quoties medicamen quod prodesse debuerat
 non profuit, et quod debuerat excernere non ex-
 creuit, quoties recidente ægro remedicandum est,
 et tandem post multos labores et sumptus, vel tūc
 vel paulo post, etiam vel astantibus medicis, mo-
 riendum est: quæ ergo nunc spes nobis in me-

DE MEDICINA OPERATI:

dicis reposita est: si (quod ipse eorum ait Hippocrates) experientia fallax sit. Quid certi possunt promittere medici? si verum est quod Plinius scribit, nullam artem medicina incōstantiorem esse, etiam num sapius immutari. Multae gentes olim fuerunt & adhuc sunt absq̄ medicis degentes, quas videmus ultra decrepita in aetate robustas & supra centenarios annos viuere: contrario istos deliciares populos, qui medicorum promissis & opera viuunt, vt plurimum media aetate senescere et occumbere: quin & ipsosmet medicos plus ceteris hominibus & quasi semper egrotare, ac immaturiore aetate decedere. Hinc ille Lacon cuidam dicenti nil mali habes, respondit, q̄a non vtor medico, illoque iterum dicente, senex factus es, respondit, quia numq̄ vltus sum medico, ostendens nullam esse ad sanitatem & senectutem certiorē viam q̄ medicis caruisse: quod si dicat quis multos medicorum auxilio conualuisse, respondebimus illi contra, plures etiam occubuisse, quibus medicorum opera nihil profuere, obijciemusq̄ illum Ausonii versiculum, inquitentis:

Euasere fati ope non medici.
 olim enim Arcades non medicamentis vtebantur, sed quod narrat Plinius, verno lacte vtebantur, quoniam tunc maxime succis herbae turgent mederenturq̄ vberiores pascua: eligebant autem p̄ ceteris lac vaccinum, q̄a ille omniū est in herbis: Lacones, etiam Babylonij, e Aegyptij, Lusitani, Herodoto ac Strabone testibus, medicos omnes respuebant: languentes vero in forum & plateas efferebant, vt q̄ simili morbo tetrati effugisset, alium eualuisse nossent illis expertis in se consulere remedijs, arbitantes (quod etiam Corne-

DE MEDICINA OPERATI.

lius Celsus adserit) ad ipsam curandi rationem ni-
 hil plus conferre quam experientiam, qua constat
 doctissimos medicorū abs rustica anu sapissime
 victos, illamq; vnica planta seu herbula illa per-
 fecisse, quæ famatissimi medici non potuerunt, cū
 omnibus suis pretiosis elaboratisq; pharmacijs:
 nam illi dum inexplicabilibus prodigiolisq; mix-
 tionibus (cum tot dederit natura, quæ singula suffi-
 ciant remedia, confundentes per compositam di-
 uersarum rerum complexionem) morbos pellere
 nituntur, coniectura magis q̄ causa aut ratione in-
 cedunt: tota m̄q; medendi artem, non nisi casum
 et coniecturam faciunt. Hæc autem vnus simpli-
 cis medicinæ vim et qualitatem cognoscens, solidis
 expertisq; naturæ vitibus difficiles soluit egritudi-
 nes. Rursus illi per pretiosa, et ab extremis Indis
 aut Gadibus quasita, (persuadentes nisi pretiosa
 non prodesse) magno impendio venalem sanita-
 tem promittunt, hæc inuentu facillimis, vulgoq;
 paratis, et quas in hortis suis quisq; facile habet,
 domesticis plantis, sanitarem non tam promittit
 quam restituit. Præterea hi ex fallacibus libris, et
 pictis codicillis edocti, difficillimam medicandi
 operam, audaci quadam temeritate, cultaq; gar-
 rulitate ad questum vsurpant. hæc e terris et agris
 singulas plantas, earumq; colores, figuras, sapo-
 res, odores, varietates, contemplata & edocta, et
 quid in morbis reliquisq; casibus possint exper-
 ta gratis cuiq; certissima dat remedia. Ipsi etiā me-
 dicorum præcipui confitentur se a mulierculis plu-
 rima excellentissima remedia didicisse, & digna
 q̄ ipsi libris suis insererent, & veluti potiora po-
 steris communicarent, quale contra capitis dolo-
 rem extollit Auicenna medicamen a muliere tra-

DE MEDICINA OPERA.

ditum, Quod si medicina quæ sanitatis tempera-
 mentum afferre debet, consistit in proportione &
 temperamento rerum adinuicem; cum inter se, tū
 etiam cum qualitatibus corporis cui tribuuntur:
 atq; antiquorum medicorum hæc diligentissima
 cura fuit in proportionandis & contemperandis
 medicaminibus, per iusta et harmonica pondera,
 relinquentes posterioribus hæc deinceps proporti-
 onanda ægrotorum corporibus: quæ ista est auda-
 cia atq; impudentia, hæc nō solum immutare, sed
 illis etiam superaddere, penitusue negligere aut i-
 gnorare? Vnde sit q̄sicut consonans pharmaci tē-
 peramentum sanitatem adferre deberet, ita illius
 dissonantia dolorem, horrorem, exasperationem
 morbi, & nonnunquam mortem inducit: ideoque
 tutius medetur rustica anus, vno aut altero hortē
 si & naturæ opera absoluto medicamine, q̄ medi-
 cus ille cum suis prodigiolis, sumptuosis, & dubia
 coniectura conflatis pharmacijs: fuerunt illius sen-
 tentiæ multi & excellentissimi philosophi & me-
 dici, videlicet non nisi simplicissimis rebus meden-
 dum esse: hinc simplicium vires perscrutati exper-
 titq; de illis posteris nobis egregia volumina reli-
 querunt, quale Chrysippus de brassica, Pythago-
 ras de scylla, Marchion de rafano, Diocles de ra-
 po, Phantias de vrtica, Apuleius de betonica, &
 multi alij antiqui de alijs conscripserunt: Sed hos
 illi officinarum medici non solum non curant, sed
 etiam irrident, simplices appellantes qui studeant
 simplicibus. Hos igitur medicos (dico quicquid q̄
 per simplicia medentur) non tam consulēdos quā
 etiam sequēdos esse nulli dissuadeo. Verum illos
 officinarum cultores tanquam sortilegos & ma-
 leficos consulo fugiēdos, & propellēdos, q̄ suis

DE MEDICI. OPERAT.

prodigiosis compositionibus de malis nostris negotiantur, & sup vitā nostrā mittunt sortes. Nam cum cōposita medicamina ex multis disparibus & pignatibus speciebus conflare necesse sit, impossibile aut saltem difficilissimum est in illis aliqd certi posse statuere medicum, nisi sola opinione, & estimatione, coniectura: cunque innumerae saepe res sint, quæ singulae prodesse videntur, ea sola congerit medicus quæ fors vel casus memoriæ suæ tunc obtulerit, aut in quæ alio quouis intrinseco siue occulto instinctu fuerit propensior: Vnde fit vt cōpositum illud pharmacum non tam ab ingredientium simplicium potentia, quā a medici fausta & infausa affectione sortiatur virtutem & effectū, quatenus ille occulto quodam influxu siue naturali, siue cœlesti, siue dæmonico, siue fortuito plus ad hæc q̄ ad alia eligenda inducitur. Atque hoc est quod communiter dicitur, atq; ipsi fatentur, medicum vnum esse alio fortunatiorem, ac sapissime indoctum docto feliciterem. Quin & vidi ego & noui medicum virum leteratissimum tā infelicem, ut e multis ægris uix paucissimi e manibus eius salui euaderent. Noui & alium semisciolum qui omnes ferme ægros suos pleroseq; etiam ab alijs pro deploratis derelictos feliciter sanaret: Quin & meminij me legisse de medico in cuius manibus quicumque nobiles & magnates incidissent, euaderent; plebei omnes & rustici perirent, aut grauius periclitarentur: Videre igitur nunc facile est, hanc officinariam medicinam, in qua plerumque potest medici fortuna quam doctrina, totam aut pro maxima parte sortilegam esse, ideoque procul pellendam atque tanquam veneficam & scitiam esse damnandam; Proinde Romani quoniam

DE MEDICI. OPER.

dam sub Catone censorio medicos omnes & vr-
 be Roma, & tota Italia pepulerunt, eorum fune-
 sta mendacia, crudelitatemque auersari, quod vi-
 delicer multo plures occiderent quam sanarent,
 tum q̄ venenox̄ peritissimi, odio ambitione, aut
 lucro facile adduci possent, vt venenam ministrēt
 pro remedio, & pacia mercede hominum vitæ in-
 fidientur; Sicut Pyrri medicus, siue is Timocha-
 ri fuerit (vt vult Gellius) siue Nicias (vt alij) qui
 Fabritio promiserat se dominum interfecturū me-
 dicina, quod facinus auersatus Fabritius, Pyr-
 r̄um quamuis inimicum monuit per epistolā ca-
 ueret a medico: de quo Claudianus ita inquit:
 Romani scelerum semper spreuere ministros,
 Noxia pollicitum domino miscere venena,
 Fabritius regi nudata fraude remisit:
 In festo quem Marte perit bellumq̄ negauit
 Per famuli patrare nefas.

Similia de Græcorum medicis apud Pliniū Cato
 scribit ad filium inquit: Iurarunt inter hæc bar-
 baros omnes necare medicina: sed hoc ipsum mer-
 cede faciunt, vt fides eis sit, et facile disperdant. Et
 paulo post subiungit: Vnde testamētorum plures
 insidiæ, iam vero & adulteria in principum do-
 mibus, etiam vt euident Eudem in Liuiā Drusi
 Cæsaris: hæc Plinius. Ipse etiam Socrates apud
 Platonem vetuit, ne medici in ciuitate multiplicē-
 tur: Expediret & in hunc diem reipublicæ, nul-
 los esse aut paucissimos medicos: quodque lex ex-
 taret, quæ eorum puniret, cum inicitia, tum ne-
 gligentia malitiam capitalem: Capitale enim
 est, neque refert imperitia an negligentia, stultitia
 an malitia, perperam an studiose medicus pro
 pharmaco venenum porrexerit, hominemque in

DE PHARMACOPOLIA

vita discrimen adduxerit: atque non (quod Plinius ait) medico hominem occidisse summa esset impunitas. Qui certe vnus illis atque communis cum carnifice honos est, homines scilicet accepta mercede occidere: atque ex homicidio, vnde iupliciti cunctis lex statuit, nullique concessa impunitas, nisi soli capiunt praemia: hoc tamen interest quod carnifex non nisi ex iudicum sententia necat noxios, medicus autem praeter omne iudicium perimit etiam infantes: non ergo insalubriter pontificum constitutiones arcent a medicando clericos, cum ars medica res adeo sit cruenta, vt si fas sit sacerdotibus & clericis medicum agere, liceat etiam agere carnificem: neque imprudenter Portius Cato medicis quondam interdixisse putandus est: cum, quia scietur huius famam semper nouitate aliqua aucupantur: tum, & dum pudet noui nihil aferentes alio tum inhaerere vestigijs, experimenta per mortes agunt, & artem suam nostris periculis dicitur, quae de vita nostra negotiatur, malaque hominum, quae breuissimo tempore tolli possent, producant: non raro etiam adaugent maiori pro compendio, cui fraudi vt obuietur apud Aegyptios medici ante diem tertium egrorum corpora eorum periculo curabant, post triduum autem suo.

De pharmacopolia.

Cap. LXXXIII.

Iamque etiam a cocis suis, apotheticarios & pharmacopolas vocant, quorum (vt est in pro uerbio) tituli remedia habent, pixides, venena siue (ut canit Homerus) pharmaca mixta, salubria multa, & noxia multa, quibus cum damno esse minime volunt, nos mortem nostram magna cura

DE PHARMACOPO.

re pecunia compellunt: dum illi aliud pro alio pro-
 pinantes, seu putridum inueteratumue & euani-
 dum pharmacum miscentes, sepe mortiferam po-
 tionem dant pro salutifera: dum facta iam pri-
 dem emplastra, collyria, vnguenta, pastillos & a-
 lia pharmaca, nō nisi in officinarum compendia
 ex ipsa specierum fece ac tabe conflata mercan-
 tur, atq; hæc omnia nescientes discernere credunt
 barbaris mercatoribus omnia fraudibus & so-
 phisticatione corrumpentibus. Possent etiam hic
 ostendere perniciosas illorū discordias de simplici-
 um quibus vtuntur medicinarum cognitione, er-
 roresq; eorum circa medicinalium rerum nomina
 ab illis male intellecta, pessimeq; vsurpata: quæ
 plurima Nicolaus Leonicensus amplo volumine
 ostendit. Transeo etiam docere de prodigiosis cō-
 positionibus, multarumq; externarum rerum mi-
 xturis, quibus dum omnia confundentes vnum
 quod omnibus naturis quadret medicamentum
 sese effecturos nobis persuadere volunt (sicut de
 compositione teriacæ ac tyri fabula, deq; illo an-
 tidoto myrdatico statuerunt) nihil aliud effici-
 tur q̄ poeticum illud chaos.

Rudis indigestaq; moles

Nec quicq̄ nisi pondus iners, congestaq; eodem

Non bene iunctarum discordia semina rerum

Vbi corpore in vno,

Frigida cum calidis pugnant, humentia siccis

Mollia cum duris, sine pondere habentia pōdus,

Esto, sint quædam compositiones ab antiquis me-

dicis excogitatæ & vtilis inuentæ quæ expertæ

liceat recipere, tamen a vera illa methodo sunt

aliena, & ab ipsismet medicis propria conscien-

tia coactis damnata, & omnibus modis explosa

DE PHARMACOP.

à Plinio, à Theophrasto, à Plutarcho, ab Hippo-
 crate, Galeno, Dioscoride, Erasistrato, Celso, Scri-
 bonio, Auicenna, quorum verba hic subscribere
 nimis longum esset, nec ab antiquis illis solum,
 sed etiam a multis recentioribus, e quibus vnus
 Arnoldus de villa noua inter aphorismos ait, vbi
 in promptu habentur simplicia, dolum esse si quis
 compositis vtatur. At hodie neglectis & ne cogni-
 tis quidem simplicibus, non nisi ex duobus illis a-
 pothecariorum luminarijs, ac aromatariorum the-
 sauro, tum Mesue & Nicolai, cæterorumque anti-
 quiorum, picturatis & inauratis titulis medica-
 menta promuntur: atque hinc fit vt dum medici illi
 suo otio consulentes vitas hominum apothecario-
 rum fiducia gubernant, atque illi sine literis, sine
 cognitione barbaris mercatoribus confisi, pro of-
 ficinæ compendio res permittent, vt multo plus pe-
 riculi sit a medicamine quam a morbo. Iamque
 etiam dicamus de pretiosorum medicinalium so-
 phisticatione, quæ tanto ingenio saepe ad simila-
 ta sunt, vt industrios etiam homines decipiant:
 plurimumque conduceret salutem hominum ac rei-
 publicæ peregrinis omnibus exoticisque pharma-
 cijs, quæ tanto præterea precio a prædonibus mer-
 catoribus in reipublicæ detrimentum adactæ sunt
 omnino intercidere: ac medicos omnes in ordinem
 cogere, pharmacopolasque adstringere, ac legem
 illis præscribere, cuiusmodi olim Romæ (dum ad-
 huc melior esset) Nero tulisse legitur: quæ ijs dun-
 taxat quæ noster gignit orbis pharmacijs vti cõ-
 niant magis, tum longe recentiora, electiora, mi-
 norisque difficultate ac sumptu haberi possunt, mi-

DE PHARMACOPO.

horicꝫ periculo quā peregrina quorum maximꝫ
 pars suspecta est, vt quæ sæpissime sophisticata,
 adulterata, reiectitia, vel in naui suffocata, vel
 immersa lacunæ, vel vetustate corrupta, vel non
 debito tempore & loco (vnde sæpe plurimum im-
 minet periculi) collecta sunt: nam colloquintida
 non matura sanguinē educit & interficit, & quæ
 sola vel ynica nascitur, venenum est. Similiter &
 agarius masculus mortiferus est, & qui antiquus
 perniciosus. Scamonea omnis sophisticata est, si-
 militer & terra Lemnia, et fides sigillorum perijt:
 Nam quæso quæ necessitas est ijs vti peregrinis, si
 eadem similique consimilisque efficacia nostra ter-
 ra producit? An non egregie stultum est malle ex
 India petere quod domi habemus? existimantes
 propriam neq; terram neq; mare sufficere, patri-
 isq; rebus peregrina, frugalibus sumptuosa, ac fa-
 cile acquisibilibus difficilia, & ab ipsis vsq; ter-
 ra sinibus impetrata præferentes. An sine armo-
 niaco spleni nemo mederi poterit, nec epati absq;
 sandalis? An si caremus bdellio vlcera interiorū
 nemo curabit? nec capiti quis medebitur sine mus-
 sco & ambra? nec stomacho sine mastice & co-
 rallijs? Si hæc peregrina nostris corporibus conue-
 nirent medicamina procul dubio natura factum
 esset, quæ omnibus prouidit abundanter, vt hæc
 apud nos quocq; nascerentur. Nonne absq; illis
 & salubrius vixerunt patres nostri? Sunt ergo
 hæc desidiosorum medicorum qui nostra non
 inquirunt nugamenta, & pharmacopolarum
 commenta, qui non communem salutem, sed
 suæ negotiationis compendium quarunt, per-
 suadentes nobis non nisi pretiosa quæque pluri-
 mum prodesse, quibus idcirco impropertur

DE PHARMACOP.

per Ieremiam: Nunquid non est resina in Galaad, aut medicus non est ibi: suis quibusq; terris & regionibus, suæ genti, suo climati, suo coelo, suo seculo natura herbas producit atq; cõtemperat, efflorescunt alijs atq; alijs locis temporibusq; acriores habeant vires, in quolibet tamẽ tempore & climate pro suo hominumq; temperamento ea dẽ operantur, habeant liceat pretiosa illa & exotica nostris plantis maiores vires, sed has nõ nisi in sui climatis hominibus, quibus creata & producta sunt, putabimus salubres. At sunt etiam empiricorum rapinæ persuadentium nobis monstrosa quædã pharmaca & a medendi vsu exotica plurimum posse conferre, & sine ijs salutem nostram non posse constare, impendio miserorum sua commentaria experiunt: Hinc viperas & serpentes & nocentissima quæq; reptilia antidotis admiscunt, & velut deficientibus remedijs, humanam adipem in vnctiones subigunt, humanasq; carnes aromatibus adseruatas (quam mummiam nuncupant) nephario naturæ piaculo hominibus edendas præbent.

De chirurgia.

Caput. LXXXV.

Restat chirurgia, altera medicinæ pars, quæ excutanea corporis vitia curat, cuius opera manifesta & securiora sunt remedia, nã reliquorum medicorumq; consilia sunt. Chirurgi vident et palpirant quod agunt, ac pro opportunitate mutant, applicant, & auferunt: hæc inter omnes medicandi artes prima in vsum venit: Nam cum homines ab antiquo sese bellis

DE CHIRURGIA.

exercerent, & vulnera subijnuicem infligerent, cœperunt illorum quærere remedia. Nam quæ homo homini mala inflixisset, ab hominibus quoque curari posse putabant: Cæteros autem morbos & interiorum cruciatus, tanquam ira deorum genitos, incurabiles naturalibus viribus æstimabāt: Primus itaque chirurgiæ inuentor fuit Apis Aegyptiorum rex, vel ut vult Clemens Alexandrinus antiquior illo Mizrai filius Cain nepos magni Nohe. Scripsit autem primus medicinam vulnerrum Aesculapius: Deinde excellentes in ea extiterunt Pythagoras, Empedocles, Parmenides, Democritus, Chiron, Pecn. Narrat Plinius hanc Romæ primum exercuisse Archagatum, Peloponnesensem, illumque ob secandi vrēdiq; sæuitiam fuisse vulnerarium publice vocatum, mox transiisse nomen in carnificem, denique vniuersam artem tedio habitam & explosam. Est itaque chirurgia non minus reliquorum medicorum factionibus excellentium virorum autoritate clara, sed virulentarum sordium immunditia & sanguinolenta crudelitate, infamis.

De anatomistica. Caput LXXXVI.

Hanc tamen crudelitate superat anatomia vtrorumque pharmaceuticorum & chirurgorum theatrica carnificina, qua damnatos publicæ morti reos quondam viuos ac remanente spiritu truculentissimis cruciatibus refecant: Sed hodie ob Christianæ religionis reuerentiam paulo mitiores effecti, interempto prius homine, ipsorum vel licitoris manu, in mortui cada-

DE VETERINARIA

ver: deinde his piaculis grassantur, humanumque corpus dilaniantes, membra singulorum suum, ordinē, mensurā, opera naturā & abdita quæque perquirunt ac rimantur: vt inde quomodo & quibus locis curandum sit, addiscant: crudei hac diligentia atq; spectaculo horrendo & abominabili nec minus impio.

De veterinaria, Caput LXXXVII.

Est adhuc & alia medicinæ praxis, quã veterinariam uocant, quæ brutorum morbis medetur, cæteris longe certior & utilior, a Chirone centauro (vt fertur) inuenta, & a Cosomella, Catone, Varrone, Pelagonio, Vegetio, nobilissimis scriptoribus illustrata: Hanc tamē annulati isti medici non tam verecundiæ sibi ducunt, quã penitus quoq; ignorat & aspernantur admodum delicatuli, vt tanquam vpupa auis, nõ nisi humanis stercorebus oblectentur: Vnde si quis ab illis pro asino aut boue suo medicamen requirat, pro remedio mox iniuriam accepturus sit, quasi ad eos non pertineat scire, non solum hominibus, sed etiam cæteris animalibus (præcipue quæ hominibus commodare ferunt) mederi: pro qua re Alphonsus Aragonum rex olim duos expertissimos medicinæ doctores pro equis & canibus amplo condidit stipendio, iussitq; sollicitos scrutari quæ remedia & quis medendi modus singulis bestiarum morbis conueniret: quod illi facientes, librum de his rebus utilissimum ediderunt: fecit idem his temporibus Ioannes ruellus Parthisiensis vir in vtraq; lingua peritissimus, ac Physicus primarius, qui de

DE DIETARIA.

morbis equorū, eorūdemq; remedijs, ex vetustissimis autoribus Apſircho, Hierocle, Theomeneſto, Pelagonio, Anatolio, Tiberio, Eumelo, Archedamo, Hippocrate, Hemerio Africano, & ex Aemilio Hispano, & Litorio Beneuentano delectum volumen tranſtulit, veterinarjs omnibus magna cum reipublicæ commoditate profuturum.

De dietaria.

Cap: LXXXVIII

SVperest adhuc medicina dietaria, cuius princeps præ cæteris extitit Asclepiades, qui sublato magna ex parte pharmacorum vsu, totam medicinæ artem ad victus rationem, ad quantitatem & naturam ciborum, obſoniorum, que condimenta reduxit: a quo cæteri medici non omnino dissentiunt, sed ita putantes q; alterum altero indigeat, victus quando que pharmacjs, ac illa pariter victus ratione atque mensura: hinc iubent, inhihent, execrantur, accusant cibos & potus quos deus creauit, inobseruabilesque victus regulas condunt: & quas alijs escas vel modeste delibare prohibent, ipsimet tanquam porci glandes deuorant, & quas alijs viuendi leges præscribunt, ipsi omnium primi præuaricantur, non tam negligenter quam consulte, Nam si ipsi iuxta hæc sua dietaria decreta viuere deberent, sanitatis non modicam iacturam facerent, si vero vt ipsi viuunt, sic ægros quoque naturæ legibus viuere permitterent, pecuniæ damnum sentirent. Verum de his dietarijs ita ait Ambrosius, contraria diuinę conditioni præcepta medicinę sunt que a sciunio reuocant, lucubrare non sinunt, ab inten-

DE DIETARIA.

elione meditationis abducunt: ita qui se medicis
 dederit, seipsum sibi abnegat: et Bernardus scri-
 ben super cantica ait: Hippocrates et Socrates
 docent animas saluas facere in hoc mundo. Chri-
 stus et discipuli eius perdere, quem vos e duobus se-
 qui vultis magistrum? Manifestum se facit, qui di-
 sputat hoc oculis, hoc capiti, hoc stomacho nocet
 legumina ventosa sunt, caseus stomachū grauat
 lac capiti nocet, potum aquæ pectus non sustinet:
 quare hoc est, vt totis fluuijs, agris, hortis et cella-
 rijs vix inuenire possis, quod comedas. Sed esto
 hæc Ambrosij et Bernardi verba ad solos mona-
 chos dicta sint, quorum forte non est debere tantā
 rationem habere de valetudine quam de professi-
 one; at ciuiles homines non dedecet cum valetudi-
 nis ratione, etiam victus & obsoniorum varietas
 atq; mensæ lautities: primum dietaria medicina
 pollicetur, alterum præstat coquinaria. preparan-
 dorum ciborum & potuum disciplina. Quocirca
 Plato hanc medicinæ adulatricem vocat, pluri-
 que eam dietariæ medicinæ partem adnumerant
 Quis Plinius & Seneca & residua medicorū scho-
 la fateantur, ab exquisitorum ciborum varietate
 multijugos morbos generari.

De arte coquinaria. Cap. LXXXIX

ARs itaq; coquinaria per commoda est, nec
 inhonesta, si modo discretionis limires nō
 egrediatur. Atque hæc ratio etiam sum-
 mos & continentissimos viros induxit, ut
 de coquinaria & obsoniorum condimentis scribe-
 re non erubescerent. Ex Græcis Panthaleon, M

DE ARTE COQVINA.

thecus, Epiricus, Zophon, Egesippus, Pazanius,
 Epenerus, Heraclides Syracusanus, Tyndaricus
 Sytionius, Symonactides Chius, Glaucus Locre
 sis: Ex Romanis Cato, Varro, Columella, Apici
 us: & ex recentioribus Platina: Asiatici autem his
 rebus tam luxuriosi atq; intemperantes semper
 extitere, vt ipsum nomen eorum in heluonum ac
 gulonum transferebat cognomen, quos inde A-
 storas nuncupamus: hinc (quod refert Titus Liui-
 us) post Asiaticam victoriam peregrinæ luxuri-
 riæ in Romanam urbem defluerunt, tunc enim
 primum epulæ cura & sumptu maiore apparati
 cœptæ: tunc coquus antiquis vilissimum mancipi
 um & in æstimatione & in vsu & in pretio esse, at
 que e culina adhuc iure madens, fuligine tinctus,
 cum ollis, patinis, tunstillo, mortario, veru, in scho-
 las receptus, & quod vile ministerium fuerat, ars
 haberi cœpit: cuius tota sollicitudo est vndecunq;
 conquirere inuitamenta gulæ, æduliaq; ciborum
 ad profundâ ingluuiem satiandam vndecunq; lo-
 corum inuestigare: cuiusmodi plura ex Varrone
 enumerat Gellius, videlicet pauum e Samo, Phry-
 giam attagenem, grus Melicas, hedum ex Am-
 braeia, pelanum Chalcedoniam, murenâ Tar-
 telliam, asellum Pessinuntium, ostreas Tarenti-
 nas, pectunculium Chium, helopem Rhodium, sca-
 ros Cilices, nuces Tasiæ, palmas Aegyptiæ, glâ-
 des Ibericas, quæ omnes edendi institutiones ad
 improbam satietatis luxurque lasciuiam repertæ
 sunt. Eius autem artis gloriam & famam sibi p̄
 cæteris vendicauit Apicius, vt ex eius nomine (te-
 ste Septimio Floro) cognomētum in coquos, quo
 Apiciani dicerentur, quadam philosophorum imi-
 tatione propagatum sit; de hoc Seneca sic scriptū

DE ARTE COQVINA.

reliquit: Apicus (inquiens) nostra memoria vixit
 qui in ea vrbe (ex qua aliquando philosophi ve-
 lut corruptores iuventutis abire iussi sunt) scienti-
 am popinæ professus, disciplina sua sæculum infe-
 cit. Plinius quoq; illum nepotum omnium altissi-
 mum gurgitem seuerissime nuncupavit. Tot deni-
 que gulæ instrumenta, tot irritamenta libidinum,
 tot obfionorum varietates Apicianorum illorum
 ingenio excogitata & conficta sunt, vt tandem
 opus fuerit præscriptis legibus popinæ luxus coer-
 cere. Hinc veteres illæ sumptuariæ & cibariæ le-
 ges latae, videlicet, Archia, Fannia, Didia, Lici-
 nia, Cornelia, lex Lepidi, lex Antij Restionis: sed
 & Lucius Flaccus & collega eius censores, Duri-
 onium senatu mouerunt, q̄ legem de coercendis
 cõuiuiorum sumptibus latam tribunus plebis ab-
 rogare velleret: quam impudenter enim Durionius
 rostra cõscendit illa dicturus: freni sunt iniecti vo-
 bis Quirites nullo modo perpetiendi, alligati &
 constricti estis amato vinculo seruitutis: lex enim
 data est quæ vos frugi esse iubet, abrogemus igitur
 illud horridæ vetustatis rubigine obsitum im-
 perium: etenim quid opus libertate est, si volenti-
 bus luxu perire non licet? Erant & pleraq; alia
 edicta quæ nunc omnia antiquata sunt penitusq;
 soluta, a deo vt nulla ætas vnquam maiori gulæ
 cura ac luxu indulserit, quam hæc nostra, qui eius
 causa vt (ait Musonius, & post illum noster Hie-
 ronymus) terram percurrimus & maria, & vt
 mulsam vinum pretiosusque cibus fauces nostras
 transeant, totius vitæ opera desudamus, tot modo
 apud nos popinæ, tot ganæ, tot gnatonum & lu-
 parum tabernæ, vbi homines edacitate, ebrieta-
 te, & libidine perduntur, vt sæpe non absque ma-

DE COQUINA.

gno rei publicæ detrimento tota deuorent absumantq; patrimonía, tot modo reperta ferculorum genera, tot obsoniorum condimenta, tot mensarum leges, ritus, & ceremoniæ, vt Afotorum, Milesiorum, Sybaritarum, Tarentinorum: præterea Sardanapali, Xerxis, Claudij, Tiberij, Vitellij, Heliogabali, Galieni imperatorum, aliorumque illorum veterum heluonum (quos omnes delitij, luxu ac voluptate popinæ, cæteris nationibus ac hominibus præstitisse narrant historici) opipera conuiuia penitus sordida, incondita, rusticanaq; euasura sint, si cum ijs nostris conuiuiorum adparatibus conferantur: præterea nihil actum est cibi & potus elegantia, nisi simul etiam adsit abundantia usque ad fastidium. & quæ vel Herculem inebriet, qui eadem sæpius nauis & uehebatur & potabat: ac cibi satietate Crotoniensem Milonem & Aureliani phagonem expleat, quorum ille triginta panes vna cœna præter reliquos cibos comedere solitus erat, alter vno die ante Aureliani Cæsaris mensam aprum integrum, cētum panes, veruecem & porcellum deuorauit: bibit autem in ifundiculo apposio plus orca: hæc hodie apud nos receptissima sunt in rusticanis illis publicis conuiuijs, & templorum dedicationibus, cæterisque eorum festis, diceretis Orgia bacchi celebrari, tam sunt illic omnia furore, cruore, & multiplicibus gula ebrietatisq; flagitijs commaculata: tum Centaurorum conuiuia a quibus sine cicatrice nemo reuertitur: illic spectaretis, & qualē de Erisichthone voracitatem describit Ouidius hoc carmine:
 Poscit, & appositis queritur ieiunia mensis,
 Inq; epulis epulas quærūt quodq; vrbibus esse,

DE ARTE COQVINARIA

Quodq; satis poterat populo, nō sufficit vni,
 Plusq; cupit, quo plura suam demittit in aluam.
 Utq; fretum recipit de tota flumina terra,
 Nec satiatur aquis peregrinosq; ebibit amnes,
 Utq; rapax ignis non vlla alimenta recusat,
 Innumeratq; faces cremat, & quo copia maior
 Est datā, plura petit, turbaq; voracior ipsa est,
 Sic epulas omnes Erisichthonis ora prophanī
 Accipiunt, poscuntq; simul cibus omnis in illo
 Causa sibi est, semperq; locus sit inanis edendo.
 Erant olim apud Græcos deinde etiam apud Ro-
 manos athletæ homines voracissimi, sed horum in-
 famia tandem etiam a viris consularibus et impe-
 ratoribus victa est: nam Albinus qui quondam
 rerum patiebatur in Gallia cētum persica, denos
 pepones, quingentas ficus passurias, trecentas o-
 lireas, vna cœna deuorauit: et Maximinus impe-
 rator, qui Alexādro Mammeæ filio successit, qua-
 draginta libras carnis vna die comedit, bibit que
 vini amphoram: continet autem amphora qua-
 draginta octo sextarios. Geta etiam imperator tā
 perditū luxus traditur, ut dapes per alphabetum in-
 ferri iusserit seseque triduani epulis ingurgitarit.
 Iam vero (quod scelus impium magis) cum deus
 & natura cibum nobis potumq; salutis ac forti-
 tudinis causa præpararent, nos contra varijs ob-
 soniorum artificijs illis abutimur ad voluptatē, &
 supra humanæ naturæ capacitatē ingurgitamus
 corporibus nostris, immedicabiles morbos inde
 contrahentes, quo palam videmus verum esse qd
 ait Musonius, dominos seruis, vrbes rusticis, ino-
 pes opulentioribus, & quosq; qui vilioribus ob-
 uisq; vtuntur alimentis cæteris esse robustiores,
 valentiores, fortiores, labores melius tolerantes,

DE ALCUMISTICA

minasq; ijs defatigari, ægrotari autem rarissime, neque ullos magis vexat graues illæ ægrotudines, puta, hydrops, podagra, morphea, colica, & con- similes, quam qui simplicem victum contemnen- tes, ex coquinarum officinis viuunt: contra vero qui simplici contenti victu magis incolumes cer- nimus. Astipulatur isti etiam Cornelius Celsus, qd homini (inquit) vtilissimus cibus est simplex, acer- uatio saporum pestifera, & condita omnia dua- bus de causis inutilia sunt, quoniam & plus prop- dulcedinem absorbitur, quam modo par est, tum ægrius concoquit. Multi præterea grauissimi viri auctoresq; hæc gulæ irritamenta obsonorumq; ar- tificiosam voluptatem detestati sunt: sed sunt & alij qui religionis nomine, nedum gulam, ne dum luxum, sed & cibos nonnullos quos deus creauit ad vescendum detestatur, abstinentes carnisbus: vino autem in quo (vt ait apostolus) est luxuria, ipsis Epicureis capatiores, abstinere & ieiunare se dicentes, cum se omni piscium genere & optimo quouis vino oppleuerint, ad quæ labra & linguas & dentes & ventres armata circumferunt, non au- tem loculos: sed de ijs satis, quin a cibaria hac ad gebericam hoc est alcumisticam coquinam, quæ non minores decoquit opes q̄ popina, modo va- damus.

De alcumistica.

Caput XC.

Alcumistica itaq; siue ars, siue fucus, siue na- turæ persecutio dici debeat, profecto insi- gnis est eademq; impunis impostura, cuius vanitas coiplo se facile prodit, cum polliceatur quæ natura nullo modo pati potest nec attingere

DE ALCUMISTICA

cum tamen ars omnis non possit naturam superare, sed illam imitatur, & longis passibus sequitur, & multo fortior sit vis naturæ quam artis, Alcumistica autem,

Ars suspecta probis, ars ipsa inuisa q̄ multis,

Inuisos etiam cultores efficit artis,

Mendaces adeo multi manifeste videntur,

Qui seipos aliosq̄ simul frustantur inertes.

Dum rerum vertere species tentant, ac benedictū quendam philosophorum (vt vocant) lapidē fabricare præsumunt, quo Midæ instar contacta omnia corpora ilico in aurum argentumue permūtētur: quin etiam e summis inaccessisq̄ coelis quin tam quandam essentiam deponere nituntur, quaiam non solum plures quam Croesi diuitias, sed & depulso senio reiuuenescentiam perpetua inq̄ sanitatem, ac tantum non immortalitatem, vna cū ingentibus opibus nobis pollicentur.

At nusquam tantos inter qui talia curant,

Apparet vllus qui re miracula tanta

Comprobet.

Sed medendi a liquod experimentis, tum ex cerussa purpurilla, stibio, sapone, consimilibusq̄ pigmentis, ac muliebribus fucis, vetularumq̄ incrustationibus, & cuiusmodi sacrae literæ vocant, vnguenta meretricia stipem corrogant, quo geboricā instruant officinam, vnde in prouerbiū abiit: Ois alcumista, vel medicus, vel saponista credulorum hominū aures verbis diuitant, pecunia inanes vt reddant loculos: Et quibus ipsi spondent diuitias, ab his drachmas petunt, hinc se palam prodit hanc artem esse nullam, sed ingentes nugas & insanae mentis inania commenta. Inueniunt tamen tantæ felicitatis percupidos homines, quibus mi-

DE ALCVMISTICA

fo ingenio sese maiores diuitias cōsecuturos in hy
 drargyrio quam natura præstet in auro persuade
 ant, & quos iam ter quaterque deceptos semp no
 uis præstigijs incautos denuo fallant, & prodigio
 sa hac impostura cogāt follibus auram impellere
 fornacibus, nulla dulcior insania quam fixum vo
 latile, tū volatile fixū fieri posse credere: sic teterri
 mi carbones, sulphur, stercus, ac venena, lotia, &
 ois dura pœna est vobis melle dulcior, donec præ
 dijs, mercibus, patrimonijs omnibus decoctis, &
 in cinerem & in fumum conuersis, dum longi labo
 ris præmia, & nascituros sætus aureos, perpetuā
 que cum reiuuenescētia sanitatem, sibi molliter
 pollicentur, deuoratis multo tempore & sumpti
 bus, tum primum vetuli, annosi, pannosi, esuriētes,
 semper sulphur olentes et inter carbones atque fuligi
 ne sordidi, assiduaque argenti viui contrectatione
 paralytici, solius nasi affluentia diuites, cæterum
 adeo miseri, vt pro tribus assibus etiam animam
 venalem habeant, quam metallis inferre conabā
 tur metamorphosim, in seipsis experiuntur, effecti
 iam ex alcumistis cacochimici, ex medicis men
 dici, ex saponistis cauponistæ, ludibriumque po
 puli, stultitiaque patens, & fabula vulgi, & qui
 iuniores in mediocritate viuere contempserunt,
 per omnem vitam alcumistarum fraudibus expo
 siti, iam senes facti in summa paupertate con
 dicare compelluntur, ac in tanta calamitate con
 stituti, pro fauore & misericordia, insuper contem
 ptum risumque reportant, paupertateque coacti
 sæpe ad malas artes, & monetæ adulterationem,
 aliaque falsificia degenerant: ideoque hæc ars
 non modo a republica Romanis legibus pulsa,

DE ALCVMISTICA

sed etiam sacrorum canonū decretis in tota Chri-
 stiana ecclesia prohibita est: que d si & hodie omni-
 bus qui absque singulari principis indulto alcum-
 sticam exercēt, regno ac prouincijs interdiceretur,
 addita etiam bonorum proscriptione, corporisq;
 afflictione, profecto non tot adulterinos nummos
 haberemus, quibus hodie fraudātur ferme omnes
 magno reipublicæ detrimento. Hanc ob causam
 puto Amasim regem Aegyptijs olim legem tulisse,
 qua cogebatur vpusquisq; destinato magistra-
 tui rationem reddere, quo se soueret artificio, qd
 qui non faceret, pœna erat illi extremum supplici-
 um. Per multa adhuc de hac arte (mihi tamē nō
 admodum inimica) dicere possem, nisi iuratū es-
 set (quod facere solent qui mysterijs inician-
 tur) de silentio. Eoq; præterea a veteribus philosophis ac
 que scriptoribus tam constantissime religioseque
 obseruato, vt nullus vsquam probatæ autoritatis
 philosophus, ac fidus scriptor comperiat, qui hu-
 ius artis alicubi vel solo verbo meminisset, quæ
 res pleroseq; induxit, vt crederent omnes eius artis
 libros recentiori quo iam pridem confictos: cui nō
 modicum astipulatur ipsa autorum Geberis, Mo-
 rieni, Gilgilidis, ac reliquæ eorum turbæ obscura
 & a nullis alijs celebrata nomina, cum rerum q-
 bus vtuntur absona vocabula, tum sententiarum
 ineptitudo, philosophandiq; ratio peruersa. Sunt
 tamen qui aurei velleris pellem interpretentur fu-
 isse librum alcumisticum veterū more in pelle con-
 scriptum, in quo auri conficiendi scientia contine-
 retur, cuiusmodi libros apud Aegyptios, qui hu-
 ius artis peritissimi fuisse dicebantur, cum Diocle-
 tianus magna diligentia conquisisset omnes ex-
 cussisse legitur, ne comparatis diuitijs aurique co-

DE ALCVMISTICA.

pia fidentes Aegyptij Romanis aliquando bellum
 inferre auderent, atq; exinde hanc artem publico
 Caesaris edicto semper habitam flagitiosam: ve-
 tum nimis longum foret narrare omnia huius ar-
 tis stulta mysteria, ac inania enigmata, de leone
 viridi, de ceruo fugituo, de aquila volante, de stu-
 to saltante, de dracone caudam suam vorante, de
 bufone inflato, de capite corui, deq; illo nigro ni-
 grius nigro, de sigillo Hermetis, de luto stultitias
 (sapientiae dicere debui) ac similibus nugis innu-
 meris: Deniq; de illo vnico solo, praeter quod non
 est aliud, vbiq; tamen reperibili benedicto, sacra-
 tissimi philosophorum lapidis subiecto, videlicet
 (pene nomen rei effutiui, cum periurio seculus
 futurus) dicam tamen circumlocutione, sed obscu-
 riore, vt non nisi filij artis & qui huius mysterijs
 initiati sunt intelligant. Res est quae substantiam
 habet nec igneam nimis, nec prorsus terream, nec
 simpliciter aqueam, nec acutissimam, nec obtu-
 sissimam qualitatem, sed mediocrem & tactu le-
 uem, & quodammodo mollem vel saltem non du-
 ram, non asperam, quin & gustu quodammodo
 dulcem, olfactu suauem, visu gratam, auditu bla-
 dam atque iucundam, cogitatu laetam, plura di-
 cere non conceditur atque sunt tamen ijs maiora,
 sed ego hanc artem (ob eam quae secum mihi fa-
 miliaritas est) illo honore potissime dignam cen-
 seo, quo probam mulierem definit Thucydides,
 Iam inquam optimam esse de cuius laude vel vi-
 tuperio minimus esset sermo: illud duntaxat ad-
 dam: alchymistas omnium hominum esse pueris-
 simos: siquidem cum praecipiat deus, in sudore
 vultus vescendum esse pane suo, & alibi dicat
 per Prophetam, Labores manuum tuarum quae

DE IVRE ET LEGIBVS:

manducabis, ideo beatus es, & bene tibi erit. Hæ diuini præcepti promissæq; beatitudinis contem-
ptores, procul labore, & (vt aiunt) in opere mulie-
rum & ludo puerorum auteos montes moliuntur.
Non inficior ex hac arte multa admodum egre-
gia artificia ortum habere, traxisseq; originem.
Hinc azieri, cinnabrii, minij, purpuræ, & quodau-
rum musicum vocant, aliorumq; colorum tempe-
raturæ prodierunt: huic aurichalcum & metallo-
rum omnium mixtiones, glutimina & examina
& sequestrationes debemus: bombardæ formida-
bilis tormenti inuentum illius est, ex ipsa prodijt
vitrificatoria nobilissimum artificium, de qua
Theophilus quidam pulcherrimum librum con-
scripsit. Narrat autem Plinius Tiberij Cæsaris tē-
pore excogitatum vitri temperamentum quo fle-
xibile & ductibile fieret, sed eius officinam a Ti-
berio abolitam, quin ipsum quoque tantæ indu-
striæ artificem (si Iliodoro creditur) neci datum
idque factum ne aurum pro vitro vilesceret, &
argento atque æri sua præmia detraherentur. Sed
de ijs satis.

De iure & legibus. Cap. XCI.

Restat nunc de Iuris scientia dicere, quæ solâ
se iactat inter verum & falsum, æquum et
iniquum, phas & nephas scire discernere:
cuius facultatis hodie principes sunt papa
& imperator, qui gloriantur se habere iura omnia
in scrinio pectoris sui recondita, quibus pro ratio-
ne sufficit sola voluntas, cuius arbitrio omnes sci-
entias, & artes, & scripturas, & opiniones, & q̄

DE IVRE ET LEGIBVS.

tuncq; hominum opera iudicare & regere præsi-
 munt. Hinc firmiter præcipit Leo papa omnibus
 Christianis fidelibus, vt nemo in ecclesia dei quicquã
 vel quenquam iudicare, iustificare, aut aliquid
 discutere præsumat, nisi sanctorum conciliorum,
 canonum, & decretalium (quorum caput est Pa-
 pa) autoritate: atq; ne nobis vti liceat nec doctis-
 simorum, nec quorumcunq; etiam sanctissimorum
 theologorum determinatione, nisi in quantum pa-
 pa permittit & suis canonibus autorisauerit: sed
 & alibi adhuc præcipit canon ne aliud volumen
 vel quocunq; liber per theologos (immo per vniuer-
 sum mundum ait) recipiatur, nisi ille qui per eccle-
 siam Romanam papæ canonibus comprobetur
 Simile ius præterdit imperator in philosophiam
 ac medicinam cæterasq; scientias, nulli discipli-
 næ permittens aliquid autoritatis, nisi quantum il-
 lis conceditur per sui iuris peritiam; ad quam (vt
 ait) quotquot sunt scientiæ & artes si comparen-
 tur, sunt tanquam viles & parum viles: Hinc
 Vlpianus ait: lex est rex omnium humanarum et
 diuinarum rerum, cuius virtus est (vt ait Mode-
 stinus) imperare, permittere, punire, vetare, qui-
 bus dignitatibus nullum munus maius inuenitur
 & Põponius in legibus definit eam esse inuentum
 & donum dei, & dogma sapientum omnium: quia
 præsci illi legislatores q̄ decretis suis apud rude vul-
 gus autoritatem conciliarent, tinxerunt se a dijs e-
 doctos illis præscribere. Sic Aegyptiis Osyris a
 Mercurio, Zoroastres Bactrianis et Persis ab Oro-
 maso, Charinundas Carthaginentibus a Saturno
 Solõ Atheniënsibus a Minerva, Zãtrastes apud A-
 rimaspos a bono nãine, Zamolxis Scythis a Ve-
 ra, Minos Cretentibus a Ioue, Lycurgus Lacedæ-

DE IVRE ET LEGIBVS:

monijs ab Apolline, Numa Pompilius Romanis
 a Nympha Aegetia. En videtis modo cuiusmo-
 di hæc iuris scientia in omnes alias sibi imperium
 arrogat, exerceatq; tyrannidem, ac quomodo se
 omnibus reliquis disciplinis tanquam deorum pri-
 mogenitam præferens, illas tanquam viles ac ina-
 nes aspernatur, cum tamen ipsa tota atq; omnis
 non nisi ex caducis infirmissimisque hominum cõ-
 mentis & placitis constituta omnium quæ sunt te-
 nuissima, & ad omnem temporis, status, princi-
 pismutationẽ, cõuertibilis existat: Quæ primã suã
 ab ipso primi parentis (omnium malorum nostro-
 rum causa) peccato traxit originem: A quo lex
 corruptæ naturæ (quod ius naturale dicunt) pri-
 ma prodijt, cuius egregia illa decreta: Vim vi re-
 pellere licet: Frangenti fidem, fides frangatur ei-
 dem: Fallere fallentem non est fraus: Dolosus do-
 loso in nullo tenetur: Culpa cum culpa compẽsa-
 ri potest, Male meriti nulla debent iusticia nec fi-
 de gaudere: Volenti nõ fit iniuria: Licitum est cõ-
 trahentibus se decipere: Tantum valet res quan-
 tum vendi potest, Item, vt liceat sibi consulere cũ
 damno alterius: Ad impossibile neminem obliga-
 ri: Item si te vel me confundi oporteat, potius eli-
 gam te confundi quam me: Et eiusmodi plura q̃
 postea scripto inter leges relata sunt: Deniq; lex
 naturæ est, non esurire, non sitire, non algere, non
 vigilijs, non laboribus macerari: Quæ oẽm religi-
 onis pniã penitentiaq; opera depellens, Epicu-
 ream voluptatẽ præsumma statuit felicitate. Ex-
 inde vero ius gentium emerlit, ex quo primũ bel-
 la, cædes, seruitutes orta distincta q; res; dominia
 sunt. Porro ius ciuile prodijt seu populare, quod po-
 pulus aliquis sibi proprium constituit: Ex quo tot

DE IVRE ET LEGIBVS.

emanarunt in homines litigia, vt testibus ipsis met legibus plura facta sint negotia, quam rerum habetur vocabula. Nam cum homines proni essent ad dissentendum, necessarium (vt dicunt) erat iustitiæ obseruandæ per leges prouulgatio: vt malorum sic coerceretur audacia, & inter improbos innocentia tuta redderetur, & boni quiete viuerent inter malos: Atq; hæc sunt illa tam insignis iuris principia, in quo legislatores fuere pene innumeri: Quorum primus Moyses, qui leges scripsit Iudæis, quo tempore etiam Aegyptiis leges tulit Cecrops: Post pheroneus primus omnium leges dedit Græcis: Rursus Aegyptiis leges dedit Mercurius Trismegistus: Deinde Dracon & Solon Atheniensibus, & Lycurgus Lacedæmoniis: Et Palamedes primus leges tulit bellorum, ad iudicandum exercitum. Romanis vero primus leges tulit Romulus, quæ curiata appellatae sunt: Post quem Numa Pompilius leges tulit religionum, & cæteri per successum Romani reges suas leges dederunt, quæ omnes Papyrii libris postea descriptæ fuerunt: Vnde ius ciuile Papyrianum nomen sumpsit: Post hos ius duodecim tabellarum prodijt: Item ius Flauianum, ius Helianum, lex Hortensia, Honorarium ius prætoris: Item plebiscita, senatusconsulta, ius magistratum & consuetudinibus, deniq; vis iuris constituendi principi data: præterea iuriscōsultos illos innumeros, quorum bonam partem recenset lex secunda de origine iuris. Qui vero ius ciuile in volumen redigere conati sunt, ex his primus hoc attentauit Gneus Pompeius, deinde Caius Cæsar, sed prauentus utroq; bellis ciuilibus immaturaq; morte non potuerunt perficere Tandem veteras illas leges innouauit Constanti

DE IVRE ET LEGIBVS

nus, sed & Theodosius minor in codicē ab eo nuda-
 cupatum redegit, tandē Iustinianus hunc qui ho-
 die in vsu habet codicem edidit: Iuris autē ciuili-
 tota autoritas penes populum ac principes est, ne-
 q̄ aliud est ius ciuile, q̄ quod homines cōmuni con-
 sensu volunt: Hinc Iulianus ait, leges non alia de
 causa nos ligare, q̄ quod iudicio populi receptæ
 sunt: qui communi consensu omne imperium ac po-
 testatem in principē contulit, vnde si quid populo
 ac principi placuerit, hoc tum per cōsuetudinem,
 tum per constitutiones iuris habet vigorem, etiam
 si error videatur vel falsitas, nam communis er-
 ror facit ius, & res iudicata veritatem: Quod
 Ulpianus nos docuit his verbis, videlicet ingenu-
 tum accipi debere etiam eum de quo sententia iu-
 dicata est, quamuis re vera fuerit libertinus, quia res iu-
 dicata pro veritate accipitur. Apud eundem legi-
 mus Barbarum quēdam Philippum cum seruus
 fugitiuus esset, Romæ præturam petiisse, quāsi
 cētus ac tandem agnitus, receptum fuit nihil eorū
 immutari quæ seruus in tantæ dignitatis vel amē-
 to gesserit. Et alibi senex rusticus imperatoris au-
 toritate in tantum veneratur, q̄ jurisperitus ex
 verbis illius argumentari iubetur: Paulus quoq̄
 Romanorum iurisconsultissimus, hodie (inquit)
 propter vsu imperatorum, si in argento relatum
 sit candelabrum argenteum, argenti quoq̄ esse,
 non autem supellectilis, quoniam error ius facit:
 Idem de legibus & senatusconsultis palam fate-
 tur, non omnium quæ a maioribus cōstituta sunt,
 rationem reddi posse: Hinc ergo scimus iam om-
 nem iuris ciuiliis prudentiam, ex sola hominum o-
 pinione voluntateq̄ dependere, nulla alia ratione
 vrgēte, quam vel honestate morum, vel commo-

DE IVRE CANONICO

ditate viuendi, vel autoritate principis, vel vi armorum: quæ si conseruatrix bonorum & malorū vindex existat, bona disciplina est: sin aliter, pessima res, propter iniqua quæ magistratu ac principe negligente vel tolerante vel probante fiunt.

Quinimo Demonaētis sententia erat, leges omnes inntiles & superuacuas esse, vt quæ nec bonis nec malis rogentur, cum illi nō egeant legibus, hi vero per easdem nihilo fiant meliores. Præterea cum apud Lium fateatur Cato, vix vllam legē ferri posse, quæ omnibus commoda sit, & ex qua non sepiissime contingat æquitatem cum rigore iuris pugnare: Ipse etiam Aristoteles in ethicis suis definiens æquitatem, uocat illam correctionem iustæ legis, qua parte deficit, q̄ generatim lata est.

Nonne ergo iam hoc ipso satis ostenditur, totam iuris iustitiæq̄ vim non tam a legibus, quam a iudicis probitate æquitatēq̄ dependere?

De iure canonico.

Caput XCII.

A Iure ciuili demanauit ius canonicum siue pontificium, quod plerisque sacrosanctissimum videri posset, tam ingeniose avaritig suæ præcepta ac rapiendi formulas specie pietatis adumbrat: cum tamen paucissima in eostatuantur ad pietatē, religionem, ac dei cultū, sacramentorumq̄ ritus spectantia: taceo q̄ nōnulla dei v̄bo cōtraria aut repugnantia. Cætera oīa nō nisi iurgia, lites, fastus, pōpæ: tū quæstus, ac lucri negotia pontificumq̄ Romanorum placita: quibus neq̄ satis sunt qui olim a sanctis patribus conditi sunt canones, nisi his continuo accumulēt noua decreta, paleas, extrauagantes, declaratorias, cancel-

DE IVRE CANONICO

larix regulas, vt nullus sit condendorum canonũ
 finis neq; mensura, quæ vna omnium Romanorũ
 pontificum ambitio atq; libido est, condendorum
 scilicet nouorum canonum: quorum eousq; excre
 uit arrogantia, vt angelis ecelorum præciperent,
 & ex inferno sublata præda rapinam facere præ
 sumerent, & in mortuorum manes manum mitte
 rent, etiam in diuinam legem, interpretando, de
 clarando, disputando nonnunquam tyrannidem
 exercerent, ne quid plenitudini potestatis suæ pos
 set deesse aut derogari. Nonne Clemens papa in
 bulla, quæ hodie adhuc Viennæ Limonis Picta
 uij in priuilegiorum scrinijs plumbata seruatur, præ
 cipit angelis de cælo, quod animam peregrina
 tis Romam pro indulgentiis & decedentis a pur
 gatorio absolutam ad gaudia perpetua introdu
 cant: insuper inquit: nolumus quod poena infer
 ni sibi aliquatenus infligatur: concedens insup; cru
 cesignatis ad eorũ vota, tres aut quatuor animas
 quas vellent e purgatorio posse eripere: quam er
 roneam intolerabilemque temeritatem, ne dicam
 prope heresim, tunc Parrhisensis schola palã dete
 stata est atq; corripuit: sed fortassis poenitens ho
 die, quod non hyperbolicum illum Clementis ze
 lumpio aliquo commento interpretati sunt, ut res
 valeret potius quam periret, cum propter eorum
 affirmare vel negare nihil mutatur in re, & auto
 ritate summi pontificis: cuius canones & decreta
 ipsam theologiam totã sic astrinxerunt, vt nullus
 quantũcũq; contentiosissimus theologus quicq;
 audeat statuere, ne dũ opinari aut disputare a pon
 tificum canonibus diuersum, absq; protestatione
 & venia, ceu de Ruffo canit Marialis.

Quicquid agit Rufus, nihil est nisi venia Ruffo

DE IVRE CANONICO

Si gaudet, si flet, si tacet, aut loquitur,

Cœnat, propinat, poscit, negat, innuit, vna est

Venia, si non sit venia, mutus erit.

Ex horum præterea canonibus & decretis didicimus Christi patrimonium esse regna, castra, donationes, fundationes, allodia, opes ac possessiones: ac sacerdotum Christi ecclesiæq; primatum esse imperium & regnum: & gladium Christi esse iurisdictionem ac tempestatem temporalem: & petram ecclesiæ fundamentum, esse personam pontificis: episcopos esse ecclesiæ non ministros modo, sed capita: & bona ecclesiæ esse non modo doctrinam euangelicam, ardorem fidei, contemptum mundi, sed vectigalia, decimas, oblationes, collectas, purpuram, mitras, aurum, argētum, gēmas, prædia, pecunias: potestatem summi pontificis esse gerere bella, dissolvere fœdera, soluere iuramenta, absolueri ab obedientia, & domum orationis facere speluncam latronum: ita q; papa potest deponere episcopum sine causa, quod potest dare rē alienam, q; non potest committere Symoniam, q; potest dispensare contra votum, contra iuramentum, contra ius naturale, & nemo habet illi dicere, cur ita facis: posse insuper graui (vt dicunt) aliqua de causa dispensare contra totum nouum testamentum, etiam vel tertiam partem & vltra fidelium animas in infernū protrahere. Episcoporum vero officium esse iam non prædicare verbū dei, sed datis a lapis confirmare pueros, conferre ordines, dedicare templa, baptizare campanas, consecrare aras & calices, benedicere vestes & imagines: quibus vero supra hæc altius ingenium est, q; relinquentes illa nescio, quis titularibus episcopis, ipsi regum funguntur legationibus, illorū præ-

DE IVRE CANONICO

sunt oratorijs, aut comitantur reginas, magnā sa-
 ris & grandem ob causam excusati ne seruiāt deo
 in templis, si magnifice regem venerentur in au-
 lis. Ex eisdem fontibus prodierunt cautela istę qui-
 bus hodie citra Symoniam episcopatus & benefi-
 cia emūtur vendūturque, et quicquid præterea est
 nundinationum et monopoliorum in gratijs, in cō-
 donationibus, in indulgentijs, in dispensationibus
 et similibus rapinarum formulis, a quibus etiam
 in gratuitis ab ipso deo factis peccatorum remissi-
 onibus pretium statutū est, et in inferiorum penis
 inuentum est lucrum. Insuper huic iuri debetur e-
 mentita illa Constantini donatio, cum re vera at-
 que contestante verbo dei, nec Cæsar sua relinque-
 re, nec clerus quæ Cæsaris sunt sibi debeat vsurpa-
 re: sed ex multis admodum ambitionis, superbiæ,
 ac tyrannidis legibus, dñtaxat aliquas vobis hic
 referam quæ ijs quæ nunc diximus faciant fidem.
 Scrutamini igitur, si lubet, in antiquis decretali-
 bus capitulū significasti: & c. venerabilē de elect:
 c. solite de ma. & obed: c. cum olim de privileg: c.
 Si summus pontifex de sent. exc: c. Inter cætera de
 off. iud. ord. Deinde in sextodecretalium quę com-
 pilauit tyrannus ille pontificum Bonifacius octa-
 uus: videte quid loquatur in illius prologo: & in c.
 id est, de immunitate ecclesiarum: neq; cedit istis
 illa arrogantissima Clementina pastoralis de sen.
 & re iudi. cum extrauagante Io. xxij. quæ incipit.
 Ecclesie Romanæ: & alia eiusdē sup gentes. Et ex-
 trauagās Bonifacij. viij. vnā sanctā. Ex cōpilati-
 one deniq; Gratiani occurrunt nobis c. Si cuius d.
 xiiij: c. Si oīs d. xvij. c. Sic oēs: & c. Enimvero: c. In
 memoriā: c. Si Romanorū, d. xix: c. Oēs, d. xxij: c.
 tibi dño, d. lx: c. Cōstātinus, d. xcvi: & c. Quādo, d.

DE IVRE CANONICO

lxxxvi. & glossa ibid. & c. Si papa, d. lx. Porro etiam
 am accedunt istis, ix. q. iij. c. Cuncta: & c. Conquæ
 stus, xv. q. vi. c. Autorita, xvij. q. iij. c. Nemini, xxi.
 q. v. Sunt q. xxij. q. v. Oim & q. viij. c. Omi, xxx
 q. i. c. Oia. Hos & horum similes canones q. diligenter
 examinarit, coperiet cuiusmodi sunt illa magna
 & admirabilia & abscondita mysteria, quæ aliqui
 Romani pontifices in suis canoib. fructificat, etiã
 ea quæ alicubi dicuntur in scripturis sacris cõuertentes
 & nonnunquam adulterantes atq. illis suis figmentis ad
 similes & adaptates: hinc ille (quas vocat) cõ
 cordantias bibliæ & canonum natæ sunt. Accedunt
 istis tot rapinarum tituli de pallijs, de indulgentijs, de
 bullis, de confessionibus, de indulgentijs, & rescriptis, de
 testamentis, de dispensationibus, de privilegijs, de ele
 ctionibus, de dignitatibus, de præbendis, de religio
 sis domibus, de sacris ædibus, de immunitatibus, de
 foro, de iudicijs et eiusmodi relijs: denique totum ipm
 ius canonicum oim est inconstatissimum, ac ipso Pro
 theo atq. Chamæleone mutabilius, ac Gordio no
 do magis implicitum: ipsaq. Christiana religio a cu
 ius origine Christus finem imposuit ceremonijs nunc
 hoc canonum iure plures habeat quam unquam olim habu
 erunt Iudei, quorum potere addito ipsum leue ac sua
 ue Christi iugum nunc redditum sit oim grauissimum, co
 gunturq. Christiani plus ex canonum præscripto quam
 ex ipso vivere euangelio. Tota autem utriusque iuris
 præcipua non nisi circa caduca, fragilia, fluxa, inania,
 ac prophana negotia vulgaris commercia atq. cotu
 melias, tum circa hominum cædes, furta, copulationes,
 grassationes, factiones, conspirationes, iniurias, prodii
 tiones versatur. Accedunt ad hæc peruratiões testiū,
 falsificia scribarum, præuaricationes causidicorum,
 corruptiões iudicium, ambitiones consiliariorum, ra

DE IVRE CANONICO

pinæ præsidium, quibus opprimuntur viduæ, prosternuntur pupilli, exulant probi, proculcantur pauperes, damnantur innocentes, atq; vt est apud Iuuenalem,

Dat veniam coruis, vexat censura columbas.

Et cæci homines quæ putauerunt se per leges & canones posse euitare, sibi protinus parauerunt et incurrerunt, quia non sunt hæ leges & canones a deo nec ad deum, sed a corrupta hominum natura ingenioq; profecta, & ad quæstum & auariti-
am excogitata.

De arte aduocatoria.

Caput XCIII.

IVris autem adhuc aliud est exercitium, quam artem vocant placitatoriam siue aduocatori-
am, vt aiunt, maxime necessariam: ars vetu-
tissima & fraudulentissima suasio cooperimen-
to subdole adornata. Quæ non est alia q̄ scire iudi-
cem persuasione demulcere, & ad omne arbitriū
vti, scire iuribus vel inuentis glossis ac commen-
tis, leges quasq; pro libidine fingere & resin-
gere, vel iniquis quibusq; diuerticulis illas subter-
fugere, aut fraudulentam litem prorogare: Sic ci-
tare leges, vt peruertatur æquitas, sic glossatorū
astruere autoritatem, vt subuertatur sensus legis,
mensq; legislatoris. In hac arte plurimum momē-
ti habet altum vociferari, audacemq; & in liti-
gando clamorū, & improbum esse: Isq; habe-
tur aduocatorum optimus qui plures allicit ad li-
tigandum, & promissa spe vincendæ litis in iudi-
cium impellit, stimulatq; impijs consilijs; qui ve-
natur appellationes, quicq; est egregius rabula ac
furgiorum autor, qui garrulitate ac linguæ viti-

DE ARTE ADVOC.

bus nihil non possit clamare: sed & quamuis cau-
sam altera iudiciorum præstigijs præferre, ac ve-
ra & iusta isto modo dubia & iniqua facere: iusti-
tiamq; ipsam suismet armis profligare, peruerte-
re, prostrernere: apud quos

Iustitia nihil est nisi publica merces,
At iudex in causa qui sedet, empta probat.

Sed & ea etiam quæ non sunt, rerum scilicet pri-
uationes & silentia, pretio exponunt: nam vt nul-
lus eorum loquitur nisi ad mercedem, ita nec tacet
nisi ad præmiũ, exemplo puto Demosthenis, qui
cum Aristodemum fabularum autorem interro-
gasset, quantum mercedis vti ageret accepisset,
& responderet ei talentum. At ego inquit De-
mosthenes plus accepi vt tacerem. Causidicorũ
siquidem lingua tam damnifica est, vt nisi vincat
atur muneribus, fieri non potest vt non noceat.

De arte notariatus & procuratoria. Caput XCIII.

Quibus tum ad hoc ipsum adsunt procura-
tores & notarij, quos vocant tabelliones,
quorum iniurias & damna, & nequitias
& falsificia omnes patienter ferre oportet
cum omnium fidem & licentiam ac potestatem
apostolica & imperiali autoritate se obtinuisse vi-
dentur. Atq; inter hos illi sunt præcipui, qui norint
forum egregie perturbare, miscere lites, confun-
dere causas, supponere testamenta, instrumenta,
rescripta, diplomata: tum egregie fallere, decipe-
re, & vbi opus est peierare, & falsum scribere, o-
mnia audere, & construendis dolis, fraudibus, te-
chnis, calumnijs, laqueis, captiunculis, insidijs, tri-

DE ARTE NOTAR. ET PRO.

eis, ambagibus, circumventionibus, Scyllis & Chrybdis se a nullo vincī patiantur. Nullus præterea notariorum tam integrum quod vocant instrumentum præscribere potest, quin rursus litem contestari necesse sit, si quis velit contradicere aduersarius. Nam aut aliquid omissum dicet, aut falsum, aut fraudem subesse, aut aliam exceptionē opponet, qua instrumenti aut notarij fidem impugnet. Atque hæc sunt illa iuris remedia, ad quæ litigantibus confugiendum esse docent: hæc illæ vigilæ, quibus iura subuenire dicunt, ni sit qui malit pugnare quam litigare: Is enim tantum iuria habebit, quantum potentia sua poterit defendere dicente lege: quoniam potentioribus pares esse non possumus.

De iuris prudentia Caput. XCV.

Hæc spectant etiam vastissimi illi gigantes qui nobis cōtra Instiniani edictum, tot glossarum, commentariorum, expositio- num, ingentia innumeraque volumina vnoquoque illorum aliter & aliter interpretante genuerunt: Præterea tot opinionum procellas, tot vaferissimo rum consiliorum ac cautelarum sylvas infelicissima fecunditate parturierunt, quibus aduocatorum instruantur nutriunturque nequitie, qui tam celebri illorum iuris peritorum per singulos periedos, & (vt vocant) paragraphos, nomenclaturarum pudorem suum obstringunt, ac si non potius rationibus constet veritas quam confusis testimonijs, ex tantugantium opinatorum colluue adductis, penes quos tanta laus est cōtentio atque discordia, vt qui

DE IVRIS PRVDENTIA

non dissenserit ab alijs, qui nescierit nouis opinio-
 nibus aliorum dictis contradicere, ac iudicata o-
 mnia in dubium reuocare, & bene ihuetas leges
 per ambiguas expositiones ad sua figmenta ad-
 aptare, is parum vel nihil doctus habeatur. Hinc
 tota illa iuris prudentia facta est consilium peruet-
 sum & subdolum rete iniquitatis: hæc sunt inge-
 nia, hæc artes, quibus hodie regitur orbis Christia-
 nus, quibus constituuntur imperia & regna, &
 principatus populorum, atq; ex his nebulonibus
 deliguntur principum pōtificumq; officiales atq;
 parlamentarij isti senatores & præsides, ac si qui
 iniqui hæc tenus fuerint aduocati, æquiores futuri
 sint iudices, atq; tandem capita regnorum sunt:
 Hi etiam regibus suis, vt Ioui quondam Titani,
 formidabiles: Porro ex his prodeunt tandem Cæ-
 sarum regumq; ventricosi isti archiscribæ, ac cir-
 cūpurpurati cancellarij, quibus rerū summa cō-
 missa est, qui principum placita, dona, beneficia,
 officia, dignitates, rescripta, diplomata, præter-
 ea ius, fas, leges, æquum & honestum, omnia ve-
 nalia habent, & abs se mercari compellunt: Ex
 quorum arbitrio regum numerantur amici & in-
 imici, quos pro libidine sua nunc fœderibus iun-
 gunt, nunc rursus funestis bellis committunt. Atq;
 cum ipsi ex infima plebis fece sordidissima vocis
 profliture iōne ad tantam dignitatis culmen con-
 scenderint, ad tantum simul audacia scelus eue-
 huntur, vt audeant nōnunquam proscribere prin-
 cipes, & vel absq; senatusconsulto, ac vel indicta
 causa damnare capitis, mutandisq; regnorū sta-
 tibus autores sunt: Ipsi interim tumentes furtis &
 latrocinij suis,

DE ARTE INQUISITO.

De arte inquisitorum.
Caput XCVI.

Spectant ad hunc coetum etiam ordinis prædicatorum hæreticorum inquisitores, quorum iurisdictio cum tota in theologicis traditionibus & sacris scripturis fundata esse deberet, ipsi tamen hanc omnem ex iure canonico & pontificijs decretis, ac si papam errare impossibile sit crudelissime exercent, ipsam scripturam sacram velut mortuam literam, & non nisi umbram veritatis a tergo relinquentes: quin & veluti hæreticorum (vt aiunt) scutum & propugnaculum procul reijciunt. Neq; etiam antiquorum doctorum patrumq; traditiones recipiunt, dicentes: quia falli possunt & fallere, sed vnam Romanam ecclesiam quæ vt dicunt errare non potest, cuius caput papa est, eiusq; curiæ stylum sibi scopum fidei præfigunt: non aliud cum inquirendo exoptulantes, quam si credat in Romanam ecclesiam: quod si affirmarit, ilico dicunt ecclesia Romana hanc propositionem aut hæreticam, aut scandalosam, aut piarum aurium offensiuam, aut ecclesiasticæ potestatis derogatiuam damnat, moxq; ad palinodiam & reuocationem compellunt. Quod si tunc inquisitus opinionem suam scripturæ testimonijs alijs verationibus tueri conetur, interrumptes strepitu iratis buccis, dicunt non esse illi negotium cum baccalaureis & scholaribus ad cathedram, sed cum iudicibus ad tribunal, non esse sibi litigandum & disputandum, sed simpliciter respondendum, si velit stare decreto Romanæ ecclesiæ & opinionem suam reuocare: sin minus fasciculos & ignem ostendunt, inquentes cum hæ-

DE ARTE INQUISITORVM.

reticis non argumentis et scripturis, sed fasciculis
 et igne decertandum, hominemq; nec pertinacia
 alicuius conuictum, nec meliora edoctum, cōtra
 conscientiam suam sua abiurare compellunt: qđ
 si nolit, veluti ecclesie desertorem seculari foro tra-
 dunt, vt comburatur, dicentes cum Apostolo: Au-
 ferte malum de medio vestri: tanta olim fuit eccle-
 sie mansuetudo pontificumq; clementia, sicut in
 quarta distinctione de consecratione compilauit
 Gratianus, vt ne relapsos in Iudaismū capite pu-
 nirent, nec blasphemos supplicio afficerent: ipse
 q; Berengarius in abominabilem haresim rela-
 psus, non solum non occisus est, sed nec archidiacono
 dignitate priuatus est. At hodie in minimum ce-
 rorem prolapsus plusquam capitis reus agitur, et
 ab istis inquisitoribus nonnunquam pro minimo
 crimine traditur incendio: forte expedit hodie ec-
 clesie tam seuera adnimauersio, modo interea
 non occidat germana pietas: sunt hæreticæ prauis
 tatis inquisitores nonnunquam ipsimet prauis, pos-
 suntq; etiam esse hæretici, quæ res nouæ constitui-
 onis Clementi occasionem præbuit: debent er-
 go inquisitores contra hæreticos, non per tenebri-
 cosa argumenta & rixosos syllogismos, sed per
 v̄bū dei, de fide catholica disputare, & hæreticū
 per sacras literas conuincere: deinde iuxta cano-
 num documenta & sacrorum conciliorum consti-
 tutione negotium terminare, & inquisitum ad
 fidem orthodoxam reducere, aut hæreticum de-
 clarare: nec enim hæreticus est qui temerarius nō
 est, nec fautor hæreticorū cēsendus est, q̄ innocētē
 criminis & indē natū harescos defendit, q̄ minus
 ad iniquorū aliq̄t inquisitorū, immo rapaciū lupo-
 rum tribunal, & in locū non tutum trahatur dila-

DE ARTE INQUISITORVM.

erandus. Iam vero etiam cum iure expr. sse cau-
 tum sit, inquisitores nec cognoscendi potestatem
 nec iurisdictionem vllam habere super quauis he-
 resis suspicionem, defensione, receptatione, vel fauo-
 re, vbi & quando non constat manifeste q̄ ibi sit
 hæresis expressa & explicitè condemnata: tamē
 isti sanguinitibundi vultures, vltra priuilegia offi-
 cij inquisitionis, sibi concessa contra iura & cano-
 nes sese iurisdictioni ordinariorum ingerunt, arro-
 gantes sibi iurisdictionem pontificum in ea quæ
 non sunt heretica, sed duntaxat piarum aurum
 offensiuam, ut scandalosam, aut alio quouis mō cir-
 ca heresim erroneam: & in iusticias mulierculas cru-
 delissime sequuntur, quas sortilegij aut maleficij ac-
 cusatas denuntiatasve, sæpe nullis iuridicis iudi-
 cijs præcognitis: atrocibus enormibusq; tormen-
 tis exponit: donec ex ortis nunquam cogitatis cō-
 fessionibus habeant quod condemnent, & tunc
 vere inquisitores sese agere putant, quando nō de-
 sistunt ab officio donec misera sit combusta, aut
 inquisitori manum inaurarit, quo misereatur, &
 tanq̄ tormentis sufficienter purgatam absoluat:
 potest enim inquisitor non raro pœnas mutare de
 corporali in pecuniariam, & suo inquisitionis of-
 ficio applicare, vnde illis non modicum lucrum
 est, habentq; ex miseris illis non paucas quæ an-
 nuum censum illis pendere coguntur, ne denuo ra-
 reticorum Fisco proscribuntur, etiam inde nō par-
 ua præda est inquisitori: sola deniq; accusatio aut
 denunciatio vel leuissima etiam suspicio hæresis
 aut sortilegij, ipsæ que inquisitoris citatio infami-
 am annexam habent, cuius integritati non nisi
 data inquisitori pecunia, consulitur, atque illud

DE ARTE INQUISITORVM

non nihil est. Hac cautela dum essem ego in Italia plerique inquisitores in ducatu Mediolanensi multas honestissimas matronas etiam ex nobilioribus vexarunt, ingentemque pecuniam a timidulis territisque clam emunxerunt. Tandem cognita fraude a nobilibus male multati sunt, vixque gladium & ignem euasere. Possem hoc loco referre famosi illius Hoochstrati ceterorumque Colonensium meorum subtile admodum & plus quam Scotisticum inuentum de inquirendis Iudæis, omnemque illam Capnionis tragœdiam, & de cœnale bellum, in quo omnis Colonensium magistrorum nostrorum nomen & fama & doctrina irreparabile naufragium fecerunt, nisi hæc omnibus notissima essent, & Capnionis triumpho omnibus seculis clara historia. Fuit mihi olim cum apud Madiomatricos reipublicæ a consilijs aduocatus præessem, grauis admodum cum inquisitore pugna, qui rusticam mulierulam ob futiles quasdam & iniquissimas calumnias in suam carnificinam & in locum non debitum homo nequam nequiter traxit, non tam inquirendam quam cruciandam: hanc ego cum tuendam suscepissem, ostendissemque in ipsis actis nihil esse indicij quod ad quæstionem faceret, ille in faciem resistens: Est inquit, vnum sufficientissimum: nam mater huius quondam pro sortilega excremata est: hunc articulum ego cum impertinentem & de facto alieno citatis iuribus etiam ex iudicis officio rensciendum esse ostenderem, ille mox contra ne sine ratione locutus videretur, ex mallei maleficarum penetralibus & peripateticæ theologiæ fundamentis, talem eduxit ingens: ideo id esse, cum quæ solitæ sint maleficæ mulieres scetus suos ilico

DE ARTE INQUISITORVM.

natos sacrificare dæmonibus, tum quia solent illos
 ex incuborum dæmonum concubitu plurimum
 concipere, quocirca contingit tunc in hac prole
 veluti ex hæditario morbo radicatam remana
 re malitiam. Infero ego, siccine peruerse pater tu
 theologiffas & hisce figmentis ad torturam pro-
 trahis infantes mulierculas, istis sophismatibus
 alios iudicas hæreticos, tu ipse Fausto Donatoq;
 hæreticis ea sententia non inferior & cito ita vt di-
 cis, nonne euacuas gratiam baptismi? ac frustra
 dixerit sacerdos, exi immunde spiritus, da locum
 spiritui sancto, si propter sacrificium impiæ parē-
 tiæ proles remansura sit diabolo: quod si tibi libeat
 etiam illorum opiniones tueri, qui incubos dæmo-
 nes generare posse fatētur, certe nullus eorum qui
 hoc asserūt a deo desipuit vnquam, vt sentiret dæ-
 mones illos vna cum suffurato semine aliquid de
 natura sua extra mittere in genitum: quin ego ti-
 bi dico (inquam) ex fide q; ex propria natura hu-
 manitatis nostræ, sumus omnes nati vna mas-
 sa peccati & maledictionis æternæ, filij per-
 ditionis, filij diaboli, filij iræ dei, & hæredes infer-
 ni, sed per gratiam baptismi eiectus est de nobis
 satanas & effecti sumus noua creatura in Iesu
 Christo, a quo nemo potest nisi per peccatum pro-
 prium separari, tantum abest vt obsit illi factum
 alienum. Vides nūc quam sit hoc tuum quod ais
 sufficientissimum iudicium & iure irriticum, & ra-
 tione vacuum, & adsertione etiam hæreticum: in-
 canduit super ijs crudelishypocrita, & commina-
 batur sese aduersum me, vt contra fautorem hæ-
 reticorum, causam acturū: verum ego misellam
 illam defendere non destiti, ac tādē iuris potentia
 ab ore leonis illius salua meripui, restititq; sangui-

DE THEOLOGIA SCOLOSTI.

nolentus ille monachus coram omnibus confusus
& crudelitatis nomine perpetuo infamis, etiã ca-
lumniatoribus illis qui mulierem traduxerant in
p̄li Merensis ecclesiæ capitulo, cuius subditi erãt
insigni multa condemnatis.

De theologia scholastica.

Cap. XCVII.

Postremo nunc restat de theologia dicere. Præ-
teribo autem gentilium theologiam a Mu-
seo, Orpheo, Hesiodo, quondam descriptam
quam omnino poeticam & fabulosam esse in cõ-
fesso est: quam Eusebius & Lactantius & aliorũ
Christianorum doctores iamdudum validissimis
rationibus profligarunt, neq; etiam de Platonis
ceterorumq; philosophorum quos omnes errorũ
magistros ostendimus superius. Sed de Christiano
rum theologia nobis duntaxat sermo hic esto, hæc
certum est non nisi a doctorum suorum fide depẽ-
dere, cum nullam sub artem cadere queat: Pri-
mum autem dicamus de theologia scholastica
quæ a Parrhisientium sorbona mixtione quadã
ex diuinis eloquijs & philosophicis ratiõibus tan-
quam ex centaurorum genere biformis disciplina
conflata est: insuper & nouo quodam ac ab anti-
quorum usu alieno tradendi genere per questiu-
culas & argutos syllogismos absq; omni sermo-
nis elegantia conscripta, alioquin tamen iudicio
& intellectu plenissima, & quæ ad reuincendos
hæreticos non modicum attulerit ecclesiæ emolu-
mentum: eius autores & qui in ea excelluerunt,
fuerunt Magister sententiarum, Thomas Aquī-
nas, Albertus cognomento magnus, & multi alij

DE THEOLOGIS SCHOLAST.

excellentes viri, Porro Ioannes Scotus doctor in-
 tellectu subtili, sed in contentione procliuus: Hinc
 tandem scholastica theologia in sophismata pau-
 latim delapsa est, dum recētiores illi theosophistæ,
 ac verbi dei cauponatores, qui non nisi empto ti-
 tulo theologi sunt, ex tam sublimi facultate quan-
 dam logomachiam fecerunt, circumeuntes
 scholas, mouentes quæstunculas, fabrican-
 tes opiniones, & scripturis vim inferentes, intri-
 catiſſimis verbis alienum sensum illis obducentes, pa-
 ratioreſ ventilare quam exanimare, multa ad-
 modum iurgiorum seminaria excogitare ausi, qui-
 bus litigiosis sophistis contendendi materiam
 præbent, dum formas abstrahunt, dum discutunt
 intellectus, dum voces ipsas genera dicunt & spe-
 cies, dum alijs rebus, alij solis nominibus inhæ-
 rent, & quod vni subtrahunt, alteri adscribunt,
 alij indifferentes hoc accipiunt, & student quibus
 que quibus suam hæresim possint confirmare.
 Atque ipsam fidem nostram sacrosanc̄tam apud
 sapientes huius seculi (quod etiam THOMAS
 Aquinas conqueritur) risui ac diffidentie expo-
 nunt, dum relictis post terga canonicis spiritus-
 sancti scripturis, multas admodum aptas iur-
 gias de diuinis quæstiones sibi delegerunt, in qui-
 bus ingenium suum exercentes, & ætatem con-
 sumentes, totius theologie doctrinam in illis solis
 collocarunt: quibus si quis sacrarum literarum
 auctoritate resistere velit, mox auditurus est,
 litera occidit, perniciosa est, inutilis est: sed quod
 latet in litera inquirendum dicent, moxque
 ad interpretandum, ad exponendum, ad glos-
 sandum, ad syllogisandum conuersi, quemuis
 potius alium quam proprium literæ sensum illi

DE THEOL. SCHOLAST.

Induunt: si infes acrius, si vr̄ges, contumelias recipies & a finus diceris, qui quid latet in litera, nō intelligas, sed tanquā serpens sola terra vescaris: adeo nulli penes eos pro theologis habentur, nisi qui norint egregie contendere, & ad omne propositum instantiam dare, prompte fingere, & novos sensus inuenire, ac monstruosis vocabulis sic obfrepere, quo non præ rei difficultate: sed præ verborum portentis intelligantur a nemine. Atq; h̄tunc subiles, angelici, seraphici, & divini doctores vocantur: cum id effecerint, vt intelligantur quam minime, his tunc auditorum circumstrepit multitudo, qui quicquid ex istis hauserint, ex intimis theologiæ abditiis depromptum putant, iurantq; in verba magistri, & inopinabile putant, si quid illi fuerit ignotum, illiusq; opinionibus sic captiuantur, vt nullis aduersis rationibus vincantur, nullis scripturis acquiescant, sed ad sinum matris suæ in quo geniti sunt more Antæi vires reparare contendunt, suosq; doctores in subsidium vocant: tunc

Vultur iumento canibus trucibusq; relictiis,

Ad suos properat partemq; cadaueris affert,

Hic est ergo cibus magni quoq; vulturis, & se

Pascentis propria cum facit arbore nidum:

Hinc effectum est, vt scholasticæ theologiæ subli

mis gymnasium facultas ab errore malitiaq;

non sit immunis, tot sectas, tot heræses introduce-

runt prauis hypocritæ temerarij; sophistæ, qui (vt

inquit Paulus) non propter bonam voluntatem,

sed propter cōtentionem Christum prædicant, vt

facilius inter philosophos cōueniat quam inter

theologos, qui omnem illam antiquæ theologiæ

gloriam humanis opinionibus nouisq; erroribus

extinxerunt, ac varijs exponendi institutis ceula
 byrinthis excogitatis, fucatis titulis detestandam
 doctrinam professi, sacrae theologiae nomen sibi
 furto & rapina vsurpant, ac sanctorum doctorum
 nominibus & institutis abutentes, sectas introdu-
 xerint, sicut olim in ecclesia dictum: Ego Appol-
 lo, ego Pauli, ego Cephæ, prætendentes studia eo-
 rum quorum opera initiati sunt doctrinis, et iuran-
 tes in verba magistri, cæteros spernunt, & non
 quid, sed a quo quid dicatur attenderes: Hinc nul-
 lus theologorum nunc vere doctus habetur, qui non
 in sectam aliquam iurauerit, illamque mordicus te-
 neat pertinaciterque defendat, illiusque nomen &
 stigmata nusquam non ostendet, & in ore habeat, ac
 eius titulo se saluari & præferri gloriatur, ut Tho-
 mistam, Albertistam, Scotistam, Occanistam.
 Nam purum Christianum dici tantis magistris no-
 stris non est honestum, cum cognomentum illud
 quilibet lanæ, coci, pistores, sutores, tonsores, lixæ,
 sed & mulierculæ quæque indoctæque plebecula cum
 illis habere queant commune: Atque hi sectatores
 insuper inter se multifariam secti sunt: Nam aliqui
 eorum quibus sublime ingenium est, quique peritio-
 res prophetis & apostolis videri volunt, ea que so-
 la fide creduntur etiam suis syllogismis sese inue-
 nire & demonstrare posse præsumunt, atque de di-
 uinis philosophantur deploratis quæstionibus, con-
 tenduntque prodigiosa confidentia, varijs non-
 nunquam etiam absurdis opinionibus, ut cum diuinam
 essentiam a relationibus, alij reipsa, alij duntaxat
 ratione distinguunt; alij infinitas (ut loquuntur)
 realitates tanquam Platonicas ideas adstruunt;
 illas rursus alij negant atque rident: tot præterea
 de deo portenta, tam varias diuini numinis for-

mas, tot phantasmatum cogitationumq; suarū
 de diuinis idola fabricant, Christumq; saluatorē
 opinionum suarum prauitate discerpunt: atque
 tam varijs sophismatum laruis vestiunt, ac tanq̄
 cereum idolum in quamuis volunt figuram suis
 absurdis suppositionibus formant atq; reformāt,
 quod eorum doctrina mera videri posset idolola-
 tria: Transeo ceteras eorum hæteles contentio-
 nesq; de sacramentis, de purgatorio, de primatu,
 de pontificum præceptis & eorundem obligatio-
 nibus, de indulgentijs, deq; futuro Antichristo, &
 multis alijs, in quibus suam ostendūt insanam sa-
 pientiam, cuius præsumptione tumidi & inflati,
 velut qui fabulis referuntur gygantes, quæstiones
 quæstionibus, argumenta argumentis adgeneran-
 tes, extollunt sententias suas aduersus deum, su-
 per quorum impietatem ira dei de cœlis reuelat-
 ur, Ceteri vero quibus ad tam alta non est ascen-
 sus, hi diuorum construunt historias, pie nonnihil
 admentientes, supponunt reliquias, fabricant mi-
 racula, confinguntq; (quæ exempla vocant) vel
 plausibiles, vel terribiles fabulas, numerant pre-
 ces, ponderant merita, metiuntur ceremonias, nū-
 dinantur indulgentias, distribuunt venias, ven-
 dunt sua benefacta, ac mendicando populi deuo-
 rant peccata. Atq; de apparitionibus, adiuratio-
 nibus, responsisq; defunctorum veluti certa lege
 pronuntiant, atq; ex Tundali Brandarijque libris
 aut ex Patricij antro edocti, ludunt purgatoriorū
 tragœdias, & indulgentiarum comedias a sugge-
 sto, veluti scena, tam militari audacia, tã Thra-
 sonica iactantia, tam arrogantibus oculis, com-
 mutato vultu, protensis brachijs, multiformibus
 gestibus, cuiusmodi Protheum describunt poetæ

DE THEOL. SCHOLAST.

sese transformantes, ventosa lingua ac stentorea
 voce ad plebem detonant. Qui vero ex his ambi-
 tiosiores cyclicæ doctrinæ pariter & eloquætiæ de-
 corem sibi arrogant, hi in clamando (declaman-
 do dicere putant) canunt poemata, narrant histo-
 rias, disputant opiniones, citant Homerum, Ver-
 gilium, Iuvenalem, Persium, Titum Liuium, Stra-
 bonem, Varronem, Senecam, Ciceronem, Aristo-
 telem & Platonem. Atque pro euangelis, pro ver-
 bo dei meras nugas & humana verba crepant,
 prædicantes euangelium nouum, adulterantes ver-
 bum dei, quod annuntiant non ad gratiam, sed ad
 quæsum & ad præterium, Viuentes autem non ad
 veritatem verbi, sed ad voluptatem carnis, &
 cum interdum e suggesto de virtute vario errore lo-
 cuti sunt, fero in latibulis clunes agunt labore no-
 cturno, Atque hæc est via eorum, qua itur ad Chri-
 stum. Denique vbi vitia reprehendenda occur-
 runt, mirum qua linguæ maledicentia irascantur,
 qua gestuum insolentia debacchantur, qua sermo-
 nis turpitudine incandescant, qua vocis impuden-
 tia exclamant, ac si Christus sui verbi præcones
 non attrahentes a dextris molli reticulo piscato-
 res, sed persequentes a sinistris sagittarios ac vul-
 nerarios venatores esse voluerit; aut ipsi etiam non
 homines sint, atque his ipsis vitis quæ insectantur
 vel maioribus obnoxij sint, aut aliquando fuerint,
 vel adhuc obnoxij fieri possint, ita isti piscatores
 hominum quibus lingua pro rete est, vt trahant
 malos ad salutem, facti sunt venatores etiam bo-
 norum in exitium: os habent quasi arcum men-
 dacij, sagitta vulnerans lingua eorum: sed de i-
 stis satis, neque enim tutum est eos liberiori loquen-
 di ratione redarguere, solent siquidem quoties exa-

DE THEOL. SCHOLAST.

erabantur conspirare, & redarguentes eos coram
inquisitoribus suis in ius rapere, & ad palinodi-
am adigere, nonnunquam fasciculis tradere, aut ob-
lato toxico secrete e medio auferre: habent enim
& hoc inter arcana religionis symbola, si quis scā-
dalum molliatur religioni, fas piūque esse illum
clam dato veneno tollere, ne diffametur ordo, si
quis illorum publice puniretur, quare dimissis i-
stis ad veram theologiam nunc properemus, at-
que hæc etiam bifariam partita est, nam vna pro-
phetica est, altera interpretatiua est. De postero-
re prius dicemus.

De theologia interpretatiua Caput XCVIII

PVtant enim interpretatiui theologi quod quem
admodum naturæ liberalitate, vix, oliuæ,
frumenta, linū & huiusmodi plura crescunt
& maturantur, e quibus tandem hominum inge-
nio & adiumento formantur vinum, oleum, pa-
nes, tela, & sic reliqua naturæ opera humanis arti-
bus complentur: ita etiam diuina oracula admo-
dum obscura & abscondita data nostris interpre-
tationibus explicanda, non quidem ex nostris vi-
ribus aut adinventionibus, quasi oracula sicuti
naturæ opera opus habeant nostro adiumento, sed
ex ipsomet scripturarum illarum sancto spiritu,
qui distribuit dona sua omnibus secundum quod
vult, & vbi vult, faciens alios quidem prophetas,
alios prophetarum interpretes: Hæc itaque diuino
interpretandi theologia non peripateticorū
more definiendo, aut diuidendo, aut componendo

DE THEOL. INTERPRETA.

quorum modorum nullus ad deum attingit, cum ille nec definiri, nec dividi, nec componi possit progre-
 ditur; sed alia constat cognoscendi via, quæ in-
 ter hanc & propheticam visionem media est, quæ
 est adæquatio veritatis cum intellectu nostro pur-
 gato, veluti clavis cum sera, qui ut est veritatum
 omnium cupidissimus, ita intelligibilium omnium
 susceptivus est, atque idcirco intellectus possibilis
 vocatur, quo etsi non pleno lumine percipimus
 ea quæ depromunt prophetæ, & hi qui ipsa divi-
 na conspexerunt, aperitur tamen nobis porta, ut
 ex conformitate veritatis perceptæ ad intellectum
 nostrum, & ex lumine quod ex ipsis penetralibus
 apertis nos illustrat, multo certiores reddimur quàm
 ex philosophorum apparentibus demonstratio-
 nibus, diffinitionibus, divisionibus, & compositio-
 nibus, daturque nobis ut legamus & intelligamus
 non oculis & auribus exterioribus, sed percipia-
 mus melioribus sensibus, & ablato velamine &
 reuelata facie hauriamus veritatem a medulla
 sacrarum literarum emanantem, quam sub ve-
 laminibus tradiderunt hi qui vero intuitu con-
 spexerunt, quæ a sapientibus huius mundi & phi-
 losophis cognitionibus abscondita est, eamque
 nos tanta certitudinis iudicio apprehendimus,
 ut omnis amoveatur perplexitas: Atque cum
 hæc veritas in sacris literis multiplex lateat, hinc
 sancti & spirituales viri varias & multiplices
 sacrarum literarum expositiones adorti sunt,
 nam alij per corticem literæ leni decursu ince-
 dentes, scripturas concordantes & literam per
 aliam literam exponentes, ex verborum ordine,
 etymologijs, proprietatibus, atque ex vocabu-
 lorum viribus, & similibus sensum aliquem con-

DE THEOLOGIA INTERPR.

uincentes, scripturæ veritatem venantur, quam
 expositionem idcirco literalem vocant: Alij quæ-
 cunque scripta ad animæ negotium, & iustitiæ o-
 pera referunt, quorū expositio idcirco moralis di-
 citur: Alij hanc per varios tropos siue figuras ad
 ecclesiæ arcana reuocant, quorum sensus propte-
 rea tropologicus vocatus est: Alij supernæ uitæ cō-
 templationi dediti omnia ad cœlestis gloriæ arca-
 na referunt, quam expositionem anagogicam nū-
 cupāt: Atq; hæ sunt quatuor in ecclesia exercitatae
 theologorum expositiones: præter quas sunt adhuc
 aliæ duæ, quarum vna ad temporum vicissitudi-
 nes, regnorum mutationes, & seculorum restituti-
 ones omnia referēs: idcirco typica dicta est, in qua
 excelluerunt: Cyrillus, Methodius, & Ioachim ab-
 bas, atq; ex recentioribus Hieronymus Sauona-
 rola Ferrariensis: Altera in ipsis sacris literis ipsius
 vniuersi & sensibilis mūdi totiusq; naturæ ac mū-
 danæ fabricæ vires virtutesq; exquirat, quam ex-
 positionem inde physicam siue naturalem appel-
 lant: in hac excelluit Rabi Simeon, Ben Ioachim
 qui super Leuiticum amplissimum volumen scri-
 psit, in quo pene omnium rerum naturas discuti-
 ens ostendit, quomodo Moses secundum triplicis
 mūdi convenientiam & rerum naturam, arcā,
 tabernaculum, vasa, vestes, ritus, sacrificia & re-
 liqua mysteria ad deum & virtutes cœlestes pla-
 candas, & ad expiandum horum imaginem ho-
 minem ordinauit: & hanc expositionem multi ca-
 balistæ sequuntur, illi videlicet qui de Bresich hoc
 est, de creatis tractant, Nam illi qui de mercana,
 hoc est, de tribunali dei differentes per numeros, p-
 figuras, per reuolutiōes, per symbolicas ratiōes o-
 mnia in ipsum referunt archetypum: hi anagogi

DE THEOLOGIA INTERPRE

cum sensum scrutantur: Hi igitur sunt sex famosissimi sacrarum literarum sensus, quorū autores, expositores, et interpretes omnes communi vocabulo theologi nūcupati sunt. Eiusmodi itaque ex nostris fuerunt Dionysius, Origenes, Polycarpus, Eusebius, Tertullianus, Ireneus, Nazianzenus, Chrysostomus, Athanasius, Basilus, Damascenus, Lactantius, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Ruffinus, Leo, Cassianus, Bernardus, Anselmus, et multi alij sancti patres, quos illa prisca tempora protulerunt, nonnulli etiam posteriores, vt Thomas, Albertus, Bonauentura, Egidius, Henricus Gandauensis, Gerfon, et plerique alij, sed prisca illis longe inferiores. Verum omnes hi interpretatiui theologi homines cum sint humana quoque patiuntur, alicubi errant, alicubi contraria, aut pugnantia scribunt, nonnulli quam a seipsis dissentiunt, in multis hallucinantur, nec omnes omnia vident. Solus enim spiritus sanctus plenariam diuinorum scientiam habet, qui distribuit omnibus secundum certam mensuram, multa sibi reseruans, vt semper nos habeat sibi discipulos: Omnes enim (vt ait Paulus) non nisi ex parte cognoscimus et prophetamus. Tota igitur hæc interpretatiua theologia in libertate spiritus versatur, et separata quædam a scriptura sapientia est, in qua vniciuique iuxta suum sensum abundare datum est, per multiplices illas quas recitamus expositiones, quas Paulus vnico vocabulo mysteria siue mysteriorum locutiones vocat, vbi ait: Spiritus loquitur mysteria: vnde Dionysius hanc mysticam & significatiuam theologiã vocat a sanctis illis doctoribus ingentibus voluminibus, sed non etiam sine multis erroribus tracta-

DE THEOLOGIA PROP.

tam: Neque vero vos seducat illorum sanctitas auctoritasque, ut illis per omnia credatis: nam multi illorum perseuerauerunt in multis erroneis opinionibus de fide, quæ per ecclesiam pro hæreticis reprobatae sunt: Sicut manifestum est de Papiâ Hieropolitano episcopo, de Victorino Pictauentensi, de Hyreneo Lugdunensi, de beato Cypriano, de Origene, de Tertulliano, & multis alijs, quos constat in fide errasse, & opiniones illorum pro hæreticis damnatas, cum tamen ipsi habeantur in canone sanctorum. Hic tamen altiore opus est spiritu qui iudicet atque discernat, qui videlicet non ex hominibus nec ex carne & sanguine, sed desuper datus sit a patre luminum: de deo enim sine eius lumine nemo rite quicquam effari potest, lumen autem illud est verbum dei per quod omnia facta sunt, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, dans illis potestatem filios dei fieri, quot receperunt & crediderunt ei: neque vero alius est qui possit enarrare quæ sunt dei, nisi proprium ipsius verbum, quis enim alius cognouit sensum domini? aut quis alius eius consiliarius factus est, nisi filius dei verbum patris? De hoc nunc mox dicturi sumus, si prophetiam theologiam prius absoluerimus.

De theologia prophetica.

Cap. XCIX.

Quemadmodum prophetia est sermo prophetarum, sic theologia non est aliud quam traditio theologorum, hoc est, cum deo loquentium: neque enim qui prophetiam aliquam memorauerit siue interpretari nouerit is protinus propheta est, sed ille qui in diuinis cum scientia pietatis uir-

DE THEOLOGIA PROP.

fute ac sanctitate est præditus, qui cum de eo lo-
 tur, & in lege eius meditatatur die ac nocte: sic nãq̃
 Iohannes autor Apocalypsis in literis Dionysij no-
 minatus est theologus, a diuina scilicet locutione,
 quibus dixit ipsa veritas: qui vos audit me audit,
 & qui vos spernit me spernit, quod verbum non
 ad magistros nostros, non ad contentiosos theoso-
 phistas, non ad indulgentiarum cauponatores di-
 ctum est, sed ad veros theologos, ad apostolos, ad
 euangelistas, ad nuntios verbi dei, qui dicunt: non
 audeo aliquid loqui quod per me non efficit Chri-
 stus. Horum itaque theologorum de fide ac pietate
 sancte traditiones theologia sunt. Horum dictis at-
 que scriptis creditur tanquam fundatis: non in cõ-
 tentionibus syllogismorum aut opiniõibus homi-
 num, sed in doctrina sana (vt ait Paulus) diuini-
 tus inspirata, non philosophorum more diuidendo,
 definiendo, componendo, speculando acquisita,
 sed essentiali quodam diuinitatis contactu, p̃ cla-
 ram in ipso diuino lumine visionem comprehen-
 sa: cuius visiõis plures admodum species in sacra
 scriptura deprehendimus iuxta prophetarum di-
 uersas recipiendi dispositiones: nam quosdam le-
 gimus deum siue angelos in forma hominis vidisse,
 alios in forma ignis, alios in forma aeris ac ṽti,
 alios in forma fluij & aquæ, alios in forma volu-
 crum, alios in forma lapidum pretiosorum, & me-
 tallorum, alios in forma literarum ac characterũ
 aut manus scribentis, alios in sonitu vocis, alios in
 somnijs, alios in spiritu quodam habitante intra
 se, alios in energia intellectus: quocirca scriptura
 sacra prophetas omnes videntes vocat. Sic legi-
 mus: visio Esaia, visio Hieremia, visio Ezechielis
 & reliquorum. Et in noua lege Ioannes ait: Fui in

DE THEOLOGIA PROPHE:

spiritu in illa dominica die in qua subuectus vidi
 thronum dei. Et Paulus testatur se vidisse que non
 licet homini loqui, atque hic intuitus a plerisque ra-
 ptus vocatur, siue extasis, siue murus spiritualis: fit
 enim tunc separatio quædam animæ a corpore,
 sed non corporis ab anima. De hac morte dictum
 est: Deum non videbit homo & viuet. Et alibi:
 Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius.
 Et clarius adhuc per Apostolum expressa est, ubi
 ait, Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum
 Christo, hac igitur morte mori oportet quicumque
 ingredi cupit ad prophetice theologie penetralia:
 huius autem tam deificæ visionis duplex est intui-
 tus, Vnus quo videtur deus facie ad faciem, atque
 tunc vident prophetæ quod ait Paulus, quod non licet
 homini loqui, atque quod nulla nec hominum, nec an-
 gelorum lingua potens est exprimere, nec calamus
 referre. Est siquidem quidam diuinæ essentia: con-
 tactus & unio, & sine omni imagine, & similitu-
 dine puri & separati intellectus illustratio, ideoque
 interpretantur hanc theologi visionem meridiona-
 lem, sicuti de ijs late disserunt Augustinus super Ge-
 nesi, & Origines contra Celsum. Alter intuitus
 est quo vident posteriora dei, quando videlicet cla-
 ro intuitu intelligunt creaturæ quæ sunt creatoris po-
 steriora & effectus, per quarum cognitionem cognoscitur
 creator opifex, & prima causa agens omnia, si-
 cut ait sapiens: A magnitudine speciei & creatu-
 ræ, poterit cognosci eorum creator. Et Paulus de
 eodem inquit, Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, in-
 tellecta cognoscuntur, quin & apud peripateticos
 vsitatus dicendi modus est, ut arguentes ab effectibus
 ad causas, dicantur arguere a posteriori, vtra-
 que hac visione fruebatur Moses testantibus sa-

DE THEOLOGIA PRO:

cris literis, nam de priore legimus quia vidit Mo-
 ses dominum facie ad faciem, de altera legimus il-
 lidictum a domino: Videbis posteriora mea, et iux-
 tra hanc posterioris visionem condidit Moses le-
 gem & instituit sacrificia, & ceremonias, & ad-
 ificauit arcam, cæteraque mysteria ad ipsius vni-
 uerſi exploratiſſimum exemplar, omniaque dei
 & naturæ operum secreta in illis complexus eſt,
 atq; hæc viſio rursus bifariam incedit: nã aut cre-
 aturas in ipſo deo intuetur, & vocatur a theologis
 viſio matutina: aut deum ipſum conſpicit in crea-
 turis, & vocatur viſio vespertina. Eſt præterea a-
 lia quædam prophetica viſio, uidelicet quæ in ſom-
 nijs fit, ſicut legimus apud Mattheum: quia appa-
 ruit angelus dei in ſomnijs Ioseph. Et alibi: quia ma-
 gi adorato Christo in ſomnijs admoniti ſunt, vt
 per aliam viam reuerterentur in regionem ſuam.
 Sunt & in veteri teſtamẽto multa illius exempla.
 qualis denique ſit hæc viſio, exponit ipſe Iob, vbi
 dicit: In horrore viſionis nocturnæ, quando cadit
 ſopor ſuper homines & dormiunt in lectulo, tunc
 aperit aures, & erudiens, inſtruit eos diſciplina.
 Et hæc tanquam quarta viſionum ſpecies, vocat̃
 nocturna. Sunt & adhuc alia duo prophetiæ gene-
 ra, vnum quod expreſſa voce recipitur, quo gene-
 re illuſtrati & docti fuerunt Moſes in monte Sina,
 Abraham, Iacob, Samuel, et plerique alij veteris
 legis prophetæ: in noua autẽ lege apoſtoli, et Chri-
 ſti diſcipuli omnes viua et vera voce a Chriſto e-
 docti fuerunt: Alterum genus prophetiæ fit agita-
 tione ſpiritus, quando videlicet anima a numine
 aliquo correpta, illi tũc annexa et ab animali ho-
 mine abſtracta ab eo ſapientia et cognitiõe vltra
 omne humanum ingenium et vires repletur, quæ

DE THEOLOGIA PROPH.

quidem correptio prouenit non solum ab angeli-
 co numine, sed nonnunquam etiam a spiritu do-
 mini, sicut legitur de Saul, quia insiluit in eum spi-
 ritus domini, et prophetauit, et mutatus est in virū
 alterum, et numeratus inter prophetas. Et in
 actibus apostolorum, spiritus sanctus insiluit in ba-
 ptizatos in flamma ignis, atque hic spiritus sæpe
 etiam corripit homines peccatis obnoxios, quin
 multi gentilium vates, vt Cassandra, Helenus,
 CALCHAS, Amphiarus, Tiresia, Mopsus, Am-
 philochus, Polybius, CORINTHIUS. Item Ca-
 lanus Indus, Socrates, Diotima, Anaximander,
 Epimenides Cretensis. Item magi Persarum, et
 Asiatici Brachmani, Aetiopum gymnosophistæ,
 et MEMPHITICI vates, Gallorum Druides,
 et Sibyllæ eo ipso excelluerunt. Ad quam quidem
 prophetica spiritus correptionem nonnunquam
 prauæ quædam ceremoniæ, et officij autoritas,
 sacrorumque communio plurimum præstant: si-
 cuti de BALAAM exemplificat scriptura.
 Et alibi de applicatione ephod: et euangelista te-
 statur de Caypha, quia prophetauit cum esset
 pontifex anni illius. Atque hinc Hæbreorum Me-
 cubales etiam prophetandi artificium commen-
 tari ausi sunt: Tráseo quæ circa ista Hæbreorū the-
 ologi de triginta duabus semitis intelligentiæ pro-
 funda contemplatione tractant, et quæ Augusti-
 nus de gradibus tetigit, Albertus de receptioni-
 bus formarum, quarum ille septem modos refert
 in somnijs, et totidē in vigilia apparitiōes. De qu-
 bus vnum hoc duntaxat admonemus considerā-
 dum: Non semper diuina numina prophetis forin-
 secus occurrere in conspectum aut colloquium

DE THEOLOGIA PROPH.

sed sæpissime illa intrinsecus causari, cum videlicet mens prophetæ diuinum lumen concipit, cuius illustratio effusa radijs suis per singula media usque in hoc, crassum corpus etiam sensus ipsos suæ felicitatis reddit participes, & ex intellectu per rationem & imaginationem ac passim per totam animam usque ad sensuum instrumenta intrinsecus progrediens, in illis euadit obiectum, ut vox vel lumen vel visio vel sermo vnumquemque sensuum propria sua conditione mouens; & id quidem multis prophetis contigit, alijs quidem in vigilijs, alijs vero in somnijs. Sic legimus apud Platonem & Proculum de Socrate: illum non solū intelligibili influxu, sed etiam per vocem & colloquium inspiratum fuisse: multo tamen facilius hæc in somnijs proueniunt, sed de hoc hæcenus. Quin ad propositum nostrum reuertamur: Est itaque prophetica theologia quæ ex intuitiua inspiratione inconcussum verbum dei docet: Auctoritas autem & argumenta, quibus corroboratur illius veritas, non sunt hominum placita, non longi temporis usus, non sapientum excogitata cōmenta, non secretarum magnifica decreta, non syllogismi, nō entymemata, non inductiones, non obligationes, non insolubiles consequentiæ, sed diuina oracula sibi inuicem consonantia in vniuersa ecclesia, vnanimi ac constabili consensu recepta, miraculis, prodigijs, portentis, & omnimoda sanctitate vitæque discrimine, ac ipso effusi sanguinis testimonio probata: doctores autem huius propheticæ theologiæ habemus Moysen, Iob, Dauid, Salomonem, & plerosque alios veteris testamēti canonicos scriptores & prophetas: Noui autem testamēti doctores habemus apostolos & euangelistas, atque vero

DE THEOLOGIA PRO.

hi omnes licet spiritus sancto repleti fuerint, omnes tamen alicubi a veritate defecerunt, & secundū quod fuerunt mendaces, non quod scienter, quod astu aliquid mentiti sint, hoc etiam dicere perniciosissimus, atque Arrij ac Sabellij hæresibus maior & periculosior error est, totius canonicæ scripturæ subuertens autoritatem, in quo tamen tam maximo errore fuit olim magnus ille ac sctūs Hieronymus, de reprehensione Petri, disputans aduersus Augustinum: dixerat enim Hieronymus Paulum astu mentitum. Quod si concessum fuerit, & in sacra scriptura tale mendacium admissum fuerit, mox (vt ait Augustinus) tota sacrarum literarum certitudo corrueret. Cui sic monenti post plures contradictiones & erroris sui defensionēs tandē agnito errore, & cognita veritate cessit Hieronymus; quod ergo dico, sacros scriptores secundum quid alicubi fuisse mendaces, intelligi volo nō spōte errantes, sed aut humanitus lapsos, aut mutata dei sententiā deficientes. Sic defecit Moses qui pollicitus erat populo Israel, vt educeret eum de Aegypto, & introduceret in terrā promissam: et eduxit quidē de Aegypto, sed ad terram promissam nō perduxit. Defecit Jonas Niniuitis cladē in qua dragessimū diem prænunciāns, quæ tamen delata est, defecit Helias prædicens mala uentura in diebus Achab, quæ etiam vsque in obitum Achab delata sunt. Defecit Esaias prædicens mortem Bzechia in crastinum, quæ vsque ad annos quindecim prorogata est. Defecerunt et alij prophætæ et ipsorum omnia vaticinia reperiuntur aliquādo sublata aut suspensa. Defecerunt etiam apostoli et euangelistæ. Defecit Petrus quando reprehensus est a Paulo, Defecit Matthæus quan-

DE THEOLOGIA PROPH.

Quod scripsit CHRISTVM nondum mortuum,
 dum lancea latus eius aperuit. Verum iste defe-
 ctus non est defectus spiritus sancti, sed aut defe-
 ctus prophetæ, non bene percipientis quid sug-
 gerat spiritus, vel indiget visio, aut ex aliqua mu-
 tatione facta in ijs de quibus vaticinabatur,
 unde contingit oraculi sententiam aut muta-
 ri, aut differri. Hinc contingit omnes prophetas
 & scriptores in aliquibus videri mendaces iuxta
 scripturam, dicentem: Omnis homo mendax.
 Solus autem CHRISTVS deus & homo, nun-
 quam repertus est, nec reperietur mendax, nec
 verba eius mutabuntur aut deficient, qui solus ex-
 pers mendacij, & erroris oracula nunquam ir-
 ritanda protulit, sicut ipse dixit: Caelum & terra
 transibunt, verba autem mea non præteribunt:
 & quia omnis veritas est per spiritum sanctum,
 solus CHRISTVS hunc spiritum sanctum firmi-
 ter possidet, & nunquam dimittetur ab eo, sed
 requiescit in illo. Non sic est de alijs: nam venit spi-
 ritus super MOSEN, sed in percussione petrae ab-
 latus fuit, venit super AARON, sed in peccato
 vituli recessit. Venit super ANNA M sororem
 illorum, sed in murmuratione contra Mosem reli-
 quit illam. Venit super SAVLVM, David, Salo-
 monem, Esaiam & reliquos, sed non requieuit in
 illis. Neque vero prophetæ semper sunt prophetæ,
 siue videntes, prædicentesque: neque habitus con-
 tinuus est prophetia, sed donum & passio & spiri-
 tus transiens: & cum nullus sit qui non peccet, nul-
 lus est a quo non recedat spiritus & ad tempus
 saltem relinquat, nisi a solo filio dei Iesu Christo,
 de quo ideo dictum fuit ad Iohannem: Super quæ
 videris spiritum descendentem & manentem in

DE THEOL. PROPHET.

eo, hic est filius dei, qui baptizat in spiritu sancto, potens illum etiam alijs impartiri. Vnde (quem admodum ait Simonides) solus deus habet hunc honorem quod sit metaphysicus, ita & nos vere re dicere poterimus: Solus Christus habet hunc honorem quod sit theologus: neque tamen propterea quis putet veteris testamenti scripturas, post natum ex illis diuino partu Christi euangelium, ideo tanquam effectas & mortuas, uiuunt enim semper summa in autoritate: ex illis apostoli sua probarunt dogmata, & sine illarum testimonio locuti sunt nihil, ad illas nos remittit ipse Christus scrutandas, cuius euangelium scripturas illas non soluit, sed adimpleuit, usque ad minimum iota & apicem. Sed de hoc latius disseremus inferius. Illud adhuc aduertendum est etiam, ipsam sacram scripturam multis voluminibus suis deficere, quod ex ea ipsa facile conuincitur: Nam Moses citat libros bellorum domini, & Iosue librum iustorum, Hester libros memorabilium, & Machabeorum liber citat libros sanctos de Spartiatis, & Paralipomenon commemorat libros lamentationum, libros Samuelis videlicet, libros Nathan, Gad, Semeia, Haddo, Ahie Silonitis, & Iesu filij Hammoni prophetarum. Citat Iudas in epistola canonica librum Henoch. Citatur a fide dignis liber Abrahamæ patriarchæ, qui omnes periire & nusquam sunt. Iam vero & qui habentur in manibus, non omnes æqua lance recepti sunt: Nam multa hinc inde capitula, atque totus Machabeorum liber inter apocrypha sunt. Idem etiam euangelij & epistolis accidit: Nam Dionysius euangelium citat Bartholomei, & Hieronymus me-

DE THEOL. PROPHET.

minit euangelij secundum Nazareos, & Lucas in præfatione euangelij sui, plures ait euangelium scribere adgressos, quæ omnia perierunt & amplius non sunt, & plura illorum, quia ab hæreticis deprauata sunt, aut incertis autoribus inuulgata, nec a patribus recepta sunt, nec ab ecclesia adprobata. Taceo interim pseudopphetas, qui subintroserunt propter vanam gloriam prophetantes quæ spiritus sanctus non suggessit, sed inaudita quædam mendacia, quæ non sunt de veritate scripturæ, nec ad vnitatem spiritus, nec ad pacem ecclesiæ: sectas introducunt, & quasi dei consiliarios sese procaçi temeritate constituent, audent testamentum domini assumere per os suum, & scribere vaticinia et euangelia quæ omnia aut hæretica sunt, aut apocrypha, nec sacro canoni inserta, quem admodum de apostolorum canonicis manifestum est. Sed & ipsa Salomonis cantica in sacro Hebræorum canone inserta non fuerunt, nisi prius castigata & comprobata ab Isaia propheta: iam ex his facile patet, quomodo ipsa etiam vera theologia sacra videlicet scriptura multis voluminibus suis priuata, & quodammodo manca videri posset, ac pauci admodum ex multis veri ac certi supersint, qui tanquam libri vitæ sacrum cononem constituent.

De verbo dei
Caput C.

ENaudistis modo quam sint omnes disciplinæ ambiguae, quam bisulcatae, quæ incertæ, quæ plenè periculo, vt quantum ex ipsis est necesse cogamur, vbinam quiescat veritas, etiã

DE VERBO DEI

in theologia nisi sit qui habeat clauem scientiæ, et discretionis: Clausum enim est veritatis armariū, varijsq; obductum mysterijs, atq; ipsis etiam sapientibus & sanctis præclusum: Qua ad tantum tam incomprehensum thesaurum nobis paretur ingressus: Clavis autem hæc sola est (nec quicquā aliud) q̄ verbum dei, hoc solum discernit omnem vim speciemq; verborum, & quis sermo ex arte sophistica veniat, non veritatem: sed eius quandā præferens imaginem: et quis sermo veritatem nō in specie & fuce, sed in esse & ratione possideat, diiudicat: In ipso omnis ars malitiæ & mendaciorum sup. ratur, neq; argumentationes, neq; syllogismi, neq; vllæ sophismatum versutiæ contra ipsum stare possunt: Qui illi non acquiescit vel ab illo dissentit, is (vt inquit Paulus) superbus est, & nihil sciens: Igitur ad ipsum verbum dei oportet nos omnes scientiarum disciplinas & opiniones (tanquam ad lidium lapidem aurum) examinare, atq; in omnibus eo ceu ad solidissimam petrā confugere. Atq; ex eo solo omnium rerum veritatem venari, ac de omnibus disciplinis, de omnium opinionibus & commentis iudicare, nec vllorum quorumcunq; doctissimorum aut sanctissimorum dogmatibus, glossis, commentis, cæterisq; dictis alligari, quicunq; citra vel vltra diuini verbi autoritatem loquuntur: Quodcunq; enim (vt ait Gregorius) ab eo autoritatē non habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur: huius autē verbi scientiam nulla schola philosophorū, nulla theologorū sorbona, nec quorumcunq; scholasticorū gymnasia nobis tradidere, sed solus deus atq; Iesus Christus, per spiritū sanctum in illis scripturis quæ canonicæ vocantur, qbus iuxta diuinū præceptū

DE VERBO DEI

nihil addere licet nihilque detrudere. Quisquis enim (etiam si angelus de cœlo) id egerit anathema est, et a lege domini maledictus est: Huius scripturæ tanta maiestas est, tanta energia, ut nulla externa commentaria, nullas humanas nec angelicas glossas patiatur. Nec tanquam cerea ad humanorum ingeniorum placita se flecti permittat, nec more humanarum fabularum in varios sensus se tanquam Protheus aliquis poeticus transformari aut transfundi patiatur, sed sibi ipsi sufficiens, seipsum exponit & interpretatur, & omnes iudicās, a nullo iudicatur. Maior enim est eius autoritas (ut ait Augustinus) quam omnis humani ingenij perspicacitas, vnum enim constantem simplicem & sanctum sensum habet, quo solo constat veritas, quo solo pugnatur & vincitur: Cæteri vero extra hunc sensum mortales, mystici, cosmologici, typici, anagogici, tropologici, & allegorici, quibus plarique illam varijs ac peregrinis coloribus depingunt, docere quidem nos & persuadere ad plebis ædificationem recte & vere aliqua possint. Verum ad autoritatem verbi dei confirmandam, probare aliquid vel impugnare siue reprobare non possunt: Nam adducat quis in certamen horum aliquem sensuum, citet etiam eius quantumcunque grauem autorem, citet interpretem, citet glossam, citet expositionem quorumlibet sanctorum patrum, non ita nos astringunt, quin liceat eluctari: Ex litera autem scripturæ, ex illius ductu & ordine vincula nectunt, quæ nemo præsumere, nemo euadere potest, quin omnes argumentationum machinas elidens ac dissipans dicere ac fateri compellat, quin digitus dei est, quin nunquam sic locutus est homo, quin non ut scribæ & pharisæi loquitur, sed

DE VERBO DEI

ut potestatem habens. Eius vero autores diuini-
 tus inspirati canonē nobis saluberrima autoritate
 fecerunt, cuius ea magnificentia est, ut cuncta ei
 credamus oportet, & quicquid pronuntiauerit
 & docuerit, hoc absq; vlla retractatiōe firmū &
 sanctum teneatur: Sicut de hoc locutus est Augu-
 stinus se solum eis libris, qui canonici appellantur,
 hunc honorem deferre, ut nullum scriptorum eo-
 rum errasse firmissime credat. Ceteris autē quam-
 talibet doctrina sanctitateq; polleant se nolle cre-
 dere, nisi euidenti ratione ex diuinis literis, quod a
 vero non abhorreat persuadent. Ad has nos re-
 legat Christus, docens, ut scrutemur scripturas.
 Ex illis iubet nos apostolus omnia probare, ut te-
 neamus quæ bona sunt, atq; probare spiritus, v-
 trum ex deo sint, ac in illis potentem esse de omni-
 bus rationem reddere, & contradicentes redar-
 guere, ut sic spirituales effecti omnia diiudicemus,
 a nullo diiudicemur: Harum autem scripturarū
 (dico canonicarum) veritas & intelligentia a so-
 la dei reuelantis autoritate dependet, quæ non vl-
 lo sensuum iudicio, nulla ratione discurrente nullo
 syllogismo demonstrante, nulla scientia, nulla spe-
 culatione, nulla contemplatione, nullis denique
 humanis viribus comprehendi potest, nisi sola fi-
 de in Iesum Christum, a deo patre per spiritū san-
 ctum in animam nostram transfusa. Quæ tanto
 quidem superior est atque stabilior omni huma-
 narum scientiarum credulitate, quanto deus ipse
 hominibus est sublimior & veracior: Sed quid ve-
 racior, immo solus deus verax, omnis homo men-
 dax, omne igitur quod ex hac veritate non est, er-
 ror est, sicut quod ex fide non est, peccatum est:
D E V S enim solus fontem veritatis conti-

DE VERBO DEI

net, a quo haurire necesse est, qui vera dogmata cupit, cum nulla sit nec haberi possit, de secretis natura, de substantijs separatis, deq; ipsorum autore deo scientia, nisi diuinitus reuelata: Diuina em̄ humanis viribus non tanguntur, & naturalia quouis momento sensum effugiunt: quo fit, vt quam nos de his scientiam putamus, is error sit & falsitas, quod ita Isaias improperat Chaldaeorum philosophis & sapientibus ad eos dicens: Sapientia tua & scientia tua ea ipsa decepit te, defecisti in multitudine adinventionum tuarum. Cauet summa vigilantia grammaticus ne quid peccet in sermone, incultumq; aut barbarum verbum proferat, vitæ autem sordes atque peccata interim cõtemnit: similiter & poeta mauult vita claudicare quam carmine: & historicus regum & populorum gesta temporumq; series literis & memoriæ mandat, propriæ vitæ nullam tenet rationem: & si teneat, nolit, pudetve confiteri. Rhetor plus horret orationis inelegantiam quam vitæ deformitatem: dialecticus mauult manifestam veritatem abnegare, quam ab aduersaria vna syllogistica conclusiuncula discedere. Arithmetici & Geometra omnia numerant & metiuntur, animæ autem & vitæ numeros mensurasq; negligunt. Musici quoque sonos atq; cantus tractant contẽptis moribus animiq; dissonantijs, cuiusmodi Diogenes Sinopeus citabat, qui Lyrae chordas ad harmoniam congrue aptitarent, animi autem mores incõcinnos & incompósitos habuissent. Lustrant cœlos & sydera astrologi & qd venturum sit in mûdo prædiuinantur alijs, quæ autem sibi ipsi quotidiè præsentia imminent non attendunt. Cosmimetra notitiam dant terrarum, formas montium, cur-

DE VERBO DEI.

sus fluminum, limites prouinciarum, cæterum neque meliorem hominem faciunt neque sanio-
 rem. Philosophi rerum causas & principia magna iactantia inuestigant, ipsum autem deum omnium creatorem negligunt & ignorant. Inter principes & magistratus nulla est pax, & alter in alterius exitium ducitur leui compendio. Curant ægrotorum corpora medici, & proprias negligunt animas. Iuristæ humanarum legum obseruantissimi diuina præcepta transgrediuntur, quo circa pro-
 uerbio cessit: Nec medicum bene viuere, nec iuristam bene mori, quod medici genus hominum sit intemperatissimum, iuristæ autem omnium qui uiuunt nequissimi, atque quod continuo videmus & vnus illorum non infimæ famæ Baldus iuris interpretatur, subitanea morte frequenter extinguuntur. Theologi autem dei mandata sacraque dogmata nobis clamando prædicant, viuendo autem longe destituunt, maluntque dei cognitores uideri quam esse amatores, atque utinam non etiam multi illorum sub prætextu theologiæ defenderent doctrinam satanæ, ueritatem uerbi dei conculcantes atque damnantes. Nunc igitur qui cætera nouit omnia recte loqui & scribere, carminisque uires, seculorum uices, argumentandi rationes, orationisque ornatus, rhetoricosque coleres & multarum rerum memoriam teneat, numerorum proportionem atque sortes, uocum omnium harmoniam saltationumque modos, quantitatem omnium mensuras, radiorum omnium inflexus atque reflexus, terræ marisque situs, ac magnitudines, ædificiorum, omnium machinarumque varias structuras, bellorum certamina, aruorum cultus, animalium capturas, passionem & sagimina, & omnem

DE VERBO DEI

speciem rusticationis, omnem mechanicarum artium & opificum industriam, picturam, statuaria fusoriam, fabrilem, institutoriam, & nauigatoriam, astrorum cursus, atque in hæc inferiora influxus, factorumq; ingeniosas prædictiones, & quæcunq; futurorum occultorumq; diuina cula, & inexpugnabilia magicarum artium portenta & plus q; magica, cabalistica arcana, rerumq; omnium naturalium causas, transcendentiumq; altissimas sedes & naturas, morum censuras, reipublicæ varias administrationes, domesticasq; disciplinas, remedia morborum, medicaminum vires, illorumque agnitionem & mixtiones, obsoniorumq; lautissimos apparatus, vertere rerum species, & ex omnibus elicere mundi spiritum, Sciat etiam vtraque iura, a duocationumq; forenses tragedias, forbonicas contentiones, cucullionum hypocrises, et sanctorum patrum pias de diuinis traditiones: is inquam qui hæc & si qua reliqua sint omnia norit, tamen nihil scit, nisi sciat voluntatem verbi dei, & fecerit illam: qui omnia didicit, & hoc non didicit, frustra didicit, frustra scit omnia, In diuino verbo via est, in illo norma est, in illo meta est, quod tendere oportet, qui nolit errare, & veritatem attingere: omnes reliquæ scientiæ temporariæ & obliuioni subiectæ sunt, quin non solum hæ scientiæ & artes: sed & hæ literæ & characteres & linguæ quibus utimur peribunt, & resurgent aliæ, & fortasse iam sapius extinctæ fuerunt, & sapius iterum resurrexerunt. Neq; ipsa orthographiæ ratio semper eadem fuit, nec similis apud oēs, vel eodem secundo, & latinæ linguæ genuina pronuntiatio hodie nusquam est, & prisca Hebræorum characteres perierunt et non est eorum memoria, sed quis nouos adinuenit

DE VERBO DEI.

Esdras, et lingua eorum a Chaldæis corrupta est, quod omnibus fere linguis contigit, ut nulla hodie sit quæ suam antiquitatem agnoscat vel intelligat, subnascens vicissim novis vocabulis, deiectisq; veteribus, illisq; porro rursus restitutis adeo nihil stabile, nihil diuturnum. Deniq; Terentiana sententia est: nihil esse iam dictum quod non sit dictum prius: ita forte nec factum, quod non sit factum prius: quin et bombardum cuius recens Germanorum inuentum putant fere omnes nonnulli (inter quos est Volaterranus) prisco ævo visitatam fuisse, vel ex Vergilij versiculis conuincere volunt:

Vidi et crudeles dantem Salmonea pœnas
 Dum flammæ Iouis et sonitus imitatur Olympi
 Quatuor hic iuectus equis, et lampada quassans
 Per Graium populos, mediæq; per Elidis urbem
 Ibat ouans, diuumq; sibi poscebat honorem
 Demens, qui nymbos, et non mutabile fulmen
 Aere et quadrupedum cursu simularet equorum
 Nonne de hoc locutus est Ecclesiasticus, inquiens:
 Quid est quod fuit, ipsum quod factum est? Quid
 est quod factum est? ipsum quod faciendum est?
 Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere:
 Ecce hoc recens est, iam enim præcessit in seculis
 quæ fuerunt ante nos non est priorum memoria,
 sed nec eorum quidem quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in nouissimo. Et paulo inferius ait: Moritur doctus simul et indoctus, quid ergo hic dicemus nisi quia omnes scientiæ et artes obliuioni et morti subiiciuntur, nec perpetuo manebunt in anima, sed vna cum morte transibunt in mortem, dicente
CHRISTO: quia omnis plantatio quam

DE VERBO DEI.

non plantauerit pater cœlestis eradicabitur, & in
 ignem æternum mittetur, tantum abest vt scien-
 tia conducatur immortalitati, solum autem i verbū
 dei manet in æternū. Cuius quidem cognitio no-
 bis tam necessaria est, vt qui contempserit, qui ne-
 glexerit, qui non audierit (teste ipsometj verbo in
 scripturis sacris) inducet super illum deus maledi-
 ctionem, & perditionem, & iudicium æternum.
 Non est ergo, vt putetis ipsum ad solos theologos
 pertinere, sed ad omnem hominem, siue vir, siue
 mulier, siue senex, siue iuuenis, siue puer, siue indi-
 gena, siue aduena, siue profelytus, omnes ad eius
 cognitionem pro data sibi capacitatis gratia ob-
 ligari, & ab illo ne ad festucam discedendum.
 Hinc in vetere lege præcipitur: Erunt verba hæc
 in corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ, & narrabis
 & mandabis ea filijs tuis & nepotibus custodire
 & facere ea, meditaberis ea sedēs in domo tua,
 & ambulans in itinere, dormiens ac consurgens,
 & ligabis ea tanquam signū in manu tua, erūtq;
 & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in li-
 mine & ostijs domus tuæ: Sic Iosue legit omnia
 verba & cuncta quæ scripta fuerant in legis vo-
 lumine coram omni multitudine, mulieribus, &
 paruulis, & aduenis. Et Esdras attulit librum le-
 gis coram omni multitudine virorum & mulie-
 rum cunctisque qui poterant intelligere, et legit in
 eo aperte in platea. Et Christus iubet euangelium
 suum prædicari omni creaturæ, per vniuersum or-
 bem terrarum, idque non in tenebris, non in au-
 rem, non clancularie, non in cubiculis, non ad ali-
 quos segregatos magistros & scribas: sed palam
 in lumine, iuper tecta, ad populum, ad turbas. Sic
 enim ait ad apostolos: Quod vobis dico omni-

DE VERBO DEI.

bus dico, quod dico vobis in tenebris, dicit in lu-
 mine, et quod in aures auditis, prædicare super te-
 cta. Et Petrus in actibus ait: Præcepit nobis præ-
 dicare populo. Et Paulus iubet educari pueros in
 institutione et admonitione Christi, quoniam ipse Chri-
 stus increpauit discipulos prohibentes paruulos
 ad illum accedere, quorum simplicitatem et hu-
 manitatem, vt nullis prauis opinionibus præuen-
 tum, nec vllis humanis scientiis inflatum haben-
 tes animum, diuinorum verborum auditori adeo
 necessariam esse docet, vt nisi quis sicut paruulus
 effectus, omnino ineptus sit regno dei: Hinc Chry-
 sostomus in quadam homilia vult pueros præci-
 pue diuinis literis occupari debere, quin etiam do-
 mi atque priuatim viros cum vxoribus & libe-
 ris inuicem de sacris literis disputare, ac vltro ci-
 troque & ferre & inquire sententiam: Et Nice-
 na synodus decretis suis cauit, ne quis e numero
 Christianorum sacris Bibliorum libris careret: Sci-
 tote ergo nunc nihil esse in sacris literis tam ardu-
 um, tam profundum, tam difficile, tam abscondi-
 tum, tam sanctum, quod ad omnes Christi fideles
 non pertineat: quodve sic cōcreditum sit istis ses-
 quipedalibus magistris nostris, vt id Christianum
 populum debeant possintve celare: quin tota i-
 psa theologia omnibus fidelibus communis esse
 debet, vnicuique autem secundum capacita-
 tem & mensuram donationis spiritus sancti. Bo-
 ni itaque doctoris est vnicuique secundum id
 quod confert quantum capere potest distribuere
 illi quidem in lacte, alteri autem in solido cibo,
 & neminē necessariæ veritatis pastu defraudare.

DE SCIENT. MAGISTRIS.

De scientiarum magistris.

Cap. CI.

TAndem vt me aliquando recolligam, audis-
tis ex his quæ ab initio hucusq; dicta sunt,
nihil aliud esse scientias et artes, quam ho-
minum traditiones, a nobis bona in illos creduli-
tate receptas, easq; omnes constare, non nisi ex re-
bus dubijs et opinionibus, per apparentes demō-
strationes, esseq; omnes non tam incertas quã fal-
laces, quam simul etiam impia: Quocirca crede-
te omnino impium est illas posse nobis aliquam
diuinitatis adferre beatitudinem, gentium hæc o-
lim superstitio erat, qui rerum inuentores, et quos
scientia vel arte aliqua præstare reliquis intu ebã-
tur, eos diuinis honoribus venerabantur, atque in-
deorum suorum referebant numerum, templa, a-
ras, et simulacra illis dedicâtes, et sub variis ima-
ginibus illos colentes. Quemadmodum Vulca-
nus apud Aegyptios, cum esset primus philoso-
phus, et naturæ principia in ignem referret, ipse de-
inceps pro igne cultus est, et Aesculapius (vt ait
Celsus) quia rudem adhuc medicinam paulo sub-
tilius exercuisset, in deorum numerum ob id rece-
ptus est, Atque hæc est illa nec vlla alia scientia-
rum deificatio, quam antiquus ille serpens, huius
modi deorum artifex primis parentibus pollice-
batur, inquiens, Eritis sicut dñi scientes bonum et
malum. In hoc ergo serpente gloriatur, qui gloria-
tur in scientia. Nemo siquidem possidere poterit
scientiam nisi fauore serpentis, cuius dogmata nõ
nisi præstigia sunt, & finis semper malus est, vt e-
tiam apud vulgus in prouerbium cesserit: Oēs sc̃i

DE SCIEN TI: MAGISTRIS: 3

entes insanire: cui ad stipula ē etiam Aristoteles dī
 cens: Nullam magnam esse scientiam ab eorū mi-
 xtura derē tiz, ipseq; August. testa ē multos scien-
 di desiderio amisisse sensum, nulla res Christianæ
 religioni atq; fidei tam repugnat quam scientia,
 minusq; se inuicem compatiuntur: Scimus enim
 ex ecclesiasticis historijs, etiā experientia ipsa edo-
 cti, quomō inualefcente fide Christi ceciderint sci-
 entia, ita q; maxima & potior earum pars peni-
 tus perierit: nā magicæ illæ potentissimæ artes sic
 abierūt, vt ne vestigia supersint: e tot philosopho-
 rū sectis vix vna restitit Periparetica, nec ea qdē
 integra. Neq; v̄o vnq̄ melius habuit securiusq; q̄
 eruit ecclesia, q̄ dū scientiæ illæ oēs in arcū de-
 dūctæ erant: cum grammatica non esset nisi apud
 vnum Alexandrum Gallū, dialecticæ p̄fesset Pe-
 trus Hispanus, theoricæ sufficeret Laurētius Ag-
 legius, historijs fasciculus tēporū satisfaceret: Pro
 mathematicis disciplinis computus ecclesiasti-
 cus; reliqs omnibus vnus satisfesset Isidorus. Nunc
 vero vbi linguarū peritiā, dicendi ornatus, & au-
 torū numerus reuiuiscunt, inualefuntq; scientiæ,
 turbatur ecclesiæ tranquillitas, & nouæ, insurgunt
 hæreses. Neq; vero est vllum hominum genus su-
 sciipiendæ Christianæ doctrinæ minus idoneum, q̄
 qui scientiarum opinionibus mentem iam imbi-
 bitam habent, Hi enim tam pertinaces & obsti-
 nati in suis opiniōibus sunt, vt spiritui sancto nul-
 lum locum relinquunt, ac proprijs viribus, pro-
 prioque ingenio sic innituntur atque confidunt,
 vt nulli veritati cedant nec admittant, nisi quam
 syllogisticis rationibus possunt ostendere: quæ au-
 tem proprijs viribus & industria inuestigare aut
 intelligere nequeunt, rident atque aspernantur

DE SCIENT. MAGISTRIS.

Ideoque Christus abscondit hanc a sapientibus & prudentibus, & reuelat eam paruulis: qui videlicet sunt pauperes spiritu, nullos scientiarum thezaurus possidentes: qui sunt mundi corde, nullis scientiarum opinionibus inquinati, & in quorum corde tanquam in tabula rasa nihil adhuc depictum est humanarum traditionum: qui sunt pacifici, non sectatores, non contentiosi, nec rixosisyllogismis veritatem expugnantes: & qui persecutionem patiuntur propter veritatem & iustitiam, ab illis contentiosis sophistis ac probeanis & asinis ridentur, & traducuntur in scholis, prohibentur a pulpitis, efficiuntur gymnasijs, nonnunquam calumniantur haeretici: etiam periculum capitale in eos statuitur, & diris supplicijs vita priuantur. Sic Athenis olim Socrates veneno sublatus, Anaxagoras vltimo supplicio adiudicatus, Diagoras capitis libello accusatus, sed ille instantem necem celeri fuga euasit: Inter Hebraeorum etiam prophetas, Isaias in partes dissectus, Hieremias lapidibus obrutus, Ezechias caesus, Daniel ad bestias damnatus, Amos fuste occisus, Micheas in praecipitium datus, Zacharias apud aram trucidatus, Helias a Iezabele persecutus, qui & ipsa plurimos occidit prophetas: Quin & sanctus ille patriarcha Abraham in Chaldaicam fornacem proiectus: Sic & Christi apostoli & discipuli infinitique martyres diuinitatis Christi testes multiplicibus tormentis occisi sunt. Oes autem isti non alia ex causa, quam quod isti sanctius de deo sentirent, quam isti mundi sapientes: Ecce hi qui sic in paupertate spiritus, puritate cordis, et pace conscientiae paruuli & humiles sunt, parati etiam sanguinem pro veritate effundere: hi in quibus sunt, quibus solis datus illa vera & desiccans sapientia, quam nos in deo

DE SCIENTI: MAGISTRIS.

rū beatorū choros refert, ac in similes beatos deos transformat. Sicut hæc nos clare docet Christus, ingens: Beati pauperes spū, qm̄ eorū est regnū dei: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbūt Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur: Beati qui persecutionem patiūtur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: Melius est ergo & vtilius idiotas & nihil omnino scientes existere, & per fidem & charitatem credere, & proximum fieri deo, quam per subtilitates scientiarum elatos & superbientes cadere in possessionem serpentis. Sic legimus in euāgelijs, quomōdō Christus ab idiotis, a rudi plebecula, & simplici populorum turba susceptus est, qui a principibus sacerdotum, a legisperitis, a scribis, a magistris & rabinis respuebatur, cōtemnebatur, & ad mortē vsq; persecutus est: hinc & Christus ipse apostolos suos non rabinos, non scribas, non magistrōs, nec sacerdotes elegit, sed e rudi vulgo idiotas omnis literaturæ pene expettes, inscios, & asinos.

Ad encomium asini digressio.

Cap. CII.

Sed ne quis me calumnietur, q̄ apostolos vocarim asinos, ipsius asini mysteria paululum quidem, sed non extra propositū digredientes, paucis explicabimus: hunc enim Hebræorum doctores fortitudinis ac roboris excelsi, patientięq; & clemencię symbolum esse exponunt eiusque in fluxum a sephiroth quod hochma, hoc est, sapientiã dicitur, dependere. Eius namq; conditiones! sapientiã discipulo necessariã maxime sunt, viuit enim exiguo pabulo, eorū qualicūq; cō-

AD ENCOMIVM ASINI · DIGRESSIO,

tentus, tolerantissimus penurix, famis, laboris, plagarum, negligentix, omnisque persecutionis patientissimus, simplicissimi ac pauperrimi spiritus, ut ne inter lactucas et carduos discernere sciat, corde innocenti ac mundo, ac bili carens, cum omnibus animantibus pacem habens, omnibusque oneribus patienter dorsum supponens, in quorum remunerationem caret pediculis, raro morbis afficitur, tardiusque quam vllum armentum deficit. Plurima, inquit Columella, asini et necessaria opera supra portionem respondent, cum et facilem terram aratro profcindat, et non minima pondere vehicula trahit. Iam vero molarum et conficiendi frumenti pene solennis est huius pecoris labor, omne rus tam necessarium instrumentum desiderat asellum, qui pleraque utensilia, et vehere in urbem, et reportare collo vel dorso commode potest. In augurio etiam quam salutaris nuntius sit asinus, testatur Valerius de C. MARIO, qui olim Austri et Aquilonis domitor, tandem patrie hostis declaratus, et a Sylla persecutus, consultore ac duce asino Syllae minas euasit, asinum autorem fugae et salutis habuit. Iamque etiam in vetere lege sic asinum deus ipse honorauit, ut cum iuberet omne primogenitum occidi in sacrificium, solis asinis cum hominibus pepercit, videlicet permitteus hominem pretio redimi, et pro asino ouem commutari: hunc (quae constans fama est) Christus suae natiuitatis testem esse voluit, in hoc a manibus Herodis saluari voluit, atque ipse asinus etiam contactu corporis CHRISTI consecratus est, crucisque signaculo insignitus: nam Christus ipse pro redemptione humani generis triumphaturus ascendens in Hierusalem, testibus euan-

AD ENCOMIUM ASINI DIGRESSIO

gelistis, hunc vectorem conscendit, sicut id magno mysterio per Zacharioraculum predictum fuit: et ipse electorum pater Abraham asinis tantum equitasse legitur, ut non inane sit illud apud vulgus vetus prouerbum, quo dicitur: Asinum portare mysteria, quo nunc ego vos egregios illos scientiarum professores, quinimo Cumanos asinos admonitos uolo, quod nisi humanarum scientiarum depositis sarcinis, ac leonina illa (non quidem a leone illo de tribu Iuda, sed ab illo qui circuit rugiens & quærens quem deuoret) mutata pelle exuta, in nudos & pueros asinos redieritis, esse uos portandis diuinæ sapientiæ mysterijs omnino penitusque inutiles: neque uero Apuleius ille Megarensis ad Iudis sacra mysteria unquam admissus fuisset, nisi prius e philosopho usus fuisset in asinum. Legimus diuersorum animantium miracula, elephantem Græcos pinxisse characteres, eundem etiam Aristophoni grammaticoriualem Stephanopolidem puellam adamasse tradit Plutarchus, quin & draconem adamasse puellam Aetholidem apud eundem autorem legimus, eundem etiam suum seruasse nutritium, & ad agnitam uocem accurisse a multis creditum est. Et apud Plinium legimus aspidem ad mensam cuiusdam quotidie venire, solitam, cum sensisset ab vno catulorum suorum hospitis filium interemptum, in violati hospitij poenam necem intulisse catulo, nec postea præ pudore in interitum id reuersam. Recenset idem pantheram obductos ex fouea catulos retulisse hominibus, & extra solitudines eductum in viam publicam restituisse: iam uero & Girum a cane, et Romanæ urbis conditores a lupa nutritos, cum essent expositi, celebratum est. Traseo delphinorum miracula, et leonum agnita

AD ENCOMIUM ASINI DIGRESSIO

beneficia relataſq; gratias. Taceo viſam Dauni-
am ac bouem Tarrentinum a Pythagoraſman-
ſuefactos, horumq; ſimilia permulta: ſed quod om-
nium prodigiorum vincit admiratiōem, Ammo-
nius Alexandrinus ſummus ſuo tempore philoſo-
phus, diui Origenis & Porphiriꝝ præceptor, aſi-
num ſapientiæ auditorem illis condiscipulum ha-
buiſſe legitur: quin etiam ex ſacra bibliorum hi-
ſtoria ſcimus aſinum aliquando prophético ſpiri-
tu donatum: nam cum Balaam vir ſciens & pro-
pheta exiret, vt malediceret populo Iſrael, angelū
domini non vidit, vidit autem aſinus & humana
voce ad ſefforem Balaā locutus eſt: Sic inq; ſæpiſſi-
me videt ſimplex & rudis idiota, quæ videre non
potest deprauatus humanis ſcientiis ſcholasticus
doctor. Nonne Sampſon in maxilla aſini, in man-
dibula pulli aſinarum, percuffit & deleuit viros
Philiftiorum? ſic enim orauit dominum, qui aperu-
it molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſæ
ſunt aquæ, quibus hauſtis refocillati ſunt ſpi-
ritus & vires eius? Nonne Chriſtus in bucca aſino-
rum ſuorum ſimplicium & rudium idiotarū aplo-
rum & diſcipulorū ſuorū vicit & percuffit omnes
philoloſophos gentium & legiſperitos Iudæorum,
omnemq; humanam ſapientiam proſtrauit atq;
conſecit: propinans nobis ex illorum ſuorum aſi-
norum maxilla aquas vitæ & ſapientiæ æternæ.
Iā vero in Eccleſiaſticis hiſtoriis & ſanctorū geſtis
varia & multa legimus illorum precibus in diuer-
ſa animalia collata diuino munere bñficia: verum
nullum vnquam animalia mortuis ſuſcitatum le-
gimus, præter aſinum illum quem beatus Germa-
nus Britonum epiſcopus in vitam reuocauit, quo
ſignificatiua miraculo oſtenſum videtur, aſinum ipſum

AD ENCONOMIUM ASINI DIGRES,
etiam post hanc vitam participare immortalita-
ti. Ex his igitur que iam dicta sunt sole clarius liq̄t,
nullum animal tam esse diuinitatis capax quam
asinum, in quem nisi versi fueritis diuina myste-
ria portare non poteritis. Proprium id olim apud
Romanos Christianorum nomen erat, vt, vocare
tur asinatij, ipsa mque Christi imaginem asininis
auribus pingere solebant: testis horum est Tertul-
lianus, quo circa iam non indignantur nec sibi
opprobrio reputent nostri pontifices & abbates,
si apud istos scientiarum giganteos elephantes asi-
ni sint, atque vocentur, nec miretur Christianum
vulgus si apud istos ecclesiarum p̄fectos & sa-
crorum nostrorum mystas, quo quisq; doctior est,
tanto is inter reliquos fiat paucioris: non enim fa-
ciunt ad asinorum aures luciniarum c̄tus & mo-
duli, atq; nec asinorum insuauem & minime mu-
sicum ruditum ad lyram consonare in prouerbio
est, atq; tamen ex asinorum ossibus exempta me-
dulla omnium optime fiunt tibiæ, q̄ spiritu inflatq;
sicuti omnium auium eloquentissimam canoritatem, ac
cuiusq; lyrae aut citharae elegantissimos sonos lon-
gissime supant atq; vincunt, ita religiosi isti idiotæ
suo asinino clangore oēs loquacissimos sophistas
superant atq; p̄cellunt. Sic legimus nonnullos genti-
lium philosophos ad Antonium visendum venisse
differendi gratia, & breui sermone abs eo captos,
cum rubore & verecundia abscessisse. Legimus
etiam simplicem & idiotam hominem quendam in li-
teris exercitatissimum ac versutissimum hæreticum
paucis verbis deuicisse, ac reduxisse ad fidem, quem
doctissimi viri & episcopi, qui ad Nicenum concilium
cōuenerant, diuturna & anxia admodum di-
sputatione non poterant superare. Interrogatus au

OPERIS PERORA.

tempoſtea ab amicis, quomodo idiotæ ceſſiſſet, qui tantis reſtitiffet doctiffimis epiſcopis, reſpondit ſe epiſcopis facile pro verbis verba dediſſe, huic autem idiotæ qui non ex humana ſapientia, ſed ex ſpiritu loquebatur, reſiſtere nequiuiſſe.

○ PERIS PERORATIO.

Vos igitur nunc o aſini, qui iam cum veſtris filiis ſubiugalibus iuſſione Chriſti per eius apoſtolos veræ ſapientia nuntios prælectoresq; in ſancto eius euangelio ſoluti eſtis a caligine carnis & ſanguinis, ſi diuinam hanc & veram non ligni ſcientia boni & mali, ſed ligni vitæ ſapientiam aſſequi cupitis, proiectis humanis ſcientiis, omni que carnis & ſanguinis indagine atque diſcurſu, qualeſcunq; illæ ſint, ſiue in ſermonum rationibus, ſiue in cauſarum ſperſcrutationibus, ſiue in operum et effectuum meditationibus vagentur, iam non in ſcholis philoſophorum & gymnafijs ſophiſtarum, ſed ingreſſi in voſmetipſos cognoſcetis omnia; concreata eſt enim vobis omnium rerum notio, quod (vt fatentur Academici) ita ſacræ literæ atteſtantur, quia creauit deus omnia valde bona. in optimo videlicet gradu in quo conſiſtere poſſent, is igitur ſicut creauit arbores plenas fructibus, ſic & animas ceu rationales arbores creauit plenas formis & cognitionibus; ſed per peccatum primi parentis velata ſunt omnia, intrahitque obliuio mater ignorantia. Amouete ergo nunc qui poteſtis velamen intellectus veſtri, qui ignorantia tenebris inuoluti eſtis. Euomite lectum poculum, qui voſmetipſos obliuione inebriatiſtis, euigilate ad verum lumē, qui irrationaliſſe

OPERIS PERORATIO.

mno demulsi estis, & mox reuelata facie tranſce-
 detis de claritate in claritatem: vncti enim estis a
 ſancto (vt ait Ioannes) & noſtis omnia, & iterum
 non neceſſe habetis vt aliquis vos doceat, quia vn-
 ctio eius docet vos de omnibus. Ipſe enim ſolus eſt
 qui dat os & ſapientiam, Dauid, Iſaias, Ezechiel
 Hieremias, Daniel, Ioannes Baptiſta, multique
 ceteri prophetæ & apoſtoli literas non didicere,
 ſed ex paſtoribus, ruſticis, & idiotis effecti ſunt re-
 rum omnium doctiſſimi: Salomon in vnus no-
 ctis ſomnio omnium ſuperiorum & inferiorum
 ſapientia repletus eſt, ſimulatque rerum gerenda-
 rum prudentia, a deo vt nullus ei par exiſterit.
 Et omnes hi homines fuerunt mortales, ſicut &
 vos eſtis, quin & peccatores: Dicetis forſan pau-
 ciſſimis admodum hæc contigiſſe. Et pauci quos
 æquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthe-
 ra virtus, Dijs geniti potuere. Sed nolite deſpe-
 rare, non eſt abbreviata manus domini omni-
 bus inuocantibus eum, qui illi fidele præſtant ob-
 ſequium. Antonius & Barbarus ille ſeruus Chri-
 ſtianus triduanis precibus plenariam diuinorum
 notitiam (quod teſtatur Auguſtinus) conſecuti
 ſunt. Qui autem non poteſtis cum prophetis & a-
 poſtolis & ſanctis illis viris clario & reuelato in-
 tellectu ea intueri, procuretis intellectum ab his qui
 vero intuitu ea conſpexerunt: hæc via quærenda
 ſuper eſt (ſicut ait Hieronymus ad Ruſſinum) vt
 quod prophetis & apoſtolis ſpiritus ſuggeſſit, vo-
 bis ſtudio literarum quærendum ſit, earum in-
 quam literarum, quæ diuinis oraculis traditæ,
 & ab eccleſia vnanimi conſenſu receptæ ſunt,
 non quæ humanis ingenijs excogitatæ ſunt, quia
 hæc non illuſtrant intellectum, ſed obtenebres-

OPERIS PERORATIO.

cere faciunt: Igitur ad Moſen, ad prophetas, ad Salomonem, ad euangeliftas, ad apoſtolos recur-
 rendum eſt, qui omnimoda doctrina, ſapientia,
 moribus, linguis, vaticinijs, oraculis, prodigijs, &
 ſanctitate coruſcantes, de diuinis ex ipſo deo, de
 inferioribus autem ſupra homines locuti ſunt, om-
 nia dei & naturæ ſecreta nobis clara luce tradi-
 derunt. Omnia enim dei & naturæ ſecreta, omnis
 morum & legum ratio, omnis præteriorum præ-
 ſentium & futurorum notitia in ipſis ſacris bibli-
 orum eloquijs traduntur. Quo ergo præcipientes ui-
 tis vos, qui quæritis ſcientiam ab illis qui ipſi in
 inquirendo omnem ætatem ſuam conſumpſe-
 runt, & tempus & induſtriam perdiderunt, nec
 vllam veritatem inuenire poterunt? O ſtulti &
 impij qui poſt habentes dona ſpiritus ſancti, labo-
 ratis vt a perfidis philoſophis & errorum magi-
 ſtris diſcatis ea quæ a Chriſto & ſpiritu ſancto ſu-
 ſcipere deberetis. An putabitis nos poſſe ex So-
 cratis ignorantia haurire ſcientiam, ex Anaxa-
 gorg tenebris lucem, ex Democriti puteo virtutē,
 ex Empedoclis infania prudentiam, ex Diogenis
 dolio pietatem, ex Carneadis & Archeſilai ſupo-
 re ſenſum, ex impio Ariſtotele et perfido Auerroe
 ſapiētiam, ex Platoniorum ſuperſtitione fidem?
 erratis admodum valde, & decipiemini ab his
 qui fuerunt decepti. Sed reuocate vosmetipſos qui
 veritatis cupidi eſtis, diſcedite ab humanarum
 traditionum nebulis, adſciſcite verum lumen:
 Vox ecce de cælo, vox de ſuſum docens, & ſole
 clarius oſtendens, quid vobis iniqui eſtis, & ſapi-
 entiam ſuſcipere cunctamini? Audite oraculum
 Baruch: Deus inquit eſt & non exiſtimabitur a-
 lius ad illum, hic adiuuenit omnem viam diſcipuli

OPERIS PERORA.

plinæ, & tradidit eam Iacob puero suo & Israël
 dilecto suo, dans legem & præcepta, atq; ordinã
 sacrificia: post hæc in terris visus est, & cum ho-
 minibus conuersatus est, videlicet factus caro, &
 aperto ore docens quæ in læge & prophetis æni-
 gmatice tradiderat: Et ne putetis ad diuina dun-
 taxat, & non etiam ad naturalia hæc referri, au-
 dite quid de seipso testatur sapiens: Ipse inquit mi-
 hi dedit eorum quæ sunt scientiam veram, vt sci-
 am dispositiones orbis terrarum, & virtutes ele-
 mentorum, initium, consummationem, medie-
 tatem, & vicissitudines temporum, anni cursus,
 stellarum dispositiones, naturas animalium, iram
 bestiarum, vim ventorum, cogitationes homi-
 num, differentias virgultorum, virtutes radicũ,
 & quæcunq; sunt abscondita & improuisa didi-
 ci: omnium enim artifex docuit me sapientiam:
 Indeficiens enim est diuina scientia, cui nihil elab-
 bitur, nihil accedit, sed comprehendit omnia. Sci-
 rote ergo nunc, quia non multo labore istic opus
 est, sed fide & oratione: non longi temporis studio,
 sed humilitate spiritus, & munditia cordis: non li-
 brorum multorum sumptuosa supellectile, sed ex
 purgato intellectu, & veritati veluti clauis cum
 sera coaptato: nam librorum turba onerat discen-
 tem, non instruit, & qui multos sequitur autores
 errat cum multis. In vno sacro biblicorum volu-
 mine omnia continentur, & traduntur: ea autem
 lege vt non nisi ab illustratis percipiantur, cæte-
 ris sint parabolæ & ænigmata multisque signa-
 culis præclusa: Orate igitur ad dominum deum
 in fide, nihil hæsitantes, vt veniat Agnus de tri-
 bu Iuda ac librum vobis aperiat signatum, qui

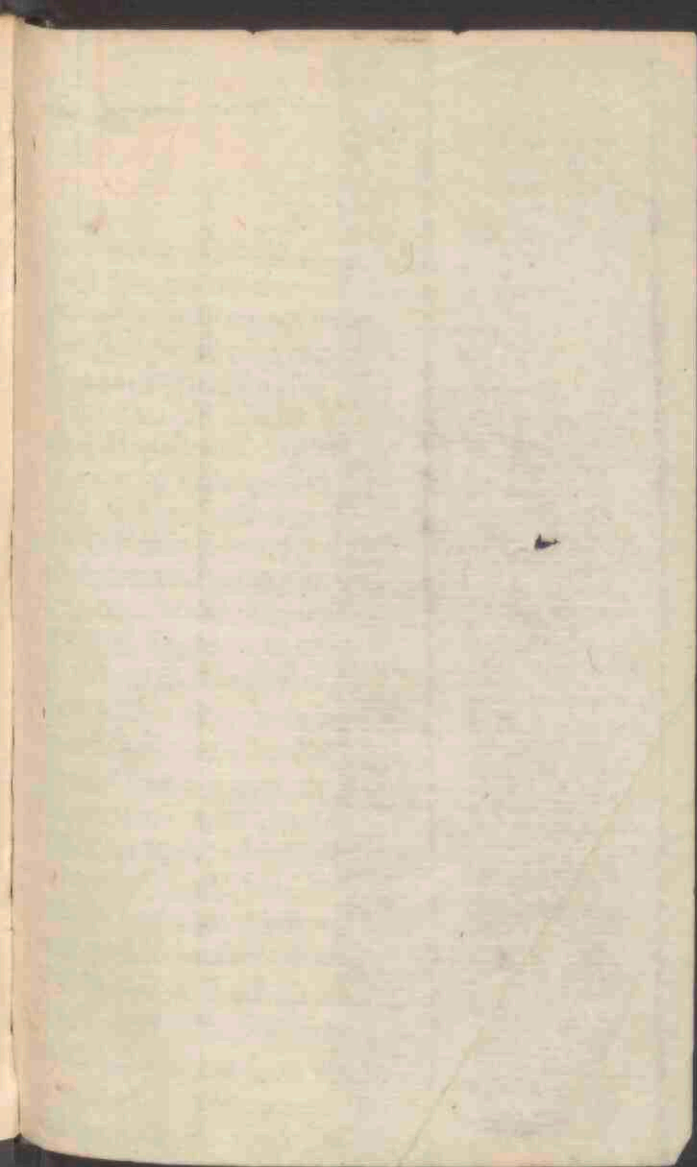
OPERIS PERORATIO.

agnus solus est sanctus & verus, qui solus habet
clauem scientiæ & discretionis, qui aperit & ne-
mo claudit, qui claudit & nemo potest aperire:

Hic est Iesus Christus verbū & filius dei pa-
tris, & sapientiā deificans verus magi-
ster, factus homo sicut sumus nos, vti
nos perficeret filios dei, sicut est ipse
qui est benedictus in omnia se-
cula. Sed ne diutius sermoci-
nando ultra clepsidra (vt
dicitur) declamē, hic o-
rationis nostræ finis
esto.

FINIS.

Coloniæ M. N. excudebat:

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

¹¹³

... ad passionem. **Quinto** alio
 ... esse sine passione.
 ... peccati ut gratia moralis
 ... est eadem genus cum gratia
 ... est mediū passionem. **Sexto**
 ... ut utitur virtuti cum sine
 ... est quodammodo passionem videtur
 ... rationem. **Et** quodammodo passionem
 ... nisi quodammodo passio est. **Est**
 ... ut super deum est habitus a
 ... non dubitant appellare
 ... dicitur. **Et** dicitur de passione
 ... moralis quod est gratia in se et
 ... sunt in malicia. **Et** dicitur
 ... potest esse passio. **Et** per triplicem
 ... est motus quodammodo appetitum sensum
 ... a moralis non est motus alio
 ... appetitum motus habitus a
 ... passionem ex se ipso non habet re
 ... bonum. **Et** ut malum bonum
 ... passionem se sequitur voluntatem
 ... per se potest querere rationem
 ... est tunc potest esse virtus. **Et** ut
 ... se habet ut super deum est **Et**
 ... passio se habeat solum ad bonum
 ... malum. **Et** habet modum. **Tam**
 ... virtutis passio est principium habitus

Sanctus corpe. ut i vii. p
ritual aie ee un ut rali
qomly passionet aie dmi mo
ieode ius rali dicit. Sanctus
u morbu. g m ritual quita au
moral regit pta ufu roni
s u iudic ppassiones. die. n
delicatones amipit existit
statuunt dicit i catolmario
m pperat qm. un illa officu
nel. Etur g moral no pot ee
e q aug die i pny. de. ciul
uohital pillos habent hos m
en a recta e. no solum i culpabil
viter erit. q ntm laudabile
ee moral. Etur g moral no
nel. q pot ee cu ipi. **no ad q**
ulcedia it stoycol ppprati
t. p. de. a. dei. stoyci. n. p.
no possit ee i sapientia au
q lecta an i statuit ut
dei. possunt q passioni
eah ee possit. s ad mor
dital ne aug. ide dicit. i ag
fm rez final. Oia. n. stoyci no
it appetitu iustitiam qe uol
cttu iustitiam qe p malitiam

6157. 50

